

Kari Kallberg & Pia-Riitta Pekkanen (toim.)

C

Maakuntakorkeakoulun monet muodot

 POHJOIS-KARJALAN
MAAKUNTAKORKEAKOULU

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja
C: Raportteja, 37

MAAKUNTAKORKEAKOULUN MONET MUODOT

Kari Kallberg & Pia-Riitta Pekkanen (toim.)

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
2009

Julkaisusarja	C: Raportteja, 37
Vastaava toimittaja	YTT, dos. Anna Liisa Westman
Toimittajat	Kari Kallberg Pia-Riitta Pekkanen
Sivuntaitto	Kari Kallberg
Kannen kuva	Tuulia Lehtomaa
Kansi	Olga Pletcheva Nina Määttä

ISBN 978-951-604-102-8
ISBN 978-951-604-103-5 (pdf)
ISSN 1797-3848
ISSN 1797-3856 (pdf)

Juvenes Print
Tampere 2009

SISÄLLYS

Johdanto	5
Esipuhe: Maakuntakorkeakoulut alueiden osaamisen ja sosiaalisen koheesion vahvistajina	7
Vesa Saarikoski	
KORKEAKOULUT JA ALUEVAIKUTUS	
Maakuntakorkeakoulutoiminta uusiutuvassa korkeakoululaitoksessa	10
Maarit Palonen & Ari Saarinen	
Korkeakoulut alueiden veturina – mitä opimme OECD:n arviointihankkeista?	14
Jaana Puukka	
MAAKUNTAKORKEAKOULUN MONET MUODOT	
Korkeakoulujen aluekehitysvaikutus syntyy sosiaalisesti kyvykkäissä verkostoissa	22
Anne Hakala	
Järviseudun maakuntakorkeakoulu – joustava tapa järjestää alueen tarpeista lähtevää koulutusta ja kehittämistoimintaa	30
Jukka Peltokangas & Virpi Palomäki	
Kuvausta Kainuun maakuntakorkeakoulun mallista ja toiminnasta	38
Rauni Yli-Houhala	
Kehittyvä maakuntakorkeakoulu – Lapin maakuntakorkeakoulun palvelut murroksessa	43
Anu Pruikkonen & Ari Konu	
Lapin maakuntakorkeakoulu tutkintokouluttajana – aikuisopiskelijoiden kokemuksia koulutuksesta	47
Sanna Peltoniemi	
Kohti Pirkanmaan maakuntakorkeakoulua – osaamista ja yhteistyötä Tampereen kesäyliopiston johdolla vuosina 2000–2006	53
Ritva Ojalehto	
Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminta	62
Markku Mattila & Esa Ala-Uotila	

Korkeakouluverkoston hajautetut innovaatiopalvelut – maakuntakorkeakoulumallin kehittäminen Pohjois-Savossa	78
Miika Kajanus	
Vuorovaikutuksen keinojen kehittäminen edistää korkeakoulujen ja yritysten välistä yhteistyötä	95
Ari Koski	
Avoimen yliopiston yhteistyöverkosto Satakunnassa – yhteistyön erilaiset polut	105
Kimmo Ahonen	

MALLEJA, KOKEMUKSIA JA PUHEENVUOROJA POHJOIS-KARJALASTA

Korkeakoulu yhteistyönä parempi maakuntakorkeakoulu	116
Harri Mikkonen	
Maakuntakorkeakoulu seudullista korkeakoulutuksen kumppanuutta etsimässä	121
Pia-Riitta Pekkanen	
Toimintamalleista Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakouluksi	131
Kari Kallberg	
Maakuntakorkeakoulu – tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta	144
Lasse Neuvonen	
Avoim ammattikorkeakoulu osana maakuntakorkeakoulutoimintaa	148
Mervi Lätti & Pia-Riitta Pekkanen	
Maakuntakorkeakoulu ja muutosten aika	152
Kimmo Niiranen	
Osaamispääomaa ammatillisella aikuiskoulutuksella	158
Anne Kuvaja	
Osaajat omasta takaa – maakuntakorkeakoulu seudun kilpailukyvyyn varmistajana	164
Asko Saatsi	
Maaseutukunnan näkökulma maakuntakorkeakouluun	167
Pauli Vaittinen	
Maakuntakorkeakoulu luo mahdollisuuksia	169
Marjo Ollilainen	

Johdanto

Tämän julkaisun lähtökohtana on koota yhteen suomalaisen maakuntakorkeakoulutoiminnan monia vaiheita, malleja ja kokemuksia. Maakuntakorkeakoulutoiminnan juuret ulottuvat 1990-luvun alkuun, jolloin Oulun avoin yliopisto kehitti maakuntayliopiston toiminta-ajatuksen. Varsinainen Pohjois-Pohjanmaan maakuntayliopisto -hanke käynnistyi vuonna 1997. Hankkeen tavoitteena oli, että Pohjois-Pohjanmaalle muodostuu yhteistoimintaverkosto, jonka sidosryhmiksi määriteltiin alueen aikuiskoulutusorganisaatiot, seutukunnat ja yritykset. Julkaisun artikkelit jatkavat maakuntakorkeakoulun vaiheita tästä eteenpäin. Tavoitteena on hahmotella kokonaiskuvaa suomalaisesta maakuntakorkeakoulutoiminnasta keskellä korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä ja nopeasti muuttuvaa toimintaympäristöä.

Julkaisu muodostuu kolmesta osasta. Aluksi Opetusministeriön Maarit Palonen ja Ari Saarinen tarkastelevat maakuntakorkeakoulutoimintaa osana uudistuvaa korkeakoululaitosta. Jaana Puukan kansainvälisenä näkökulmana on korkeakoulujen aluevaikuttavuus OECD:n arviointien perusteella. Aluevaikuttavuuteen kuuluu maakuntakorkeakoulutyypinen yhteistyö alueiden toimijoiden ja korkeakoulujen välillä.

Julkaisun toisen osan muodostavat artikkelit, jotka kuvaavat maakuntakorkeakoulutoiminnan muotoutumista sekä sen erilaisia malleja ja toteutustapoja. Anne Hakala tarkastelee maakuntakorkeakoulua sosiaalisesti kyvykkäänä verkostona, jonka tuloksena Jämsän seudulle syntyy korkeakoulujen aluekehitysvaikutus. Jukka Peltokangas ja Virpi Palomäki korostavat maakuntakorkeakoulua joustavana tapana vastata tarpeisiin Järviseudun alueella, jossa ei ole ollut korkeakoulujen toimipisteitä. Rauni Yli-Houhala kuvaa Kainuun maakuntakorkeakoulun mallia toiminnan ja kokemusten näkökulmasta.

Anu Pruikkonen ja Ari Konu tarkastelevat pisimpään toimineen ja jo vakinaistetun Lapin maakuntakorkeakoulun nykypäivää ja jatkuvaa kehittymistä Lapin korkeakoulujen yhteistyömuotona. Sanna Peltoniemi on selvittänyt aikuisopiskelijoiden kokemuksia Lapin maakuntakorkeakoulun tutkintotavoitteisista opinnoista. Ritva Ojalehto, Markku Mattila ja Esa Ala-Uotila kuvaavat Tampereen kesäyliopiston johdolla alkanutta kehitystä Pirkanmaan maakuntakorkeakouluksi ja vahvaksi maakunnalliseksi toimijaksi. Miika Kajanuksen kuvaamassa Pohjois-Savon maakuntakorkeakoulun toiminnassa keskeisinä ovat innostavat kokemukset korkeakouluverkoston hajautetuista innovaatiopalveluista. Ari Koski nostaa esille vuoro-

vaikutuskeinojen kehittämisen ja lisäämisen korkeakoulujen ja yritysten yhteistyön kehittämisenä. Kimmo Ahonen tarkastelee yhteistyön erilaisia polkuja avoimen yliopiston yhteistyöverkoston lähtökohdista.

Kolmannessa osassa on maakuntakorkeakouluun liittyviä lähtökohtia, toimintamalleja, kokemuksia, näkökulmia ja puheenvuoroja Pohjois-Karjalasta. Harri Mikkonen, Pia-Riitta Pekkanen ja Kari Kallberg kirjoittavat Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun vaiheista, jotka alkavat pohjoiskarjalaisten aikuiskouluttajien yhteistyöstä ja päätyvät yhteiseen itäsuomalaiseen maakuntakorkeakoulun toimintamalliin Pohjois-Karjalaan ja Pohjois-Savoon. Lasse Neuvonen tarkastelee maakuntakorkeakoulua Pohjois-Karjalan TKI-näkökulmasta (tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta).

Mervi Lätti ja Pia-Riitta Pekkanen tuovat keskusteluun avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden näkökulman. Kimmo Niiranen tarkastelee maakuntakorkeakoulun asemaa nopeasti muuttuvassa pohjoiskarjalaisessa toimintaympäristössä osana aluekehittämistä. Anne Kuvaja nostaa esille ammatillisen aikuiskoulutuksen merkityksen osaamis pääoman tuottajana, kun koulutus pääoma keskittyy yliopistokaupunkien ympäristöön. Asko Saatsi pitää maakuntakorkeakoulua Pielisen Karjalassa seudun osaamisen ja kilpailukyvyyn varmistajana. Pauli Vaittinen kirjoittaa maakuntakorkeakoulun mahdollisuuksista pienen kehittyvän maaseutukunnan näkökulmasta. Lopuksi Marjo Ollilainen tuo keskusteluun kokemuksia Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun aktiivisena seudullisena toimijana.

Maakuntakorkeakoulutoiminnalla on tässä julkaisussa kuvattujen lisäksi lukuisia muitakin muotoja, niin virallisia kuin epävirallisia. Tämä julkaisu ei ole, eikä pyri olemaan, kattava kuvaus maakuntakorkeakoulutoiminnasta. Puutteena kokonaiskuvan muodostamisessa on vaatimattomaksi jäänyt yliopistotoimijoiden ja vapaansivistystyön toimijoiden näkökulma.

Julkaisu on syntynyt osana Opetusministeriön ja Pohjois-Karjalan maakuntaliiton rahoittamaa sekä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun hallinnoimaa Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanketta.

Kuten artikkelit osoittavat, maakuntakorkeakoulusta muodostuu seudullisten tai maakunnallisten toimijoiden ja korkeakoulujen välinen uutta luova vuorovaikutus- ja yhteistyöelin. Toivomme, että artikkelit tarjoavat uusia näkökulmia, malleja ja toimintatapoja korkeakoulujen aluekehitystehtävän toteuttamiseen.

Lämmin kiitos kirjoittajille ja kaikille julkaisun toimitustyöhön osallistuneille.

Joensuussa lokakuussa 2009

Kari Kallberg

Pia-Riitta Pekkanen

Esipuhe

Maakuntakorkeakoulut alueiden osaamisen ja sosiaalisen koheesion vahvistajina

Vesa Saarikoski, rehtori, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Suomalaisen korkeakoulupolitiikan avainkäsitteeksi on kahden viimeisen hallituksen aikana muodostunut rakenteellinen kehittäminen. Ilmastonmuutoksen haasteet, globalisaation vaikutukset maailman talousjärjestelmään ja ihmisten kanssakäymiseen, eurooppalaisen väestön ikääntyminen, yhteiskunnan palvelurakenteiden muutostarpeet, kysyntä- ja käyttäjälähtöisen soveltavan tutkimuksen ja innovaatioiden kasvava kysyntä sekä monet muut vahvistuvat ilmiöt ja kehityskulut perustelevat tarvetta rakenteiden ja toimintakulttuurien ytimiin meneviin uudistuksiin.

Opetusministeriön hallitusohjelmasta johdettu politiikka ja ohjeistus ovat johtaneet nopeisiin ja näkyviin tuloksiin, sillä myös korkeakoulujen ja alueiden tasolla rakenteellisen kehittämisen politiikan keskeiset, laatuun ja toimintaedellytyksiin liittyvät perustelut on ymmärretty ja ainakin pääosin hyväksytty. Toki yliopistolakiuudistus, korkeakoulufuusiot ja muut tehostamistoimet ovat myös herättäneet kriittistä keskustelua. Yliopistojen osalta kehityksen kriitikot ovat ehkä ennen muuta puolustaneet omaa näkemystään tieteen vapaudesta. Ammattikorkeakoulujen parissa sivutoimipisteiden lakkautukset ovat saaneet kriitikot peräämään aluetehtävän terävöittämistä.

Tosiasia kuitenkin on, että rakenteiden kokoamisen ja tiivistämisen mallille ei ole esitetty konkreettista vaihtoehtoa. Alueilla tapahtuvan korkeakoulutuksen näkökulmasta kunta- ja palvelurakenteen kehittäminen on osa samaa prosessia. Useimpien mielestä ainakin tarkoitus on hyvä: rakenteiden uudistamisella pyritään turvaamaan suomalaisen yhteiskunnan kilpailukyky ja hyvinvointi. Vieläkin enemmän: pyritään uudistamaan suomalaista osaamista ja osaamisen konseptien ja tuotteiden vientiä.

Esimerkiksi Itä-Suomessa korkeakoulutuksen rakenteen ovat muutamassa vuodessa muuttuneet merkittävästi. Joensuun ja Kuopion yliopistot ovat yhdistyneet Itä-Suomen yliopistoksi. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun ISAT (Itä-Suomen ammattikorkeakoulut) – strateginen kumppanuus on konkretisoitunut sekä työnjakoihin koulutusohjelmien suhteen että yhteisten painoalojen määrittämiseen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoululla oli vielä vuonna 2006 toimipisteet Joensuun lisäksi Outokummussa, Nurmeksessa, Lieksassa ja Kiteellä. Syksyllä 2009 kaikki institutionaaliset toiminnot ovat Joensuussa kävelyetäisyydellä toisistaan.

Tällaisessa tilanteessa maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämiseksi ja vakinaistamiselle on ilmeinen tarve. Erityisesti ammattikorkeakouluilla, mutta myös yliopistoilla on oman toiminta-alueen osaamisen kehittämiseen ja työ- ja elinkeinoelämän innovointiin liittyvä tehtävä. Aluekehitystyön lähtökohta on ajatus siitä, että lokaali ja globaali ovat nyt ja entistä enemmän tulevaisuudessa erottamattomia. Ammattikorkeakoulujen kohdalla on muistettava niiden eräänlainen kohtalonyhteys maakuntiin. Ammattikorkeakoulujen vakiintuminen tapahtui samanaikaisesti Suomen EU-jäsenyyden kanssa, ja niistä tuli keskeisiä ”alueiden Euroopan” resurssien hyödyntäjiä ja siten aluekehittäjiä.

Kaikille alueille on muodostunut merkittävä kansainvälisen koulutus- ja hanketoiminnan pääoma, joka verkostoituu korkeakoulukaupunkien koulutuspääomaan. Koulutuspolitiikan haaste onkin löytää oikea tasapaino keskittämisen ja hajauttamisen välillä tilanteessa, jossa globalisaatio entisestään korostaa alueiden ja verkostojen mahdollisuuksia. Maakuntakorkeakoulujen toimintamallit ovatkin hyvä esimerkki juuri joustavasta ja verkostomaisesta toimintatavasta. Ne ovat osin toisistaan poikkeavia, kuten tämänkin julkaisun artikkeleista käy ilmi. Itse asiassa tämä todistaa niiden käyttäjä- ja aluelähtöistä syntyä.

Maakuntakorkeakouluilla on tärkeä perustehtävä väestön koulutustason nostamisessa ja yhteiskunnan sosiaalisen koheesion vahvistamisessa. Yhtä lailla ne ovat kuitenkin toimintatapa, joka osaltaan voi vastata tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan haasteisiin esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan palvelujen kehittämiseksi. Tuoreessa innovaatiopolitiikan alueellista ulottuvuutta tarkastelevassa selvityksessä (Viljamaa ym. 2009) on korostettu innovaatiotoiminnan muutosta kapeista kärjistä kohti ”hajautettuja, horisontaalisia ja funktionaalisia kehittämistoimia”, mikä korostaa alueellisen tason toimijoiden roolia.

Lähteet

Viljamaa, K., Lemola, T., Lehenkari, J. & Lahtinen, H. 2009. Innovaatiopolitiikan alueellinen ulottuvuus. Katsaus viimeaikaisiin kehityssuuntiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Innovaatio 22.

KORKEAKOULUT JA ALUEVAIKUTUS

Maakuntakorkeakoulutoiminta uusiutuvassa korkeakoululaitoksessa

Maarit Palonen, opetusneuvos, Opetusministeriö

Ari Saarinen, korkeakouluneuvos, Opetusministeriö

Suomessa on käynnissä merkittävä korkeakoululaitoksen uusiutumisprosessi. Sen keskeisiä elementtejä ovat yliopistojen toimintaedellytyksiä parantava ja ammattikorkeakouluihinkin vaikutuksensa ulottava yliopistolain kokonaisuudistus, koko korkeakoulukenttää koskeva rakenteellisen kehittämisen prosessi sekä korkeakoulujen uusi kansainvälistymisstrategian toimeenpano. Nämä kaikki prosessit kytkeytyvät toisiinsa ja ovat oikeastaan saman asian eri näkökulmia ja vastauksia siihen, mitä tulevaisuuden korkeakoululaitokselta edellytetään. Korkeakoululaitoksen uudistaminen on välttämätöntä globalisaatiokehityksen ja väestörakenteen muutosten myötä. Kun Suomi myös tavoittelee pysymistä koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kärkimaana, ei uudistamispolitiikalle oikeastaan ole vaihtoehtoja.

Suomalaisen innovaatiojärjestelmän vahvuutena on pidetty alueellisesti kattavaa korkeakouluverkkoa. Korkeakouluilla on ollut vetovastuu varsinkin niillä alueilla, joilla tutkimus- ja kehittämistoiminnan volyymi on ollut alhainen. Kattavan korkeakouluverkon säilyttäminen tulee tulevaisuudessakin olemaan suomalaisen innovaatiojärjestelmän lähtökohta, mutta globalisaatiokehityksen ja väestön ikärakenteen muuttumisen myötä verkkoa on tarkoituksenmukaista tarkistaa niin laadun, tehokkuuden, taloudellisuuden kuin vaikuttavuudenkin näkökulmasta. Alueiden kannalta tulevaisuuden keskiössä ovat korkeakoulujen toiminnan vaikutukset, eivät instituutiorakenteet. Viimeksi mainittujen painottuminen on pitkälti syynä korkeakouluverkon liialliseen sirpaloitumiseen, joka on pahimmassa tapauksessa johtanut myös laadullisiin ongelmiin.

Rakenteellisen kehittämisen tärkeimpänä tavoitteena onkin koulutuksen ja tutkimuksen laadun parantaminen. Tilanteessa, jossa nuorten ikäluokat pienenevät ja koulutus valtakunnallisesti katsoen on edelleen pirstaloitunut moniin pieniin yksikköihin, on tulevaisuutta silmällä pitäen löydettävä uusia joustavia ja reagointiherkkiä ratkaisuja ja toimintatapoja alueellisten osaamistarpeiden tyydyttämiseksi. Nykytilanteen ongelmia ovat monet päällekkäiset koulutusrakenteet ja paikoin kovakin kilpailu vähenevistä opiskelijoista toisiaan lähellä olevien korkeakoulujen välillä. On vaikea nähdä tulevaisuutta sellaisilla päällekkäisillä koulutusohjelmarakenteilla, joissa alueen kaikissa korkeakouluissa on esimerkiksi 0,7 hakijaa aloituspaikkaa kohti. Tai joissa paikkoja pyritään täyttämään epätoivoisesti erillishauilla tai toivotaan, että suomenkielisen koulutusohjelman muuttaminen englanninkieliseksi luo tarvittavan vetovoiman. Kansainvälisesti vetovoimaiset koulutukset tarvitsevat ympärilleen laadukkaan ja hyvätasoisien kotimaisen koulutustarjonnan.

Rakenteellisen kehittämisen valtakunnalliset linjaukset lähtevät korkeakouluverkon kokoa- misesta suurempiin kokonaisuuksiin toimipisteitä vähentämällä ja päällekkäistä toimintaa karsimalla. Riittävän suurilla korkeakouluyksiköillä on edellytykset laajan ja monipuolisen koulutustarjonnan järjestämiseen. Niihin syntyy riittävästi kriittistä massaa tutkimuksen ja jatkokoulutuksen tarpeisiin ja niissä on myös mahdollisuudet suunnata tutkimustoimintaa tieteenalojen rajapinnoille, joiden varaan tulevaisuuden innovaatiot pitkälti rakentuvat.

Korkeakoulujen koulutustarjontaa on myös tarpeen sopeuttaa väestökehityksen mukaiselle tasolle. Nuorten koulutuksen rinnalla tulee korostumaan yhä enemmän aikuiskoulutuksen merkitys. Voidaan myös perustellusti kysyä, kuinka paljon suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on tulevaisuudessa syytä panostaa väestön osaamistason nostoon tutkintorakenteiden kautta tilanteessa, jossa nuoremman väestön koulutustaso on tutkinnoilla mitattuna hyvää kansainvälistä tasoa. Sen sijaan on yhä enemmän panostettava työelämässä olevien osaajien osaamistarpeiden kehittämiseen ja uusintamiseen. Osaamisen laajempaan tunnustamiseen pyrkii myös Opetusministeriössä valmisteilla oleva osaamisen ja tutkintojen kansallinen viitekehys, jossa otetaan huomioon myös edellä mainittu näkökulma. Kansallinen viitekehys kytkeytyy laajempaan eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen.

Korkeakoulujen tutkintoon johtavan koulutuksen ja siihen liittyvien erilaisten tukipalvelujen osalta korkeakoulujen toimintoja pyritään kokoamaan kampuksille. Niistä pyritään rakentamaan korkeakoulu yhteisöjä, jotka parhaalla mahdollisella tavalla voivat palvella opiskelijoita, opettajia, tutkijoita ja kaikkia korkeakoulu yhteisön jäseniä. Tällaisten kampusten yhteyteen voi siirtyä myös muita innovaatiojärjestelmän toimijoita. Näitä kampusrakenteita on syntynyt tai syntymässä muun muassa Seinäjoelle, Kuopioon ja Vaasaan.

Korkeakoulutoimintojen kokoaminen herättää myönteisten ajatusten lisäksi myös pelkoa ja huolta keskusseutujen ulkopuolella. Korkeakoulu yksikön olemassaolo paikkakunnalla saataan nähdä hyvin tärkeäksi, ellei suorastaan ainoaksi kehityksen mahdollistajaksi. Sen symbolinen arvo on monesti tosiasiallista vaikuttavuutta paljon suurempi. Aluekehityksen näkökulmasta toiminnallisuuden tulisi olla alueellista korkeakoulu politiikkaa ohjaava voima. Kunkin seutukunnan tarpeisiin tulisi löytää parhaiten niihin soveltuvat ratkaisut. Ne eivät useinkaan voi nojata nuorten tutkintoon johtavan koulutuksen varaan, vaan löytyvät aivan toisentyypisestä toiminnasta.

Maakuntakorkeakoulutoiminta kokoa erilaiset räätälöidyt täydennyskoulutus-, palvelutoiminta- ja muut kehittämistoimenpiteet saman konseptin alle. Sen etuna on monien erilaisten toimien suuntaaminen saman tavoitteen saavuttamiseksi. Samoin se kokoa alueen eri korkeakoulut ja muut aluekehittämisen tahot työskentelemään samojen päämäärien hyväksi. Tällä voi olla myönteisiä vaikutuksia yhteistyön avautumiselle myös muissa yhteyksissä. Tiettylle väestöryhmälle suunnatulla aikuiskoulutuksella pystytään myös reagoimaan huomattavasti nopeammin erilaisiin elinkeinorakenteiden muutostilanteisiin kuin vähintään 4–5 vuotta kestäväällä nuorten tutkintoon johtavalla koulutuksella.

Maakuntakorkeakoulun perusajatus voidaan tiivistää siihen, että maakuntakorkeakoulun korkeakoulutoimijat jalkautuvat alueilla ja vastaavat alueiden työelämän ja väestön erilaisiin

tarpeisiin räätälöidyllä toiminnalla. Korkeakoulun omia seiniä ei tarvita, sillä toiminnassa hyödynnetään alueen omia infrastruktuureja. Yhteistyö erityisesti toisen asteen koulutuksen, erilaisten aikuiskoulutusorganisaatioiden, työelämän ja kuntien kanssa on tärkeää.

Hyviä esimerkkejä maakuntakorkeakoulutoiminnasta on eri puolilla Suomea. Lapin maakuntakorkeakoulu lienee toimintamallina tunnetuin ja sen toiminnasta on tehty myös arviointi. Maakuntakorkeakoulu on onnistuneella tavalla muun muassa seutukuntaakohtaisen kartoitustyön kautta vastannut onnistuneella tavalla Lapin eri alueiden osaamistarpeisiin niin väestön kuin työelämän näkökulmasta tarkasteltuna. Lapin yliopiston, Rovaniemen ammattikorkeakoulun ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun osaamista on pystytty verkoston kautta hyödyntämään laajasti alueen tarpeisiin ja tähän on onnistuneella tavalla kytketty myös toisen asteen osaamisinfrastruktuurit. Voinee myös perustellusti sanoa, että maakuntakorkeakoulu on osaltaan ollut viitoittamassa polkua, joka on johtanut alueen korkeakouluista muodostuvan Lapin korkeakoulukonsernin muodostumiseen.

Opetusministeriö on hankerahoituksella tukenut vastaavankaltaista toimintaa eri puolilla maata. Seinäjoen ammattikorkeakoulun Järvisseudun maakuntakorkeakoulukokeilua voidaan pitää sikäli merkityksellisenä, että siinä ammattikorkeakoulun osaamista on yhteistyöraakenteiden kautta saatu levitettyä alueelle, jossa ei ole omaa korkeakoulutoimintaa. Pohjois-Karjalassa läpiviedyssä ammattikorkeakoulun toimipisteverkon rationalisointityössä maakuntakorkeakoulutoiminnalla on ollut keskeinen rooli. Sen kautta on pystytty vastaamaan seudullisiin koulutustarpeisiin ja tuomaan joustavin tavoin osaamista nopeastikin muuttuviin tarpeisiin. Kolmen korkeakoulun yhteistyö on mahdollistanut monipuolisen koulutus- ja toimenpidevalikoiman.

Saatujen kokemusten perusteella voidaan todeta, että alueellisia panostuksia ei ole tarkoituksenmukaista kohdentaa instituutioihin ja nuorten koulutuksen ylläpitoon, mikäli yksiköt ovat pieniä, opiskelijoiden sivuainetarjonta on vähäistä, vetovoima on huonoa ja koulutuksen läpäisy heikkoa. Tällaisessa kokonaisuudessa alueen kannalta raskailla panostuksilla on saatu aikaan instituutio, jonka ylläpito muodostuu kalliiksi ja aluevaikutukset jäävät usein heikoiksi. Vähäisestä valmistujajoukosta jää monesti vain vähän väkeä alueelle.

Tulevaisuuden aluevaikutuksia tulee hakea alueiden osaamistarpeet tunnistamalla, vahvojen korkeakouluyksikköjen verkostoitumisella ja alueen korkeakoulujen osaamista hyödyntämällä. Tällöin toiminta voi olla väestön ja työelämän tarpeista lähtevää aikuiskoulutusta tai esimerkiksi yritysten kanssa yhteistyössä toteutettavia kehittämishankkeita. Juuri näihin haasteisiin maakuntakorkeakoulutoiminnalla on onnistuttu vastaamaan ja saamaan aikaan aluevaikutuksia, joiden myötä väestön ja elinkeinoelämän osaamistaso nousee samalla kun koulutuksen läpikäyneet ihmiset jäävät alueen työvoimaan.

Korkeakoulujen käynnissä oleva strategiatyö tähtää korkeakoulukohtaisten profiilien ja painalojen määrittelyyn, mikä vahvistaa kunkin korkeakoulun mahdollisuuksia omaleimaisen ja alueen tarpeista lähtevä koulutuksen ja TKI-toiminnan kehittämiseen. Strategiatyön lähtökohta on tunnistaa lyhyemmän ja pidemmän aikavälin muutokset toimintaympäristössä. Tarkastelu ulottuu niin alueelliselle, kansalliselle kuin kansainvälisellekin tasolle. Analyysin

kautta hahmottuvat korkeakoulun pitkän tähtäimen tavoitteet profiloitumiselle, painoalojen määrittelylle ja rakenteelliselle kehittämiselle. Tässä yhteydessä olisi hyvä tunnistaa myös seutujen kehittämistä palvelevan maakuntakorkeakoulutoiminnan mahdollisuudet.

Korkeakoulut alueiden veturina – mitä opimme OECD:n arviointihankkeista?

Jaana Puukka, analyytikko,

OECD Programme on Institutional Management in Higher Education (IMHE)

Muutama vuosi sitten Trondheimin kaupunginisät saivat yllätykseksen lukea Dagens Næringsliv-lehdestä, että Google, Yahoo ja FAST olivat perustaneet T&K-keskuksensa Trondheimiin ja näin muuttaneet kaupungin kansainvälisesti merkittäväksi uuden teknologian keskittymäksi: ”Euroopan hakupääkaupungiksi”. Miksi yritykset olivat valinneet sijoituspaikakseen lähellä napapiiriä sijaitsevan Trondheimin eivätkä esimerkiksi Osloa?

Kysymykseen löytyi yksinkertainen vastaus: yritykset olivat seuranneet muiden korkeanteknologian yritysten esimerkkiä ja siirtäneet osan liikepalveluille keskeisistä T&K-toiminnoistaan alueelle, jossa oli sekä osaajia että tarvittavaa infrastruktuuria. Norjan Teknillinen Korkeakoulu (NTNU) oli vuosien kuluessa vahvistanut kaupungin osaamispääomaa sekä teknologiainfrastruktuuria. NTNU oli vaikuttamassa kaupungin kehitykseen läsnäolollaan jo pelkästään siksi, että joka kuudes trondheimilainen on opiskelija.

Globalisaatio ja teknologian kehitys ovat muuttaneet kaupunkiseutujen ja alueiden asemaa. Erot alueiden välillä ovat kasvamassa ja talouskasvu sekä innovaatiot keskittyvät entistä vahvemmin urbaaneihin keskuksiin, joissa on korkeasti koulutettua työvoimaa, elävää yhteisöllisyyttä sekä innovaatioille soveltuvaa infrastruktuuria. Erot talouskehityksessä ovat huomattavasti suurempia OECD¹-alueiden välillä kuin OECD-maiden välillä. Vuosina 2001–2006 noin viisi prosenttia OECD:n 30 jäsenmaasta vastasi lähes 50 prosentista kokonaistyöllisyyden kasvusta OECD-maissa. Kun ero nopeimmin ja hitaimmin kasvavan maan välillä oli 4,3 prosenttiyksikköä, vastaava ero alueiden välillä oli peräti 18 prosenttiyksikköä.

Muuttuneessa tilanteessa myös korkeakoulujen tehtävät sekä niihin kohdistuvat odotukset ovat lisääntyneet. Trondheim onkin kuvaava esimerkki uudesta taloudesta, jossa korkeanteknologian alat ja luova teollisuus on siirtymässä vaiheeseen, jossa työntekijät eivät enää seuraa työpaikkoja, vaan työpaikat seuraavat osaajia. Tämän muutoksen ymmärtäminen on monilla alueilla ja kaupunkiseuduilla tiivistänyt korkeakoulujen ja alueen välistä vuorovaikutusta sekä edistänyt alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittymistä korkeakoulujen, julkisen vallan ja yritysten välille. OECD:n monivuotinen, laaja tutkimus- ja arviointihanke korkeakoulujen aluevaikuttavuudesta osoittaa, että läheiset, mutta usein sattumanvaraiset yhteydet korkeakoulutuksen sekä alueiden kilpailukyvyyn välillä eivät ole mitenkään epätavallisia.

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development

Useimmilla alueilla korkeakoulujen tarjoamaa potentiaalia ei ole kuitenkaan vielä osattu täysimittaisesti hyödyntää.

OECD:n tutkimus ja arviointihanke korkeakoulujen alueellisesta vaikuttavuudesta

OECD:n 1990-luvulla herännyt mielenkiinto korkeakoulujen ja alueiden väliseen vuoro-vaikutukseen on vahvistunut merkittävästi viime vuosina ja siirtynyt asteittain yhä systemaattisempaan arviointitoimintaan. Korkeakoulujen aluevaikuttavuuden arvioinnit² ovat OECD:n mekanismi, jolla aktivoidaan yliopistoja ja muita korkeakouluja kaupunkiseutujen ja alueiden kehityksen vetureiksi. Arvioinnit analysoivat, miten alueen korkeakoulujärjestelmä kokonaisuudessaan vaikuttaa alueen tai kaupunkiseudun kehitykseen ja miten tätä vaikuttavuutta voidaan parantaa. Samaan aikaan arvioinnit pyrkivät myös vahvistamaan korkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä sekä vuorovaikutusta yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa.

Arvioinnit noudattavat OECD:n yleistä arviointimetodologiaa, mutta toimivat myös muutosagenttina alueilla. Kukin alue ja kaupunkeutuu toteuttaa yhdessä korkeakoulujen kanssa alueellisen itsearvioinnin OECD:n ohjeiden mukaisesti. Keskeisenä toimijana arviointihankkeessa on tarkoitusta varten perustettu alueellinen johtoryhmä, joka valvoo arviointi- ja kumppanuushankkeen toteuttamista sekä “omistaa” ja hyväksyy itsearviointiraportin. Johtoryhmässä on mukana sekä korkeakoulujen että julkisen ja yksityisen sektorin edustus. OECD:n johtama kansainvälinen asiantuntijaryhmä perehtyy alueelliseen itsearviointiraporttiin ja muuhun taustamateriaaliin, vierailee alueella sekä kokoaa tuloksensa ja suosituksensa erilliseen arviointiraporttiin, joka julkistetaan OECD:n verkkosivuilla. Arviointeja johdetaan OECD/IMHE³-ohjelmasta. Nykymuodossaan arvioinnit ovat selkeästi OECD-johtoisia hankkeita, joissa on mukana aina kaksi OECD-analyttikkoa ja kansainvälisiä asiantuntijoita muun muassa Maailmanpankista.

OECD:n laajentumisprosessin myötä arviointikierrosten maantieteellinen painopiste on muuttumassa. Kun ensimmäisessä vaiheessa vuosina 2005–2007 yhdeksän neljästätoista arvioinnista toteutettiin Euroopassa ja peräti viisi Pohjoismaissa, toisessa vaiheessa 2009–2010 arvioinnit ovat laajentuneet G8-maihin ja nopeasti kehittyviin maihin. Keväällä 2009 OECD/IMHE käynnisti kolmannen arviointikierroksen rekrytointivaiheen. Tavoitteena on jälleen koota noin kymmenen aluetta, jotka arvioidaan vuosina 2011–2012. Peräkkäisten arviointikierrosten opetukset ja tulokset julkistetaan kansainvälisessä konferenssissa vuoden 2012 lopulla.

Arviointeihin osallistuvat alueet ja kaupunkiseudut eroavat toisistaan huomattavasti: mukana on sekä institutionaalisesti “ohuita” periferisiä alueita että fragmentoituvia metropolialueita. Osa alueista on taantumassa, osa taas dynaamisessa kasvussa. Alueet eroavat toisistaan myös korkeakoulujärjestelmiltään. Mukana on suomalaisen duaalimallin mukaisia järjestelmiä, joissa on sekä tutkimusintensiivisiä yliopistoja että ammatillisesti orientoituneita korkeakouluja. Joillakin alueilla, erityisesti Euroopan ulkopuolella, on myös vahvasti kehittynyt

² Reviews of Higher Education in Regional and City Development

³ OECD Programme on Institutional Management in Higher Education

Taulukko 1. OECD:n arviointiin osallistuneet alueet.

Alue	2004–2007	2008–2010
Aasia-Tyynenmeren alue	Busan (Korea) Sunshine-Fraser Coast (AU)	Penang (MAL) State of Victoria (AU)
Eurooppa	Kanariansaaret (ES) Koillis-Englanti (GB) Juutinmaa-Fyynit (DK) Jyväskylän seutukunta (FIN) Trondelag (NO) Twente (NL) Valensian autonominen alue (ES) Värmlanti (SE) Öresund (SE-DK)	Amsterdam (NL) Andalusia (ESP) Berliini (DE) Katalonia (ESP) Lombardia (IT) Rotterdam (NL)
Latinalainen Amerikka	Nuévo León (MX) Pohjoinen Paraná (BR)	Bío Bío alue (Chile) Paraná (BR) Sonora (MX) Veracruz (MX)
Lähi-itä		Galilea (Israel)
Pohjois-Amerikka	Atlanttinen Kanada (CAN)	Eteläinen Arizona (US) Paso Del Norte (USA-MX)

yksityinen korkeakoulusektori, toisilla taas koko korkeakoulutussektori on osa julkista sektoria. Huolimatta alueiden välisistä eroista alueilla on myös yhteneväisyyksiä, muun muassa alueen sisäisen epätasaisen kasvun haaste. Yhteistä osallistuville alueille ja niiden korkeakouluille on myös luottamus OECD:n asiantuntijuuteen. Lisätietoja ensimmäiseen arviointikierrokseen osallistuneiden alueiden ominaisuuksista, haasteista ja yhteistyörakenteista on liitteenä olevassa taulukossa 2.

Strategioita ja hyviä käytäntöjä

Yksi suosituimmista alueellisen kehityksen strategioista on investoida alueelle täysin uuden teollisuuden alan kehittämistä. Strategia on tulossa entistä haastavammaksi, koska alueet ja kaupunkiseudut kaikkialla maailmassa keskittyvät samoille harvoille aloille: informaatio- ja kommunikaatioteknologiaan, bioteknologiaan ja nanoteknologia. Silikonlaakso-tyyppinen strategia ei ole vailla riskejä: se edellyttää alueelta huomattavaa kriittistä massaa, tietointensiivisen teollisuuden läsnäoloa, riskipääomaa ja investointeja tutkimustulosten kaupallistamiseen.

Vähemmän kunnianhimoinen, mutta usein pitkällä tähtäyksellä tuloksellisempi strategia erityisesti metropolialueiden ulkopuolella on keskittyä olemassaolevien vahvuuksien kehittämiseen, joka mahdollistaa asteittaisen muutoksen ja kasvun. Useimmilla alueilla talouden perusta on pk-yrityksissä, jotka ovat myös suurimpia työllistäjiä. Talouskasvu ei näin ollen riipu ainoastaan tietointensiivisten alojen kehittamisestä, vaan myös palvelu- ja tuotantosektorin kehittamisestä. OECD-maat nopeasti ikääntyvine väestöineen ovat erityisen riippuvaisia palvelusektorin innovaatiokyvystä, sillä sektorilla toimii peräti 70 prosenttia OECD:n työvoimasta. Elinikäisen oppimisen sekä täydennys- ja uudelleen koulutuksen merkitystä korostaa se, että kolmannes OECD:n työikäisestä väestöstä on edelleen alikoulutettua.

Korkeakoulujen alueellinen yritysysteistyö, erityisesti tutkimusintensiivisissä yliopistoissa, keskittyy useimmiten korkean teknologian yrityksiin ICT- ja bioaloilla. Menestyksestä yhteistyötä voidaan kuitenkin rakentaa myös muilla sektoreilla. Espanjassa Valensian autonomisella alueella paikallinen korkeakoulu Universidad de Jaume I ja sen keramiikkainstituutti ovat mukana modernisoimassa alueen perinteistä keramiikkaklusteria ja tätä kautta koko Castellónin maakunnan aluetaloutta. Yliopisto on rakentanut kiinteät yhteydet pk-yrityksiin ja tukee keramiikkaklusterin kasvua teknologiasiirrolla, laadunvarmistustesteillä, uusilla yrityksillä ja opiskelijoiden työharjoittelukausilla. Kumppanuuden ansiosta alueesta on tullut keramiikkateollisuuden globaali johtaja, jonka keramiikkaklusteri työllistää 36 000 työntekijää yli 500 pk-yrityksessä. Prosessin mukana myös pk-yrityksiin perustuvan teollisuuden kyky omaksua innovaatioita on huomattavasti parantunut.

Esteet ja miten ne poistetaan

OECD:n arviointien perusteella voidaan todeta, että intensiivisestä aktiviteetista ja monista hyvistä toimintamalleista huolimatta korkeakoulujen aluekehitystoiminta perustuu usein lyhytkestoiseen projektirahoitukseen ja on vailla pysyviä rakenteita ja systemaattisia prosesseja. Suomalaisen maakuntakorkeakoulutyypiset pitkäkestoiset ratkaisut ovat harvinaisia globaalilla tasolla. Monilla alueilla ja kaupunkiseuduilla yhteistyössä on kehittämisen varaa, ei vain korkeakoulujen ja yritysten välillä, vaan myös korkeakoulujen välillä, jotka ovat usein tottuneempia kilpailemaan kuin tekemään yhteistyötä. Myös alueellisen yhteistyön vaikuttavuuden arviointi on usein sattumanvaraista. Alueellinen yhteistyö jääkin korkeakouluissa usein marginaaliseksi toiminnaksi.

Monissa maissa kansallinen korkeakoulujärjestelmä ja -lainsäädäntö rajoittavat edelleen korkeakoulujen institutionaalista autonomiaa ja mahdollisuuksia toimia joustavasti. Korkeakoulut eivät useinkaan pysty itsenäisesti päättämään omasta koulutustarjonnastaan, saati sitten keskeisten resurssiensa suuntaamisesta henkilöstö-, talous- ja tila-asioissa. Korkeakoulujen institutionaalisen autonomian vahvistaminen onkin välttämätön, joskaan ei riittävä edellytys korkeakoulujen aktivoimiseksi. Lisäksi tarvitaan kannustimia ja korkeakoulujen tulosvas- tuun vahvistamista.

Esteet paikallisella ja aluetasolla liittyvät usein alueiden fragmentoitumiseen sekä kilpailuun alueiden ja kaupunkien sisällä ja/tai välillä. Korkeakoulut eivät useinkaan ole mukana alust- rategioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Pysyvät yhteistyörakenteet, jotka tuovat yh- teen korkeakoulut sekä keskeiset julkisen että yksityisen sektorin toimijat, voivat merkittä- västi edistää vuoropuhelua ja mobilisoida korkeakoulujen resurssit aluekehityksen hyväksi.

Viime kädessä korkeakoulujen alueellisen yhteistyön vaikuttavuus riippuu kuitenkin korkea- koulun omista ratkaisuista ja profiloitumisesta. Alueellinen yhteistyö voi vaikuttaa turhalta puuhastelulta, varsinkin kun korkeakoulujen menestys kansainvälisissä vertailuissa⁴ ja kor- keakouluhenkilöstön urakehitys perustuvat useimmiten kapeisiin arviontikriteereihin, jotka korostavat tieteellisiä julkaisuja. Tässä tilanteessa korkeakoulujen johto ja sen tekemät rat-

⁴ Shanghai Jiaotong Academic Ranking of World Universities ja Times QS World University Rankings

kaisut ja kannustimet ovat merkittävässä asemassa. Usein muutoksen edellytyksenä on korkeakoulun sisäisen uudistusprosessin käynnistäminen henkilöstöjohtamisen, talousjärjestelmien ja johdon tietojärjestelmien uudistamiseksi sekä alueellisen kehittämistyön integroimiseksi korkeakoulun oppimis- ja tutkimusprosesseihin.

Alueellinen yhteistyö voi olla vähemmän merkittävää kansainvälisesti johtaville tutkimusyliopistoille, mutta suurimmalle osalle korkeakouluja toimiva yhteistyö alueen kanssa on elintärkeää. Kansainvälisten arviointien mukaan niin sanotun maailmanluokan korkeakoulun rakentaminen ja ylläpitäminen edellyttää 1,5 biljoonan dollarin vuosipanostuksia. Vain hyvin harvoilla kansantalouksilla, yksittäisistä korkeakouluista puhumattakaan, on mahdollisuuksia tämänkaltaiseen kustannustasoon. Toisaalta useimmilla korkeakouluilla on hyvät edellytykset edistää oman kaupunkinsa ja alueensa globaalia kilpailukykyä. Menestyvä alue ja dynaaminen kaupunkiseutu tuovat myös monia etuja korkeakouluilleen. Kyseessä on win win -yhteistyö, joka edellyttää kapasiteetin rakentamista sekä korkeakouluissa että aluekehitysorganisaatioissa.

Tausta-aineistoa

Goddard, J. & Puukka, J. 2008. The **engagement of higher education institutions in regional development**: An overview of the opportunities and challenges. Teoksessa Higher Education Management and Policy. Journal of the Programme on Institutional Management in Higher Education, Volume 20, Issue 2 (Special Issue: Higher Education and Regional Development). Paris: OECD.

OECD. 2005. Regions at Glance. Paris: OECD.

OECD. 2007. Higher Education and Regions: Globally Competitive, Locally Engaged. Paris: OECD.

OECD. 2008. OECD Economic Outlook. Volume 2008 Issue 2. Paris: OECD.

OECD. 2009. OECD Higher Education Institutions and Regions <http://www.oecd.org/edu/imhe/regionaldevelopment>.

OECD. 2009. OECD Programme on Institutional Management in Higher Education. <http://www.oecd.org/edu/imhe>.

Taulukko 2. OECD:n ensimmäisen arviointikierroksen (2005–2007) alueet pähkinänkuoressa.

1 (2)

Alue	Väestö (milj.)	Alueen asema ja identiteetti	Keskeiset haasteet	Kumppanuus
Atlanttinen Kanada	2,3	Kolme atlanttista maakuntaa, heikko alueellinen kokonaisuus ilman lain-säännöllistä perustaa	Aivovuodosta kärsivä muuttotappioalue, alueen sisäisen epätasaisen kehitys, kasvuun ja työllisyyden ylläpitämisen haasteet	Aluekehitystoimisto (Atlantic Canada Opportu-nities Agency), Atlantin Innovaatiorahasto, yliopis-tojen ja muiden korkeakoulujen (community col-leges) koordinoitimet
Busanin metropo-lialue (Ko-rea)	3,75	Korean toiseksi tärkein, mutta suh-teellisesti heikentynyt talouskeskus, aluehallituksen heikko asema	Soulin vetovoiman vaikutukset aluetalouteen, stagnoinnut kasvu, ikääntyvä väestö, vallan ha-jauttamisen edistäminen	Alueellinen innovaatiokomitea, Korean valtion johtama NURI-ohjelma (New University for Re-gional Innovation), korkeakoulujen yhteistyö vä-häistä
Kanarian saaret (Es-panja)	2,0	Autonominen alue, johon kuuluu kaksi maakuntaa ja seitsemän saar-ta, EU:n erityisasema periferisenä alueena	Turisiin keskittyvä talous, riippuvuus ulkoi-sesta kysynnästä, ympäristön tilan heikenty-minen, pk-valtaisen aluetalouden matala koulutus-taso ja heikko absorptiokyky, alueen sisäinen epä-tasainen kehitys	Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen koordinoiti-oeelin ACECAU, kilpailumitalteetti yliopistojen, saarten ja maakuntien välille
Juutin-maa-Fyynnit (Tanska)	3,2	Väljä yhteistyö kahdeksan läänin ja 173 kunnan välillä vailla virallis-ta asemaa hallintojärjestelmissä, kol-men alueen synty alueuudistuksen tuloksena vuonna 2007	Kööpenhaminan vetovoiman vaikutukset alue-talouteen, globaali kilpailu, alueen sisäinen epä-tasainen kehitys: kasvavia kaupunkia ja jälkkeen-jääviä maaseutuseutuja	Juutinmaa-Fyynnin yrityskehitysyhteistyö, alueelliset kasvufoorumit, vahva verkostoitumisperinne
Jyväskylän seutukunta (Suomi)	0,16	Yksi Keski-Suomen kahdeksasta seutukunnasta, Suomen kasvualue	Alueen sisäinen epätasainen kasvu: kehittyvä keskuskaupunki ja taantuvat maaseutualueet, so-siaalisia ongelmia ja työttömyyttä, pk-valtaisen aluetalouden matala tuottavuustaso	Monimutkainen aluejärjestelmä, yliopistojen ja ammattikorkeakoulun yhteistyö alkuvaiheessa, kor-keakoulupohjainen alueellinen kasvu
Koillis-Englanti (Iso-Britan-nia)	2,5	Pienin ja maantieteellisesti periferi-sin Englannin yhdeksästä alueesta, fragmentoitunut hallinto ilman vaa-lella valittuja elimiä, vahva, mutta poissulkeva alueellinen identiteetti	Alueen sisäinen epätasainen kehitys, useimpien sosiaali-taloudellisten ja innovaatioindikaatori-en heikko taso, ikääntyvä väestö, matala koulu-tustaso ja pk-valtaisen aluetalouden heikko ab-sorptiokyky	Aluekehitystoimisto, pitkänkestoinen korkeakoulu-jen alueellinen yhteistyöelin (Unis4NE) yhdistä-mässä viisi korkeakoulua
Pohjoi-sen-Paraná (Brasília)	9,6 (koko osavalti-o)	Osa Paranán osavaltiota: ei virallis-ta asemaa hallintorakenteissa, yksi Brasilian korkeimmista elintasoi-s-ta, mutta heikentynyt suhteellinen asema	Yleinen matala koulutustaso, yhteiskunnalli-nen epätasa-arvo ja epätasa-arvoiset mahdolli-suudet korkeakoulutukseen, johtavien kaupun-kien välinen epäterve kilpailu, ”norsunluutorni-työpistöt”	Vähäinen yhteistyö korkeakoulujen ja liike-elämän sekä teollisuuden välillä, Maringá-Londrina-kau-punkien välille kehittyvä yhteistyö, Terra Cota -alue-kumppanuusjärjestelmä

Alue	Väestö (milj.)	Alueen asema ja identiteetti	Keskeiset haasteet	Kumppanuus
Nuevo León (Meksiko)	4,2	Meksikon kolmanneksi suuri aluetalous osavaltioiden tasolla, strateginen alue USA:n raja-alueelle	Koulutuksen ja talouden väliset vähäiset yhteydet, yhteiskunnallinen epätasa-arvo	Osavaltion korkeakoulutuksen suunnittelukomisio (COEPES), Koillis-Meksikon ja Teksasin välinen yhteistyöelin integraation edistämiseksi (INVIITE), Monterrey kansainvälinen tiedekaupunki (Ciudad Internacional del Conocimiento)
Öresund (Ruotsi-Tanska)	3,5	Ruotsin ja Tanskan välinen alue, jossa mukana kummankin maan kaikkien kehittyneimpiä sekä aikehittyneimpiä osia	Alueen sisäinen epätasainen kehitys	Rajan ylittävä yhteistyö perustuu Öresund-sopimukseen, Öresundin yliopisto, jossa 14 jäsenyliopistoa, Öresundin tiedealue
Sunshine-Fraser Coast (Australialla)	0,4	Nopeasti kasvava rannikkoalue, heikosti muotoutunut alue vaikka yhteistä aluehallintoa	Nopeasti ikääntyvä väestö, talouden vähäinen diversifikaatio	Korkeakoulujen käynnistävää yhteistyötä nähdään positivisena mahdollisuutena
Trondelag (Norja)	0,4	Keski-Norjan alue, joka yhdistää kahta läänää, korkea elintaso, heikko alueidentiteetti, ei virallista asemaan kansallisessa hallintojärjestelmässä	Strategisen vision heikkous, matala absorptiokyky, alueen sisäinen epätasainen kasvu Trondheimin ja maatalousvaltaisen pohjoisosan välillä	Trondelagin neuvosto, jossa mukana edustajia kahdesta läänistä, vähäinen yhteistyö korkeakoulujen ja kaupungin välillä
Twente (Alankomaat)	0,62	Overijssel maakunnan itäisin osa lähellä Saksan rajaa, vahva alueidentiteetti vailla virallista asemaan hallintojärjestelmässä	Heikko alueellinen kasvukapasiteetti, heikkous useimmissa sosiaali-taloudellisissa indikaattoreissa, kilpailumentaliteetti johtavien kaupunkien välillä	“Innovaatioalusta Twente” liike-elämän, korkeakoulujen ja paikallishallituksen välillä
Valensian alue (Espanja)	4,5	Autonominen alue, jossa kolme maakuntaa	Matala T&K-investointitaso, alueen sisäinen epätasainen kehitys, alueen heikko absorptiokyky ja vähäinen innovaatiointensiivisyys	Aluehallinto vastuussa korkeakoulutuksesta, tiedestä ja businesskehityksestä, vähäinen yhteistyö korkeakoulujen sekä korkeakoulujen ja liike-elämän välillä
Värmlanti (Ruotsi)	0,27	Norjan rajan läheisyydessä oleva läänini, paikallisi- ja aluehallinnon muutos	Alueen sisäinen epätasainen kehitys: kasvukeskus ja maaseutuosiin taantuminen, kasvu ilman uusia työpaikkoja, muuttotappioalue	Alueellinen kasvuohjelma yliopiston, liike-elämän ja hallituksen välillä

MAAKUNTAKORKEAKOULUN MONET MUODOT

Korkeakoulujen aluekehitysvaikutus syntyy sosiaalisesti kyvykkäissä verkostoissa

Anne Hakala, projektipäällikkö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Parhaimmillaan korkeakoulut vievät kumppaninsa tutkimusmatkalle tuntemattomaan, haastavat niiden ajattelun ja siten istuttavat tulevaisuuden siemeniä ja vahvistavat sattuman tartuntapintoja (Lester & Sotarauta 2007).

Korkeakoulujen rooli pienten kaupunkiseutujen aluekehitystyössä

Yliopiston tai ammattikorkeakoulun läsnäolo vaikuttaa keskeisesti alueen kehittymiskykyyn. Ahmaniemi (2006) määrittelee ammattikorkeakoulun aluekehitystyön rooliksi kyvykkyyden toteuttaa alueen yhteisiä strategioita kumppanuuden periaatteella. Korkeakoulujen rooli osana innovaatioympäristöä voisi olla ankkuri, dynamo ja magneetti: ankkurina sitouttaen yritykset alueelle pitkäaikaisen yhteistyön, tutkimuksen, henkilöstökoulutuksen ja projektitoiminnan keinoin, dynamona synnyttäen uutta yritystoimintaa ja liiketoimintaa, kuten tutkimustulosten kaupallistamista ”spin off” -yritysten syntymistä tukemalla sekä yrittäjähenkisyyttä kehittämällä ja magneettina houkutellessa yritystoimintaa alueelle. (Kolehmainen 2003; Kautonen, Kolehmainen & Koski 2002.)

Korkeakoulujen haasteena on toimia sekä globaalisti että lokaalisti. On tuotettava kansainvälisesti kilpailukykyisiä osaajia ja kansainvälisesti merkittävää tutkimusta elinkeinoelämämme palvelukseen, jotta alueemme ja yrityksemme säilyisivät elinvoimaisina. Suomalaista korkeakoulukenttää kehitetään keskittymien, konsortioiden ja allianssien avulla kansainvälisesti merkittäväksi ja kilpailukykyiseksi. Silti myös korkeakoulujen alueellisesta vaikuttavuudesta on huolehdittava.

Korkeakoulujen aluekehitystyössä on tunnistettavissa neljä erilaista roolia:

1. Korkeakoulut vaikuttavat eniten perustehtävän kautta kouluttamalla osaavaa työvoimaa alueelle. Opiskelijat tuottavat uutta tietoa ja soveltavat muualla tuotettua tietoa paikallisiin olosuhteisiin sopivaksi. Toinen kysymys on, kykeneekö pieni kaupunkiseutu tarjoamaan kiinnostavia työpaikkoja ja olemaan tarpeeksi houkutteleva suhteessa suurempiin kaupunkeihin. Tarjoaako seutu opiskelun aikaisia mahdollisuuksia juurtua seutuun tai löytyykö seudun yrityksistä sopivia harjoittelupaikkoja, opinnäytetyönaiheita tai muita tutkimuskohteita?

2. Toisaalta korkeakoulut voivat kyseenalaistaa ja tarjota keskusteluareenoja avartamaan aluekehittämisen ilmapiiriä, olla mukana seudun strategisen tason työskentelyssä. Aluekehittäjän on luotava siltoja eri maailmojen väliin: käytännössä uudet asiat syntyvät tilanteissa, joissa on riittävästi erilaisia ihmisiä tekemässä riittävästi erilaisia asioita esimerkiksi klustereiden rajapinnoilla.
3. Kolmanneksi korkeakouluilla on osaamista tuottaa ratkaisuja elinkeinoelämän tarpeisiin. Erilajisten työharjoittelujaksojen, projektien ja opinnäytetöiden kautta korkeakoulut toimivat kosketuksissa elinkeinoelämään tuottaen erilaisia sovelluksia, uutta tietoa ja ratkaisuja. Perinteisesti korkeakoulujen ja innovaatiotoiminnan välillä on nähty vallitsevan yhteys: innovaatiotoiminnan on ajateltu edellyttävän yliopistojen tai korkeakoulujen läheisyyttä. Tällöin innovaatioilla ajatellaan usein vain niin sanottua tiedeinnovaatiota, jonka takana on usein vuosien, jopa kymmenien vuosien, tutkimus- ja kehittämistoiminta. Yliopistojen ja korkeakoulujen rooli onkin merkittävä osaamisen kehittämisessä, tutkimuksessa ja verkostojen solmukohtina, vaikka itse liiketoiminnalliset innovaatiot syntyisivät yrityksissä.
4. Lisäksi korkeakouluilla on rooli tehdä paikallinen tieto näkyväksi ja esimerkiksi artikkeleiden ja julkaisujen avulla osoittaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Sen lisäksi, että korkeakouluilla on useita erilaisia rooleja vaikuttaa alueiden, teknologian ja yritysten kehitykseen, korkeakoulujen rooli riippuu aluetalouden kehitysvaiheesta. Korkeakoulujen rooli on hyvin erilainen uuden teollisuuden synnyssä verrattuna esimerkiksi ole-massa olevan teollisuuden muuntumiseen toiseksi teollisuudenalaksi tai vanhan teollisuudenalan uusiutuessa sisäisesti. Edelleen korkeakoulujen rooli muotoutunee hyvinkin erilaiseksi edellisistä alueen kehityksen perustuessa yritysten houkutteluun alueelle. (Lester & Sotarauta 2007.) Voidaankin pohtia, mihin rooliin pienet kaupunkiseudut yliopistoja ja korkeakouluja eniten tarvitsevat tai kuinka paljon pienellä kaupunkiseudulla on todellista tarvetta korkeakoulun asiantuntijuudelle. Muutostilanteessa haikaillaan vanhojen rakenteiden perään – ainoana tarpeena nousee esiin korkeakoulupaikkakuntana olemisen imagoarvo, mutta tarvitaanko pienellä seudulla todellakin vain jonkun tietyn korkeakoulun yhden koulutusohjelman tuottamaa osaamista vai tarvittaisiinko ennemmin eri alojen osaamista – kaikkia vähäsen.

Korkeakoulutoimintaa on mahdollista tuoda pienille kaupunkiseuduille edelleen tarpeen mukaan. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot ovat kehittämässä erilaisia yhteistyön malleja vastaamaan alueellisiin ja seudullisiin koulutustarpeisiin aikuiskoulutuksen ja tutkimus- ja kehittämistoiminnan keinoin seuduilla, joilla ei sijaitse minkään korkeakoulun kiinteää toimipistettä. Toiminnan tavoitteena on seutukuntien kehittämistyön tukeminen, koulutuksen saatavuuden parantaminen ja kehittäjäorganisaatioiden yhteistyön lisääminen. Maakunta-korkeakoulutoiminta on ollut yksi tapa organisoida korkeakoulujen yhteistyötä pienillä seuduilla, vahvistaa koulutuksen vaikuttavuutta sekä etsiä tietoa alueen tarpeista ja syventää korkeakoulujen osaamista ja vaikutusta alueella. Pienten seutujen näkökulmasta korkeakoulujen yhteistyöllä parannetaan koulutuksen saavutettavuutta ja toteutuksen laatua sekä tutkimus- ja kehitystyön kohdentumista seutujen valitsemille painopistealueille.

Sekä toiminnan kansainvälinen että paikallinen ulottuvuus ratkaisevat alueiden elinvoimaisuuden säilymisen. Opetusministeriö määrittelee rakenteellisen kehittämisen raportissa:

Alueilla, joiden väestön määrä vähenee ikärakenteen muutoksen myötä, vetovoimaisuudessa tai työllistymisessä ilmenee ongelmia, on tarpeen etsiä sellaisia ratkaisuja, jotka tulevaisuudessakin turvaavat alueen monipuolisen korkeakoulutarjonnan ja elinkeinoelämän tarpeet. Tämä edellyttää alueen yhteistä strategista näkemystä sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tiivistä yhteistyötä omien vahvuksiensa pohjalta (Opetusministeriö 2008).

Alueen kehittämisprosessi on usean erillisiä intressejä omaavien toimijoiden ja organisaatioiden kehittämistyön yhteensovittamista. Tällaiset vuorovaikutteiset prosessit ovat haastavia ja vaikeita. Erilaisten ajatusten, tavoitteiden, intressien ja strategioiden yhteensovittaminen vaatii panostamista kehittämisprosessin johtamiseen. (Sotarauta & Viljamaa 2003.) On myös muistettava, että alueen tulevaisuuden mahdollisuuksien kehittäminen on sidoksissa alueen historiaan ja perinteeseen. Jokaisen alueen on kuljettava oma kehityspolkuunsa ja tehtävä sille sopivat valinnat. Institutionaalisesti ohuiden seutujen alueellista innovaatiokyvykkyyttä voidaan parantaa edistämällä tiedon luomisen prosesseja ja vahvistamalla institutionaalista kapasiteettia esimerkiksi kehittäjäverkostojen avulla.

Alueellisen osaamisen kehittämisen edellytyksenä on organisaatioiden rajojen ja roolien limittyminen. Pienten seutujen vahvuuksia ovat joustavuus, pienet etäisyydet ja niistä johtuva yhdessä tekemisen helppous. Ydinkeskittymien ulkopuolella voitaneen pärjätä erikoistumalla ja fokuosoitumalla sekä alueellisen yhteistyön kautta. Verkoston solmukohtien ja välitysmekanismien aktiivinen rakentaminen parantavat pienemmän seudun mahdollisuuksia alueellisessa kilpailussa. Alueellisen osaamisen kehittämisen edellytyksenä on organisaatioiden rajojen ja roolien limittyminen. Aktiivinen yhteistyö mahdollistaa sekä yritys- että koulutusorganisaatioiden vahvuuksien hyödyntämisen. Erilaisten toimintakulttuurien yhteistyössä on omat vaikeutensa, mutta onnistuessaan pyrkimykset tuottanevat mitä parhaimpia seudullisen kasvun elementtejä. Aluekehitysvaikutus syntyy sosiaalisesti kyvykkäissä verkostoissa. Alueiden täytyy resurssien houkuttelemisen lisäksi pitää kiinni saamistaan resursseista ja kasvattaa niitä. Alueen elämänlaatu ja julkisen sektorin toiminnan laadukas taso sitouttaa työvoimaa, osaamista ja investoijia alueelle.

Menestyäkseen alueiden välisessä houkuttavuuskilpailussa alueen tulee tarjota yrityksille perusinfrastruktuurin lisäksi sosiaalista yhteistyön infrastruktuuria. Aluekehittäjät voivat esimerkiksi edistää yhteistyöverkostojen syntymistä isojen ja pienten yritysten välille sekä luoda yhteyksiä toimittajiin ja asiakkaisiin sekä erilaisten ryhmien ja ihmisten välille. Sosiaalinen infrastruktuuri rikkoo rajoja ja yhdistää ihmisiä yli toimialarajojen luoden uusia mahdollisuuksia alueelle. (Kanter 1995.) Oppivana ja innovatiivisena miljöönä alue voi luoda tekijöitä, jotka sitouttavat yrityksiä ja ihmisiä seutuun (Linnamaa 1999).

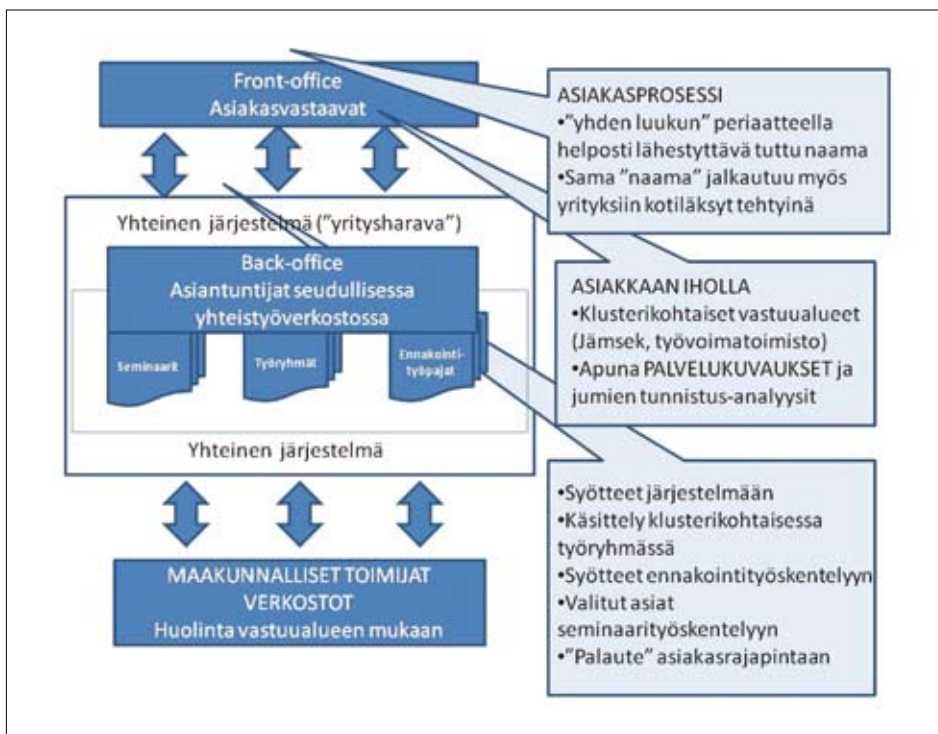
Aluekehittäjäverkoston pörinää Jämsän seudulta

Mitä tarkoittaa korkeakoulujen osaamisen läsnäolo seudulla kiinteiden toimipisteiden sijaan? Keski-Suomessa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa asiaa on lähdetty työstämään toimin-

nan – ei rakenteiden – kautta aluelähtöisesti. Yhteisen tekemisen kautta on syntynyt amebamainen verkostomalli, jonka yhteistyön perusteena on osaamisen kumuloituminen. Jokaisella kumppanilla on roolinsa oman ydinosaamisensa kautta ja verkostoon haetaan uusia kumppanuuksia tarvelähtöisesti. Esimerkkinä tässä esittelen aluekehittäjäverkoston toimintaa Jämsän seudulla kahdesta eri näkökulmasta: yhtäältä seudullisen strategisen työskentelyn näkökulmasta, jossa ovat mukana paikallisina toimijoina Jämsän kaupunki, Kuhmoisten kunta, Jämsek Oy, Jämsän TE-toimisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Jämsän ammattiopisto, ja toisaalta korkeakouluverkoston toiminnasta koulutussuunnittelussa, jossa ydinryhmässä ovat mukana Tampereen teknillinen yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu, Jämsän ammattiopisto ja kehittämisyritys Keu-link Keuruulta.

Jämsän seudun kehittämisspalveluiden kokonaisuus

Jämsän seudulla osaamisen kehittämisellä jäsentyneenä prosessina on pitkä historia. Uusia innovatiivisia muotoja alueellisista yhteistoimintamuodoista on useita. Jämsän seudun alueellista elinvoimapolitiikkaa on pohdittu osana aluekeskusohjelmatyötä vuodesta 2001 lähtien. Aluekeskusohjelmaa on kuvattu seudun strategiaksi, jota kuntastrategiat, elinkeinostrategia, työvoimapolitiittinen ohjelma, Jämsän seudun osaamisohjelma sekä Jämsän seudun Paras -hankkeen toimeenpanosuunnitelmat syventävät. Jyväskylän ammattikorkeakoulu on ollut strategiatyössä mukana 2000-luvun alusta lähtien ensin Jämsänkoskella toimivan liiketa-

Kuvio 1. Seudullisen kehittämisspalvelukokonaisuuden kuvaaminen.

lousyksikön kautta ja 2006 lähtien kehittämiskumppanina korkeakouluasiamiestoiminnan kautta.

Seudullinen kehittämispalveluiden kokonaisuus on mallinnettu (kuviot 1). Jotta palvelut näyttyisivät asiakkaalle mahdollisimman selkeinä, on päädytty kuvan mukaiseen front-back-office -malliin. Malli on asiakaslähtöinen eli asiakasprosessi on selkeä: asiakasvastaavat palvelevat ”yhden luukun” periaatteella eli tutun ihmisen kautta löytyy asiakkaalle paras ratkaisu kehittämispalveluiden tarjoamasta. Jämsekin ja TE-toimiston asiakasvastaavat toimivat klusterikohtaisilla vastuualueillaan apunaan palvelukuvaukset ja erilaiset yhteiset analyysityökalut. Asiakastieto tallentuu yhteiseen järjestelmään, jolloin uuden toimijan ollessa yhteydessä asiakkaaseen ei tarvitse lähteä liikkeelle tyhjältä pöydältä.

Toimijatasolla yhteistoiminta, kehittämistyö ja tiedonvaihto tapahtuvat klusterikohtaisissa työryhmissä, esimerkiksi matkailun kehittäjäryhmässä. Ennakoivaan tiedonvaihtoon on kehitetty Hospolikka-foorumi. Kehittäjien välisestä tiedonvaihdosta oleellinen palautetaan asiakasrajapintaan, joko asiakasvastaavien kautta tai erityisissä toimialapäivissä. Suurempia asiakokonaisuuksia käsitellään Viribus Unitis -seminaareissa, jotka toimivat viestintäväylinä muun muassa kehittäjätahojen ja päättäjien välillä.

Osaamisen kehittämisen työvälineitä on käytössä seudulla seuraavasti:

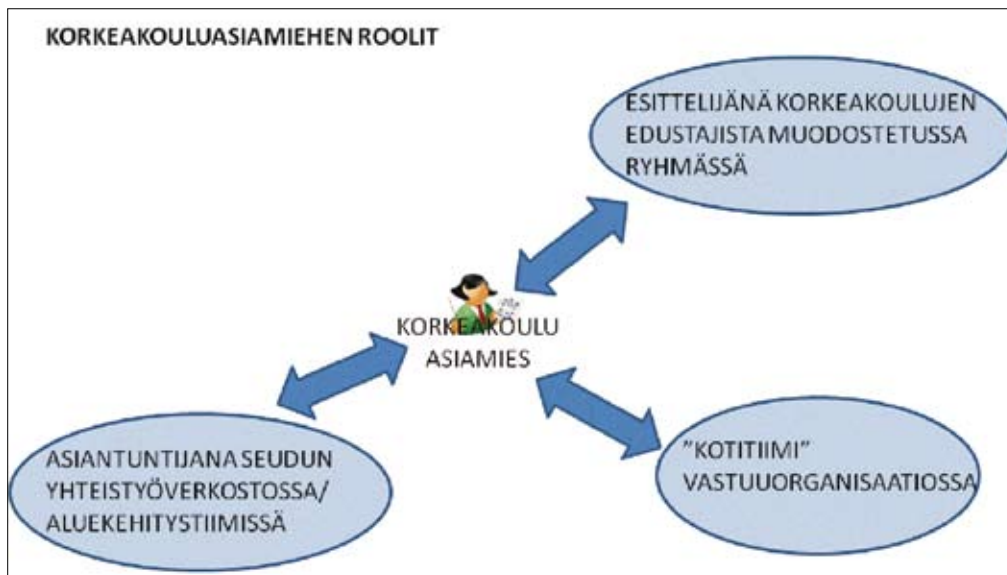
- seudun kehittäjien palaverikäytänteet (matkailun kehittäjäryhmä, seutuyrityspalvelupiste jne.)
- yhteiset hankkeet ja hankevalmistelut (esim. Himoskylä, aikuiskoulutuksen maakunnallinen palvelustrategia, Jamkin kehittäjäkumppanuus-hanke, pk-teollisuuden master plan, kehityskäytävähanke)
- Viribus Unitis -työseminaarisarja: Jämsän seudun aluekeskusohjelman aloitteesta on jo vuodesta 2002 alkaen järjestetty alueellisia seminaareja (Viribus Unitis), joiden tarkoituksena on ollut seudun toimijoiden kokoaminen yhteen ja yhteisen näkemyksen luominen seudun osaamistarpeista ja osaamistarpeiden kehittymisestä
- HOSPOLIKKA – tiedonvaihtofoorumi, jolla sovitaan tietyn toimialan tai osaamisalueen käytännön toimenpiteet ja vastuutahot seudulla esimerkiksi metallin Hospolikka 13.3.2008:
 1. Jamk: alan yleiset kehitysnäkymät ja tietoa siitä, mitä osaamista tämän perusteella tarvitaan ja miten kehittämistä tulee suunnata
 2. Työvoimatoimisto: metallin työpaikat seudulla, työntekijöiden ikärakenne, avoimet työpaikat ja työnhakijat, rekrytointi- ja koulutusnäkymät
 3. Jkouve: metallialan toisen asteen koulutus alueella: nuorisosaaste ja aikuiset, opiskelijoiden työllistyminen, opettajatilanne?
 4. Jämsek: yritysten tilanne seudulla, maakunnallinen kehittäminen, toimialan kehitysnäkymät alueella.

Strategisella tasolla seudun yhteistyöverkostoa johtaa Jämsän seudun tulevaisuusryhmä. Tulevaisuusryhmän tehtävinä ovat seutu-strategian toimeenpano, aluekehityksen johtaminen, osaamisen vahvistaminen, innovaatioympäristön kehittäminen, ennakointityö ja seutuviestintä. Tulevaisuusryhmä tukee ja koordinoi Jämsekin aluekehittämisyksikössä tehtävää työtä. Ryhmän edustajat toimivat tahoillaan alueellisen kehittämisen viestinviejinä ja välittä-

vät aluekehittämisen kokonaisuuteen edustamansa tahon näkemystä. Lisäksi kukin taho tuo ryhmän käyttöön oman organisaationsa mahdollisuudet ja oman verkostonsa asiantuntijuuden. Korkeakoulut ovat läsnä seudullisessa kehitystyössä korkeakouluasiamieslinkin kautta. Seudulla toimivalla korkeakouluasiamiehellä on edellä esitettyssä mallissa elävä yhteys seudun strategiatyöhön seudullisen tulevaisuusryhmän jäsenenä. Lisäksi korkeakouluasiamiehellä on selkeä rooli sekä korkeakoulujen yhteisössä että vastuukorkeakoulussa toiminnan kehittäjänä (kuvio 2).

Korkeakouluasiamiehen tehtävänä on edistää korkeakoulujen läsnäoloa Jämsän seudulla hakemalla korkeakoulutasoista osaamista vastaamaan seudun ja yritysten tarpeita. Korkeakouluasiamiehen toiminnalla ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutus-, kehittämis- ja tutkimusosaamista hyödynnetään laajasti palvelleen seudun tarpeita ja samalla tukien seudun innovaatiotoiminnan kehittämistä.

Toiminnan tavoitteena on ylläpitää seutuja palvelevaa yhteistyöverkostoa korkeakoulujen kesken. Työn vaikutuksesta edistetään korkeakoulujen seudullista toimintaa vastaamaan entistä täsmällisemmin seutujen tarpeita. Tämä edellyttää, että seuduilla tunnustetaan korkeakoulujen mahdollisuudet tarjota sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa että koulutuspalveluita. Seudun näkökulmasta korkeakouluverkostotoiminnalla parannetaan koulutuksen saavutettavuutta ja toteutuksen laatua sekä tutkimus- ja kehitystyön kohdentumista seudun valitsemille painopistealueille. Korkeakoulujen näkökulmasta yhteisellä verkostotoiminnalla vahvistetaan kilpailukykyä suhteessa uusiin korkeakoulurakenteisiin hakemalla synergiaa vahvojen korkeakoulujen yhteistyön ja työnjaon kautta. Korkeakouluasiamiehen tehtävinä ovat osaamis- ja kehittämistarpeiden tunnistaminen seudulta yhteistyössä muiden kehittäjätahojen ja yritysten kanssa sekä tarpeisiin vastaaminen hyödyntäen korkeakoulujen parasta asiantuntijuutta. Toimenpiteiden toteuttajina toimivat ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Paikal-

Kuvio 2. Korkeakouluasiamiehen tehtävät.

lisen innovaatioympäristön toimivuudesta ja johdonmukaisesta kehittämistyöstä kertonevat jo saavutetut tulokset Jämsän seudun eri kehittäjäorganisaatioissa:

- Jämsän työvoimatoimisto on Suomen paras asiakkaiden mielestä
- Jämsän seudulla on yhteistyössä keitettyjä työkaluja jopa valtakunnalliseen käyttöön (<http://www.yritysidea.fi> ja <http://www.kauppakota.fi>).
- Hospolikka-tiedonvaihtofoorumi tiedon välittäjänä ja analysointityökaluna eri organisaatioiden ja toimijoiden välillä
- Ylimaakunnallinen korkeakoulu yhteistyö on käynnistynyt reippaasti
- Jämsän seudun koulutuskuntayhtymä on maakunnan paras toisen asteen ammatillisen koulutuksen tarjoaja valtakunnallisessa vertailussa
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun Jämsänkosken Tiimiakatemia on saanut hyviä tuloksia aikuiskoulutusmallien kehittämisessä, korkeakoulujen laadunvarmistusauditoinnissa ja korkeakoulujen aluevaikutavuuden auditoinnissa.

Diplomi-insinööri koulutusta aluekehitystä vauhdittamaan

Ilmailu-, komposiitti- ja avaruusteollisuus on määritelty yhdeksi Jämsän seudun osaamisen painopisteeksi. Seudun yrityksissä on esiintynyt tarvetta komposiittialan osaajista. Jämsän ammattiopistossa on mahdollista opiskella muovi- ja kumitekniikkaa ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu järjestää alueella komposiitti-insinöörin koulutusta. Yritykset ovat kyselleet jatkokoulutusmahdollisuuksia ja Jämsän seudun korkeakouluasiamies saikin alueelta impulsseja diplomi-insinöörin koulutuksen tarpeesta. Vaikka Tampereen ja Jyväskylän korkeakoulujen koulutustarjonta sijaitsee varsin lähellä, aluekehitysnäkökulma nousi vahvaksi perusteeksi seudullisen koulutuksen toteutukselle. Alueen yritykset halusivat lisätä henkilöstönsä osaamista ja samalla saada kehitystukea liiketoimintansa kehittämiseen. Aluelähtöinen yritysten tarpeisiin räätälöity koulutus alueelle tuotuna on aluekehitystyötä parhaimmillaan.

Tarve kyseisen osaamisen lisäämiseen ilmeni muutamassa yrityksessä alueella, joten pelkäätiin Jämsän seudun tarpeeseen ei koulutusryhmää saatu muodostettua. Ryhmän muodostuminen onnistui ylimaakunnallisena korkeakoulu yhteistyönä, koska pienellä kartoituksella voitiin havaita, että samanlaisia tarpeita esiintyi myös lähiseutujen yrityksissä. Jämsän, Mänttä-Vilppulan ja Keuruun toimijat neuvottelivat yhteisen koulutuksen järjestämisen mahdollisuudesta yhdessä Tampereen teknillisen yliopiston asiantuntijoiden kanssa. Koulutuspaketti suunniteltiin yhdessä huomioiden alueen yritysten erityistarpeet, jolloin saatiin aikaan kokonaisuus, joka palvelee sekä yksittäistä opiskelijaa että mukaan lähteviä yrityksiä. Tarvittava koulutus saatiin seudulle asiamiesverkoston välitystyön ja asiantuntijuuden tuloksena. Oikea koulutussisältö löytyi korkeakouluverkostosta.

Systeeminen muutos ja strateginen ketteruus

Verkostotoimintakonsepti edellyttää kaikilta toimijoilta – ei vähiten korkeakouluilta – systeemistä muutosta ja strategista ketteryyttä. Sujuva toiminta käytännössä vaatii toimijoilta hyviä verkostotoimintataitoja ja kykyä rakentaa yhteisöllistä tietoa. Sitran yliasiamies Kosonen puhuu systeemisen muutoksen tarpeesta, joka tarkoittaa monen sektorin ylittävää monimutkaista ja kokonaisvaltaista muutosta siis uutta tapaa toimia.

Taito toimia yhdessä on oleellista seudun kehitystyössä. Kumppanuus kilpailutekijänä on pienen seutukunnan mahdollisuus. Uusi osaaminen syntyy nopeimmin kumppanuuksien kautta ja riskien jakaminen mahdollistaa laajemman innovaatiotoiminnan. Kumppanuuden edellytyksenä on tietopääoman yhdistäminen, luottamus sekä lisäarvon tuottaminen molemmille. Luottamuksen rakentaminen syntyy vuorovaikutuksessa, jossa saadaan tietoa toisen arvoista, osaamisesta ja aikomuksista. Toimivat verkostot edellyttävät avoimuutta, yhdessä oppimista ja reiviirien murtumista. Organisaatioiden rajat himmenevät todellisessa strategisen tason yhteistyössä. Yritysten, kuntaorganisaation ja oppilaitosten (Triple-helix) yhteistyöllä on mahdollista muodostaa pienen seutukunnan innovaatioympäristö, joka tukee yritysten kehittymistä ja alueen hyvinvointia.

Lähteet

- Ahmaniemi, R. (toim.) 2006. Osaaminen alueelliseksi kilpailukyvyksi. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 55.
- Kanter, R. 1995. Thriving Locally in the Global Economy. *Harvard Business Review*, September-October, 151–160.
- Kautonen, M., Kolehmainen, J. & Koski, P. 2002. Yritysten innovaatioympäristöt: Tutkimus yritysten innovaatiotoiminnasta ja alueellisesta innovaatiopolitiikasta Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. *Teknologiakatsauksia* 120. Helsinki: Tekes.
- Kolehmainen, J. 2003. Territorial Agglomeration as a Local Innovation Environment: Some Theoretical Considerations and Policy Aspects. Teoksessa Riukulehto, S. (toim.) *New Technologies and Regional Development*. HY-Makes, Serie A:6. Helsingin yliopiston Seinäjoen yksikön julkaisut.
- Lester, R. & Sotarauta, M. (eds.) 2007. Innovation, Universities and the Competitiveness of Regions. *Technology review* 214. Helsinki: Tekes.
- Linnamaa, R. 1999. Kaupunkiseudun kilpailukyvyyn rakenteelliset ja dynaamiset elementit. Teoksessa Sotarauta, M. (toim.) *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Acta-sarja nro 106. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Opetusministeriö. 2008. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. Opetusministeriö. 7.3.2008. (+ seminaariesitykset ja keskustelut: Sari Sarkomaa, Ari Saarinen, Marita Savola, Ulla Mäkeläinen)
- Sotarauta, M. & Viljamaa, K. (toim.) 2003. Tulkintoja kaupunkiseutujen kehityksestä ja kehittämisestä. Kooste usean tutkimuksen tuloksista. Tekniikan akateemisten liitto TEK. Tampere: Cityoffset.

Tausta-aineistoa

- Antikainen, J., Luukkonen, J. & Pyöriä, T. 2006. Kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut 2006. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 10.
- Kosonen, Mikko. (henkilökohtainen tiedonanto)
- Opetusministeriö. 2008. Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2012. Opetusministeriön julkaisuja 4.

Järviseedun maakuntakorkeakoulu – joustava tapa järjestää alueen tarpeista lähtevää koulutusta ja kehittämistoimintaa

Jukka Peltokangas, teknologia-asiamies, Järviseedun maakuntakorkeakoulu

Virpi Palomäki, korkeakouluopetuksen koordinaattori, Järviseedun maakuntakorkeakoulu

Tausta ja lähtökohdat

Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevalla Järviseedun seutukunnalla ei ole omaa ammattikorkeakouluyksikköä. Seutukunnalla on kuitenkin ollut tavoitteena saada omalle alueelle korkeakoulutasoista koulutusta, sillä alueella on monipuolinen elinkeino- ja palvelurakenne, joka kehittyäkseen tarvitsee korkeakoulutasoista työvoimaa. Korkeakoulutettujen osuus alueen aikuisesta työssäkäyvistä väestöstä on ollut viime vuosina viimeisten joukossa maassamme. Ammattikorkeakouluopetuksen tarjonta antaa myös mahdollisuuden pitkän aikavälin yhteistoimintaan oppilaitosten ja alueen elinkeinoelämän välillä.

Järviseedun alueen ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun välillä vuosina 2003–2004 käytyjen yhteistyöneuvottelujen aikana alkoi Suomessa kehittyä maakuntakorkeakoulutyypinen malli järjestää korkeakouluopetusta maakuntakeskusten ulkopuolella. Neuvottelujen edetessä todettiin, että Järviseedun seutukunta voisi olla hyvä alue aloittaa maakuntakorkeakoulutyypistä toimintaa Seinäjoen ammattikorkeakoulun hallinnoimana. Seutukunnan tarve saada alueelleen korkeakoulutasoista toimintaa ja ammattikorkeakoulun halu alkaa kokeilla uudentyyppistä toimintaa kohtasivat ja tuloksena syntyi Järviseedun maakuntakorkeakoulu.

Järviseedun maakuntakorkeakoulun toteutumiseen ja toiminnan nopeaan vauhtiin saamiseen vaikutti alueen myönteinen suhtautuminen korkeakoulutasoisen koulutuksen saamiseen ja valmius osallistua kustannuksiin myös taloudellisesti. Alueen kuntien ja muiden julkisten organisaatioiden tuki ja kiinnostus asiaa kohtaan oli hyvä tausta toiminnan käynnistämiseksi. Myös alueen elinkeinoelämän painopistealueilla toimivat yritykset näkivät korkeakoulutasoisen opetuksen tarpeen alueella.

Korkeakouluopintojen käynnistämisen taustaselvityksenä tehtiin vuonna 2004 Järviseedun ja lähialueen lukioissa ja ammatti-instituutissa opiskeleville nuorille tutkimus, missä selvettiin heidän halukkuuttaan suorittaa korkeakoulutason opintoja Järviseedun alueella, mikäli siihen olisi mahdollisuus. Selvityksessä kysyttiin myös, minkä alan opintoja alueelle toivottiin. Noin 30 prosenttia Alajärven lukion ja Järviseedun ammatti-instituutin opiskelijoista oli silloin halukkaita jatkamaan opintojaan Järviseedun alueella. Tekniikan ja liikenteen alan opinnot olivat tuolloin halutuimpia. (Kysely Järviseedun lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille 2004.)

Yritysten henkilökunnan täydennys- ja täsmäkoulutuksen järjestämiselle on myös tarvetta alueella, sillä eteläpohjalaisten yritysten koulutustarvebarometrissa (2007) todettiin, että lähes puolet yrityksistä oli kouluttanut henkilöstöään viimeksi kuluneen vuoden aikana. Samoin likimain yhtä suuri osa yrityksistä uskoi kouluttavansa henkilöstöään kuluvanakin vuonna.

Maakuntakorkeakoulu rakentamaan

Maakuntakorkeakoulu aloitti toimintansa hankekokeiluna vuonna 2005. Rahoittajina olivat Etelä-Pohjanmaan liitto, Opetusministeriö ja alueen kunnat. Hankkeelle palkattiin korkeakouluopetuksen koordinaattori ja teknologia-asiamies suunnittelemaan ja rakentamaan toimintamallia. Henkilövalinnoissa pyrittiin laajapohjaiseen osaamiseen ja valinnat olivatkin onnistuneita. Korkeakouluopetuksen koordinaattori Marjo Vistiaholla oli vahva aiempi kokemus kesäyliopiston koulutusten suunnittelusta ja järjestämisestä. Teknologia-asiamies Jukka Peltokankaalla oli puolestaan pitkä kokemus työskentelystä yhden alueen suurimman yrityksen palveluksessa. Siten sekä opetustoiminnan koordinointi että T&K-toiminta pääsivät nopeasti käyntiin.

Järvisseudun maakuntakorkeakoulu sijoitettiin Järvisseudun ammatti-instituutin (JAMI) tiloihin. Samojen opetustilojen hyödyntäminen alueen omien oppilaitosten kanssa nähtiin järkeväksi ja käytännössä toimivaksi ratkaisuksi. Maakuntakorkeakoulun opetustoiminta painottuu ilta-aikaan, jolloin päivällä muussa opetuskäytössä olevat tilat ovat yleensä vapaana. Ratkaisu on ollut toimiva. Opetuksen järjestäminen toisen koulutusorganisaation tiloissa tosin vaatii välillä luovia ratkaisuja, mutta käytännössä opetusryhmille on aina löytynyt tila joko Alajärven lukiolta tai JAMI:ltä. Muistakin käytännön asioista on löydetty yhteistyöllä toimiva ratkaisu.

Maakuntakorkeakoulu aloitti työnsä käytännössä tyhjältä pöydältä tyhissä tiloissa. Tehtävä oli hyvin haasteellinen. Työ oli aloitettava tilajärjestelyistä siten, että omat toimitilat piti saada kalustettua ja tietoliikenneyhteydet maailmalle, mutta ennen kaikkea yhteydet omaan organisaatioon toimimaan. Tehtävä oli myös toiminnan suunnittelun kannalta haasteellinen. Oli luotava malli, millainen Järvisseudun maakuntakorkeakoulu tulee olemaan rakenteeltaan, millaista toimintaa harjoitetaan, millaisilla resursseilla ja miten asiat hoidetaan käytännössä. Haasteena oli myös saada tietoa omalle alueelle korkeakoulutoiminnan aloittamisesta alueella. Oman haasteensa toi myös päästä oman organisaation toimintaan mukaan täysipainoisena toimijana, sillä maakuntakorkeakoulu oli uusi toimintamalli myös hallinnoijalle itselleen. Uutta toimintamallia perustettaessa riittää aina epäilijöitä sekä omissa riveissä että muissa toimijoissa. Osaltaan uusi toimija koetaan myös kilpailijan tulemisena alueelle.

Eri alueilla toimivat maakuntakorkeakoulut ovat rakenteellisesti hyvinkin erilaisia. Toiminta-alueilla on omia erityispiirteitään ja siten paikalliset tarpeet määräävät, millaiseksi toiminta muodostuu. Myös toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet ovat alun perin voineet olla erilaisia. Järvisseudun maakuntakorkeakoulun toimijat tekivät tietoisin valinnan siinä, että toiminnassa painotetaan käytännön tekemistä. Toimintaa ei aloitettu tekemällä strategioita, visioita ja toimintasuunnitelmia vaan lähdettiin heti viemään toimintaa käytännön tasolle. Alettiin miettiä, miten alueen asukkaat ja yritykset hyötyvät maakuntakorkeakoulutoiminnasta, mil-

lainen toiminta palvelee aluetta mahdollisimman hyvin sekä kuinka huomioidaan alueen tarpeet ja toiveet. Tätä kautta päästiin nopeasti alkuun käytännön toimissa ja siten saatiin tuloksia, vaikuttavuutta ja uskottavuutta toimintaan. Ajatuksena oli että malli kehittyi ”tyhjäs-tä” ja antaa tuloksia ensin käytännön tasolla sekä löytää siten luottamuksen ja paikkansa alu-eella. Järvisseudun maakuntakorkeakoulusta muodostui korkeakoulutasoista koulutusta alu-eelle tuovaksi ja aktiivisesti alueen yritysten kanssa T&K-toimintaa harjoittavaksi koordinaa-tioryksiköksi.

Järvisseudun maakuntakorkeakoulun rakenne, yhteistyötahot ja toiminta

Järvisseudun maakuntakorkeakoulu toimii alueellisen koulutus- ja kehittämistoiminnan koor-dinoijana. Se ei järjestä itse koulutusta vaan tuo Seinäjoen ammattikorkeakoulun, Seinäjoen yliopistokeskuksen ja muiden koulutus- ja kehittämisorganisaatioiden järjestämää koulutus- ja kehittämistoimintaa alueelle. Rahoitusrakenne määräsi aluksi pitkälti toiminnan raken-teen, mutta myöhemmin on havaittu hyväksi ja selkeäksi toimintatavaksi, että koulutus jär-jestetään ammattikorkeakoulun eri yksiköiden tai muiden koulutusten järjestäjien omana toi-mintana. Maakuntakorkeakoulun toimijat koordinoivat toimintaa eli hoitavat käytännön jär-jestelyt ja markkinoinnin omalla toiminta-alueellaan siten, että järjestävälle yksikölle jää vain itse opetuksen toteuttaminen.

Kuvio 1. Järvisseudun maakuntakorkeakoulun yhteistyötahot.

Maakuntakorkeakoulun yhteistyötahot

Maakuntakorkeakoulu tekee yhteistyötä Järviseudun kuntien, eri ammattikorkeakoulujen, yliopistojen, toisen asteen oppilaitosten, vapaan sivistystyön toimijoiden, opiskelijoiden ja opinnoista kiinnostuneiden yritysten sekä useiden alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Järviseudun maakuntakorkeakoulu on rakentunut tiedon ja taidon siirtämisen solmukohdaksi. Paikallisena toimijana luottamus ja luottamuksen rakentaminen eri toimijoiden välille on osoittautunut tärkeimmäksi tekijäksi yhteistyössä, sillä koulutusorganisaatioiden ja yrityselämän yhteisen kielen löytämisen on monesti vaikeaa. Tästä on esimerkkinä haastattelu, jossa kysyttiin yrityksiltä syitä informaation vastaanottamiseen. Vastauksessa todettiin, että maakuntakorkeakoululta tuleva sähköposti luetaan, koska se on tarkoitettu juuri heille.

Maakuntakorkeakoulun toiminta

Nykyisessä muodossaan Järviseudun maakuntakorkeakoulun alueella on menossa kaksi tutkintoon johtavaa koulutusta: automaatioinsinöörikoulutus ja tradenomikoulutus. Niihin kuuluvia opintojaksoja tarjotaan myös avoimena ammattikorkeakoulun opetuksena. Samoin tarjotaan myös maa- ja metsätalouden yksikön opintojaksoja, joita muun muassa alueen ammatillisen koulutuksen opiskelijat käyttävät osana omia tutkintojaan vapaasti valittavien opintojaksojen osalta. Maakuntakorkeakoulu toteuttaa yhteistyössä kansalaisopistojen kanssa myös avoimen yliopiston opintoja ja kesäyliopiston kanssa ikääntyneiden seminaareja. Lisäksi yrityksille ja julkisille yhteisöille järjestetään erilaisia täydennyskoulutuksia. Alla on yhteenvedo Järviseudun maakuntakorkeakoulun toimintamuodoista:

- tutkintoon johtava ammattikorkeakouluopetus
- avoin ammattikorkeakouluopetus
- lukioyhteistyö avoimena ammattikorkeakouluopetuksena
- avoin yliopisto-opetus
- ikääntyneiden seminaaritoiminta
- opintoneuvonta ja -ohjaus
- täydennyskoulutus yrityksille ja julkisyhteisöille
- tutkimus- ja kehittämistoiminta
- opinnäytetöiden ja harjoittelijoiden välitys yrityksille ja julkisyhteisöille
- opiskelijoiden projektiopinnot ja
- yhteistyö kehittämishankkeiden suunnittelussa.

Tutkintoon johtava koulutus

Meneillään oleviin tutkintoon johtaviin koulutuksiin oli hakijoita yli kaksinkertainen määrä aloituspaikkoihin verrattuna. Koulutuspaikka omalla alueella oli todella kysytty ja haluttu. Osa ilman koulutuspaikkaa jääneistä aloittikin samoja opintojaksoja avoimen ammattikorkeakoulun kautta. Osa on saanut koulutuspaikan myöhemmässä haussa, mutta suorittaa kuitenkin opintojaksoja Järviseudun ryhmässä. Erilaisten tarvepohjaisten tutkintojen aloittaminen eri vuosina on järkevä toimintatapa etäällä maakuntakeskuksesta olevilla alueilla, jossa

ei kannata kouluttaa samalle alalle montaa vuotta peräkkäin, sillä alueen kyky työllistää saman koulutuksen saaneita henkilöitä on nopeasti täytetty. Eri koulutusohjelmia käynnistämällä saadaan nostettua alueen osaamisen tasoa laajapohjaisesti ja mahdollistetaan monenlaisen koulutuksen saaminen omalla alueella.

Avoimen ammattikorkeakoulun opetus

Maakuntakorkeakoulun kautta tarjotaan jatkuvasti tekniikan, liiketalouden ja maa- ja metsätalouden alojen opintojaksoja avoimena ammattikorkeakoulun opetuksena. Tekniikan ja liiketalouden opintojaksot ovat pääosin samoja, joita tarjotaan tutkintoon johtavissa koulutusohjelmissa. Maa- ja metsätalouden opintojaksotarjonta on muotoutunut kysynnän mukaisesti. Kysyntää on ollut lähinnä puutarha-alan pihasuunnitteluopintojaksoilla, mikä johtuu JAMIn aikuisopiskelijoiden kiinnostukseen näitä jaksoja kohtaan. Myös uusia innovatiivisia opintojaksoja tarjotaan kokeilumielessä. Osa niistä on herättänyt laajaa kiinnostusta maakunnan toisella laidalla saakka, sillä niitä ei ole ollut muualla tarjolla.

Avoimen AMK:n jaksoja on suunniteltu ja tarjottu myös lukioille. Ne ovat saaneet hyvää palautetta lukion opettajilta ja opiskelijoilta. Lukion opiskelijat ovat saaneet näiden opintojaksojen myötä suoritetun ammattikorkeakoulun opintoja jo lukioaikanaan. Osalla näistä jaksosta esimerkiksi teollisen muotoilun opintojaksolla on ollut myös selkeä työelämäyhteys, sillä myös työelämän edustajat ovat osaltaan toimineet kouluttajina ja lopputöiden arvioijina.

Avoimien yliopisto-opetus

Maakuntakorkeakoulu toimii koordinaatio-organisaationa useamman eri kansalaisopiston välillä toimien avoimen yliopiston opintojen hakijana ja välittäjänä eri opistojen välillä. Harvaan asuttujen alueiden koulutusta järjestävät organisaatioiden ongelmana ovat usein liian pienet ryhmät. Kysyntää koulutukseen on, mutta ryhmät jäävät liian pieniksi. Järvisuodun ja lähialueiden kansalaisopistojen avoimen yliopiston jaksojen tarjonnassa tämä ongelma on pyritty ratkaisemaan hakemalla opetuksen järjestämisoikeutta yhteistyössä maakuntakorkeakoulun ja alueen kansalaisopistojen kanssa.

Ikääntyneet

Toiminta-alueella on järjestetty ikääntyneiden seminaareja perustamisesta lähtien yhteistyössä kesäyliopiston kanssa. Ne ovat olleet suosittuja vaihdellen aiheen kiinnostavuuden mukaan. Ikääntynyt väestö on löytänyt ne ajankohtaisen tiedon tuojana alueelle, mutta myös sosiaalisena tapahtumana, jossa ikääntyneet tapaavat toisiaan ja kuulevat paikallisia uutisia. Toiminta on saanut myönteistä palautetta siitä, että eri alojen asiantuntijoita pääsee kuuntelemaan omalla kotiseudulla.

Opintoneuvonta ja -ohjaus

Yksi keskeisistä tehtävistä on erilainen opintoneuvonta ja -ohjaus. Järvisuodun maakuntakorkeakoulu tarjoaa opinto-ohjauksen palveluita Järvisuodulla korkea-asteen opintojen osalta. Opiskelijälähtöisyyden korostaminen opiskelussa merkitsee yhä tarkempaa opiskelijan tarpeiden ja toiveiden kuuntelemista ja samalla henkilökohtaisten opiskelupolkujen luomista. Tähän opiskelija tarvitsee apuun opinto-ohjausta.

Opiskelijan opiskellessa avoimen kautta, jolloin opiskelija usein kokoaa tutkintoon vaadittavia opintoja usean eri koulutusorganisaation tarjonnasta, opinto-ohjauksen tarve korostuu. Opiskelijalla ei ole olemassa valmista koulutusohjelmaa tai ryhmää, jonka mukaan opinnot etenevät, vaan opinnot kootaan usein pitkällä aikavälillä useasta pienestä palasesta. Usein myös aikuisopiskelijalla on pitkä aika aikaisemmasta opiskelusta ja tällöin monet opiskelun käytännöt ja termit ovat aluksi vieraita ja opiskelukäytäntöjen selvittämiseen tarvitaan ohjausta.

Käytännössä työajasta kuluu yllättävän paljon erilaisissa opintoneuvontaan liittyvissä asioissa esimerkiksi erilaisissa infotilaisuuksissa alueen nuorille ja aikuisille sekä henkilökohtaisesta opintoneuvonnasta kasvotusten, sähköpostitse ja puhelimitse. Opintoneuvonta on yksi maakuntakorkeakoulun tärkeistä toimintamuodoista.

Täydennyskoulutus

Maakuntakorkeakoulu järjestää yrityksille ja julkisille yhteisöille täydennyskoulutusta tilaajien tarpeen mukaan. Maakuntakorkeakoululla on toiminnassa koordinaattorin rooli ja tällöin tilaaja maksaa koulutuksen suoraan koulutuksen toteuttavalle yksikölle. Tilaaja voi olla yritys, mutta myös julkinen sektori on löytänyt maakuntakorkeakoulun koulutuksen järjestäjänä. Tällä hetkellä kuntasektorille järjestetään muun muassa muutosjohtamiskoulutusta ja työyhteisökoulutusta.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Järvisseudun maakuntakorkeakoulun tavoitteena on kehittää alueen avainyrityksiä tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tällä saralla Järvisseudun maakuntakorkeakoulun tärkeimpiä tehtäviä ovat yrityksille suunnatut opinnäyte- ja projektityöt. Niiden avulla voidaan auttaa elinkeinoelämää monenlaisissa kehittämissuunnitelmissa. Oli kyse sitten liiketoiminnan, tuotannon tai jonkin muun osa-alueen kehittämisestä tai tutkimuksesta, maakuntakorkeakoulu voi auttaa löytämään tehtävään sopivan tekijän ja käynnistämään onnistuneen projektin. Kokonaisuudessaan T&K-toiminnassa olennaisin osa on koulutuksen integroiminen yrityksiin tarpeisiin.

Järvisseudun alue tunnetaan monialaisesta pienyrittäjyydestään, mutta mikro- ja pienyrityksiin kohdistuvaa kehittämistä ei useinkaan oteta huomioon koulutusorganisaatioiden T&K-toiminnassa. Yleensä kontaktia otetaan alueellisesti suuriin tai keskisuuriin yrityksiin. Alueellamme on kuitenkin noin 2 000 yritystä, joista vain kymmenkunta on niin sanottuja suuria toimijoita. Yksi maakuntakorkeakoulun vahvuuksista on yhteistyö pienten, kasvuhaluisten yritysten kanssa ja niiden toiminnan kehittäminen.

Oppilaitosmaailman ja elinkeinoelämän rytmit ovat erilaisia. Tämä tuottaa usein ongelmia. Varsinkin kevät, jolloin yrityksissä on kiireisin aika, on hankalaa aikaa. Opiskelijat tekevät silloin päättötöitään ja tarvitsisivat yrityksen resursseja työnsä loppuun saattamiseksi. Aikataulut aiheuttavat ongelmia myös siinä vaiheessa, kun aihe liittyy tärkeänä osana yrityksen kehitysprosessiin. On vaikeaa löytää sopivaa opinnäytetyön tekijää, jonka kiinnostus ja aikataulu osuisivat tähän ketjuun. Usein käy niin, että yrityksessä ongelma on jo ratkaistu käyttäen muita menetelmiä.

Ongelmia ja kehittämistyötä

Maakuntakorkeakoulutoiminta on otettu omalla toiminta-alueella hyvin vastaan. Välittäjäorganisaatio alueen yritysten, muiden toimijoiden, maakuntakeskuksen koulutus- ja kehittäjäorganisaatioiden sekä maakunnan eri toimijoiden koetaan tärkeäksi. Ammattikorkeakoulun etäpisteenä toimiminen aiheuttaa kuitenkin omat haasteensa. Oma organisaatio ei aina koe maakuntakorkeakoulun henkilökunnan kuuluvan omaan joukkoonsa, vaikka paikalliset organisaatiot katsovatkin maakuntakorkeakoulun kuuluvan selkeästi alueen ulkopuolisiin toimijoihin. Etäällä omasta organisaatiosta toimiminen aiheuttaa myös tiedonkulun heikkoutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Kuulluksi tuleminen erilaisissa kehittämistä tarvitsevilla asioissa, kuten esimerkiksi tietoliikenneheiteyksien parantaminen, on joskus työn takana.

Harvaan asutulla alueella koulutuksen järjestäjä törmää usein ongelmaan liian pienestä ryhmäkoosta. Toimintaa ei saada kannattavaksi, koska ryhmät jäävät liian pieniksi. Avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun opintojaksoja suunniteltaessa onkin mietittävä ensin kohderyhmä, joka tarvitsee opintoja joko työnsä tai opintojensa vuoksi. Esimerkkinä Järvisuodun alueella voi mainita opettajien tarpeen ja kiinnostuksen erityispedagogiikan opintoihin ja Järvisuodun ammatti-instituutin puutarha-alan aikuisryhmien tarve avoimen ammattikorkeakoulun pihasuunnittelujaksoja kohtaan, jotka täydentävät heidän opintonsa vapaasti valittavien opintojen osalta. On myös tärkeää, että opintojaksot ajoitetaan perusryhmän aikatauluun.

Maakuntakorkeakoulu aluekehittäjänä

Järvisuodun alueen koulutustaso on sekä maakunnallisesti että valtakunnallisesti alhainen. Maakuntakorkeakoululla on siten tärkeä paikallinen rooli osaamisen tason nostajana alueella. Tutkintoon johtaviin koulutuksiin hakeutuneet ovat lähes kaikki työssä olevia henkilöitä, jotka pysyvät jatkossakin töissä alueen yrityksissä tai julkisen sektorin työpaikoissa. Siten omalla alueella toteutettavilla tutkintoon johtavilla koulutuksilla on suora vaikutus alueen koulutustason nostamiseen. Käytännössä insinöörikoulutus palvelee alueen keskeisimpiä elinkeinoelämän alueita. Tradenomikoulutus taas palvelee suurelta osin alueen julkista sektoria, mutta myös yritysten liiketaloudellista osaamista. Eri koulutusalojen järjestämällä avoimen ammattikorkeakoulun ja yliopistojen opintojaksoilla sekä täydennyskoulutuksella tuodaan myös osaamista alueelle täsmäkoulutuksen muodossa.

Järvisuodun alueella maakuntakorkeakoulusta on tullut myös merkittävä aluekehitystyötä tekevä organisaatio. Yritysyhteistyö Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa toimii alueella pääasiassa maakuntakorkeakoulun kautta. Opinnäytetyöt ja erilaiset yritysten kehittämishankkeet löytävät tekijänsä maakuntakorkeakoulun avulla. Yritysten ja julkisyhteisöjen on helpompi lähestyä maakuntakorkeakoulua kuin etsiä tekijöitä ammattikorkeakoulun eri yksiköistä. Siten koko ammattikorkeakoulu tulee lähemmäksi alueen yrityksiä sekä kehittäjä- ja koulutusorganisaatioita. Maakuntakorkeakoulu toimii välittäjänä ja koordinoijana myös yliopistojen ja muiden kehittämisorganisaatioiden välillä. Tieto ja tiedon tarvitsijat kohtaavat toisensa helpommin paikallisen välittäjä avulla.

Uusia haasteita – uutta yhteistyötä

Järvisseudun maakuntakorkeakoulu on kehittänyt tapoja tuoda eri tavoin toteutettuja tutkimukseen johtavia koulutuksia sekä lyhyempiä opetusjaksoja toiminta-alueelleen ja kehittänyt opetustarjontaa alueen koulutustarpeita vastaavaksi. Myös harjoittelijoiden ja opinnäytteiden välittäminen alueen yrityksiin ja kehittämisspalveluiden välittäminen maakunnallisista ja valtakunnallisistakin kehittämisorganisaatioista alueelle on vakiintunut. Maakuntakorkeakoulun osallistuminen kehittämisprojektien toimintaan alueella on ollut vähäistä. Yksi mahdollinen toimintamuoto tulevaisuudessa voisi olla seutukunnallisten projektien suunnittelu, haku ja hallinnointi. Maakuntakorkeakoululla on takana monia koulutusorganisaatiota, joiden osaamista voisi välittyä alueelle myös projektitoiminnan kautta. Tätä mahdollisuutta toivottaisiin myös koulutusorganisaatioiden kehittävän, koska hankkeisiin halutaan läheistä aluevaikuttavuutta. Myös osa ongelmista, joita aiheutuu liian pienestä ryhmäkoosta avoimena ammattikorkeakoulun opetuksena tai täydennyskoulutuksena järjestettäväksi, voisi ratkeata projektirahoituksen kautta, koska silloin koulutuksen kustannuksia rahoitetaan projektirahoituksen kautta.

Järvisseudun alueella kehittämisorganisaatioiden yhteistyö on tiivistymässä keväällä 2009. Maakuntakorkeakoulu siirtyy samoihin tiloihin Järvi-Pohjanmaan yrityspalvelun ja paikallisena Leader-rahoittajana toimivan toimintaryhmä Aisapari ry:n kanssa. Paikallista kehittämistyötä tekevät toimijat siirtyvät yhteisiin tiloihin muodostaen kehittämistyötä tekevän keskkitymän Alajärvelle. Tällä uskotaan olevan kokoava vaikutus koko alueen kehittämistä ajatellen.

Järvisseudun maakuntakorkeakoulun virat on vakinaistettu, mikä tuo jatkuvuutta toimintaan. Haasteena tulevaisuudelle on kuitenkin toiminnan jatkorahoitus. Toiminta on perustunut hankerahoitukseen, joka on tullut pääosin Opetusministeriön ja Etelä-Pohjanmaan liiton kautta. Myös alueen kunnat ovat tukeneet toimintaa huomattavalla summalla. Miten toiminta jatkossa rahoitetaan, on vielä epäselvää. Alueella uskotaan kuitenkin toiminnan jatkumiseen, sillä ammattikorkeakoulun toiminta koetaan tärkeäksi alueelle. Tällä hetkellä se on yksi olennainen osa paikallisessa kehittämistyössä.

Lähteet

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2004. Kysely Järvisseudun lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Liiketalouden yksikkö, Markkina-tutkimuspalvelut.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2007. Eteläpohjalaisten yritysten koulutustarvebarometri. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Liiketalouden yksikkö, Markkinatutkimuspalvelut.

Kuvausta Kainuun maakuntakorkeakoulun mallista ja toiminnasta

Rauni Yli-Houhala, aikuiskoulutusjohtaja, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategiassa vuoteen 2013 määritellään yhdeksi korkeakoulujen strategiseksi linjaukseksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteisen maakuntakorkeakouluverkoston kehittäminen vastaamaan alueellisiin koulutustarpeisiin (Opetusministeriö 2003). Kainuun maakuntakorkeakoulu on käynnistetty Kohti Kainuun maakuntakorkeakoulua -hankkeessa (KALLE-hanke) vuosina 2002–2004. Mukana olivat Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kajaanin yliopistokeskus ja Kainuun kesäyliopisto. Rahoitus tuli Kajaanin kaupunkiseudun aluekeskusohjelman Innovatiivisesta pilottihankkeesta. Hankkeen aikana toteutettiin yhteistä markkinointia ja rakennettiin yhteiset verkkosivut (<http://www.kainuunmaakuntakorkeakoulu.fi>).

Maakuntakorkeakoulun jatkokehittäminen on nähty tärkeänä asiana sekä Opetusministeriössä että Kainuussa. Tämä on otettu huomioon myös Kajaanin korkeakouluyksiköiden aluestrategiassa. Kainuun maakuntakorkeakoulu liikkeelle -hankkeessa vuonna 2006 rakennettiin yhteistä toimintamallia (Kainuun kehittämisraha EAKR ja Kajaanin ammattikorkeakoulu). Pohjois-Suomen korkeakoulujen alueellisessa yhteistyöverkossa oltiin mukana vuosina 2007–2008. Yhteistyö jatkuu Maakuntakorkeakoulun ”hengessä”.

Oulun läänin maakuntakorkeakoulu -erillishankkeen tavoitteena on ollut

1. Pohjois-Suomen alueella on alueiden kehittämistarpeisiin vastaavat ja verkostoyhteistyölle rakentuvat maakuntakorkeakoulut sekä
2. kehittää Kainuun maakuntakorkeakoulua osana Pohjois-Suomen maakuntakorkeakouluverkostoa.

Vuosien 2007 ja 2008 aikana ensisijaisena tavoitteena oli kehittää Kainuun maakuntakorkeakoulua niin, että se kykenee verkostoitumaan Lapin ja Oulun läänin maakuntakorkeakoulujen kanssa ja muodostamaan Pohjois-Suomen maakuntakorkeakouluverkoston.

Mikä on Kainuun maakuntakorkeakoulu?

Kainuun maakuntakorkeakoulu on Kajaanin ammattikorkeakoulun, Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kainuun kesäyliopiston muodostama verkostomainen yhteistyön muoto. Yhteistyö kattaa tutkintoon johtamattoman aikuiskoulutuksen ja aikuiskoulutukseen liittyviä hankkeita. Tarkoituksena on ollut lisätä yhteistyötä luomalla koulutuksen suunnittelun toiminta-

malli ja lisätä tunnettavuutta markkinoinnin avulla sekä luoda järjestelmä jatkuvaan vuorovaikutukseen alueen toimijoiden kanssa.

Yhteistyö Pohjois-Suomen maakuntakorkeakoulujen kanssa

Yhteistyön askelia on otettu yhteisissä suunnittelu- ja kehittämisspalaverissa sekä seminaareissa. Avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun toimijat tapasivat ja vaihtoivat hyviä käytänteitä Avoimesta avoimesti -seminaarissa. Haasteena ovat eri alueilla toimivien maakuntakorkeakoulujen erilaiset toimintamallit ja toiminnan kehittymisen erilaiset vaiheet. Matkailun ammattikorkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen tarvetta Oulun seudulla selvitetiin yhteistyössä Oulun seudun ammattikorkeakoulun kanssa. Selvityksen perusteella valmistellaan hanketta matkailukoulutuksen kehittämiseksi Oulun seudulla.

Pohjois-Suomen maakuntakorkeakoulut ovat suunnitelleet yhteistä kehittämishanketta, jossa yhdistyvät pitkien etäisyyksien alueella tapahtuvan koulutuksen järjestämisen käytännön kokemukset sekä aikuisten kouluttautumista ja etäoppimiseen liittyvien välineiden tutkimus. Toiminnan kehittämistä, koordinoitua ja markkinointia tukevaa portaalaa rakennetaan kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa tehdään mukana olevien organisaatioiden koulutustarjonnasta yhteinen linkitys. Toisessa vaiheessa tehdään hakupalvelu, jolloin voidaan hakea ja markkinoida koulutuksia teemoittain koko Pohjois-Suomen alueella.

Mitä on saatu aikaan?

Yhteistyön ensimmäisenä tuloksena syntyi maakuntakorkeakoulun verkkosivusto. Monipuolinen korkeakoulutasoinen koulutus löytyy yhdestä osoitteesta. Tämä helpottaa ja nopeuttaa asiakkaita, kun he etsivät itselleen tai työyhteisöilleen sopivia kursseja tai haluavat tietoja erilaisista koulutusvaihtoehdoista. Verkkosivujen rinnalla on markkinoinnissa vielä käytetty perinteisiä lehti-ilmoituksia ja henkilökohtaista markkinointia.

Kainuun maakuntakorkeakoulun konkreettisina toimenpiteinä on ollut rakentaa toimintamalli keskinäiseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa sekä lisätä tunnettavuutta markkinoinnin avulla. Projektipäällikkö on toiminut koordinoijana ja kehittäjänä kyseessä olevissa toimenpiteissä 31.3.2009 asti. Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjastoissa sekä Kajaanin kaupunginkirjastossa toimii yhteinen informaattikko. Informaatikon keskeiset tehtävät liittyivät tiedonhankintataitojen koulutukseen ja koulutuksen suunnitteluun.

Kainuun maakuntakorkeakoulun toimintamalli

Kainuun maakuntakorkeakoulun tavoitteena on ollut lisätä mukana olevien koulutusorganisaatioiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa. Tästä syystä on rakennettu toimintamallia, jossa pystytään vastaamaan asiakasryhmien, yritysten ja alueen kehittämistarpeisiin koulutuksella tai kehittämishankkeilla.

Organisaatioiden välistä toimintaa on kehitetty sisäisenä yhteistyönä. Parhaaksi toimintamuodoksi ja -malliksi on osoittautunut tiimipohjainen työskentely. Tiimit on perustettu niille osaamisalueille, joita organisaatioiden suunnitteluhenkilöstöllä on. Tiimit ovat avoin yli-

opisto ja avoin ammattikorkeakoulu, opetus ja kasvatusta, työhyvinvointi, kielet, kulttuuri ja monikulttuurisuus, terveys ja liikunta sekä markkinointi. Tiimit ovat työstäneet yhdessä useita koulutuksia ja kehittämishankkeita.

Ulkoisen vuorovaikutus haasteellista

Ulkoisen yhteistyön kehittäminen ja vuorovaikutuksen rakentaminen asiakasryhmien kanssa on haasteellista. Toimintamallissa ulkoiseen vuorovaikutukseen on muodostunut ja muodostumassa ryhmiä, jotka tekevät strategisia linjauksia muun muassa henkilöstönsä osaamistarpeen kehittämisestä. Ryhmät ovat opetusala, Kainuun maakunta -kuntayhtymän sosiaali- ja terveysala, Kainuun ennakointi, työvoimahallinto ja Kainuun prikaati.

Ryhmät ovat rakentuneet ja toimivat hyvin eri tavoin, kukin tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Keskeistä on, että näistä ryhmistä saadaan toisaalta tietoa siitä, mitä koulutusta tai kehittämistä tarvitaan ja toisaalta voidaan markkinoida olemassa olevaa osaamista. Ryhmien lisäksi ei sovi unohtaa suurta yleisöä, joka on merkittävä asiakas muun muassa avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun näkökulmasta. Toisaalta on tärkeää, että on olemassa asiakkaiden strategisia linjauksia ja päätöksiä, joihin koulutusorganisaatiot voivat tukeutua rakentaessaan koulutuksia ja kehittämishankkeita.

Yhteismarkkinoinnilla parempaa näkyvyyttä

Yhteismarkkinoinnin keskeisenä tavoitteena on ollut markkinoinnin ja näkyvyyden lisääminen. Markkinoinnista on tehty systemaattista ja jatkuvaa laatimalla markkinointisuunnitelma vuosittain. Näkyvyyttä on saatu aikaisempaa enemmän yhdistämällä osaamista ja resursseja. Keskeisinä toimenpiteinä on toteutettu yhteistä ilmoittelua, kehitetty verkkoivuja, järjestetty esittelytilaisuuksia ja osallistuttu messutapahtumiin.

Ilmoitukset, esitteet ja lehti-liite

Kainuun maakuntakorkeakoulun toimijat ilmoittavat ajankohtaisesta koulutustarjonnastaan säännöllisesti yhteisillä lehti-ilmoituksilla paikallislehdessä. Ilmoituksissa on kerrottu esimerkkejä ajankohtaisista koulutuksista ja ohjattu asiakkaat tutustumaan laajempaan tarjontaan maakuntakorkeakoulun verkkosivuilta. Syksyllä 2008 jaettiin ensimmäisen kerran Kainuun maakuntakorkeakoulun yhteisesite avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnasta sekä julkaistiin Kainuun maakuntakorkeakoulun lehti -liite paikallislehden keskiaukeamalla. Lehtiliitteeseen oli koottuna syksyn aikuiskoulutustarjonta sekä lukuisia maakuntakorkeakoulutoimintaan ja aikuiskoulutukseen liittyviä artikkeleita.

Esitteilyt, messut ja tilaisuudet

Kainuun maakuntakorkeakoulu on tehnyt yhteistä markkinointia eri yhteistyötahojen kanssa (Kainuun työvoimatoimistot, yrittäjäjärjestöt, Naisten talo Woimala, Intotalo, Kainuun Etu ja Kainuun prikaati) ja ollut mukana myös messuilla (Seppälän maalaismarkkinat, Kaksi kampusta -tapahtuma). Syksyllä 2008 rakennettiin näyttelyt koulutustarjonnasta Kajaanin kaupungin, Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Kajaanin yliopistokeskuksen kirjastoihin. Aikuisopiskelijan viikolla tehtiin tiivistä yhteistyötä Kainuun työvoimatoimistojen ja aikuiskoulutusta tarjoavien organisaatioiden kanssa. Messutapahtumia varten hankittiin yhtenäis-

tä materiaalia, esittelyasuja ja asiakkaille jaettavaa markkinointimateriaalia. Harjoitus tekee mestarin ja yhteistyötä oppii vain tekemällä pitää tässäkin asiassa paikkansa.

Aikuiskoulutustarjonta samassa osoitteessa

Kainuun korkeakoulutasoinen aikuiskoulutustarjonta on koottu Kainuun maakuntakorkeakoulun verkkosivuille (<http://www.kainuunmaakuntakorkeakoulu.fi>). Toimijat päivittävät koulutustiedot yhteiseen portaaliin, josta asiakkaat löytävät tarvitsemansa koulutuksen muun muassa teemoittain tai koulutusaloittain jaotellusta koulutustarjottimesta. Ilmoitautuminen kursseille on mahdollista nettisivujen kautta. Asiakkaita on ohjattu käyttämään mahdollisimman paljon verkkosivustoa, koska tiedot päivittyvät sinne nopeasti.

Uutiskirje käyttöön

Kainuun maakuntakorkeakoulun käyttöön rakennettiin sähköinen uutiskirje täsmämarkkinointia varten. Uutiskirjeessä on esitelty Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Kajaanin yliopistokeskuksen ajankohtainen aikuiskoulutustarjonta. Uutiskirjeessä kerrotaan myös muista aikuiskoulutukseen liittyvistä ajankohtaisista asioista. Asiakkaat voivat tilata uutiskirjeen Kainuun maakuntakorkeakoulun verkkosivuilta. Uutiskirjeen sisältöön voi itse vaikuttaa valitsemalla, minkä aihepiiriin aikuiskoulutuksesta on kiinnostunut. Uutiskirje tulee tilaajan sähköpostiin automaattisesti. Ensimmäinen uutiskirje ilmestyi syksyllä 2008 ja jatkossa se ilmestyy muutaman kerran vuodessa.

Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen tulevaisuus

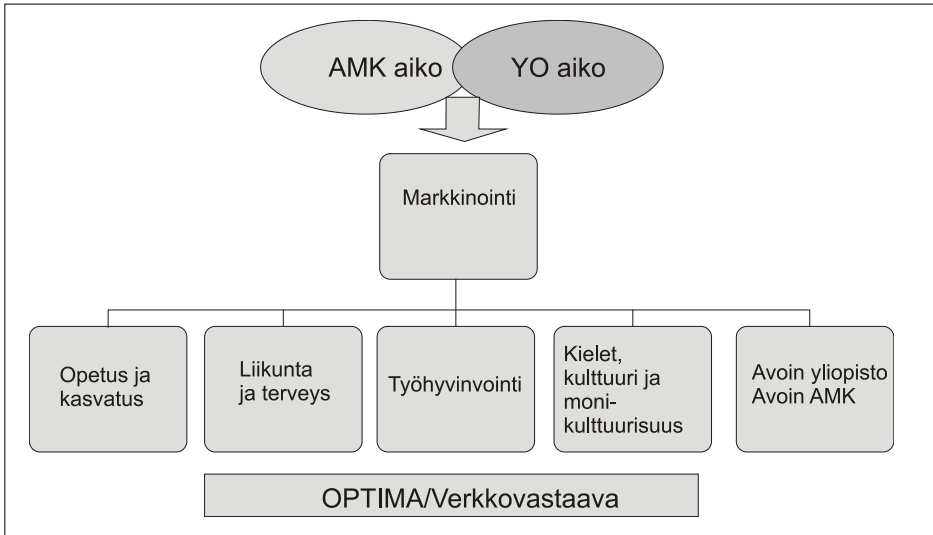
Oulun yliopisto ja Kajaanin ammattikorkeakoulu allekirjoittivat konsortiosopimuksen 11.9.2008, jonka tavoitteena on kehittää Kainuun alueen korkeakoulutusta. Osana tuota kehitystyötä päätettiin asettaa, professori Rantasen raporttiin perustuen, selvitysmies yhteisen aikuiskoulutuksen suunnittelu- ja palveluyksikön toiminnan määrittelemiseksi. Tavoitteena on alueellisen vaikuttavuuden ja tehokkuuden paraneminen.

Kainuun maakuntakorkeakoulussa toimi projektipäällikkönä Seija Karjalainen 31.3.2009 asti. Hänen tehtävänä on ollut koordinointi, markkinointi ja toiminnan suunnittelu sekä toteutus. Hankkeen päätavoitteena on ollut yhteistyömuotojen lisääminen Kajaanin ammattikorkeakoulun koulutuspalveluiden ja Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutuksen toiminnoissa. Maakuntakorkeakouluhankkeen aikana on syntynyt hyviä käytäntöjä, joiden toivotaan siirtyvän arjen työhön ja kehittyvän edelleen. Haasteena on jatkaa maakuntakorkeakoulun organisointia uudella tavalla kohti korkeakoulujen kiinteämpää yhteistyötä. Siksi on tärkeää pohtia henkilöstön tehtävät, vastuut, rahoitus, toiminnot ja myös yhteiset tilaratkaisut uudelleen.

Kainuun maakuntakorkeakoulun toiminnassa on yhteismarkkinointi onnistunut parhaiten. Toiminnan edetessä on syntynyt kuusi tiimiä, joiden tehtävänä on ollut yhteissuunnittelu koulutustarjonnasta ja uusista hankkeista. Viestintäympäristönä käytetään Optima-ympäristöä, johon on koottu kaikki toiminta.

Kainuun maakuntakorkeakoulusta kohti tiiviimpää korkeakouluyhteistyötä

Tavoitteena on, että maakuntakorkeakouluhankkeen hyvät käytännöt säilytetään ja organisoitetaan uudelleen. Näitä ovat tiimien toiminnan varmistaminen, yhteismarkkinointi, yhteis-

Kuvio 1. Kainuun maakuntakorkeakoulun toimintamalli.

työn lisääminen alueen muihin verkostoihin (SOTE, Kainuun prikaati, opetusala, työvoimatoimisto, ICT- ala, Kainuun Etu) ja uudet koulutusohjelmat ja hankeavaukset.

Kainuun maakuntakorkeakoulu on omalta osaltaan vienyt hyvin yhteistyötä ja prosessia eteenpäin koko olemassaoloaikansa. Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Oulun yliopiston yhteistyö Kajaanissa organisoidaan konsortiomallin pohjalta. Yhteinen Kajaanin korkeakoulutuksen aikuis- ja täydennyskoulutusyksikkö vastaa molemmille yksiköille kuuluvasta aikuiskoulutuspalvelujen tuottamisesta, aikuiskoulutusmenetelmien tutkimuksesta ja kehittämisestä, mukaan lukien ikääntyvän yksilön oppimis- ja opetusmenetelmät. Korkeakoulukonsortion ja yhteistyön seuraavana vaiheena ovat aikuiskoulutuksen yhteiset toimitilat ja yhteisen johtajan valinta.

Tulevaisuudessa laaja-alainen ja monipuolinen aikuiskoulutus avaa monia mahdollisuuksia henkilön oman työuran ja yritysten/yhteisöjen toiminnan kehittämiseen alueellisesti ja kansainvälisesti. Osaaminen on tärkeintä pääomaa myös tulevaisuudessa, koska globalisaatio ja kiihtyvä muutoksen vauhti asettavat uusia haasteita ja osaamisvelvoitteita. Tästä syystä koulutusta/osaamista on välttämätöntä yhä enemmän suunnitella kiinteässä yhteistyössä erilaisien käyttäjien kanssa ja hyödyntää nykyaikaisia oppimisympäristöjä monipuolisesti elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

Tausta-aineistoa

Opetusministeriö. 2003. Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013. Opetusministeriön julkaisuja 40. Helsinki: Yliopistopaino.

Kajaanin korkeakouluyksiköiden aluestrategia.

Kehittyvä maakuntakorkeakoulu – Lapin maakuntakorkeakoulun palvelut murroksessa

Anu Pruikkonen, johtaja, Lapin maakuntakorkeakoulu
Ari Konu, kehitysjohdaja, Lapin korkeakoulukonserni

Ensimmäisen vaiheen ratkaisut

Vuonna 2002 perustettu Lapin maakuntakorkeakoulu on Lapin yliopiston, Rovaniemen ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulujen, Lapin kesäyliopiston ja Lapin seutukuntien eri toimijoiden yhteistyöverkosto, joka tähtää maakunnan tasapainoiseen kehittämiseen. Lapin kuuden seutukunnan toisistaan poikkeavat tavoitteet, rakenteet ja kehitysvaiheet on huomioitu toimintamallissa ja verkoston osaaminen suunnataan seutukunnan elinkeinopoliittisuuden ja kehittymisen kannalta keskeisille aloille painottaen alueen elinkeinopoliittisia tavoitteita. Maakuntakorkeakoululla ei ole erillistä ja keskitettyä toimipistettä, vaan alueellinen toiminta perustuu korkeakouluyksiköiden ja seutukuntien yhteistyölle ja yhteistoiminnalle.

Lapin maakuntakorkeakoulun opetus- ja koulutusmuotoja ovat avoin yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetus, ammatillinen täydennyskoulutus ja tutkintoon johtava koulutus. Tutkinto-ohjelmat voivat johtaa joko kandidaatti-, maisteri- tai ammattikorkeakoulututkintoon. Alueellisen koulutuksen lisäksi maakuntakorkeakoulu välittää myös alueen kehitystä tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa

Toiminnan tarvelähtöisyyden varmistamiseksi seutukuntiin on perustettu seutukunnan elinkeino- ja koulutointa, vapaan sivistystyön oppilaitoksia, muita paikallisia koulutusorganisaatioita, työvoimahallintoa, alueen yrityksiä sekä Lapin yliopistoa, ammattikorkeakouluja ja Lapin kesäyliopistoa edustava yhteistyöelin. Näiden seutukunnallisten työryhmien tehtävä on selvittää alueen elinkeinopoliittisia kehittämistavoitteita tukevat koulutustarpeet sekä tutkimus- ja tuotekehitysyhteistyön kohteet. Maakuntakorkeakoulutoiminnan tavoitteet kootaan seutukuntakohtaisen osaamisstrategian muotoon. Lisäksi yhteistyöelimet organisoivat koulutuksen toimeenpanon, tukevat sovitun tutkimus- ja kehittämistoiminnan hankkeistamisessa sekä vastaavat toimintaan liittyvistä paikallisista käytännön järjestelyistä ja arvioivat toiminnan seutukunnallista vaikuttavuutta.

Korkeakoulujen edustajista muodostettu yhteistyöryhmä neuvottelee seutukuntien tarpeita vastaavat palvelut joko Lapin korkeakouluyksiköiltä tai tarvittaessa ulkopuolisilta tahoilta. Se myös ylläpitää Lapin maakuntakorkeakoulu -portaalia (<http://www.maakuntakorkeakoulu.fi>), jossa on tietoa koulutustarjonnasta sekä verkkopohjaisia tukipalveluita.

Lapin maakuntakorkeakoulu on koko historiansa ajan tukeutunut seutukunnissa toimiviin koulutuksenjärjestäjiin ja niiden oppimisympäristöihin. Valtaosa seutukuntia palvelevasta

tutkintokoulutuksesta järjestetään yhteistyössä alueen toisen asteen toimijoiden kanssa. Esimerkiksi alueellisten pienryhmien kokoontumiset ovat tapahtuneet joko seudulla toimivien toisen asteen ammatillisten oppilaitosten tai kuntien lukioiden tiloissa.

Paikallisryhmistä virtuaaliseen yhteisöön

Kunta- ja seutukuntakohtaisiin ryhmiin perustuvaa koulutusmallia uhkaa aleneva väestökehitys. Vuosi vuodelta onkin vaikeampi tavoittaa riittävä määrä samasta tutkinnosta tai alasta kiinnostuneita opiskelijoita. Kehityskulkuun vastaamiseksi on koulutuksen toteutusmuotoja kehitettävä etäopetuksen ja -opiskelun mahdollistaviksi, jotta koulutuksen osalta toteutuu maakuntakorkeakoulun alkuperäinen missio: alueellinen tasa-arvo ja seutukuntia palveleva osaaminen.

Lapin korkeakoulujen tarjoaman avoimen korkeakouluopetuksen ja tutkintoon johtavan koulutuksen toteutusmuodoissa on siis tapahtumassa painopisteen siirtyminen alueellisista ryhmistä yksilöpohjaisen osallistumisen mahdollistaviin etäopetusratkaisuihin. Korkeakoulujen kampusalueiden ulkopuolella asuva lappilainen oppija voi yhä enenevässä määrin osallistua korkeakoulukoulutukseen paikkakunnasta riippumatta, omalla työpaikalla tai kotona, hyödyntäen erilaisia etäopetuksen keinoja.

Etäopiskelupisteiden paikkariippumattomuus, opiskelumahdollisuuksien tuominen työpaikoille ja koteihin sekä reaaliaikaiset vuorovaikutteiset oppimistilanteet ovat etäopetuksen toteuttamisen lähtökohtia, joihin voidaan vastata käyttämällä hajautetun, reaaliaikaisen työskentelyn mahdollistavaa etäopetusjärjestelmää. Vuosina 2003–2007 Lapin etäopetuksen kehittäminen tieto- ja viestintäteknikkaan hyödyntäen -hankkeessa luotiin perustoimintaedellytyksiä synkroniselle etäopetukselle Lapin alueella. Hankkeen aikana toteutetuissa piloteissa havaittiin iLinc-järjestelmän (LearnLinc-virtuaaliluokka) hyvä soveltuvuus synkroniseen etäopetukseen ja tutkintoon johtavan koulutuksen toteuttamiseen etäopetuksena. Virtuaalisessa luokkahuoneessa opiskelijat ja opettaja tapaavat toisensa samanaikaisesti omien tietokoneidensa ääressä ja keskustelevat mikrofonin ja kuulokkeiden avulla. Siellä toimitaan paljolti kuin luokkahuoneessa yleensä: kuunnellen, keskustellen yhdessä ja pienryhmissä sekä katsellen ja käyttäen erilaisia materiaaleja ja tietokonesovelluksia yhdessä.

Joustavien, yksilöpohjaisten ja monimuotoisten (blended) osaamishuollon toimintamallien ja sisältöjen tarve kasvaa tulevaisuudessa. Etäopetuksen toimintamallien kehittyminen synnyttää uusia mahdollisuuksia ja haasteita. Tutkintoon johtavan koulutuksen toteuttaminen kokonaan tai lähes kokonaan verkon välityksellä mahdollistaa myös ei-tutkinto-opiskelijoiden (avoin korkeakouluopetus) osallistumisen tutkintoryhmiin asuinpaikasta riippumatta suorittamaan yksittäisiä opintojaksoja tai laajempia opintokokonaisuuksia. Tutkinto-opiskeluun integroitava avoin opetus lisää tarjontaa määrällisesti sekä suuntaa sen nykyistä paremmin palvelemaan tutkintotavoitteista avoimen opiskelua ja osaamisen suunnitelmallista kehittämistä.

Virtuaaliluokka muodostanee jatkossakin alueellisen opetuksen toteutuksen selkärangan, mutta osa oppimisalustoilla tapahtuvasta työskentelystä tulee todennäköisesti siirtymään erilaisiin sosiaalisen median välineisiin. Myös erilaiset opetuksen sulautetut mallit (blended), joissa erilaiset ympäristöt integroituvat ja sulautuvat uudeksi kokonaisuudeksi tulevat lisää-

tymään. Esimerkiksi lappilaisissa lukioissa laajasti käytössä olevan samanaikaisopetuksen, jossa sama oppimistilanne on saavutettavissa samanaikaisesti joko luokkahuoneessa tai verkon välityksellä, leviämisestä korkeakouluihin on jo ensimmäisiä esimerkkejä. Samanaikaisopetusmalli voisi olla yksi tapa avoimen korkeakouluopetuksen sisältöjen monipuolistamiseksi ja kampusalueen opetuksen saavuttamiseksi ja joustavoittamiseksi esimerkiksi nuorten koulutuksessa.

Tuki verkostolta

Synkronisen etäopetuksen laaja käyttöönotto alueellisessa koulutuksessa edellyttää suunnitelmallisuutta, käyttäjien kouluttamista ja oikea-aikaista käytön tukea. Näitä asioita ja palveluita kehitetään käynnissä olevassa Lapin etäopetuksen tukipalvelut (ESR) -hankkeessa Lapin korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitoksien yhteistyönä. Maakunnan eri osiin sijoittuvat tukipalveluhenkilöt tuottavat etäopetustoiminnan teknistä lähitukea ja pedagogista tukea opettajille. He tukevat myös opiskelijoita sekä alueellisen koulutuksen suunnittelusta vastaavia. Tukipalveluhenkilöstö toimii hajautettuna palvelu- ja kehittäjätiiminä. Se vastaa hankkeen operatiivisen tason toiminnasta, oman oppilaitoksensa tai alueellisen koulutuskeskittymän tukipalvelutehtävistä. Hankkeen tuloksena syntyy uudenlaisia tapoja ja toimintamalleja toteuttaa etäopetuksen tukipalveluja sekä vakiintunut Lappi-tasoinen etäopetuksen tukipalveluklusteri alueellisen koulutuksen toteuttamisen tueksi.

Jatkuvaan tiedottamiseen

Alueellisen koulutuksen toteutusmuotojen monipuolistuminen ja painopisteen siirtyminen alueellisista ryhmistä hajautetuksi, yksilöpohjaiseksi osallistumiseksi muuttaa myös koulutustarjonnan markkinointia ja asiakaspalvelua. Paikkakuntakohtaisen ryhmäopetuksen tiedottaminen ja markkinointi on keskittynyt kesän lopulla ilmestyvään opinto-oppaaseen ja sitä täydentävään portaaliin. Nyt pitkin vuotta avautuvat opintojaksoihin 'kiinnittymismahdollisuudet' edellyttävät jatkuvaa, ajantasaisista tarjontatieto- ja herätevirtaa koulutuksen toteuttajilta potentiaalisille opiskelijoille.

Kuluvana vuonna Lapin maakuntakorkeakoulussa käynnistettiin uusia toimintatapoja tiedonkulun kehittämiseksi. Koulutustarjonnasta tiedottamisen pääkanava on edelleen Lapin maakuntakorkeakoulu -portaali. Luoduilla korkeakoulujen sisäisillä tiedonkeruun toimintatavoilla varmistetaan portaalin sisällön ajantasaisuus sekä tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen että avoimen korkeakouluopetuksen osalta. Yksi tapa tehostaa tiedottamista käynnistyvistä koulutuksista on yhteistyö nimettyjen seutukuntien yhteyshenkilöiden kanssa. Nämä alueelliset yhteyshenkilöt, jotka ovat seutukunnan yhteistyöelimen edustajia, alueellisten yhteistyöorganisaatioiden edustajia ja työvoimahallinnon edustajia, välittävät heille säännöllisesti toimitettavaa tiedotetta ajankohtaisista koulutuksista kuntien ja seutukunnan omiin tiedotuskanaviin, esimerkiksi kansalaisopistojen verkkosivuille ja kuntien tiedotteisiin.

Vaihtoehto yhteistyöelimille?

Koulutus- ja kehittämistarpeiden ennakointi ja kokoaminen edellyttää nykyisen säännöllisille yhteistyöelimien tapaamisille perustuvan tarvekartoituksen rinnalle uusia, tiiviimmälle vuorovaikututukselle rakentuvia toimintatapoja. Yhtenä uutena toimintatapana voidaan pi-

tää kuluvana vuonna Tunturi-Lapin seutukunnassa käynnistynyttä Tunturi-Lapin osaamiskeskus – Ruralpolis -kehittämishanketta (<http://www.ruralpolis.fi>). Hankkeessa kehitetään toimintamallia, jonka avulla Tunturi-Lapin seutukunnan koulutus- ja kehittämistarpeet selvitetään tiiviissä vuorovaikutuksessa alueen ihmisten, yhteisöjen, organisaatioiden ja yritysten kanssa. Samalla alueella toimivien oppilaitosten ja tutkimuslaitosten osaaminen saadaan entistä paremmin kohtaamaan toisensa. Näin ollen myös alueelle kohdistuva tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminta kohdentuu selkeämmin alueen asettamiin painopistealueisiin. Toimintaa koordinoi seutukunta. Korkeakoulut toimivat osaamisen tuottajan roolissa Lapin korkeakoulukonsernin innovaatio-ohjelman mukaisilla painopistealueilla.

Ruralpolis-toiminta ja sen avainhenkilöt, projektipäällikkö ja seutukunnan elinkeinoyhtiön edustaja, ovat olleet vaikuttamassa merkittävästi maakuntakorkeakoulun seutukunnan uuteen osaamisstrategiaan. Tulevaisuudessa Ruralpolitiksesta ja sen toimijoista muodostuu maakuntakorkeakoulun seutukunnallinen yhteistyöelin, joka vastaa muun muassa osaamisstrategian päivitys- ja toteutustehtävistä.

Osana Lapin korkeakoulukonsernia

Lapin maakuntakorkeakoulun toimintatapojen ja palveluiden kehittäminen on osa laajempaa lappilaista korkeakoulutuksen kehittämistä. Maakunnan korkeakoulujen muodostama Lapin korkeakoulukonserni viitoittaa kolmen erillisen korkeakoulun yhteistä tulevaisuutta luomalla yhteistä strategiaa, etsimällä päällekkäisyyksiä vähentävää työnjakoa, muodostamalla kansallisesti merkittäviä instituutteja ja lisäämällä yhteistä palvelutuotantoa. Konsernin koulutuksen, tutkimuksen ja palvelutoiminnan kehittämisessä koko maakunnan kattava, tasa-arvoinen palveluiden tuottaminen on keskeinen tavoite. Tavoitteen saavuttaminen puolestaan edellyttää vuonna 2006 vakinaistetun Lapin maakuntakorkeakoulun osaamisen, verkostojen ja palveluiden hyödyntämistä.

Tausta-aineistoa

Alueellisista toimista kehittämiskokonaisuuksiin. 2006. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Innovaatioympäristöjen yhteenvetoraportti: Neljä seutukuntaa. 2005. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Koulutustarpeet ja kehittäminen sosiaali- ja terveysaloilla Lapin kunnissa. 2005. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Martikainen, J. 2005. Maakunnan tasapainoinen kehittäminen – Lapin maakuntakorkeakoulu. Projektin väliarviointi I. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Martikainen, J. 2005. Maakunnan tasapainoinen kehittäminen – Lapin maakuntakorkeakoulu. Projektin väliarviointi II. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Lapin korkeakoulukonserni. <http://www.lapinkorkeakoulukonserni.fi>.

Lapin korkeakoulujen innovaatio-ohjelma 2009–2012. <http://lkkk.infoweb.as.tietotalo.fi/includes/loader.aspx?id=a5dce757-fe1e-47fc-bf13-28f55df0e442>.

Lapin maakuntakorkeakoulu tutkintokouluttajana – aikuisopiskelijoiden kokemuksia koulutuksesta

Sanna Peltoniemi, suunnittelija, Lapin maakuntakorkeakoulu

Lapin maakuntakorkeakoulun opiskelijat ympäri Lappia

Lapin maakuntakorkeakoulun alueellisen koulutustoiminnan tavoitteena on maakunnan osaamisen kehittäminen. Maakuntakorkeakoulu osaamisen edistäjänä tukee lappilaisten seutukuntien kehittämistyötä ja parantaa koulutuksen saatavuutta korkeakoulukampusten ulkopuolisilla alueilla. Osaamisen kehittämisen tärkeimpiä työvälineitä ovat avoin korkeakoulu-opetus, ammatillinen täydennyskoulutus ja tutkintoon johtava koulutus. Alueellista koulutusta suunnitellaan ja toteutetaan lappilaisten seutukuntien osaamisstrategioiden esittämien linjausten perusteella. Seutukunnat määrittelevät osaamisstrategioissaan tärkeimmät elinkeino- ja aluepoliittiset painopistealueensa, joiden kehittämistä tuetaan koulutuksen lisäksi tutkimuksen ja hanketoiminnan avulla.

Tutkintoon johtava alueellinen koulutus yhtenä Lapin maakuntakorkeakoulun toimintamuotona tukee erityisesti työelämän tarpeita ja alueellista kehittymistä ja toimii myös yhtenä merkittävänä tukivälineenä alueellisten rakennemuutoksien kourissa painelevien seutukuntien kehittämistyössä. Yksilötasolla alueellinen tutkintokoulutus lisää seutukuntien asukkaiden ammatillista osaamista ja edesauttaa työllistymistä erilaisissa muutostilanteissa.

Lapin maakuntakorkeakoulu on organisoinut alueellisia tutkintokoulutuksia kaikissa korkeakoulujen kampusalueiden ulkopuolisissa seutukunnissa. Opiskelijoilla on ollut mahdollisuus suorittaa sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulututkintoja joko korkeakoulujen organisoimana tai työvoimapolitiittisena koulutuksena. Seutukunnissa tarjottu tutkintoon johtava koulutus on toteutettu useimmiten monimuoto-opetuksena, jolloin koulutuksessa hyödynnetään sekä lähiopetuksen että etäopetuksen suomia monipuolisia mahdollisuuksia.

Opiskelijoiden haastattelut kokemusten välittäjänä

Lapin maakuntakorkeakoulun koulutustoimintaa on arvioitu ja kuvattu useissa kehittämisraporteissa (ks. Lapin maakuntakorkeakoulun julkaisut 2005–2006). Kyselytutkimuksella on selvitetty etenkin alueellisten tutkinto-ohjelmien tarvetta ja vaikuttavuutta Lapin seutukunnissa (Martikainen 2005). Tähän artikkeliin on puolestaan koottu lyhyesti alueellisten tutkinto-ohjelmien tarve ja merkitys opiskelijan kokemuksena.

Artikkelissa esitellään kolmen opiskelijan ajatuksia maakuntakorkeakoulun organisoimasta koulutuksesta heidän omalla asuinalueella. Yksi opiskelijoista on osallistunut alueelliseen kandidaattitutkintoon, matkailun liiketoimintapainotteinen kandidaattitutkinto Almat ja kaksi paikalliseen työvoimapolitiittiseen sairaanhoitajakoulutukseen, sairaanhoitaja (AMK).

Sairaanhoitajakoulutus on tarjottu alueella, joka on kärsinyt isoista rakennemuutoksista. Koulutukselle on ollut selkeä työvoimapolitiittinen tarve ja kysymyksessä on kampus-alueen ulkopuolella järjestettävä ammattiin valmistava käytännön koulutusala. Sairaanhoitajakoulutuksen toteutustapoina ovat olleet lähiopetus ja verkko-opinnot. Lähiopinnot ovat koostuneet pienryhmäopiskelusta, itsenäisestä työskentelystä ja harjoittelusta. Verkko-opinnoissa on hyödynnetty Optima-alustaa ja LearnLinc-oppimisympäristöä. Koulutukseen osallistuneilla opiskelijoilla on vaihteleva tausta, sillä osalla opiskelijoista ei ole ollut lainkaan alan pohjakoulutusta, kun taas osalla on ollut pohjalla ammatillinen lähihoitajatutkinto. Olen haastatellut artikkelia varten kahta opiskelijaa, jotka edustavat näitä molempia ryhmiä.

Alueellinen kandidaattitutkinto vastaa puolestaan elinkeinopolitiittisen tarpeeseen ja luo Lapin seutukuntien asukkaille uusia mahdollisuuksia kehittää osaamistaan. Kandidaattitutkintoa on tarjottu useissa Lapin seutukunnissa. Koulutuksessa on hyödynnetty monimuoto-opetusta ja etäopetusta LearnLinc-oppimisympäristössä. Opintojaksot suoritettiin muun muassa etäluentoina, lähiopetuksena, itsenäisenä työskentelynä ja kirjallisina tehtävinä. Kokemukset alueellisesta tutkintoon johtavasta yliopistokoulutuksesta kertovat hieman erilaisesta opiskelumaailmasta ja antavat ennen kaikkea eväitä kehittää yliopistokoulutusta kampusalueiden ulkopuolella.

Olen kysynyt opiskelijoiden kokemuksia sähköpostilla. Haastattelussa kysyin lyhyesti koulutuksen tarpeesta, merkityksestä, hyödyistä ja muista opiskeluun liittyvistä kokemuksista. Jo valmistuneet henkilöt saivat vastata samanlaisiin avokysymyksiin oman kokemuksensa mukaisesti vastaamalla kyseiseen sähköpostiin. Yksi haastateltavista halusi sähköpostin lisäksi kertoa kokemuksiaan puhelimitse. Huomioin myös tämän keskustelun artikkelissa. Vastauksissa tuli esille muutamia kantavia teemoja, joiden perusteella olen koonnut asiat yhteen ja esitän tässä kuvan opiskelijan maailmasta alueellisen tutkintokoulutuksen asiakkaana.

Kokemuksia opiskelusta alueellisessa tutkintoon johtavassa koulutuksessa

Alueellinen tutkintoon johtava koulutus Lapin seutukunnissa on ollut erittäin tervetullutta toimintaa Lapin korkeakouluilta. Molempiin tutkintoihin osallistuneet opiskelijat ovat olleet erittäin tyytyväisiä, että koulutus on heille järjestetty ja he ovat saaneet siihen mahdollisuuden nimenomaan omalla paikkakunnalla. Koulutus on tullut opiskelijoille juuri sellaiseen elämäntilanteeseen, jolloin he tarvitsevat uutta tietoa ja uusia taitoja sekä ammatilliseen kehittymiseen että työllistymiseen. Kaikki haastateltavat ovat työllistyneet koulutuksen ansiosta juuri sille alalle, jolle he olivat toivoneetkin. Koulutuksella on ollut laajempi vaikutus opiskelijan osaamiseen kuin pelkästään ammatillinen pätevytyminen. Tutkinnon suorittaminen on saanut heidät kiinnostumaan muistakin opinnoista kuin opiskeltavasta alasta, muun muassa kirjallisuudesta, teknisistä mahdollisuuksista, tiedon hankinnasta ja opiskeltavasta alasta laajemmin. ”Olen oppinut hakemaan tietoa ja soveltamaan aikaisemmin oppimaani tietoa uuteen. Koulutus sai kiinnostumaan monista muistakin asioista.”

Opiskelijat ovat olleet erittäin motivoituneita hakiessaan tarjottuun koulutukseen ja sama innostuneisuus ja tavoitehakuisuus säilyivät koko tutkinnon suorittamisen ajan. He suoriutuivat opiskelustaan määrääjassa ja olivat tyytyväisiä, että pystyivät selviytymään heille mittavasta haasteesta kunniaakkaasti.

Oma aktiivisuus ja opiskelutahti olisi ajoittain voinut olla parempikin. Toisaalta koulutuksen suurin etu on juuri joustavuus, mikä sallii muuttuvien elämäntilanteiden huomiointa ottamisen opiskelun aikana. Päiväopintoina tuskin olisin enää jaksanut näitä lisäopintoja käydäkään.

Tietyiltä osin koulutuksen organisointi, toteuttaminen ja opiskelun sovittaminen muun elämän kanssa on ollut opiskelijoiden omien ponnistelujen tulosta. Opiskelu ei ole ollut niin rankkaa kuin perinteisillä tavoilla ilta- ja viikonloppuopiskeluna. Toisaalta etäopiskelu on tuonut tutkinnon suorittamiseen lappilaiselle aikuisopiskelijalle tarvittavaa joustavuutta, kun aikatauluja on ollut helppo sovitella ja tehtäviä on saanut tehdä kotona opiskelijalle itselleen sopivana ajankohtana. Joustavuuden lisäksi etäopiskelu virtuaalisena maailmana kutistaa reaaliaikaisen maailman tiloja, toisin sanoen Lapin pitkiä välimatkoja, koulutusorganisaatioiden, koulutuksen järjestäjien sekä asiakkaiden välillä.

Etäopiskelu sopii aikuiselle opiskelijalle erittäin hyvin. Valinnanvapaus, aikatauluissa ja opiskelurytmissä, ovat ehdottoman tärkeitä työn ja muun elämän ohessa opiskeltaessa.

... sillä [etäopiskelulla] on hyvät puolensa täällä Lapissa jo pitkien etäisyyksien vuoksi...

Alueelliset ammattikorkeakouluopinnot

Tutkinnoittain eritellen ammattikorkeakouluopiskelijat ovat suorittaneet koko tutkinnon omalla alueella ja he valmistuivat käytännön ammattiin noin kolmessa vuodessa. Opiskelijoilla on ollut tärkeä tavoite työllistyä. Tutkinnon suorittaminen mahdollisti sen, että he voivat kehittää omia taitojaan korkeakoulututkinnon avulla ja jäädä töihin omalle paikkakunnalle. Opiskelijat olivat valmiita tekemään töitä ja istumaan pitkiä päiviä tutkinnon eteen, vaikka aikaisemmista opiskelusta oli saattanut vierähtää kauan. Opiskelu oli yllättävän vaativaa, niin oman ajan kuin taitojen puolesta. Suoriutuminen haastavista tehtävistä toi kuitenkin onnistumisen iloa ja tunteen: ”Minä pärjäsin!”. ”Opiskeluni sujui hyvin, vaikka aikaisemmista opiskeluistani oli todella pitkä aika. Turhaan pelkäsin. Motivaationi oli kunnossa.”

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen monimuoto-opiskeluna etenkin ilman alan pohjakoulutusta edellytti kuitenkin paljon uusien taitojen opettelua. Tutkinnosta suoriutuminen työvuosien jälkeen edellytti ihan uudenlaista organisointia opiskelun etenemiseksi. Koulutusorganisaation puolelta ei ollut käytettävissä samanlaisia palveluja, kuin kampusalueen opiskelijoilla liittyen tietokoneisiin, kirjallisuuteen ja erilaisiin tukipalveluihin. Myös tiedon hankinta niin sähköisesti kuin painetusta kirjallisuudesta oli uutta ja vaivalloista, mutta toisaalta toimi pontena muunlaisen tiedon hankinnalle ja uusien taitojen kehittymiselle.

Alueellinen sairaanhoitajakoulutus ei olisi ollut mahdollinen ilman etäopiskelun menetelmiä. Käytännön läheisessä koulutuksessa etäopiskelulle annettiin kuitenkin kahtalainen merkitys. Toisaalta etäopiskelu toi tehtävien suorittamiseen joustavuutta ja helpotusta, kun opiskeli-

joiden ei tarvinnut sitoutua yhteen opiskelupaikkaan ja -järjestelytapaan. Koulutus saattaisi olla kaukana kotoa ja epäedulliseen aikaan. Toisaalta etäopiskelu vaati enemmän yksilöltä itseltään ja se soveltui huonosti käytännön läheisen koulutuksen menetelmäksi.

Henkilökohtaisesti koin lähioiskelun antoisampana. Opettajien ja toisten opiskelijoiden kanssa tapahtuva vuorovaikutus on tärkeää ja se antaa usein laajempia näkökulmia, kuin itseksseen opiskellessa.

Osalla ei ollut hoitoalan koulutusta ja heillä oli vielä isompi työ selvittää hoitoalaan liittyviä perustietoja.

Konkreettinen harjoittelu puuttui ja myös harjoittelupaikoissa ihmeteltiin etäopiskelun suurta osuutta tässä koulutuksessa.

Etäopiskelun sujuvuus vaatiikin yksilöltä hyvää pohjatietoa. Opiskelijat toivoivat lähiopeutukseen enemmän lääketieteellistä tietoa, joka lisäisi nimenomaan ammattiin liittyvää perusosaamista esimerkiksi taudeista ja niiden hoidoista. Myös perushoidon osuus ja hoitotyön konkreettinen harjoittelu nykyistä laajempaan toisi varmuutta varsinaisen sairaanhoitajan työn tekemiseen. Etäopiskeluna toteutettava, käytännön ammattiin valmistava koulutus kampusalueiden ulkopuolella hyödyttää yksilöä työllistymisen näkökulmasta, mutta ammattitaidon kehittyminen tapahtuu vasta hyvien harjoittelupaikkojen ja ohjaajien kautta.

Aikuisopiskeluna toteutettava alueellinen ammattikorkeakoulututkinto tulisi erota huomattavasti nuorisoasteen koulutuksesta. Aikuisopiskelijat toivovat tutkinnolta ammattitaitoa ja uutta tietoa alasta, kun taas tietyt opinnot voisi jättää pois. ”Meille tarjottiin aika paljon erilaisia täyteaineita, joista ei ole hyötyä oman ammattitaidon kehittämiseen, kuten Lappi osana EU:ta.”

Aikuisopiskelija on saanut jo oman elämäkokemuksen ja työhistorian kautta sellaista tietoutta, jota voidaan painottaa nuorisoasteen opinnoissa. Myös laajat yrittäjyysopinnot herättivät ihmetystä, sillä alueella on mahdollisuus saada koulutusta ja tukea esimerkiksi työvoimatoimistosta, mikäli haluaa alan yrittäjäksi. Yrittäjyysopinnoista olisivat riittäneet pelkät perustiedot. Hoiva-alan yrittäjyyden laajemmat opinnot ovat tarpeen silloin, kun alueella on realistinen mahdollisuus ryhtyä hoiva-alan yrittäjäksi niin elinkeinorakenteen kuin -politiikan näkökulmasta tarkasteltuna. Vaikka tutkintorakenne sai opiskelijoilta kritiikkiä, toivat he esille, miten antoisaa aikuisopiskelu on. Uuden ammatin ja oman kehittymisen lisäksi opiskelu toi elämään sosiaalisuutta oman opiskeluryhmän myötä ja aktiivisuutta uusien haasteiden kohtaamisessa oppimistehtävien ja harjoittelujaksojen lomassa.

Alueelliset yliopisto-opinnot

Alueellinen yliopistotasoinen tutkintoon johtava koulutus puolestaan soveltuu erinomaisesti kampusalueiden ulkopuolelle, etäopiskeluna toteutettuna. Alueiden elinkeinopoliittisista tarpeista räätyä alempi korkeakoulututkinto keskittyi osaamisen kehittämiseen ja pätevoittämiseen tietyllä elinkeinosektorilla. Koulutus auttoi haastateltavaani myös työllistymään alalle.

Matkailun liiketoimintapainotteinen kandidaattitutkinto oli opiskelijan mukaan tieteellinen, mutta tukeutui vahvasti käytäntöön. Koulutus kehitti opiskelijan omaa tietämystä ja tieteel-

listä ajattelua ja samalla laajensi opiskelijan mahdollisuuksia oman osaamisen kehittämiseen. Opiskelija tunsi kokeneensa merkittävää osaamisensa nousua koulutuksen ansiosta. Koulutuksen hyötynä on nimenomaan ollut omien mahdollisuuksien parantaminen niin työllistymisen kuin pätevytyksen osalta. Kandidaattitutkinnon suorittaminen etäopiskeluna soveltu erittäin hyvin haastateltavalle. Tutkinto eteni suunnitellusti työn ja muun elämän ohessa tuoden tarvittavaa valinnanvapautta tehtävien aikatauluttamiseen ja tekemiseen. Yliopisto-opetus sopii hyvin ”lappilaisen opiskelijan olohuoneeseen” virtuaalisesti vietyä. ”Etäopiskelu aikuisryhmässä on antoisaa ja mukavaa... Olen ollut erittäin tyytyväinen Almat-koulutukseen. Koulutus on organisoitu ja järjestetty mielestäni hyvin.”

Toisaalta etäopiskelu tuntui rankalta ja vaati opiskelijalta paljon, mutta haasteista huolimatta hän pysyi tavoitellussa aikataulussa ja onnistui suorituksissaan. Tuntemus etäopiskelun vaikeudesta liittyi nimenomaan arjen organisointiin ja omaan motivaatioon, kun taas tekniset järjestelyt tai tiedon hankinta eivät muodostuneet ongelmiksi, jotka liittyisivät matkailun kandidaattitutkinnon suorittamiseen kampusalueiden ulkopuolella. Opiskelijan mukaan etäopiskelu antaisi mahdollisuuden vielä vapaampaan tutkinnon kehittämiseen. ”Pieni ryhmäkoko mahdollistaa räätälöityjen kurssien järjestämisen, mitä kannattaisi hyödyntää kaikilla etäkursseilla, mahdollisuuksien mukaan.”

Erityistä kiitosta Almat-koulutus sai yritysopinnoista, markkinoinnista ja kielikursseista, jotka toivat koulutuksen lähemmäs matkailualan käytäntöä. Liiketoimintaosaamisen liittäminen matkailun tieteelliseen opetukseen on ollut merkittävä lisä koulutukselle, mikä on osaltaan myös parantanut henkilön työllistymismahdollisuuksia Lapissa. Opiskelijan kokemuksesta on, että tutkinto tarjosi riittävästi tietämystä myös tutkimusmenetelmistä ja matkailusta tieteenalana. ”Koulutus vastasi tarpeeseeni kehittyä tieteentekijänä.”

Alueellinen tutkintokoulutus yksilön osaamisen täydentäjänä ja koulutuksen kehittäjänä Lapissa

Alueelliseen tutkintokoulutukseen osallistuneilla opiskelijoilla on vaihtelevia kokemuksia monivuotisesta urakasta opiskelun parissa. Tutkintokoulutukseen liittyy monenlaisia mielenkiintoja. Haastattelemani opiskelijat kertoivat näkemyksensä omien lähtökohtien ja tuntemusten kautta. Kaikissa asioissa opiskelijoita ei voida tutkinnon aikana miellyttää, mutta yhteistä haastateltavillani oli se, että alueellista tutkintokoulutusta ehdottomasti tarvitaan Lapissa. Tutkintokoulutus on ollut erittäin tarpeellinen ja hyödyllinen. Korkeakouluopinnot vaikuttavat opiskelijaan monin eri tavoin: tutkinto ei ole pelkästään uuden tiedon tai ammatin väline, vaan väylä oman itsensä kehittämiseen taloudellisen tilanteen ja työllistymisen edistämisen ohella.

Alueellinen tutkintokoulutus monimuoto-opiskeluna on paras väline sellaiseen koulutukseen, joka tarjoaa runsaasti yleissivistäviä aineita käytäntölähtöisesti, tähtää opiskelijan pätevytykseen ja osaamisen täydentämiseen sekä liittyy alueen tärkeisiin elinkeinoihin. Ammatillisen tutkinnon hankkiminen alueellisena koulutuksena on jo selvästi vaikeampaa ja vaatii niin korkeakoululta kuin opiskelijoilta uudenlaista organisointia ja ylimääräistä työtä verrattuna nuorisosaasteen opetukseen kampusalueilla. Paljon käytäntöä sisältävä koulutus

(kuten hoitotyö) edellyttäisi enemmän lähiopiskelua ja konkreettista harjoittelua lähiopetuksessa, jota etäopiskelun menetelmillä on vaikea korvata.

Alueellinen tutkintokoulutus Lapin seutukuntiin hajautettuna vastaa parhaimmillaan laajempaan elinkeinopoliittiseen tarpeeseen ja osaamisen kehittämisen tavoitteisiin. Haastattelun perusteella etenkin yliopistokoulutuksen vielä rohkeampi räätälöinti alueellisiin tarpeisiin etäopiskelun suomilla mahdollisuuksilla antaisi upeat mahdollisuudet kehittää koulutusta ja ennen kaikkea lappilaisten osaamista tärkeimmillä elinkeinosektoreilla.

Haastatteluista välittyi vahvasti aikuisopiskelijan arki, mikä tulisi huomioida suunniteltaessa alueellisia koulutuksia. Aikuisopiskelu kampusalueiden ulkopuolella eroaa selvästi nuorisoasteen koulutuksesta. Opiskelijoilla on usein taustalla monipuolinen työhistoria. Heille on kertynyt vapaa-ajan ja elämäkokemuksen kautta tietoutta sellaisista asioista, joita puolestaan painotetaan nuorisoasteen koulutuksessa. Aikuisopiskelija on innostunut ja motivoitunut opiskelija, jolta voidaan edellyttää perusteellista työtä tutkinnon perusaineiden parissa. Sekä alueen että yksilön tarpeeseen vastaavat, tutkintoa täydentävät opintojaksot voivat sisältää haasteita ja visaisia tehtäviä, sillä aikuisopiskelijalla on palava halu saada tietoa opiskelutavasta alasta ja into selvittää mahdollisimman paljon asioita oman osaamisensa kehittämiseksi. Aikuisopiskelija on Lapin korkeakoulujen ja seutukuntien voimavara, kun puhutaan niin yksilöiden hyvinvoinnista kuin alueiden kehittämisestä.

Tausta-aineistoa

Alueellisista toimista kehittämiskokonaisuuksiin. 2006. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Innovaatioympäristöjen yhteenvetoraportti: Neljä seutukuntaa. 2005. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Koulutustarpeet ja kehittäminen sosiaali- ja terveystaloilla Lapin kunnissa. 2005. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Martikainen, J. 2005. Maakunnan tasapainoinen kehittäminen – Lapin maakuntakorkeakoulu. Projektin väliarviointi I. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Martikainen, J. 2005. Maakunnan tasapainoinen kehittäminen – Lapin maakuntakorkeakoulu. Projektin väliarviointi II. <http://www.maakuntakorkeakoulu.fi/?deptid=11818>.

Kohti Pirkanmaan maakuntakorkeakoulua – osaamista ja yhteistyötä Tampereen kesäyliopiston johdolla vuosina 2000–2006

Ritva Ojalehto, rehtori, Tampereen kesäyliopisto

Yliopistot aluekehittämisen instrumenttina

Suomessa yliopistot ovat olleet aluepolitiikan menestystarina. Oulun valtava nousu 1990-luvulla omaa juurensa vuonna 1958 perustettuun Oulun yliopistoon. Tampereen vetovoimaisuuden ja kasvun ylläpitäjänä suurteollisuuden murroksen jälkeen ovat olleet alueen yliopistot ja korkeakoulut. Suhteellisesti eniten korkeasti koulutettua väestöä asuu nykyisin Helsingin, Tampereen, Oulun ja Turun yliopistoseuduilla. Vähiten koulutettua väestö on Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla.

Aluekehittämisen historiassa ”osaamissuomi” manifestoitii kuitenkin vasta 1990-luvulla. Sitä edelsi kolme muuta suurta kansallista projektia: 1950-luvun ”maaseutus Suomen”, 1960-luvun ”teollisuus Suomen” ja 1970- ja 1980-luvun ”hyvinvointi Suomen” rakentaminen. (Antikainen 2009.) Alueellinen ja demografinen väestökehitys sekä globaali kilpailu vei nopeasti kohti käännekohtaa. 2000-luvun alussa nähtiin, että muiden hallinnonalojen ohessa myös opetustoimiala on rakenteellisten uudistusten edessä.

Yliopistojen ja korkeakoulujen rakennemuutos kiihdyttää osaamis- ja innovaatioyhteiskunnan aluerakenteen keskittymistä ja alueiden eriarvoistumista. Maakuntakorkeakoulutyypinen alueellinen toiminta voi olla yksi supistuvien alueiden väline, jolla turvata alueiden välisessä kilpailussa mukana pysyminen.

Oppiva alue

Niin sanotun oppivan alueen näkökulma on ollut tärkeänä lähtökohtana maakuntakorkeakoulutoiminnassa, jossa sille on haettu käytännön toteutuksen muotoja. Oppivan alueen käsite yleistyi 1990-luvun puolella välissä ja sillä voidaan näkökulmasta riippuen (Virkkala 2003) tarkoittaa:

1. Paikallisyhteisöjen kehittymistä, jolloin se nähdään kehittämisen mallina, jossa alueen taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma tunnustetaan ja pyritään rakentamaan yhteistyöverkostoja eri toimijoiden välille tuon pääoman kasvattamiseksi. Pääsanat voisivat olla ”alueidentiteetti” ja ”luottamus”.

2. Tiedon tuotantoa, jossa yliopistot, korkeakoulut, muut oppilaitokset ja tutkimuslaitokset ovat ensisijaisia oppivan alueen toimijoita. Keskeistä on niiden välinen yhteistyö ja työnjako sekä vuorovaikutus ympäröivän alueen kanssa. Pääsanat voisivat tällöin olla ”työnjako” ja ”yhteistyö”.
3. Innovaatioiden muodostumista, jossa tärkeimpinä toimijoina nähdään yritykset ja niiden verkostoituminen keskenään sekä muiden toimijoiden, erityisesti korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa. Pääsanat voisivat olla ”innovaatio” ja ”jakaminen”.

Morganin (1997) mukaan innovaatio on aina interaktiivinen prosessi, jossa oppiminen, tiedonmuodostuminen ja muut muutokseen johtavat impulssit virtaavat useampaan kuin yhteen suuntaan. Virtaukset eivät tapahdu vain keskustasta periferiaan ja ylhäältä alas, vaikka se olisikin pääasiallista virtausta. Pirkanmaan seutukunnille on merkityksellistä päästä systemaattiseen vuorovaikutukseen Tampereella sijaitsevien yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa, mutta myös toisinpäin eli yliopistot ja korkeakoulut voivat hyötyä seutukunnista, niiden toimijoiden näkemyksistä ja erityisosaamisesta.

Autoritäärisestä opettamisesta yhteiseen tiedonrakentamiseen

Koululaitos lähti liikkeelle hyvien hallintoalamaisten kasvattamisesta kuriin ja järjestykseen. Tiedon suunta oli ylhäältä alas. Autoritäärisuus ja oppilaitoskeskeisyys ovat vieläkin voimissaan.

Teknologioiden kehittyessä osaamisvaatimukset kasvavat jatkuvasti ja opinnot vanhenevat nopeasti. Oppiminen ei lopu tutkinnon suorittamiseen, vaan arkityömme on yhä enemmän uuden oppimista ja osaamisen jakamista. Tiedon tarkoituksenmukainen jakaminen on tullut kansainvälisessä kilpailussa välttämättömäksi. Siirrymme verkostomaiseen tiedon jakamiseen ja oppimiseen. Keskeisen teoreettisen kehityksen aluetieteellisestä näkökulmasta tälle loi Castells (1996) julkaisemallaan teoksella ”The rise of the Network Society”. Käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta yhteistä tiedonrakennusta on Suomessa tutkinut erityisesti Helsingin yliopiston professori Engeström tutkimusryhmineen.

Kannustus tietoperustaiseen alueelliseen kehittämiseen kaikilta tasoilta

Vuoden 2000 Lissabonin strategian tavoitteen mukaan Euroopan Unioni kehittyi maailman kilpailukykyisimmäksi ja elinvoimaisimmaksi tietoperustaiseksi alueeksi vuoteen 2010 mennessä ja muun muassa rakennerahastokauden 2000–2006 ESR-ohjelman strategisina yleistavoitteina oli yrittäjyyden ja työpaikkojen lisääminen, osaamisen tason nostaminen sekä yritystoiminnan kilpailuedellytysten parantaminen. Vuonna 2001 annettiin komission tiedonanto Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttamisesta, jonka viesti oli, että perinteisiä koulutusjärjestelmiä on muutettava avoimmiksi ja joustavammiksi, jotta oppijoilla olisi mahdollisuus heidän tarpeitaan ja kiinnostuksen kohteitaan vastaaviin yksilöllisiin oppimisväyliin.

Kansallisella tasolla Opetusministeriö laati vuosille 2003–2013 aluekehittämisstrategian ja yliopistojen kolmas eli alueellinen/yhteiskunnallinen tehtävä nostettiin esille. Uudessa yliopistolaisissa (2009), joka tulee voimaan 1.1.2010, yliopistojen tehtäviksi luetellaan:

... edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Ammattikorkeakoululaissa (2003) ammattikorkeakoulujen tehtäviksi luetellaan muun muassa ”antaa... korkeakouluopetusta ... sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä”. Yhteistyöstä toimintaympäristön kanssa laissa mainitaan:

Ammattikorkeakoulun tulee tehtäviään suorittaessaan olla erityisesti omalla alueellaan yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän sekä suomalaisten ja ulkomaisten korkeakoulujen samoin kuin muiden oppilaitosten kanssa.

Laki vapaasta sivistystyöstä (1998) määrittää kesäyliopistojen lakisääteisen koulutustehtävän seuraavasti: ”Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, jotka järjestävät avointa yliopisto-opetusta sekä muuta koulutusta.” Maaliskuussa 2009 ilmestyneessä Vapaan sivistystyön kehittämisohjelman 2009–2012 loppuraportissa kesäyliopistojen tehtäväksi uudistettavassa vapaan sivistyslaissa esitetään:

Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, joiden toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus sekä alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen ottaen huomioon myös korkeakoulutettu väestö. (Opetusministeriö 2009.)

Lakiin on tulossa myös oppilaitosten välinen yhteistyövelvoite.

Alueellisella tasolla Pirkanmaan korkeakoulut laativat aluestrategian vuosille 2007–2011 ja sitä seurasi Unipoli Tampere -sopimus, joka sisältää viisi painopistettä: koulutusyhteistyö, kansainvälistyminen, yhteistyö tutkimus- ja kehitystoiminnassa, tukipalvelujen kehittäminen yhdessä ja Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu. Pirkanmaan maakuntasuunnitelman 2005+ neljästä painopisteestä erityisesti yritystoiminta ja tutkimus, tekijät ja osaaminen sekä veto-voima, imago ja identiteetti liittyivät maakuntakorkeakoulutyypiseen toimintaan.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoimintaa edeltävät vaiheet Tampereen kesäyliopiston johdolla vuosina 2000–2006

Lähtökohdat

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoimintaa edeltäviä vaiheita toteutti Tampereen kesäyliopisto vuosina 2000–2006. Toteutuksessa lainsäädännöllisenä taustana oli laki vapaasta sivistystyöstä (1998), ja sen kesäyliopistoille määräämä lakisääteinen koulutustehtävä. Organisaatorisena pohjana oli Tampereen kaupungin tahdon mukaan toteutettu kesäyliopiston ylläpitomalli, joka perustuu siihen, että kesäyliopistoa ylläpitävät kaikki alueen yliopistot, korkeakoulut ja kunnat. Teoreettisena tukena oli pääasiassa Tampereen yliopiston yhdyskuntatieteiden (silloin aluetieteen) laitoksen tutkimus- ja opetustyö. Käytännön edellytykset toiminnalle turvasi lähinnä Pirkanmaan liitto myöntämällään maakunnan kehittämismäärärahalla.

Taustana oli myös Pirkanmaan aluekehitys, jota leimasi osaamisen keskittyminen Tampereelle ja sen säteilyvaikutuksen vähäisyys ja hitaus muualle maakuntaan. Myös opetustoimialan muutostarve oli näkyvissä: oppilaitoksia oli paljon, ne olivat oppilaitosmuodoittain vahvassa valtion ohjauksessa ja niiden toiminta maakunnassa oli pirstalemaista. Oppilaitoskeskisydestä haluttiin siirtyä kohti alueellista koulutusajattelua ja oppilaitosten välistä yhteistyötä.

Kunta- ja korkeakoulukierrokset

Toiminta aloitettiin tekemällä kuntakierrokset jokaiseen pirkanmaalaiseen kuntaan vuosina 2000–2001. Kesäyliopiston tiederehtori ja rehtori kävivät kunnan johdon kanssa yhteistyötä koskevat avausneuvottelut, joissa sovittiin myös päivä, jolloin kesäyliopiston projektipäällikkö tuli haastattelemaan kuntajohdon nimeämät asiantuntijat. Haastatteluissa käytiin läpi yhteistyö- ja koulutustarpeet. Ne koottiin keväällä 2001 julkaistuu raporttiin ”Asiantuntija-haastatteluiden tulokset”. Pääviesti oli, että tarvetta koulutukselle ja yhteistyölle oli runsaasti. Myös kuntakohtaiset yhteyshenkilöt nimettiin ja heidän kauttaan aloitettiin projektipäällikön toimesta systemaattinen yhteydenpito kuntiin.

Seuraavaksi käytiin yhteistyön mallintamiskeskustelut alueen korkeakoulujen¹ kanssa. Keskustelujen asiakohdat koottiin toukokuussa 2001 julkaistuu raporttiin ”Pirkanmaan alueen korkeakoulujen ja Tampereen kesäyliopiston välisen yhteistyön mallintaminen”, jonka keskeinen sisältö oli, että alueellisuus kesäyliopiston toimintamuotona palvelee kaikkien korkeakoulujen tarpeita.

Bussillinen pirkanmaalaisia kävi vuonna 2001 lisäksi tutustumassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntayliopiston toimintaan Pyhäjärvellä, Ylivieskassa, Raahessa ja Oulussa. Saimme Oulun yliopiston, Pohjois-Pohjanmaan liiton ja Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopiston organisoimasta toiminnasta myönteisen kuvan ja hyvän esimerkin siitä, miten yhteisesti lisätä yliopistotaisoisten koulutus- ja kehittämispalveluiden tarjontaa laajasti toiminta-alueella.

Käytännöllistä yhteistyötä – yhteinen koulutusopas ja tutorpankki

Kunta- ja korkeakoulukierrosten rinnalla käynnistyi kesäyliopiston rehtorin johdolla käytännöllinen yhteistyö avoimen yliopisto- ja avoimen ammattikorkeakouluopetuksen markkinoinnin osalta. Kesäyliopisto sekä kaikki yliopistot ja korkeakoulut olivat erikseen julkaisseet omat koulutusoppaansa avoimesta koulutustarjonnastaan. Kesäyliopiston aloitteesta saatiin aikaan ensimmäinen yhteinen koulutusjulkaisu vuonna 2001. ”Avoin yliopisto-opetus, avoin ammattikorkeakouluopetus ja kesäyliopisto-opetus Pirkanmaalla” opas ilmestyi sittemmin kaksi kertaa vuodessa kahdeksan vuoden ajan. Oppaassa esiteltiin Hämeen ammattikorkeakoulun, Pirkanmaan ammattikorkeakoulun, Tampereen ammattikorkeakoulun, Tampereen kesäyliopiston, Tampereen teknillisen yliopiston ja Tampereen yliopiston avoin opetustarjonta yksien kansien välissä. Opasta jaettiin jokaiseen kotiin Tampereen seudulla ja muualla maakunnassa keskitettynä jakeluna eri pisteiden kautta.

¹ Hämeen ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Tampereen teknillinen yliopisto ja Tampereen yliopisto

Kuva 1. Korkeakouluväen bussiperä on tullessa ensimmäisellä seutuseminaarimatkalla.

koulut jalkautuivat Pirkanmaan seutukuntiin seutuseminaarien merkeissä kesäyliopiston organisoimana. Ajatuksena oli yksinkertaisesti koota korkeakoulujen edustajat yhteiseen bussiin ja hakeutua aktiiviseen vuorovaikutukseen paikallisten asukkaiden ja yritysten kanssa seutukunnittain.

Ensimmäinen seutuseminaari järjestettiin Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa Ruoveden entisellä emäntäkoululla. Paria kilometriä ennen määränpäättä korkeakouluväkeä kyydinyt bussi syttyi palamaan. Ihmiset purkautuivat kiireesti bussista ulos perunapellon laitaan kannettavine tietokoneineen ja prosyyreineen. Siitä paikalliset omilla pikkuautoillaan noutuivat vieraansa. Kuljetusketjun toimintanopeus toi hyvin esille seudun asukkaiden organisointitehokkuuden. Akateemisen väen ja paikallisen väen kohtaaminen oli konkreettista ja vähän dramaattistakin: ensikohtaamisen jännitys jäi pois ja päästiin rennosti alkuun.

Seutuseminaareja järjestettiin Pirkanmaan jokaisessa kuudessa seutukunnassa joka syksy vuosina 2001–2006 eli yhteensä 36 seminaaria. Teemat, joita seutuseminaareissa käsiteltiin, olivat seutukuntien omista tarpeista nousseita vaihdellen seutukunnallisesta työllisyysstrategiasta, kyläasumisen kehittämiseen ja oppilaitosten yhteistyöstä kulttuuriin ja sen sponsorointiin.

Korkeakoulukoordinaattoreiden ja seutukunnallisten palvelupisteiden toiminta

Seutukunnallisen toiminnan vakiintuessa aloitettiin kesäyliopistossa vuonna 2002 valmistelut korkeakoulujen seutukunnallisen palvelupistetoiminnan käynnistämiseksi niin sanotun yhden luukun periaatteen mukaisesti. Pirkanmaan liitolta saatiin rahoitus vuosille 2003–2005. Toiminta linkitettiin kunkin seutukunnan toimintoihin seutukunnan toiveiden mukaisesti. Seutukunnalliset yhteyshenkilöt nimettiin ja heidät koulutettiin tehtävään.

Vuonna 2003 alkaneiden korkeakoulujen palvelupisteiden ydinajatus oli maakunnan osaamisen vahvistaminen yhteistyössä alueen korkeakoulujen ja seutukuntien kanssa Tampereen kesäyliopiston koordinoimana. Tavoitteena oli

1. Korkeakoulutasoisen opetuksen saatavuuden parantaminen koko maakunnassa.
2. Osaamisen, yhteistyön ja verkottumisen tukeminen eri toimijoiden välillä.

Kesäyliopisto perusti tutorpankin Opetushallituksen myöntämällä kehittämismäärärahalta. Pankkiin koottiin yhteys-, osaamisalueja oppiainetiedot 80 maisterista, jotka olivat halukkaita tutoroimaan avoimen yliopiston opintoja eri puolilla Pirkanmaata. Osa sai myös tutorointikoulutuksen, joka järjestettiin kesäyliopiston toimesta. Kaikki Pirkanmaalla avointa yliopisto-opetusta järjestävät oppilaitokset ovat voineet rekrytoida pankin avulla tarvitsemiaan tutoreita.

Seutuseminaarit

Alueellinen korkeakoulu yhteistyö alkoi konkreettisesti vuonna 2001, kun korkea-

3. Oppilaitosten välisen yhteistyön jäsentäminen avoimen yliopisto- ja avoimen ammattikorkeakouluopetuksen alueellisessa tarjonnassa.
4. Korkeakoulutasoisen osaamisen ja tutkimuksen läheisempi kytkeä koko alueen kehittämiseen.
5. Uusien tutkimus- ja kehitysyhteyksien avaaminen sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan edistäminen.

Seutukunnalliset yhteyshenkilöt nimettiin korkeakoulukoordinaattoreiksi ja heidän tehtävikseen määriteltiin:

- Antaa koulutusneuvontaa ja tietoa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa järjestettävästä opetuksesta.
- Tuoda seutukuntaan avointa yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetusta sekä koulutus- ja seminaarilaisuuksia seutukunnan tarpeiden mukaan.
- Tiedottaa yliopistojen ja korkeakoulujen tutkimustarjonnasta sekä edistää tutkimustoimintaa seutukunnassa.
- Edistää korkeakoulu- ja ammattikorkeakouluharjoittelijoiden sijoittumista seutukuntaan ja välittää opinnäytetöiden aiheita.
- Luoda uusia tutkimus- ja kehitysyhteyksiä seutukunnassa ja kytkeä korkeakoulujen tarjoamia mahdollisuuksia alueelliseen kehittämiseen.

Palvelupisteitä seutukunnissa hoitivat korkeakoulukoordinaattoreina yhtä aikaa ja pisimpään (ks. Pirkanmaan kartta): Etelä-Pirkanmaan seutukunnassa Hämeen ammattikorkeakoulun Valkeakosken yksikön koulutussuunnittelija Juha-Pekka Pulli, Kaakkois-Pirkanmaan seutukunnassa Pälkäneen seudun kansalaisopiston rehtori Mauri Nest, Lounais-Pirkanmaan seutukunnassa Sastamalan opiston suunnitteluopettaja Kari Kotiranta, Luoteis-Pirkanmaan seutukunnassa Pirkanmaan ammattikorkeakoulun Ikaalisten yksikön koulutusohjelmavastaava Hanna Saraketo ja Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa sekä Virtain kaupungin sivistystoimenjohtaja Tuula Jokinen että Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistyksen seutus sihteeri Jukka Mykkänen. Kaikki toimivat oman toimensa ohella. Heidän toimintaansa koordinoi ja yhteiset kokoontumiset yliopistoilla, korkeakouluilla ja kesäyliopistolla järjesti projektipäällikkö Kirsi Soikkeli.

Korkeakoulujen tukea seutukunnille haettiin muun muassa nimeämällä jokaiselle seutukunnalle niin sanottu kummikorkeakoulu alueellisen profiloinnin pohjalta. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun nähtiin tukevan Luoteis-Pirkanmaan seutukuntaa terveys- ja sosiaalipalvelujen sekä niitä tukevien hyvinvointipalvelujen koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Tampereen ammattikorkeakoulun nähtiin tukevan Lounais-Pirkanmaan seutukuntaa yritys-

Kuvio 2. Pirkanmaan seutukunnat.

ten toimintaedellytysten kehittämisessä erityisesti Tampereen seudun osaamiskeskusohjelman painopistealoilla sekä hyvinvointiteknologiassa. Tampereen yliopiston kummitoimintaa Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa toivottiin yhteiskunta-, kauppa- ja informaatiotieteiden osalta. Etelä-Pirkanmaan seutukunta haki Tampereen teknilliseltä yliopistolta tukea ympäristö-, sähkö-, rakennus- ja materiaaliteknikan, koneautomaation, bioteknologian, arkkitehtuurin sekä tuotantotalouden ja tietojohdamisen osalta. Hämeen ammattikorkeakoulun ajateltiin voivan tukea Kaakkois-Pirkanmaan kehitystarpeita.

Aluekehittäjän koulutus Pirkanmaan tarpeisiin

Aluekehittäjän koulutusohjelmat Pirkanmaan tarpeisiin ovat olleet Tampereen kesäyliopiston keskeinen aluekehitysinstrumentti ja Pirkanmaan aluekehittäjien verkosto muodostaa merkittävän yhteistyöareenan pirkanmaalaisten alueiden ja toimijoiden välille. Aluekehittäjän koulutusohjelmalle oli selvä tarve vuosituuhannen vaihteessa: Euroopan Unioni oli tuonut mukanaan alueellisen ajattelun, jonka käsitteet ja välineet puuttuivat paikallisilta toimijoilta. Kohdealueena oli Pirkanmaan maakunta, jonka keskellä kukoistavan Tampereen kehityksen kaivattiin nopeammin ja laajemmin säteilevän koko maakuntaan.

Tampereen kesäyliopisto kokosi pirkanmaalaisista korkeakoulujen edustajista ja muista keskeisistä aluekehitystoimijoista ohjausryhmän vuonna 2002. Korkeakoulujen kanssa sovittiin ensimmäisen koulutusohjelman sisältö, opintovastaavuudet ja koulutuksen laajuus. Rahoitus ensimmäisen koulutusohjelman toteuttamiseen saatiin Länsi-Suomen lääninhallitukselta. Aluekehittäjän koulutusohjelma Pirkanmaan tarpeisiin 2003 onnistui erinomaisesti. Siitä lähtien kesäyliopisto on toteuttanut vuosittain seitsemän eri koulutuskokonaisuutta, joihin rahoitusta on saatu muun muassa Pirkanmaan liitolta, Tampereen kaupunkiseudun aluekeskusohjelmalta ja Pirkanmaan TE-keskukselta.

Aluekehittäjän koulutusohjelman tavoitteita ovat

- antaa valmiuksia toimia aluekehittämisen asiantuntijatehtävissä Pirkanmaalla
- muodostaa kuva aluekehityksestä osana eurooppalaista ja kansallista koulutus- ja elinkeinopolitiikkaa
- parantaa toimijoiden kykyä vastata alueellisiin haasteisiin
- saavuttaa yhteistä näkemystä pirkanmaalaisesta aluekehittämisestä ja
- vahvistaa osaamisen vuorovaikutusta ja yhteistyöverkostoja koko maakunnan alueella.

Vuoden kestävässä koulutuksessa on kaksi lähiopetuspäivää kuukaudessa. Opetuksen sisällövastuu on suurelta osin Tampereen yliopiston yhdyskuntatieteiden laitoksella, mutta opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvat myös Tampereen teknillisen yliopiston yhdyskuntasuunnittelun laitos, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan liitto. Lisäksi osallistujat tekevät kehittäjäverkostoa-analyysijä ja oman tehtävä- tai toimialueensa kehittämiseen liittyvän työn. Koulutusohjelmien yhteydessä on järjestetty alueelliseen kehitykseen liittyneitä ekskursioita kotimaahan ja ulkomaille. Ulkomaan ekskursiot on toteutettu Saksaan, Viroon, Latviaan, Liettuaan, Ruotsiin, Tanskaan, Skotlantiin, Sloveniaan ja Irlantiin.

Aluekehittäjän koulutusohjelmassa yhdistyy aluekehittämisen teoria ja käytäntö. Se tarjoaa

vuorovaikutusareenan, jossa jakaa osaamista ja kokemuksia aluekehittämisestä oman maakunnan väen kesken. Koulutuksen on tähän mennessä suorittanut 165 eri aloilla toimivaa henkilöä. He jatkavat toimintaansa kesäyliopiston ylläpitämässä Pirkanmaan aluekehittäjäverkostossa (<http://www.pirkanmaanaluekehittajat.fi>). Tutuksi on tultu, Pirkanmaan alueellista identiteettiä analysoitu sekä luottamusta ja sosiaalista pääomaa kasvatettu. Ja hauskaakin on pidetty! Aluekehittäjän koulutus ja verkosto on herättänyt kiinnostusta myös ulkomailla.

Pro Pirkanmaa

Vuosina 2005–2006 päädyttiin kesäyliopiston organisoimasta laajasta alueellisesta toiminnasta käyttämään Pro Pirkanmaa -nimeä. Toiminta-ajatuksena oli seutukuntien ja korkeakoulujen pysyvä, keskusteleva ja informaatiota levittävä yhteistyöverkosto, joka osaltaan edistää tiedon ja tarpeen kohtaamista sekä vastaa seutukuntien korkea-asteen koulutus-, tutkimus- ja kehitystarpeisiin. Tavoitteiksi kirjattiin nostaa sivistys- ja koulutustasoa seutukunnissa, parantaa yhteistyön mahdollisuuksia toimijoiden keskuudessa ja rohkaista seutukuntalaisia korkeakoulujen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Pro Pirkanmaa -hanke sisällytettiin Pirkanmaan korkeakoulujen aluestrategiaan 2007–2011 seuraavasti:

Pirkanmaan korkeakoulut vahvistavat yhteistyötään koulutuksen alalla. Vakiintunut työnjako ja toimiva yhteistyö luovat mahdollisuuden kehittää vahvoja osaamisklustereita, joissa kullakin korkeakoululla on oma erityinen tehtävänsä. Opiskelijoille mahdollistetaan näillä koulutusaloilla joustava eteneminen. Korkeakoulujen alueellista vaikuttavuutta lisää vakiintunut yhteistyö avoimen korkeakouluopetuksen tarjonnassa yhteistyössä Tampereen kesäyliopiston kanssa (muun muassa Pro Pirkanmaa -hanke) sekä maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittäminen, missä kaikki neljä korkeakoulua ovat mukana.

Tie oli avattu ja vetovastuun Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnasta otti onnistuneesti Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, jolla on laajaa toimintaa Tampereen lisäksi Ikaalissa, Mäntässä ja Virroilla. Rehtori Mikkilän (2006) mukaan ”Tampereen kesäyliopiston toiminta tukee osaltaan merkittävästi alueellisen korkeakoulutasoisen opetuksen saatavuutta Pirkanmaalla. Korkeakoulujen osaamisen allokoiminen laajemmin seutukuntien tarpeisiin edellyttää kaikkien toimijoiden yhteistyötä.” Jatkossa yliopistot keskittynevät yhä enemmän perustehtäväänsä eli tutkimukseen ja siihen pohjautuvan opetuksen antamiseen ja etsivät uudenlaisia kumppanuuksia, joiden kautta hoitaa alueellisia, yhteiskunnallisia ja elinikäisen oppimisen tehtäviä.

Maakuntakorkeakoulutyypinen toiminta voi olla yksi ketterä kumppani, jolla vastustaa alueellista eriytymistä maakunnan sisällä. Kun yliopistojen, korkeakoulujen ja seutukuntien välinen vuorovaikutus lisääntyy, yhteistyö syvenee ja luottamus rakentuu, eri toimijoiden riippuvuus toisistaan tunnistetaan ja taivutaan yhteiseen, jaettuun osaamiseen. Toimintalähtöinen verkostotyö sekä toimijoiden moninaisuus ja moniäänisyys on maakuntakorkeakoulutoiminnassa vahvuus.

Lähteet

Antikainen, J. 2009. Luento Tampereen kesäyliopiston järjestämässä Luovan talouden aluekehittäjävalmennus -seminaarissa 27.1.2009 Tampereella.

- Castells, M. 1996. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- L632/98. Laki vapaasta sivistystyöstä.
- L351/2003. Ammattikorkeakoululaki.
- L558/2009. Uusi Yliopistolaki.
- Mikkilä, O. 2006. Esipuhe ”Avoin ammattikorkeakoulu, avoin yliopisto, kesäyliopisto-opetus Pirkanmaalla, kesä 2006” -oppaassa. Hämeen ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Tampereen kesäyliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen yliopisto. Tampere.
- Morgan, K. 1997. *The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal*. *Regional Studies* Vol. 31.5. 491–503. Regional Studies Association.
- Opetusministeriö. 2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 12. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tilastokeskus. 2004. Ennustettu väkiluvun muutos (%) seutukunnittain 2003-2030. http://www.stat.fi/til/vaenn/2004/vaenn_2004_2004-09-20_kar_002.html.
- Virkkala, S. 2003. ”Oppiva alue” -käsitteen tausta ja sovelluksia alue- ja maaseudun kehittämisessä. *ChyNetti* nro 31. Chydenius-Instituutti. Kokkola: Jyväskylän yliopisto.

Tausta-aineistoa

- Asiantuntijahaastatteluiden tulokset -raportti. 2001.
- Euroopan komissio. 2000. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_fi.htm.
- Euroopan komissio. 2001. Eurooppalainen elinikäisen oppimisen alue -tiedonanto.
- Pirkanmaan alueen korkeakoulujen ja Tampereen kesäyliopiston välisen yhteistyön mallintaminen -raportti. 2001.
- Pirkanmaan korkeakoulut – aluestrategia 2007–2011. 2005.
- Pirkanmaan liitto. 2005. Pirkanmaan maakuntasuunnitelma 2005+. Pirkanmaan liiton julkaisuja A40.
- Opetusministeriö. 2002. Aluekehittämisstrategia vuosina 2003–2013. Opetusministeriön julkaisuja.
- Unipoli Tampere -sopimus – Tamperelaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyöasiakirja. 2006. Tampere.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminta

Markku Mattila, maakuntakorkeakoulupäällikkö, Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu
Esa Ala-Uotila, T&K-johtaja, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

Aluekehitys korkeakulujenkin tehtävä

Tamperelaisten korkeakoulujen yhteistä maakuntatoimintaa lähdettiin tiivistämään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteisellä aluestrategialla 2003–2006 (2002). Sen mukaan korkeakoulut toimivat kehittämisen tukena, mutta myös monien kehittämistoimintojen analyttisinä arvioijina, kriittisinä vastavoimina, mediakeskustelujen laajentajina ja syventäjinä. Korkeakoulut ovat keskeinen osa alueellisen toimintakulttuurin muodostumista.

Tampere on selkeästi Suomen toiseksi suurin koulutuskeskittymä. Korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta ja tutkimustoimintaa on kaikilla koulutusosalalla. Kaksi yliopistoa ja kaksi ammattikorkeakoulua rekrytoivat opiskelijoita koko maasta ja edustavat houkuttavuutensa puolesta Suomen kärkeä. Korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa on yhteensä noin 37 000 opiskelijaa, joista 28 000 opiskelee yliopistoissa ja 9 000 ammattikorkeakouluissa. Valmistuneista runsaat 60 prosenttia sijoittuu Pirkanmaalle. Korkeakoulut ovat tärkeä voimavara myös lisä- ja täydennyskouluttajina sekä avoimen yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetuksen tarjoajina. Näissä koulutusmuodoissa on vuositasolla kymmeniä tuhansia opiskelijoita.

Tampere on kongressikeskuksena, kulttuurikaupunkina ja vetovoimaisena asuinpaikkana kehittynyt monipuoliseksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, josta korkeakoulut hyötyvät rekrytoinneissaan ja jota ne tahtovat osaltaan ylläpitää. Tavoitteena on, että Tampere muodostaa jatkossakin vetovoimaisen alueen, jota korkeakoulut ovat aktiivisesti luomassa ja kehittämässä koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämistyön avulla. Pirkanmaalaiset yritykset ja yhteisöt toteuttavat korkeakoulujen kanssa vuosittain noin 4 000 erilaista hanketta opinnäytteistä laajoihin tutkimusprojekteihin. Ulkoisen rahoituksen osuus tässä hanketoiminnassa on noin 85 miljoonaa euroa.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu (PIRAMK) on noin 4 000 opiskelijan monialainen palvelualojen ammattikorkeakoulu, joka toimii Tampereella, Ikaalisissa, Mäntässä ja Virroilla. PIRAMK toimii kuudella koulutusosalalla. Tutkintoon johtavaa koulutusta järjestetään 20 koulutusohjelmassa. Tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi PIRAMK järjestää runsaasti lisä- ja täydennyskoulutusta, erikoistumisopintoja ja avointa ammattikorkeakouluopetusta. Koulutusohjelmien suunnittelussa on otettu huomioon erityisesti Pirkanmaan ja sen seutukuntien tarpeet, vaikka osa koulutusohjelmista palveleekin selvästi koko maata. PIRAMKin vah-

vinta osaamista ovat hyvinvointipalvelut ja niiden kentän tuntemus myös käytännön tasolla. Tutkimus- ja kehitystyö on mittavaa ja sitä toteutetaan kattavasti koko Pirkanmaan alueella huomioiden seudulliset erityistarpeet.

Tampereen ammattikorkeakoulu (TAMK) on elinkeinoelämää palveleva, teknis-taloudellisesti suuntautunut monialainen ammattikorkeakoulu. TAMKissa opiskelee noin 5 000 tutkinto-opiskelijaa. TAMKissa toimii lisäksi ammatillinen opettajakorkeakoulu, jossa noin 500 opiskelijaa. TAMKin koulutusalat ovat tekniikka, liiketalous, luonnontiede, luonnonvara- ja ympäristöala sekä kulttuuri. Perustutkintoon johtavaa koulutusta annetaan 23 koulutusohjelmassa. TAMKin vahvimpia aloja ovat yrityslähtöinen liiketalous, automaatiotekniikka, paperitekniikka, tekstiilitekniikka ja tietotekniikka. Yrittäjyyteen opiskelijoita kannustetaan muun muassa hautomotoiminnalla ja ProAkademia-tuotenumella annettavalla koulutuksella, jonka on suorittanut parisen sataa opiskelijaa. Tutkimus- ja kehitystoiminnassa TAMK pyrkii mahdollisimman tiiviiseen yhteistyöhön Tampereella toimivien korkeakoulujen, alueen tutkimuslaitosten ja yritysten kanssa ja keskittyy varsinkin Tampereen seudun osaamiskeskusohjelman painopistealueille sekä hyvinvointiteknologian koulutus-, tutkimus- ja kehittämishankkeisiin.

Tampereen teknillisessä yliopistossa (TTY) on yhteensä noin 12 000 perus- ja jatkotutkinto-opiskelijaa. TTY:n vahvat koulutusalat ovat tieto- ja sähkötekniikka, kone- ja automaatiotekniikka, materiaalitekniikka ja rakennustekniikka. Laajaa luonnontieteellistä osaamista hyödynnetään fysiikan sovellutuksissa kuten laser- ja nanoteknologiassa sekä ympäristötekniikassa, biotekniikassa ja opettajakoulutuksessa. Arkkitehtuurin osasto on lisännyt TTY:n kansainvälistä tunnettuutta näyttelyillä, kilpailumenestyksellä ja vilkkaalla opiskelijavaihdolla. Tuotantotalous ja tietojohdaminen kasvattavat alueellista kilpailukykyä ja yrittäjyyttä.

Tampereen yliopiston (TaY) on monialainen yliopisto, jonka tutkimuksellinen profiili on laaja ja monitieteinen. Tiedekuntia on kuusi ja erillisiä laitoksia yhdeksän. Yliopiston vahvimpia tutkimusalueita ovat yhteiskunnan, terveyden ja hyvinvoinnin tutkimus. Koulutusta järjestetään yhdeksällä koulutusallalla. Tampereen yliopisto on suurin yhteiskuntatieteellisen koulutusalan ja siihen sisältyvien hallintotieteellisten alojen kouluttaja Suomessa. Tampereen yliopistossa on noin 14 500 perus- ja jatkotutkinto-opiskelijaa. Merkittäviä tutkimuksellisia palvelutehtäviä on yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitokseen kuuluvalla Työelämän tutkimuskeskuksella. Virroilla toimii Tampereen yliopiston kulttuurintutkimusasema, jonka tarkoituksena on luoda edellytyksiä yliopiston eri tieteenalojen kenttätutkimukselle.

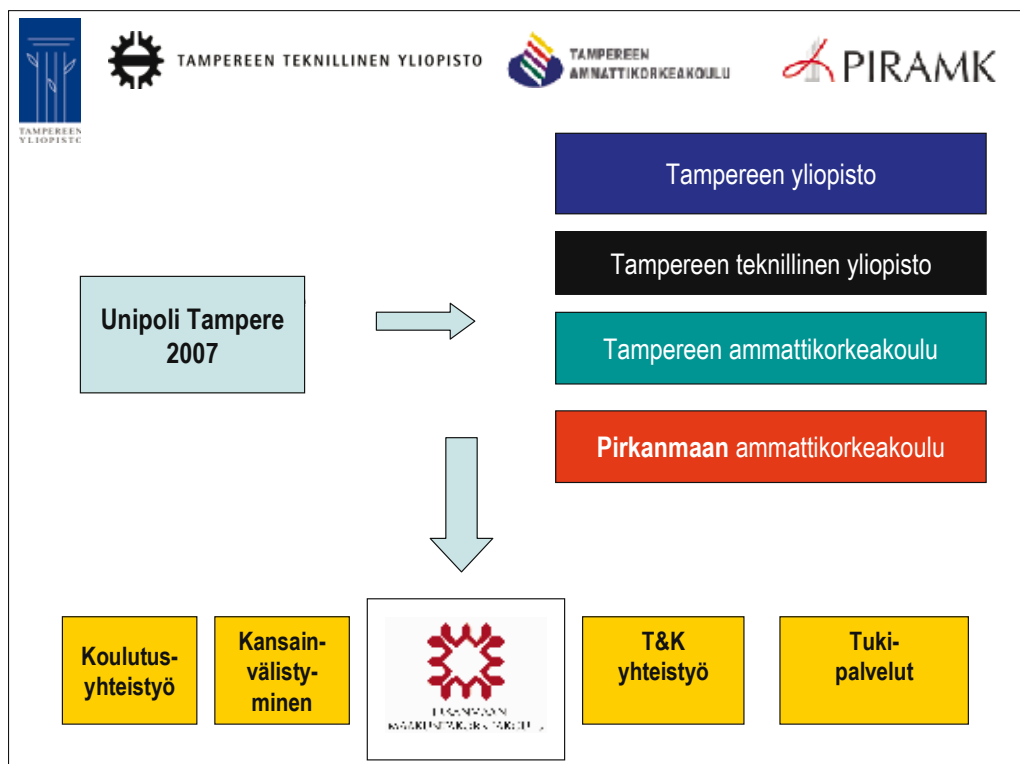
Korkeakouluissa olevan tietämyksen hyödyntämiseksi tehokkaasti aluekehitystyössä kehitetään Pirkanmaan korkeakoulujen yhteistyötä monitasoisen ja -alaisen osaamisenyhdistämiseksi tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Alueen osaamispääoman lisäämiseksi ja työelämän kehittämiseksi toteutetaan kehittämishankkeita niin, että niihin osallistuuhenkilöstöä ja opiskelijoita eri korkeakouluista. Opiskelijat toimivat tutkimus- ja kehittämisprojekteissa oman osaamisensa syventämiseksi muun muassa tekemällä omia opinnäytetöitään osana projekteja. Työelämää palvelevat myös useista opinnäytetöistä koostuvat hankkeet. Kosketuspinta erityyppisiin yrityksiin ja organisaatioihin kasvaa konsortion ylittäessä korkeakoulurajat. Yhteistyötä tiivistetään myös EU-hankevalmistelussa. Hankkeet lisäävät alueen osaamista, kilpailukykyä ja parantavat rahoitusasemaa kansainvälisessä kilpailussa.

Ammattikorkeakoulujen rooli uutena tutkimus- ja kehitystoimijana on tieteellisen tutkimuksen tiedon levitys (teknologian siirto laajasti ymmärrettyinä) ja soveltaminen työelämän kehittämiseksi. Painopiste on Pirkanmaan alueen organisaatioiden ja pk-sektorin tutkimus- ja kehitystyössä, erityisesti sellaisten toimijoiden parissa, joilla ei ole omia toimivia tutkimus- ja kehitysresursseja. Alueellinen innovaatiojärjestelmä ja tutkimustulosten siirtäminen työelämän hyödynnettäväksi vaatii monitasoista ja -alaista osaamista, joten yliopistot ja ammattikorkeakoulut täydentävät toisiaan myös yhteisissä hankkeissa.

Korkeakoulut eivät ole vain kehityksen seuraajia, vaan myös sen aktiivisia tekijöitä. Siten niillä on oikeus ja velvollisuus olla mukana toimintaympäristön kehitystä suuntaavissa aktiviteeteissa. Toimivan yhteistyön ilmapöörissä tämä voi useimmiten tapahtua rinnakkain ilman erityistä liittoutumista. Pirkanmaan korkeakoulut kehittävät yhdessä mekanismin, jolla yksittäisen korkeakoulun edustajat toimivat aina aiheen sen mahdollistaessa kaikkien neljän korkeakoulun edustajina ja ennen kaikkea tiedon välittäjänä aluekehitystyön erilaisissa työryhmissä ja strategiaprosesseissa. Käytännön kehittämiseksi käydään asiasta vuoropuhelua kaikkien Pirkanmaan alue- ja seutukuntien kehitystyöstä vastuullisten tahojen kanssa.

Unipoli Tampere

Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulu allekirjoittivat 16.8.2006 Unipoli Tampere -sopimuksen

Kuvio 1. Unipoli Tampere – tamperelaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen konsortio.

(kuvio 1). Sopimuksella laajennetaan ja syvennetään korkeakoulujen välistä yhteistyötä. Yhteistyön tavoitteena on

- laadun ja tuottavuuden parantaminen paremmalla resurssien käytöllä ja yhteisellä suunnittelulla
- korkeakoulujen vaikuttavuuden vahvistaminen, koulutustarjonnan lisääminen ja monipuolistaminen (resurssipoolit)
- toiminnan alueellinen systematisointi ja tehostaminen sekä
- voimavarojen uudelleen kohdistaminen.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulut ja yliopistot muodostavat dynaamisen, alueellisesti ja kansainvälisesti verkostoituvan merkittävän osaamiskeskittymän. Korkeakouluilla on selkeä työnjako, joka perustuu niiden profileihin, strategiaan painopistealueisiin ja osaamisen vahvuusalueisiin.

Korkeakoulut tiivistävät yhteistyötä ja hyödyntävät tehokkaammin korkeakoulujen voimavaroja sekä edistävät Pirkanmaan kehittymistä kansainvälisesti merkittävänä osaamisen kärki-alueena. Yhteistyö keskittyy viidelle strategiselle alueelle:

1. Koulutus: Korkeakoulut tiivistävät koulutusyhteistyötä duaalimallin hengen mukaisesti, karsivat päällekkäisyyksiä ja sopivat työnjaosta.
2. Kansainvälistyminen: Korkeakoulut kehittävät kansainvälisten opiskelijoiden palvelua, tukevat Pirkanmaan alueen työelämän kansainvälistymistä sekä tutkijoiden ja opiskelijoiden liikkuvuutta sekä sopivat yhteistyössä tarjottavien opintojen kehittämisestä. Asetettua tavoitetta ovat erityisesti edistäneet Studying in Tampere Region ja WorkPlace Pirkanmaan hankkeet.
3. Tutkimus- ja kehitystoiminta: Korkeakoulut tiivistävät yhteistyötään tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Erityisinä yhteistyön painopistealoina ovat kulttuuri- ja hyvinvointipalvelut, bioteknologia, ihmiskeskeinen teknologia ja hyvinvointitekhnologia.
4. Tukipalvelut.
5. Maakuntakorkeakoulu: Maakuntakorkeakoulutoiminnalla tamperelaiset ammattikorkeakoulut ja yliopistot toteuttavat koulutus-, tutkimus- ja kehitystoimintaansa laajemmin Pirkanmaan seutukunnissa ja samalla tukevat niiden innovaatiotoiminnan kehittämistä. Maakuntakorkeakoulutoiminnan koordinaatiosta vastaa Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.

Pirkanmaalla korkeakoulujen yhteistä, Tampereen keskusseudun ulkopuolella tapahtuvaa koulutus-, tutkimus- ja kehitystyötä alettiin vuonna 2006 kutsua maakuntakorkeakoulutoiminnaksi Opetusministeriön käyttämän nimen mukaisesti.

Taustalla on tahtotiloja

Koulutus ja tutkimus 2003–2008 -kehittämissuunnitelman mukaan Opetusministeriön (2004) tahtotila on, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistä maakuntakorkeakouluverkostoa kehitetään vastaamaan alueellisiin tarpeisiin. Edellä mainitun suunnitelman mu-

kaan ammattikorkeakoulut ovat muodostuneet keskeiseksi osaksi alueellista innovaatiojärjestelmää. Työelämäyhteydet ovat kehittyneet merkittävästi ja ne ovat kehittyneet molempia osapuolia hyödyttäväksi osaamisen vaihdoksi ja kehittämiseksi. Ammattikorkeakoulut ovat merkittävässä määrin integroituneet kiinteäksi osaksi alueiden toimijoiden verkostoja. Niiden tutkimus- ja kehitystyö on saatu liikkeelle ja se on nopeasti laajenemassa. Ammattikorkeakoulujen erityisenä vastuualueena alueellisessa kehittämistyössä on pienen ja keskisuuren yritystoiminnan tukeminen sekä yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen kehittäminen.

Ammattikorkeakoulujen rakennetta ja koulutustarjontaa kehitetään sellaiseksi, että ammattikorkeakoulu alueellisen innovaatiojärjestelmän keskeisenä toimijana kykenee aikuiskoulutuksella ja palvelutoiminnallaan tukemaan toiminta-alueensa kuntien, niiden alueella toimivien yritysten ja työyhteisöjen sekä kansalaisten omia kehittämistavoitteita.

Yliopistojen osalta Opetusministeriö toteaa, että niiden osaamisen merkitys alueiden kehittämisessä on korostunut ja tämän tulee heijastua myös yliopistojen toiminnassa. Tavoitteena on luoda osaamiseen pohjautuvia, pitkäaikaisia myönteisiä vaikutuksia alueiden taloudelle ja hyvinvoinnille. Aluevaikutusten kannalta on keskeistä eri toimijoiden yhteistyö ja verkottuminen. Yliopistot vahvistavat aluevaikutustaan nykyisten toimintojensa puitteissa kehittämällä yhteistyötä ja työnjakoa ammattikorkeakoulujen ja alueen muiden toimijoiden kanssa. Vuosille 2007–2012 Opetusministeriön (2008) laatiman koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan ammattikorkeakoulujen painopiste on korkeatasoisessa työelämälähtöisessä opetuksessa sekä erityisesti pientä ja keskisuurta yritystoimintaa ja palvelusektoria tukevassa soveltavassa tutkimus- ja kehitystyössä. Alueellisiin työvoimatarpeisiin vastaaminen on ensisijaisesti ammattikorkeakoulujen vastuulla. Odotukset korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja niihin pohjautuvien innovaatioiden osalta kasvavat. Korkeakouluverkon tiivistyessä aikuiskoulutuksen rooli osaamisen kehittämisessä, uudistamisessa ja korkeakoulutuksen vaikuttavuuden vahvistamisessa korostuu. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut osallistuvat profiiliensa ja painoalojensa puitteissa strategisten huippuosaamiskittymien toimintaan.

Pirkanmaan maakuntasuunnitelman 2005+ mukaan kyky tiedon tuottamiseen ja soveltamiseen on yksi Pirkanmaan tulevaisuuden mahdollisuuksia avaava keskeinen menestystekijä (Pirkanmaan liitto 2005). Sen mahdollistavat Tampereen vahva tiedeyhteisö ja koko maakunnan kattava koulutustarjonta. Pirkanmaa on koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämiseen panostava osaavien ihmisten alue, jossa luovuus ja monikulttuurisuus sekä ennakkoluuloton yrittäjäisyys ovat arvostettuja. Aluekehityksen strategiana on muun muassa jalostaa pirkanmaalaisen tiedeyhteisön tekninen, taloudellinen ja sosiaalinen osaaminen innovaatiotoiminnaksi ja edistää liikeideoiden kaupallistamista, edistää avoimen, suvaitsevaisen ja dynaamisen vuorovaikutus- ja tutkimusympäristön muodostumista sekä edistää seutukuntakeskusten yhteyksiä tiedeyhteisöön. Inhimillisten voimavarojen turvaamiseksi tulee tarjota yritysten tarpeista lähtevää työvoiman koulutusta kaikissa seutukunnissa ja kaikilla koulutusaloilla. Samoin tulee houkuttaa ja juurruttaa sekä kotimaisia että kansainvälisiä opiskelijoita ja osajia maakuntaan.

Pirkanmaan menestystekijät 2020 -kyselytutkimuksen mukaan tärkeänä pidetään muun muassa voimavarojen suuntaamista monipuolisen koulutustarjonnan ulottamiseksi koko maa-

kuntaan (Pirkanmaan liitto 2008a). Pirkanmaan innovaatiostrategia-asiakirjassa katsotaan, että pirkanmaalaisten toimijoiden on luotava uusia yhteistyörakenteita yliopistoille ja ammattikorkeakouluille. Muun muassa Unipolin ja maakuntakorkeakoulun tavoitetason nostaminen nähdään tärkeänä. Yhteistyörakenteita on vahvistettava ja konkretisoitava niin, että tapahtuu aitoa työnjakoa ja erikoistumista, mutta samalla syntyy myös hyviä yhteistyön malleja ja käytäntöjä. Maakunnan sisäisiä rakenteita (esimerkiksi Unipoli, Maakuntakorkeakoulu) on edelleen kehitettävä strategisista lähtökohdista, ja niiden tavoitetasoa on nostettava. Yhteiskunnallisen ja aluekehitysvaikutuksen systemaattisen arvioinnin kytkeminen näihin yhteistyörakenteisiin lisäsi merkittävästi niiden yhteiskunnallista ja alueellista vaikuttavuutta ja toimisi samalla esimerkkinä koko Suomen korkeakoulujärjestelmän kehittämiseksi. (Pirkanmaan liitto 2008b.)

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan lähtökohdat

Alueellisen maakuntatoiminnan mallintaminen

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu laati Virtain kaupungin tilaustyönä selvityksen pirkanmaalaisen maakuntakorkeakoulutoiminnan mallintamiseksi (Ala-Uotila & Karttunen 2006). Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan lähtökohdaksi on tasapainoinen alueellinen kehittäminen. Tavoitteena on nostaa Pirkanmaan eri seutukuntien osaamistaso ja kilpailukyky yli valtakunnan keskiarvotason.

Pirkanmaan ja sen seutukuntien kehittämiseksi on laadittu useita strategioita. Erityisesti Pirkanmaan maakuntasuunnitelmaan ja maakuntaohjelmaan sekä Pirkanmaan maaseutu-strategiaan ja seudullisiin suunnitelmiin on kirjattu merkittäviä kehittämisen linjauksia. Maakuntasuunnitelma painottaa pirkanmaalaista luovuutta, uudistumiskykyä, vetovoimaa ja kasvukykyä sekä monikulttuurisuutta. Lisäksi kansainvälisen kilpailukyyn tekijänä korostetaan korkeatasoista tiedettä ja huipputeknologiaa, jotka toimivat koko maakunnan talouden ja teollisuuden vetureina. Pirkanmaan maakuntaohjelma 2003–2006 painottaa osaamisen vahvistamista ja innovaatiotoiminnan edellytysten parantamista, yritystoiminnan kasvua ja uudistamista sekä perusrakenteiden vahvistamista ja toimintaedellytyksistä huolehtimista. Maaseutu-strategiassa, joka on laadittu vuonna 2005, korostetaan samoja strategisia toimintalinjoja kuin maakuntaohjelmassa. Siinä painopisteet ovat yritystoiminnan kehittämisessä, jossa korostetaan muun muassa verkostoitumista, palveluyrittäjyyttä ja tuotannollista yrittäjyyttä. Edelleen tärkeäksi nostetaan osaaminen, mikä edellyttää sitä, että alueen koulutuksen tärkeä tehtävä on tukea osaamisklustereita ja elinkeino toimintaa. Maaseutu-strategiaan on sisällytetty myös seudullisten strategioiden linjaukset. (Pirkanmaan liitto 2003, 2005 ja 2006.)

Ylä-Pirkanmaan seutukunnan strategiaa on tarkistettu vuonna 2004. Visiossa Ylä-Pirkanmaa nähdään luonnonläheisen asumisen ja aktiivisen yrittämisen seutukuntana, jossa on kilpailukykyistä osaamista, korkeatasoista koulutusta, vahvaa kulttuuria ja hyvät laaja-alaisesti tuotetut palvelut. Strategian teemoissa korostetaan päämäärinä monipuolisia asumisvaihtoehtoja myös vapaa-aikaan. Yritysten toimintaedellytyksiä, menestystä ja yritysten luomia työpaikkoja pidetään seutukunnan kehittymisen avainasioina. Kolmas tärkeä teema on osaamisen kehittäminen ja vetovoimaisen koulutustarjonnan luominen, minkä vuoksi yhteyksiä

etenkin Tampereen oppi- ja tutkimuslaitoksiin halutaan vahvistaa. Neljännen teeman muodostaa kuntien palvelutuotannon kehittäminen muun muassa monituottajamallia kehittämällä. Kulttuuria ja matkailua pidetään tärkeänä seudun vetovoimatekijänä. Tärkeäksi teemaksi on nostettu myös seudun mahdollisuuksien markkinointi. (Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys 2001.)

Pirkanmaalaisissa seutu- ja kuntastrategioissa yhteistyö korkeakoulu-yhteisöjen kanssa mainitaan merkittävänä kehittämisen mahdollisuutena:

On tärkeä vahvistaa yhteistyötä Tampereen oppi- ja tutkimuslaitoksiin ja samalla pyrkiä takaamaan tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan korkeatasoisuus. Tämän tavoite on voitavissa toteuttaa Pirkanmaan Maakuntakorkeakoulukonseptin avustuksella. (Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys 2001.)

Matkailupalveluiden kehittämistä tukee muun muassa Ikaalisissa toimiva Pirkanmaan ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelma. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu tarjoaa matkailun lisäksi tietojenkäsittelyn ja liiketalouden koulutusohjelmia. Oppilaitosten verkostoitumisen ensisijaisena tavoitteena onkin vastata Luoteis-Pirkanmaan elinkeinoelämän työvoimatarpeisiin, mutta tämä vaatii suurempia panoksia yhteistyökumppaneilta ja tiiviimpää yhteistyötä oppilaitosten koulutus suunnittelussa. (Luoteis-Pirkanmaan seudullinen suunnitelma 2001+.)

Alue on panostanut korkeatasoiseen osaamiseen, mikä näkyy yhteistyössä Hämeen ammattikorkeakoulun ja Tampereen teknillisen yliopiston kanssa, mukaan lukien muut alueella toimivat korkeakoulut ja yliopisto. Yritysten kilpailukykyä kehittäessä ja osaavan työvoiman takaamisessa yhdessä edellä mainittujen korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa on pyritty luomaan yritysten tarpeita vastaavia koulutusaloja, lisäämään yhteistyötä niiden välillä sekä kehittämään selkeää yhteistyötä elinkeinoelämän ja koulutusten välille. (Valkeakosken Seudun Kehitys 2002)

Alueen vahvuudeksi voidaan nykyään lukea yrittäjyyden lisääntyminen sekä osaamisen kasvu, joka taataan tulevaisuudessakin yhdessä ammattikorkeakoulun, muiden oppilaitosten ja elinkeinoelämän kanssa sekä tukeutumalla Tampereen yliopiston ja muiden korkeakouluihin tutkimus- ja tuotekehitystyöhön. Yhteistyöllä eri korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa luodaan mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen, samalla koulutuspalveluista huolehtimalla luodaan mahdollisuuksia vastata paikkakunnan erilaisista opiskelijapalveluista ja turvallisesta sekä kohtuuhintaisesta asuin ympäristöstä. (Mäntän kaupungin strategia 2003.)

Pirkanmaan neljän korkeakoulua (Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulu) käynnistivät vuonna 2006 maakuntakorkeakouluhankkeen. Nyt maakuntakorkeakoulu, jota kehittää Pirkanmaan ammattikorkeakoulun vastuulla, on osa neljän pirkanmaalaisen korkeakoulun Unipoli-yhteistyötä. Maakuntakorkeakoulu mahdollistaa kyseisten korkeakoulujen resurssien entistä tehokkaamman käytön ja koulutustarjonnan hyödyntämisen koko maakunnassa. Esimerkiksi Pirkanmaan ammattikorkeakoulun Virtain toimipisteessä voi-

daan järjestää maakuntakorkeakoulun tarjoamaa lisä- ja täydennyskoulutusta sekä osallistua seutukunnalle tärkeiden kehittämishankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Virrat 2008.)

Maakuntakorkeakoulutoiminnan ideaseminaari Virroilla

Virroilla järjestettiin 1.12.2005 seminaari, johon kutsuttiin Ylä-Pirkanmaan yritysten ja eri organisaatioiden edustajia keskustelemaan maakuntakorkeakoulutoiminnasta yhdessä Pirkanmaan korkeakoulujen edustajien kanssa. Paikalla oli noin 40 toimijaa, joista korkeakoulujen edustajien ohella suurin osa oli Virtain elinkeinoelämän edustajia. Seminaarissa suoritettiin kysely, jonka avulla selvitettiin alueen tarpeita, toiveita, odotuksia ja suhtautumista maakuntakorkeakoulutoimintaan. Virroilla kaikki mukana olleet pitivät maakuntakorkeakoulutoimintaa oman organisaationsa kannalta ja yleensä erittäin tärkeänä tai tärkeänä. Tarpeiden kartoittamisen ohella tilaisuuden järjestämisellä pyrittiin korkeakoulutoiminnan esittelemiseen ja tutuksi tekemiseen alueen toimijoille, sillä elinkeinoelämä ei kokemuksen mukaan tunne korkeakoulujen tarjoamia mahdollisuuksia riittävän hyvin pystyäkseen hyödyntämään niitä toiminnassaan ja alueen kehitystyössä.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä voidaan pohtia Virtain seminaarin pohjalta. Pirkanmaan maakuntakorkeakoulumallin ydinajatus on kehittää seutukuntia tutkimus- ja kehitystyön kautta, pureutua syvemmälle toimijoiden toimintaympäristöihin ja -tapoihin eikä ainoastaan tukea toimintaa tarjoamalla koulutuspalveluja. Virtain seminaarissa nousi esille tarve saattaa koulumaailma ja elinkeinoelämä yhteisymmärryksen keskenään. Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan painopisteenä ja lähtökohhtana nähdään ensisijaisesti alueen tarpeet. Maakuntakorkeakoulun tarjoama koulutus- tutkimus- ja kehitystyö pyritään suunnittelemaan näistä lähtökohdist. Korkeakoulujen näkökulmasta tehtävänä on tutustua yrityselämään ja siellä vallitseviin ajattelumalleihin, jotta erityisesti ammattikorkeakoulujen elinkeino- ja työelämälähtöisyyttä voitaisiin kehittää.

Seutukunnan kehittämistyössä pitää tulevaisuudessa keskittyä siihen, miten alueelle houkuttellaan pääomia, miten alueen yritykset ja muut organisaatiot osaavat hyödyntää uutta teknologiaa ja globaaleja informatiovirtoja, miten kehitetään paikallista kulttuuria ja saadaan alueelle asiantuntijoita, uusia yrityksiä, opiskelijoita ja matkailijoita. Tulevaisuudessa menestyville alueille on tyypillistä vastuu ympäristöstä, saasteettomuus, luonnonkaunis asuin- ja elinympäristö sekä turvallisuus. Menestyvillä alueilla kyetään yhdistämään työ ja liiketoiminta sekä elämä ja hovit. Myös globaalit yhteydet ovat yksi tulevaisuuden menestysalueiden tunnusmerkki.

Tulevaisuuden menestys voidaan rakentaa vain yritystoiminnan varaan, joten ensiarvoisen tärkeää on uusien yritysten perustaminen alueelle, olemassa olevien yritysten siirtyminen alueelle ja jo olemassa olevien yritysten kilpailukyvyyn varmistaminen. Tässä maakuntakorkeakoulutoiminnalla voi olla keskeinen rooli. Kysyntää ja tarvetta voi yritysten ja muiden organisaatioiden toimintaympäristöjen muuttuessa syntyä erilaiseen täsmäkoulutukseen, esimerkiksi 20 opiskelijan insinöörikkoulutukseen alueen teollisuuden tarpeisiin.

Pirkanmaalla visiona on, että vuonna 2010 maakuntakorkeakoulu on keskeinen toimija alueen osaamistason ylläpidossa ja kehittämisessä. Maakuntakorkeakoulu tukee yritysten ja

muiden organisaatioiden kehitystä ja kilpailukykyä tutkimus- ja kehityspalveluillaan ja auttaa yrityksiä niiden kansainvälistymisessä. Maakuntakorkeakoulu tarjoaa monipuoliset oppimisen ja opetuksen mahdollisuudet paikalliselle väestölle. Maakuntakorkeakoululla on merkittävä rooli alueen palvelurakenteiden uudistamisessa sekä uusien kulttuuri- ja matkailupalvelujen kehittämisessä.

Maakuntakorkeakoulun tehtävänä on tuottaa toiminta-alueelleen osaavaa työvoimaa ja suunnata tutkimus- ja kehitystyötä työelämän ja erityisesti pk-sektorin sekä hyvinvointipalvelujen kehittämiseen. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi paikallisesti toimivissa monialaisissa muutoslaboratorioissa.

Pirkanmaalla korkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyön vahvuutena on monialaisuus, joka tuottaa uusia innovaatioita teollisuuden ja hyvinvointi-, kulttuuri- ja matkailupalveluiden kehittämiseen ja tuottamiseen. Myös työyhteisöjen toiminnan kehittämisessä erityisesti työhyvinvoinnin ja verkostoituneiden toimintamallien näkökulmasta korkeakoulujen monialaisuus ja korkea osaaminen avaavat uusia näkökulmia ja ratkaisumalleja.

Asiakasnäkökulma

Toiminnan lähtökohtina ovat asiakaslähtöisyys ja vuorovaikutteisuus sekä perustana asiakkaiden tarpeet ja niiden tunnistaminen. Tutkimus- ja kehitystyössä pyritään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen täydentävyyteen ja aiempaa laajempiin ja monialaisempiin hankkeisiin. Tavoitteena on toimiva työnjako, jossa hyödynnetään eri korkeakoulujen vahvuuksia. Yliopistojen vahva tieteelliseen tutkimukseen painottunut osaaminen ja ammattikorkeakoulujen tutkimustiedon sovellukseen ja käytäntöjen kehittämiseen painottuva osaaminen luovat kokonaisuuden, jota maakuntakorkeakoulu täydessä mitassa hyödyntää. Verkostoituneen toimintamallin vahvuuksia ovat joustavuus, monitieteisyyden ja monialaisuuden mahdollistuminen sekä kevyt hallintorakenne.

Ammattikorkeakouluissa tutkimus- ja kehitystyön tulee toimia tiiviissä yhteistyössä opetuksen kanssa. Tällä yhteistyöllä varmistetaan, että uudet innovaatiot, tutkimustulokset, kehitetyt toimintamallit ja muut tutkimus- ja kehityshankkeiden tuotokset siirtyvät opiskelijoiden hyödyksi. Tutkimus- ja kehityshankkeille saadaan jatkuvuutta ja uudet innovaatiot siirtyvät opiskelijoiden myötä laajasti työelämään ja sen uudistamiseen.

Koska maakuntakorkeakoulu toimii verkostoperiaatteella, onnistumisen kannalta on oleellista verkostoituneiden toimintamallien kehittäminen. Ensi vaiheessa pitää löytää avainhenkilöt sekä korkeakouluista että alueen organisaatioista, sillä organisaatiot eivät verkostoidu, vaan ihmiset tekevät sen. Maakuntakorkeakoululle perustetaan seudullisia neuvottelukuntia, joissa on mukana vahva elinkeinoelämän edustus. Sitten tarvitaan muun muassa opettajien, tutkijoiden ja kehittäjien rekrytointia Tampereen korkeakouluista ja laajemminkin Suomesta, joskus myös ulkomailta alueen koulutustoiminnan ja tutkimus- ja kehitystyön tarpeisiin. Rahoituksen hankinta tutkimus- ja kehitystyölle on myös keskeisellä sijalla. Verkoston kokoonamiseen tarvitaan koordinaattori.

Maakuntakorkeakoulutoiminnan ydinprosessit ovat tutkimus- ja kehitystoiminta sekä koulutus. Tukiprosesseja ovat muun muassa asiakashallinta, markkinointi ja viestintä, projekti- ja koulutus suunnittelu sekä tietojärjestelmät. Näiden prosessien määrittely tehdään toiminnan käynnistyessä. Tuotantoprosessit määritellään erikseen tutkintoon johtavalle koulutukselle, lisä- ja täydennyskoulutukselle, avoimen korkeakoulun toiminnalle, henkilöstökoulutukselle sekä tutkimus- ja kehitystyölle. Edellä mainitut osa-alueet sisältävät suuren joukon kaikille toiminnolle yhteisiä osioita. Tässä työssä arvioidaan maakuntakorkeakoulun toimintaan osallistuvien nykyiset käytännöt ja tarvittavat kehittämiskohteet. Tavoitteena on luoda sellaiset toimintaprosessit, jotka ovat verkostotoiminnan näkökulmasta riittävän joustavia ja tehokkaita. Prosessien toimintaan liittyy myös laadun jatkuva arviointi ja toiminnan kehittäminen arvioinnin perusteella. Myös aikaansaatu aluevaikutus on arvioinnin kohteena ja vaikuttaa siten myös prosessien kehittämiseen.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan muotoutuminen 2006–2008

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan taustalla on ensisijaisesti seutukunnan tarpeet ja ilmaistu tahto toiminnan käynnistämisestä. Tampereen korkeakoulujen yhteisessä vuosien 2007–2011 aluestrategiassa (2005) maakuntakorkeakoulutoiminta nähdään keskeisenä linkkinä seutukuntien työelämän ja korkeakoulujen välillä. Aluestrategian tavoitteena on tiivistää ja monimuotoistaa yhteistyötä alueen kehityksen tukemiseksi. Pirkanmaan ammattikorkeakoulut ja yliopistot muodostavat dynaamisen, alueellisesti ja kansainvälisesti verkostoituvan merkittävän osaamiskeskittymän, jonka varaan Pirkanmaa ja koko Länsi-Suomi rakentavat hyvinvointiaan.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämiseen, toiminnan käynnistämiseen ja eri toimintojen toteutukseen osallistuvat Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Tampereen teknillinen yliopisto ja Tampereen yliopisto. Kiinteässä yhteistyössä on mukana myös Tampereen kesäyliopisto. Pirkanmaan ammattikorkeakoululla on maakuntakorkeakoulutoiminnan vetovastuu.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan käynnistymisen vaiheet

Toiminnan rahoitus ja organisointi

Taloussuunnitelman mukaan maakuntakorkeakoulutoiminta rahoitetaan mallilla: 1/3 Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, 1/3 seuturahoitus ja 1/3 toteutettavat tutkimus- ja kehityshankkeet sekä myytävät palvelut. Tampereen korkeakoulujen Unipoli-sopimuksen (2006) mukaan maakuntakorkeakoulutoiminnan vetovastuu on Pirkanmaan ammattikorkeakoululla. Toiminnasta vastaavana päällikkönä on aloittanut Markku Mattila. Maakuntakorkeakoululla on johtoryhmä, jonka muodostavat korkeakoulujen nimeämät edustajat.

Keskeisistä maakunnallisista toimijoista koostuva Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnan yhteistyöryhmä aloitti toimintansa maaliskuussa 2007. Ryhmän puheenjohtajaksi valittiin edunvalvontajohtaja Pentti Hämäläinen Pirkanmaan liitosta ja varapuheenjohtajaksi toimitusjohtaja Jari Jokilampi Pirkanmaan Yrittäjistä. Yhteistyöryhmän tarkoitus on muun muassa maakunnallisten kehittäjien ja korkeakoulujen välisen tiedonkulun varmistaminen,

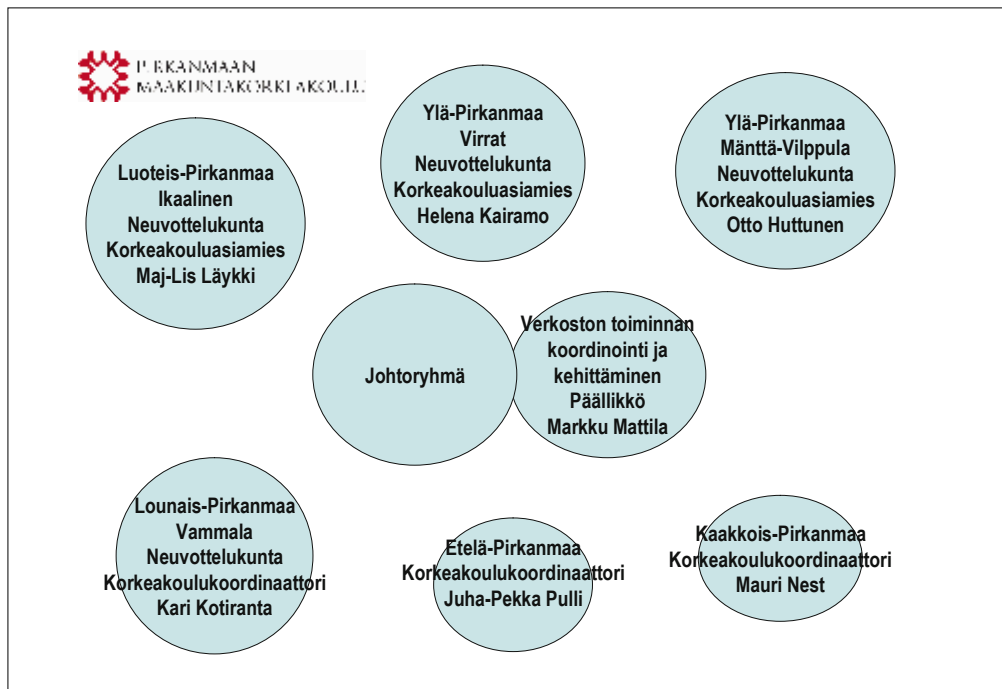
Tampereen keskusseudun ja maakunnan seutukuntien välisen vuorovaikutuksen edistäminen, alueen kehittämiseen tarkoitettujen taloudellisten resurssien hyödyntäminen korkeakoulujen vastuualueella sekä korkeakouluilta toivottujen haasteiden todentaminen koskien alueellista strategiatyötä ja koulutus-, tutkimus- ja kehitystyötä.

Seudulliset neuvottelukunnat

Maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämisen yhteistyöfoorumeita ovat seudulliset neuvottelukunnat. Niissä ovat edustettuina seudun keskeiset yritystahot, yhteisöt, kehitysyritykset ja kuntien elinkeinotoimi. Neuvottelukuntien tehtävänä on muun muassa edistää työelämän ja korkeakoulujen välistä vuoropuhelua, tehdä esityksiä seudun koulutus-, tutkimus- ja kehittämistarpeista sekä markkinoida korkeakoulujen palveluita toimintakentässään. Neuvottelukuntia on neljä ja ne toimivat Lounais-Pirkanmaalla, Luoteis-Pirkanmaalla, Ylä-Pirkanmaalla ja Mänttä-Vilppulan seudulla ja Virtain seudulla.

Yliopettajat seudullisina korkeakouluasiamiehinä

Maakuntakorkeakoulutoiminnan seudullista kehittämistä ja koordinoitua varten Pirkanmaan ammattikorkeakoulun hallitus perusti alkuvuodesta 2007 maakuntapisteisiinsä Ikaalisiin, Mänttään ja Virroille yliopettajien toimet. Päätöksen mukaan toimet voidaan täyttää vasta, kun rahoitusmalli on varmistunut. Rahoitusmalli on suunniteltu siten, että toimien kustannuksista 1/3 katetaan PIRAMKin tuntiopetusresurssilla, 1/3 hankerahoituksella ja 1/3 seutukunnalta saatavalla rahoituksella. Toimien sisältö määräytyy seutukuntien ke-

Kuvio 2. Pirkanmaan maakuntakorkeakoulun toimintamalli.

hittämispainopisteiden perusteella. Toimet voivat olla osa-aikaisia, ja ne täytetään käynnistysvaiheessa määräjäksi. Toimet voidaan tarvittaessa täyttää myös sisäisellä haulla tai kutsumenettelyllä.

Yliopettajien tehtävänimikkeeksi vahvistettiin korkeakouluasiamies. Heidän työnkuvansa on kolmitahoinen: yhteydenpito työelämään, yhteydenpito korkeakouluihin ja opetus. Kaupunkien tekemien myönteisten osarahoituspäätösten jälkeen neuvottelukuntien ja muiden keskeisten seudullisten tahojen kanssa käynnistettiin yliopettajan tehtävään sopivien henkilöiden haku. Valittavilta henkilöltä toivottiin seudulla määriteltyä erityisosaamista, hyvää seudun, sen yritysten ja keskeisten sidosryhmien tuntemusta. Maakuntakorkeakoulutoiminnan johtoryhmässä ja neuvottelukunnissa tehtyjen päätösten mukaan toimet täytettiin kutsumenettelyä. Helmikuun 2008 alussa korkeakouluasiamiehinä ja yliopettajina aloittivat Mäntäsä Otto Huttunen ja Virroilla Helena Kairamo, syksyllä 2008 Ikaalisissa Maj-Lis Läykki.

Korkeakouluasiamies toimii korkeakouluopettajana sekä ylläpitää yhteyksiä seudun työelämään koulutus-, tutkimus- ja kehitystarpeiden löytämiseksi sekä käynnistää toimet tarpeisiin vastaamiseksi. Korkeakouluasiamiehen tehtävänä on

- Edistää seudulla tarjottavaa korkeakoulutasoista aikuiskoulutusta, kuten tutkintotason nosto aikuisilla, ammatillinen täydennyskoulutus sekä avoin yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetus.
- Toimii aktiivisesti työelämää palvelevien tutkimus- ja kehityshankkeiden suunnittelussa, toteutuksessa ja rahoituksen hankkimisessa yhteistyössä seudun muiden toimijoiden kanssa.
- Auttaa korkeakouluopiskelijoiden tekemien opinnäytetöiden suuntaamisessa työelämän tarpeisiin.
- Auttaa työpaikkoja korkeakouluharjoittelijoiden rekrytoinnissa.
- Tekee aikuisopinto-ohjausta yrityksille, henkilöstöille ja alueen asukkaille.
- Tukee seudun kansainvälistymistä muun muassa rekrytoimalla korkeakoulujen ulkomaalaisia opiskelijoita harjoittelijoiksi yrityksiin.
- Osallistuu kunnallisiin ja seudullisiin, koulutusta, tutkimusta ja kehittämistä koskeviin työryhmiin ja strategiaprosesseihin koulutuksen ja tutkimuksen asiantuntijana.
- Tuntee korkeakoulumaailman ja auttaa yrittäjiä löytämään sopivat kehittämiskumppanit.

Näkyvyys

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulutoiminnalle on luotu omaa brändiä ja ilmettä. Logoa varten järjestettiin Unipoli-korkeakoulujen opiskelijoille suunnittelukilpailu. Maakuntakorkeakoulutoiminnan verkkosivut avattiin talvella 2007 (<http://www.pirkanmaanmaakuntakorkeakoulu.fi>). Verkkosivuilla esitellään tamperelaisten korkeakoulujen koulutus-, tutkimus- ja kehityspalvelujen tarjonta. Sivuilla on luettavissa myös alueelliseen kehittämiseen liittyvää uutisointia. Vuoden 2009 alussa tuotettiin yhteistyössä Tampereen ammattikorkeakoulun viestinnän opiskelijatiimin kanssa maakuntakorkeakoulutoiminnan tiedotuslehti. Lehti julkaistiin sekä painettuna että sähköisessä muodossa verkkosivuilla.

Maakuntakorkeakoulutoiminta tuottaa inhimillistä pääomaa

Korkeakoulututkintoihinjohtavaa koulutusta Pirkanmaan seutukunnissa tuottaa eniten Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Ikaalisissa koulutetaan tradenomeja ja matkailualan restonomeja, Mänttä-Vilppulassa tradenomeja ja sairaanhoitajia, Virroilla tradenomeja ja medianomeja ja Sastamalassa syksystä 2009 alkaen sairaanhoitajia. Aiempina vuosina on PIRAMK toteuttanut sairaanhoitajan aikuiskoulutuksen Parkanossa ja TAMK insinöörin aikuiskoulutuksen Mäntässä. Tampereen teknillisen yliopiston johdolla suunnitellaan insinööristä diplomi-insinööriksi -muuntokoulutusta Mänttä-Vilppulan, Jämsän ja Keuruun alueella.

Muita kouluttautumisen mahdollisuuksia tarjoaa korkeakoulujen lisä- ja täydennyskoulutus. Noin vuoden kestävässä erikoistumisopinnoissa syvennetään ammatillista erikoisosaamista ja lisätään valmiuksia vastata oman alan kehittämishaasteisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi PIRAMKin toteuttamat Johtamistaito Mänttä-Vilppulassa, Business Controller Ikaalisissa sekä Konserttiäänentoisto ja kiertuemanagerointi Virroilla. Tampereen ammattikorkeakoulun ja Sastamalan seudun ammatillisen koulutuksen yhteistyönä on käynnistynyt koulutuskokeilu, jonka tavoitteena on luoda uusi valtakunnallinen tuotannollisten työnjohtajien tutkinto. Taulukossa 1 (liite 1) on kuvattu maakunnallista toimintaa.

Avoimen ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelun mahdollisuuksia pyritään jatkossa lisäämään maakunnassa mahdollisena väylänä tutkintokoulutukseen, mutta myös ammatillisena täydennyskoulutuksena. Korkeakoulut järjestävät lisäksi runsaasti henkilöstökoulutusta Pirkanmaan seutukunnissa toimiville yrityksille ja yhteisöille.

Korkeakoulut ovat merkittävä hanketoimija Pirkanmaalla. Tampereen teknillisen yliopiston asiantuntijuutta hyödynnetään P2B – Plastics to Business – muoviteollisuuden kehittämissankkeessa Virroilla, jossa on useiden muovialan yritysten keskittymä. Hanke pyrkii luomaan alalle uusia innovatiivisia tuotteita. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun toteuttamassa Teknologiaosaamista kotihoitopalveluihin -hankkeessa lisättiin kotihoito- ja fysioterapiahenkilöstön valmiuksia tukea ikääntyneiden itsenäistä suoriutumista sekä kehittää kotihoitotyötä teknologiaa hyödyntäen. Hankkeeseen osallistui lähes 400 kotihoidon ja vanhustyön ammattilaista seitsemästä eri Pirkanmaan kunnasta. MASSI – Maaseutuyrittäjän uudet voimavarat -hanke vaikutti koko maakunnan alueella, 33 kunnassa. Hankkeen tarkoitus oli parantaa maaseutuyrittäjien fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja voimavaroja sekä edistää työoloja ja työturvallisuutta. Tavoitteena oli myös edistää yhteiskunnallista keskustelua maaseudun hyvinvoinnista ja luoda Pirkanmaan kuntiin sellaisia yhteistyömuotoja, jotka mahdollistavat maaseutuyrittäjien työhyvinvoinnin jatkuvan kehittämisen ja ylläpidon. Tampereen ammattikorkeakoulun toteuttamassa ylimaakunnallisessa Puunhankinta- ja kuljetusyrittäjyys -koulutushankkeessa kehitettiin muun muassa yrittäjien valmiuksia yritystoiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja seurantaan, johtamiseen, toiminnan laadun ja liiketaloudellisen kannattavuuden parantamiseen sekä yhteistyöhön ja verkostoitumiseen.

Esimerkkinä Tampereen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ainutlaatuisesta yhteistyöstä on mainittava HYVITIE – Pirkanmaan käyttäjakeskeinen hyvinvointiteknologiaohjelma. Ohjelma pyrkii edistämään ihmisten hyvinvointia eri tilanteissa kotona, työssä ja vapaa-aika-

na. Tavoitteeseen pyritään alan toimijoiden monipuolisen yhteistyön, tutkimuksen, tuotekehityksen ja koulutuksen avulla.

Alueellista kehittämistä yhdessä eski-Suomen kanssa

Jyväskylän ja Tampereen ammattikorkeakoulut perustivat loppuvuonna 2007 konsortion tavoitteenaan vahvistaa erityisesti Keski-Suomen ja Pirkanmaan menestymisedellytyksiä ja alueiden kilpailukykyä sekä vastata toimintaympäristön muutosten aiheuttamiin haasteisiin. Konsortio edistää osallistuvien ammattikorkeakoulujen kilpailukyvyyn vahvistumista suhteessa uusiin korkeakoulurakenteisiin hakemalla synergiaa kolmen vahvan ammattikorkeakoulun yhteistyön ja työnjaon kautta. (Ahmaniemi 2008.) Konsortion yhteistyön painopistealueita ovat huippulaatuinen koulutus, kansainvälinen toiminta, vaikuttava tutkimus- ja kehitystyö sekä vaikuttava maakunnallinen ja alueellinen kehitystyö.

Strategian toimeenpanon mukaan ammattikorkeakoulut muodostavat yhteisen maakuntakorkeakouluverkoston, jonka tehtävänä on varmistaa ammattikorkeakoulujen toiminnan vaikuttavuus koko konsortion toiminta-alueella selvittämällä alueiden tarpeita sekä koordinoita ja markkinoida korkeakoulujen osaamista alueiden hyödyksi. Maakuntakorkeakoulun toiminnassa konsortio tekee yhteistyötä alueen yliopistojen kanssa. Keskeisiä toimenpiteitä ovat

- työelämälinkkinä toimivan korkeakouluasiamiesverkoston kehittäminen
- seutukunnallisten koulutus-, tutkimus- ja kehitystarpeiden kartoitus ja toteutuksen koordinointi
- yhteistyömuodoista ja sitoutumisesta sopiminen yliopistojen ja muiden maakunnassa toimivien ammattikorkeakoulujen kanssa
- asiakaslähtöisten, etäopiskeluun sopivien ja kannustavien oppimisympäristöjen kehittäminen
- tutkimus- ja kehitystoiminnan aktivoiminen
- kohdeseutujen strategia- ja kehittämisprosesseihin osallistuminen
- korkeakoulujen alueellisen toiminnan laadun ja vaikuttavuuden arviointi sekä
- korkeakoulujen maakuntakorkeakoulutoiminnan tunnettuuden lisääminen.

Oman lähiseudun kehittäminen elinvoimaiseksi ja menestyväksi on jokaisen seutukunnan tavoite ja tehtävä, jossa eri toimijoiden välinen yhteistyö on voimaa. Lähitulevaisuuden merkittäviä haasteita kaikkialla ovat työvoiman saatavuus, henkilöstön osaaminen ja työhyvinvointi, elinkeinoelämän innovatiivisuus, tuotekehitys ja muu tutkimus- ja kehitystoiminta.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu on toimintatapa ja verkosto, jonka välityksellä tampere-laiset ammattikorkeakoulut ja yliopistot tarjoavat alueen yrityksille ja yhteisöille monialaista osaamista ja laajan valikoiman kehittämisen työvälineitä. Maakuntakorkeakoulutoiminnan kautta korkeakoulujen opetustoiminta sekä tutkimus- ja kehitystoiminta ovat seutukuntien käytettävissä ja samalla tukemassa niiden kehittymistä. Elinkeino- ja yritystoiminnan kehittämisen keinoja ovat muun muassa työelämää tukevat tutkimus- ja kehittämishankkeet, korkeakoulututkintoon johtava koulutus, täydennyskoulutus, avoin ammattikorkeakoulu- ja yli-

opisto-opetus, korkeakouluopiskelijoiden opinnäytetyöt ja harjoittelut, opiskelijoiden tekemät tutkimukset ja selvitykset sekä yritysten kansainvälistymisen tukeminen.

Verkosto toimii molempiin suuntiin: opiskelijat pääsevät jo opiskeluaikana yhteistyöhön yritysten kanssa, ja oppilaitokset tuovat kehityshankkeisiin viimeisintä tutkimustietoa ja osaamista. Korkeakoulut puolestaan saavat yhteistyön avulla tärkeää ja arvokasta palautetta yritysten ja yhteisöjen tarpeista ja kehityssuunnista. Maakuntakorkeakoulun toiminta-ajatus tulee parhaiten esiin, kun alueellisten kehitysideoiden ituja lähdetään yhdessä kehittämään koulutus- tai palvelutuotteiksi.

Lähteet

- Ahmaniemi, R. (toim.) 2008. Edelläkävijöiden kumppanuus – Jyväskylän ja Tampereen ammattikorkeakoulujen konsortio. Jyväskylä.
- Ala-Uotila, E. & Karttunen, P. 2006. Maakuntakorkeakoulutoiminta Ylä-Pirkanmaalla. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Tampere.
- Luoteis-Pirkanmaan seudullinen suunnitelma 2001+.
- Mäntän kaupungin strategia 2003.
- Opetusministeriö. 2004. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003–2008. Opetusministeriön julkaisuja 6. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetusministeriö. 2008. Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 9. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pirkanmaan korkeakoulujen aluestrategia 2003–2006. 2002. Tampere.
- Tampere. Pirkanmaan korkeakoulut – aluestrategia 2007–2011. 2005. Tampere.
- Pirkanmaan liitto. 2003. Pirkanmaan maakuntaohjelma 2003–2006. Pirkanmaan liiton julkaisuja A35.
- Pirkanmaan liitto. 2005. Pirkanmaan maakuntasuunnitelma 2005+. Pirkanmaan liiton julkaisuja A40.
- Pirkanmaan liitto. 2006. Pirkanmaan maaseutustrategia 2005–2015. Pirkanmaan liiton julkaisuja D83.
- Pirkanmaan liitto. 2008a. Pirkanmaan menestystekijät 2020 -tutkimus. Pirkanmaan liitto. Tampere.
- Pirkanmaan liitto. 2008b. Pirkanmaan innovaatiostrategia 2008. Pirkanmaan liitto. Tampere.
- Unipoli Tampere -sopimus – Tamperelaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyöasiakirja. 2006. Tampere.
- Valkeakosken Seudun Kehitys. 2002. Etelä-Pirkanmaan seutustrategia 2003–2010.
- Virrat. 2008. Rakentavaa yhteistyötä Virroilla – Yhteisen työvoima- ja elinkeinopolitiikan toimenpideohjelma 2008–2012.
- Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys. 2001. Ylä-Pirkanmaan seutustrategia 2016.

Taulukko 1. Esimerkkejä tamperelaisten korekakoulujen opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnasta.

Ylä-Pirkanmaa

Merkonomista tradenomiksi –muuntokoulutus (PIRAMK)
 Tradenomin aikuiskoulutus (PIRAMK)
 Teknikosta insinööriksi –muuntokoulutus (TAMK)
 Insinööristä diplomi-insinööriksi -muuntokoulutus (TTY)
 The Creation and Productization of Music and AV-Products –erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Konserttiäänentoiston ja kiertuemanageroinnin erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Johtamistaidon erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Taloushallinnon erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Musiikin ja AV-tuotteiden tuotteistaminen –erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Terveysalan henkilöstökoulutusta (PIRAMK)
 Julkishallinnon liikkeenjohdollinen koulutus (TaY)
 Avointa ammattikorkeakouluopetusta
 Mäntän maakuntakorkeakoulu –hanke (PIRAMK+TAMK)
 Mentor –hanke (PIRAMK)
 Virtopoli –hanke (Virtain kaupunki+TTY)
 P2B-Plastics to Business –hanke (Virtain kaupunki+TTY)
 Ylä-Pirkanmaan messut

Luoteis-Pirkanmaa

Sairaanhoitajan muuntokoulutus (PIRAMK)
 Käsi- ja taideteollisuusalan erikoistumisopinnot (PIRAMK+Ikata)
 Business Controller –erikoistumisopinnot (PIRAMK)
 Avointa ammattikorkeakouluopetusta
 Terveysalan henkilöstökoulutusta (PIRAMK)
 Jyllin Kodit, koulutus- ja tutkimusyhteistyö (PIRAMK)

Lounais-Pirkanmaa

Tuotantomestarikoulutus (Vammalan ammattikoulu+TAMK)
 Kumi- ja muovialan tutkimus ja koulutus (TTY)
 Terveysalan henkilöstökoulutusta (PIRAMK)
 Avointa yliopisto-opetusta (Sastamalan Opisto+yliopistot)

Etelä- ja Itä-Pirkanmaa

Terveysalan henkilöstökoulutusta (PIRAMK)
 Institute of Hydraulics and Automation (TTY+HAMK), tutkimusta ja koulutusta
 Laajoja maakunnallisia hankkeita
 MASSI – Maaseutuyrittäjän uudet voimavarat (PIRAMK)
 Kotihoito 2005 (PIRAMK)
 Teknologiaosaamista kotihoitopalveluihin Pirkanmaalla (PIRAMK)
 Puunhankinta- ja kuljetusyrittäjyys (TAMK)
 Tieto-Massi – Työhyvinvoinnin johtaminen maatilayrityksissä (PIRAMK)
 Aktiivisesti ikääntyen Pirkanmaalla (PIRAMK)
 Arvokas (PIRAMK)
 Sytyke (PIRAMK+Metsähallitus)

Korkeakouluverkoston hajautetut innovaatiopalvelut – maakuntakorkeakoulumallin kehittäminen Pohjois-Savossa

Miika Kajanus, projektipäällikkö, Savonia-ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Kansainvälisesti kilpailukykyisten kasvuhakuista innovaatiotoimintaa harjoittavien pk-yritysten määrän ja osuuden lisääminen on keskeisiä innovaatiopolitiikan tavoitteita. Miten nostaa nykyisten kärkiyritysten lisäksi uusia potentiaalisia kasvuyrityksiä jo olemassa olevien hyvien innovaatiopalveluiden hyödyntäjiksi ja käyttäjiksi? Tässä artikkelissa on tarkasteltu erityisesti niin sanottuja tavallisia pk-yrityksiä, joilla olisi potentiaalia nousta kasvuhakuiseen innovaatiotoimintaan, mutta joilla ei ole resursseja eikä traditiota toimintaan. Ne ovat pienehköjä, toimivat matalan tai keskikorkean teknologian toimialoilla ja sijaitsevat seutukunnilla, joilla ei ole omia yliopistokampuksia.

Pohjois-Savossa on pitkäjänteisesti kehitetty kysyntälähtöistä käytäntöpainotteista innovaatiopalvelumallia, joka suuntaa koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa elinkeinoja hyödyttäviin kohteisiin. Työ aloitettiin korkeakouluasiamiestoiminnalla vuonna 2004 Ylä-Savossa. Korkeakoulujen sopimus pohjainen yhteistyö syveni vuonna 2006 Oulun ja Kuopion yliopistojen, Savonia-ammattikorkeakoulun ja alueen välisellä sopimuksella. Toiminnan tulokset osoittavat, että toimintatavalle on tarvetta. Lähes jokaisella yrityskäynnillä on löytynyt innovaatioon tähtäävä toimeksianto. Korkeakouluverkosto on pystynyt toteuttamaan toimeksiantoja etsimällä asiantuntijoita ja opiskelijoita osallistumaan yrityksen innovaatioprosessiin. Asiantuntijoita on löytynyt joko kotimaisista tai kansainvälisistä organisaatioista. Toimeksiannon toteuttaminen sopivasti paloiteltuna osaksi opiskelijan opintosuorituksia on tukenut oppimista.

Taustaa

Suomessa pitkäjänteinen panostaminen osaamiseen sekä teknologiseen tutkimus- ja kehitystoimintaan on tuottanut hyviä tuloksia. Kasvun ja kilpailukykyyn haasteisiin ei kuitenkaan enää pystytä vastaamaan pelkästään toimialapohjaisen ja teknologialähtöisen strategian keinoin (Kansallinen innovaatiostrategia 2008). Innovaatiotehokkuus eli miten saada sinänsä hyvän innovaatiojärjestelmän panostukset (koulutus, T&K, innovaatiotoiminta) tehokkaammin tuloksiksi (uusista tuotteista ja palveluista saatava liikevaihto, työllisyys) on noussut erityiseksi haasteeksi (European Commission 2008). Kansainvälisesti kilpailukykyisten kasvuha-

kuista innovaatiotoimintaa harjoittavien pk-yritysten määrän ja osuuden lisääminen on niin suomalaisen kuin eurooppalaisenkin innovaatiopolitiikan keskeisiä tavoitteita. Miten nostaa uusia potentiaalisia kasvuyrityksiä jo olemassa olevien hyvien innovaatiopalveluiden hyödyntäjiksi ja käyttäjiksi?

Suomessa yliopistoilla on ollut perinteisesti vahva rooli alueiden kehittämisessä. Ammattikorkeakouluilla on ollut perustamisestaan saakka selkeä aluekehittämisen tehtävä. Osaavan henkilöstön kouluttaminen ja teknologian siirto ovat tärkeimpiä välineitä alueellisen vaikuttavuuden toteutuessa useimmiten tiede- ja teknologiaperustaisten osaamiskeskittymien ja alueellisten klustereiden kautta (Lester & Sotarauta 2007). Omien tieteellisten löytöjensä lisäksi yliopistot ja korkeakoulut voivat auttaa houkuttelemalla uutta inhimillistä osaamista ja rahoituksellisia resursseja alueelle. Ne voivat myös auttaa etsimään ja mukauttamaan muualla syntynyttä osaamista paikallisiin tarpeisiin. Tämä on tulossa yhä tärkeämmäksi globalisaation siirryttyä kolmanteen, metanationaaliin vaiheeseen, johon sisältyy tiedon “metsästyksen” globaaleista lähteistä yrityksen tarpeisiin (Doz, Santos & Williamson 2001). Mode2 tietämyksen mallina korostaa monialaista lähestymistä ja tietämyksen siirtoa epävirallisia teitä tutkimuksen kuluessa (Nowotny, Scott & Gibbons 2004). Etäisyyksien tuomat haasteet alueellisille innovaatioympäristöille ovat todellisia (esimerkiksi Boschma 2005). Tiede- ja teknologialähtöisten toimintamallien lisäksi onkin alettu kiinnittämään huomioita esimerkiksi kysyntälähtöiseen käytäntöpainotteiseen malliin (DUI-malli), ilman T&K-panostusta toteutettavaan innovaatiotoimintaan (“non-RD innovations”) ja hajautettuun innovaatiomalliin (esimerkiksi Arundel, Bordoy & Kanerva 2008; Cooke, Uranga & Etzebarria 1997; Harmaakorpi, Hermans & Uotila 2008; Vasara, Hautamäki, Bergroth, Lehtinen, Nilsson & Peuhkurri 2009). Hajautettu innovaatio merkitsee innovointia globaalissa taloudessa, jossa tieto ja osaaminen ovat hajaantuneet ympäri maailmaa.

Yliopistojen ja korkeakoulujen rooli alueillaan riippuu paikallisista olosuhteista. Lesterin ja Sotaraudan (2007) mukaan uuden yritystoiminnan syntymiseen, muualta tulevan siirtymiseen tai olemassa olevan erilaistamiseen ja toiminnan parantamiseen liittyy erilaisia tarpeita ja edellyttävät erilaista yliopistojen ja korkeakoulujen roolia. Yliopistojen ja korkeakoulujen tulee mukautua alueellisiin tarpeisiin. Tiivis osallistuminen innovaatioprosesseihin, syvälliset työelämäyhteydet, kysyntälähtöiset projektit ja strategiset kumppanuudet korostuvat (esimerkiksi Kajanus, Nastase & Maskulainen 2008). Yrityksen innovaatiotoiminnan peruskysymyksiä on, mistä löytää sellaista uutta tietoa, joka täydentää omaa osaamista ja mahdollistaa innovaatiot. Globaalin tietämyksen hyödyntäminen edellyttää kytkeytymistä paikallisiin verkostoihin. Uutta tietoa on erittäin vaikea etsiä ja omaksua etäältä. Nämä haasteet korostuvat erityisesti pienemmillä yrityksillä, joilla ei ole resursseja eikä traditiota sekä yrityksillä, jotka sijaitsevat kaukana metropolien ulkopuolella.

Innovaatiotoiminnan globaali ympäristö on muuttunut korostaen toisaalta paikallisten innovaatioympäristöjen merkitystä ja toisaalta globaaleja tiedon keskittymiä (esimerkiksi Vasara ym. 2009). Suljetusta innovaatioparadigmasta ollaan siirtymässä erilaisiin hajautuneen innovaatiotoiminnan muotoihin, esimerkiksi avoimen innovaation malli (Chesbrough 2006), julkisen innovaation malli (esimerkiksi Linux-käyttöjärjestelmä) ja innovaatioallianssimalli,

joka on yritysryhmän keskinäinen sopimus tuottaa yhdessä uutta tietoa ja innovaatioita (ks. Miles, Miles & Snow 2005). Hajautetun innovaation hallinta yrityksessä edellyttää etsintä- ja omaksumisongelman hallintaa (vrt. March 1991, exploitation ja exploration käsitteet). Mistä ja miten löydetään sellainen taho (henkilö, yritys, tutkimuslaitos tai vastaava), jolla on tarjolla sellaista täydentävää erityisosaamista, jota yritys tarvitsee, mutta jota sillä itsellään ei ole? Kuinka yritys kykenee yhdistämään saamansa uuden osaamisen olemassa olevaan osaamiseen niin, että tuloksena on aidosti uutta osaamista ja innovaatioita?

Brownin ja Duguidin (2000; 2002) käytäntöyhteisöjen teoriassa hiljainen tieto syntyy, kehittyy ja välittyy yhteisöissä, jonka jäsenet jakavat saman käytännön (communities of practice). Oppiminen tapahtuu organisaatioiden välisessä yhteistyössä osittain muodollisia kanavia pitkin, osittain epämuodollisissa ideoiden ja tietojen vaihdossa (Powell, Koput & Smoth-Doerr 1996). Granovetter (1973) havaitsi heikkojen sosiaalisten siteiden merkityksen uuden etsimisessä ja oppimisessa. Kun organisaatioiden tai yhteisöjen välillä ei ole suoria ihmisten välisiä yhteyksiä, tarvitaan välittäjä (broker) eli henkilö, jolla on yhteys muuten erillään oleviin yhteisöihin. Välittäjä toimii siltana yhteisöjen välillä. Läheisyys on osoittautunut tiedon luomisen ja siirtämisen keskeiseksi piirteeksi. Mahdollisuus tavata ihmisiä kasvokkain lisää olennaisesti tiedon ja osaamisen siirron tehokkuutta. Erityisesti hiljainen tieto ja syvälinen asiantuntijatieto voidaan oikeastaan siirtää vain työskentelemällä yhdessä pidempiä aikoja. Voidakseen hyödyntää globaalisti levittäytynyttä osaamista yrityksen tai tutkimuslaitoksen tulee luoda henkilökohtaisia yhteyksiä niihin osaamiskeskittymiin, joiden osaamisesta ollaan kiinnostuneita. Suomalaisen innovaatiojärjestelmän perushaasteita on parantaa yritysten ja tutkimuslaitosten kykyä löytää ja hyödyntää ulkomailla maailman parhaissa tietämyskeskuksissa tuotettua uutta tietoa ja teknologiaa. Erityisesti tämä on haaste alueilla, joilla ei ole omia yliopistokampuksia. Tarvitaan korkeakouluverkoston hajautettuja innovaatiopalveluja, jotka auttavat paikallisia yrityksiä etsimään ja omaksumaan innovaatiotoiminnassaan tarvitsemaansa tietoa.

Tässä artikkelissa kuvataan pohjoissavolaisen innovaatiolähtöisen maakuntakorkeakoulumallin lähtökohtia, kehittämistä ja tulevaisuuden haasteita. Toimintamallin kehittämisen lähtökohtana oli Ylä-Savon seutukunta, jonka erityispiirteitä tässä esitellään. Ylä-Savo on Pohjois-Savon maakunnan pohjoisin seutukunta. Sen osaamis pohja on kapea. Lisäksi se sijaitsee suhteellisen etäällä suurilta markkinoilta ja osaamisen lähteiltä. Seutukuntaan kuuluu kahdeksan kuntaa ja sen väestömäärä on vajaa 60 000. Ylä-Savon keskuskaupunki Iisalmi on monialainen kaupunkikeskus, joka nojaa alkutuotantoon ja on erikoistunut teollisuuteen. Ylä-Savo on merkittävä kansallinen teknologiateollisuuden, mekaanisen puunjalostuksen ja alkutuotannon keskus. Teknologiateollisuuden yritysten liikevaihto ja työpaikat ovat kasvaneet nopeasti, samoin alueen merkitys Maito-Suomen keskuksena. Erikoisajoneuvot ja työlaitteet, rakentaminen ja sisustus, puutuoteollisuus, ympäristöliiketoiminta ja bioenergia sekä elintarvikkeet ovat teollisuuden kärkiä Ylä-Savossa. Maatalouden investointitaso on suhteellisesti korkein maakunnassa. Myös tuotantotilat ovat huippulaatuisia. Ylä-Savossa on kuitenkin monipuolinen ja monialainen yritys-kanta. Suurin osa yrityksistä on pieniä (valtaosa perheyriksii), jotka toimivat pääosin paikallismarkkinoilla. Alueella sijaitsee vain joku-nen suuren kansainvälisen konsernin yksikkö, joten pääosin yritysten omistus ja johto ovat yläsavolaisissa käsissä.

Ylä-Savon koulutusrakenne on monipuolinen ja seutu on aktiivinen korkeakouluverkostojen hyödyntäjä. Ylä-Savossa on oma ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä ja monipuolista toisen asteen ammatillista koulutusta. Savonia-ammattikorkeakoululla on Iisalmissa monialainen tulosityksikkö. Seudulla on omaa sosiaali- ja terveysalan koulutusta (toinen aste ja ammattikorkeakoulu) sekä merkittävä sosiaali- ja terveydenhuollon osaamiskeskittymä.

Ylä-Savon seudun keskeisimmät haasteet ovat väestökato, negatiivinen muuttotase ja väestön nopea vanheneminen, väestön keskimääräistä alhaisempi koulutustaso ja heikompi työllisyystilanne. Ylä-Savo on menettänyt pitkään väestöään muuttotappiona, vaikka alueen teollisuus ja maatalous ovat kehittyneet erittäin hyvin ja työvoiman määrä lisääntynyt. Toisaalta työvoimapula on uhkaamassa yrityksiä ja julkishallintoa.

Ylä-Savossa on kehittänyt pitkäjänteisesti kysyntälähtöistä käytäntöpainotteista innovaatiopalvelumallia, joka suuntaa koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa elinkeinoja hyödyttäviin kohteisiin. Korkeakouluasiamiestoiminta aloitettiin vuonna 2004, korkeakoulujen sopimus pohjainen yhteistyö syveni vuonna 2006 Oulun ja Kuopion yliopistojen, Savonia-ammattikorkeakoulun ja alueen välisellä sopimuksella. Nämä ovat luoneet pohjaa alueellisen maakuntakorkeakoulutoimintamallin kehittämiseksi. Seuraavassa kuvataan kehittyvän toimintamallin piirteitä ja käydään läpi kehitystyön vaiheita. Ennen johtopäätöksiä esitellään toimintamallin vakiinnuttamisen suunnitelmia ja haasteita.

Korkeakouluverkoston hajautetut innovaatiopalvelut – toimintamallin kuvaus

Toiminnasta vastaa seudullinen korkeakouluasiamies. Yliopistot, korkeakoulut, toisen asteen oppilaitokset ja kehittämisorganisaatiot osallistuvat yritysten innovaatioprosesseihin siten, että syntyy uutta liikevaihtoa tai tehokkaampaa toimintaa. Näin useampi yritys harjoittaa kasvuhakuista innovaatiotoimintaa. Innovaatiopalvelu etsii aktiivisesti yritysten ja erityisesti niiden asiakkaiden tarpeista nousevia toimeksiantoja, jotka välitetään toteutettavaksi korkeakouluverkoston opetuksessa, tutkimus- ja kehitystoiminnassa tai muuna palveluna. Opin-tojen vaihtoehtoiset suoritustavat mahdollistavat myös opiskelijan yksilöllisen osallistumisen yritysten toimeksiantojen toteuttamiseen. Näin korkeakoulujen asiantuntijat ja opiskelijat tuoreine ajatuksineen osallistuvat laajasti alueen ja yritysten kehittämiseen. Tavoitteena on tukea alueella syntyvien innovaatioaihioiden toteuttamista uusiksi tuotteiksi, palveluiksi ja käytännöiksi hyödyntämällä koko korkeakouluverkoston osaamista ja palveluja.

Toimintamallin keskeisenä tehtävänä on lisätä korkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä, vahvistaa niiden alueellista palvelutoimintaa sekä mahdollistaa opiskelumahdollisuuksien ja muiden palvelujen tasa-arvoinen saatavuus kampuspaikkakuntien ulkopuolella osana korkeakoulujen alueellisen kehittämisen tehtävää. Toiminta perustuu maakunnan korkeakoulujen ja yliopistojen osaamiseen, jota täydennetään kansallisella ja kansainvälisellä verkostoyhteistyöllä. Toiminnan lähtökohtana ovat seudulliset elinkeinoelämän ja julkisen sektorin sekä asukkaiden koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeet. Yhteistyössä seudullisten toimijoiden (kunnat, elinkeino- ja kehittämisyritykset, koulutustoimijat, TE-toimistot, kolmas sektori) muodostetaan säännöllisesti kokoontuva seudullinen ohjausryhmä, joka laatii koulu-

tus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelman 3–5 vuodeksi. Siinä määritellään seudun strategiset kehittämispainotukset ja niiden tarvitsemat koulutus-, kehittämis- ja innovaatiopalvelut (TKI).

Toimintamallissa korkeakouluasiamiesverkostolla on keskeinen tehtävä. Korkeakouluasiamiehen tehtävänä on läheisessä yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa etsiä ja tunnistaa asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisten organisaatioiden koulutus- ja kehittämistarpeita, jotka kanavoidaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen toteutettavaksi. Strategisena työvälineenä toimii yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa laadittava koulutus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelma. Toimintamalli muodostaa avoimen oppimis-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioympäristön, jossa yhdistyy oppiminen ja opetus sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta. Mallin avulla asiantuntijat ja opiskelijat palvelevat alueen pk-yritysten koulutus-, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotarpeita. Toimintamallissa tehdään yhteistyötä laajasti kansallisten ja kansainvälisten asiantuntijaverkostojen kanssa ja se yhdistää TKI-palvelujen kautta loppukäyttäjääsiakkaan näkökulman.

Toimintamalli soveltaa innovaatioprosessin suppilomallia alkaen ideoinnista, päätyen toteutusselvitysten ja kehittämisprojektointin kautta innovaation käyttöönotto vaiheeseen. Prosessi voidaan nähdä kehämäisesti etenevänä prosessina. Etsimisen kehä lähtee työ- ja elinkeinoelämän tarpeista, ideoista, ongelmista, motivaatiosta ja etenee kehittämisvaiheen kautta käyttöönottoon ja arviointiin. Opiskelijat ja henkilökunta ovat aktiivisia toimijoita ja kehittäjiä yhdessä ulkopuolisten asiantuntijaverkostojen ja loppukäyttäjien kanssa (Vidgren 2009). Opiskeluprosessilla on keskeinen sija toimintamallissa. Opiskelijat osallistuvat asiantuntijoiden rinnalla kehittämiseen ja tutkimiseen.

Toimintamallin kehittämisen vaiheita

Korkeakouluasiamiestoiminta alkaa

Korkeakouluasiamiestoiminta käynnistyi maaliskuussa 2004 Ylä-Savon aluekeskusohjelman hankkeena. Savonia-ammattikorkeakoulu hallinnoi toimintaa, joka toteutettiin yhteistyössä Kuopion ja Oulun yliopistojen kanssa. Korkeakouluasiamiehen työpiste sijaitsi Savonia-ammattikorkeakoulun kampuksella. Hankkeen tavoitteena oli välittää tutkimustietoa alueen yritysten tarpeisiin ja kehittää Ylä-Savon toimintaympäristöä.

Korkeakouluasiamiestoiminnan tavoitteet määriteltiin seuraavasti: Ylä-Savon kehittämisstrategian kärkitoimialojen pohjalle rakentuvan elinkeinoelämän kehittäminen ja yläsavolaisten yritysten, ennen muuta tuotannollisten yritysten, tuotekehitys- ja kehittämishankkeiden tukeminen sekä yliopisto- ja ammattikorkeakoulu yhteyksien luominen niihin. Keskeistä oli yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkimukseen perustuvien tutkimus- ja kehittämishankkeiden edistäminen, erityisesti pk-yrityksissä tapahtuvien uusien innovaatioiden virittäminen ja aktivointi. Toimintaan sisältyi myös opinnäytetöiden liittäminen yritysten tarpeisiin ja alueellisiin kehittämisspyrkimyksiin sekä yliopistojen ja korkeakoulujen aktivoiminen osallistumaan Ylä-Savon alueella tapahtuviin tutkimus- ja kehityshankkeisiin. Ylä-Savon kansainvälistymistä lisättiin edistämällä elinkeinoelämän tarpeista lähteviä uusia kansainvälisiä hank-

keita ja tutkimuksia sekä koordinoimalla jo olemassa olevia hankkeita ja tutkimuksia. Kuopion ja Oulun yliopistojen sekä Savonia-ammattikorkeakoulun tutkimusyhteisistä ja mahdollisuuksista tiedotettiin alueen yrityksille elinkeinoelämän toimijaorganisaatioiden kanavia käyttäen. Tavoitteena oli Ylä-Savon seutukunnan vetovoimaisuuden lisääminen yrityksiä sijoittumispaikkana ja korkeakouluista valmistuvien opiskelijoiden työpaikkana, korkeakoulutasoisen täydennyskoulutuksen ja avoimen yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetuksen saatavuuden parantaminen ja tarjonnan lisääminen Ylä-Savossa.

Korkeakouluasiamiehen tehtäviin kuului muun muassa yritysten suorien toimeksiantojen hoitaminen (esimerkiksi alustavien ideoiden taustaselvitykset ja asiantuntijoiden etsintä), yrityksen tuotekehitys- ja kehityshankkeiden valmistelu yhdessä muiden toimijoiden kanssa ja tutkimushankkeiden valmistelu ja toteuttaminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi tehtäviin kuului opiskelijatöiden välitys ja käynnistäminen (esimerkiksi opinnäytteet, harjoittelut, opiskelijaprojektityöt), koulutusten organisointi, yhteydenpito alueen toimijoiden ja Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kuopion yliopiston välillä sekä alueen innovaatiojärjestelmän kehittäminen ja tiedottaminen.

Tavoitteita toteutettiin yrityskäynneillä, osallistamalla yritysten kehittämishankkeisiin ja keksintöihin liittyviin toimeksiantoihin, erilaisiin tutkimusprojektineuvotteluihin (myös kansainvälisiä projekteja) ja työstämällä rahoittajalle jätettäviä projektisuunnitelmia. Lisäksi järjestettiin toimijoiden strategiaproessitulaisuuksia, toimialakohtaisia tapaamisia, kokouksia, kuntavierailua ja politiikkavaikuttajien tapaamisia, osallistuttiin alue- ja osaamisstrategioiden laatimiseen sekä aluekeskusohjelman toimintaan, käytiin neuvotteluja rahoittajien kanssa ja tiedotettiin toiminnasta keskeisille tahoille. Tavoitteisiin pyrittiin myös organisoimalla kumppanuussopimuksia ja yliopisto/tutkimuslaitos/korkeakoulutapaamisia ja neuvotteluja, osallistamalla väitöskirjatutkimuksiin ja opinnäytetöihin sekä välittämällä yrityksiin opiskelijoita ja harjoittelijoita sekä järjestämällä koulutuksia.

Luonteenomaista korkeakouluasiamiestoiminnalle oli sen jakautuminen eri toimialojen monenlaisiin erillisiin tehtäviin. Alun lievän varauksellisuuden jälkeen sekä yritysten että yliopistojen suhtautuminen toimintaan oli poikkeuksetta myönteistä, samoin kuntien ja alueen muiden toimijoiden. Erityisen keskeiseksi muodostui yhteistyö Ylä-Savon Kehitys Oy:n kanssa. Toimeksiantoja alueen yrityksiltä ja alueelta tuli enemmän kuin mitä resurssien puitteissa pystyttiin toteuttamaan. Yrityskäynneillä keskustelu johti lähes poikkeuksetta toimeksiantoon. Osoittautui, että yläsavolaisissa yrityksissä on hyvin paljon työn alla tai idea-asteella sellaisia asioita, joiden muuttamisessa menestystekijöiksi tutkimustietoa voi hyödyntää. Toiminnassa painottui yritysten konkreettiset hankkeet.

Toiminnan tärkeimpinä tuloksina olivat yksittäiset yritys- ja yritysryhmäkohtaiset tuotekehitys- ja muut kehityshankkeet sekä yrityksissä toteutetut opinnäytetyöt ja harjoittelut. Näin syntyi toimintamalli, jossa Ylä-Savon alueen toimijat neuvottelevat ja tilaavat yliopisto- ja korkeakouluverkostolta tarvitsemiaan palveluja. Sopimus pohjainen yliopisto- ja korkeakoulu yhteistyö Ylä-Savon alueen sekä erityisesti Oulun ja Kuopion yliopistojen ja Savonia ammattikorkeakoulun välillä syveni ja vahvistui. Yläsavolaisten opiskelua ja tutkimus- tai kehitystoimintaa rahoittavien säätiöiden ja rahastojen yhteistyö vakinaistui.

Maakuntakorkeakouluhankkeet Opetusministeriön rahoituksella

Vuonna 2006 Opetusministeriö rahoitti Korkeakouluyhteistyö osana Ylä-Savon innovaatioympäristöä -hankkeen, vuonna 2007 ministeriön rahoitus jatkui INNO-STU – maakuntakorkeakoulun toimintamalli Pohjois-Savossa -hankkeena. Vuonna 2008 käynnistyi INNO-STU innovaatio ja maakuntakorkeakoulun itäsuomalainen toimintamalli -hanke jatkuen vuonna 2009 INNO-STU maakuntakorkeakoulun itäsuomalainen toimintamalli -hankkeena.

Vuonna 2005–2007 Ylä-Savon alueen innovaatioympäristöä vahvistettiin Kuopion ja Oulun yliopistojen sekä Savonia-ammattikorkeakoulun sopimus pohjaiseen yhteistyöhön perustuen. Vuonna 2007 toimintamallin käyttöönotto aloitettiin myös Varkauden seudulla. Toimintamallin ydin on yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden toimeksiantojen aktiivinen etsiminen ja toteuttaminen niin, että toteutukseen haetaan aina parhaat kumppanit sekä opiskelijat tuoreine ajatuksineen. Kuopion yliopisto ja Savonia-ammattikorkeakoulu olivat solmineet konsortiosopimuksen yhteistyön syventämiseksi. Maakuntakorkeakouluverkostossa yhteistyötä toteutetaan konsortiosopimusta laajemmin useiden eri korkeakoulujen kesken. Vuoden 2008 aikana toimintamallia vakiinnutettiin omin sovelluksin myös muiden seutukuntien alueella Pohjois-Savossa. Samalla kehittämistyötä jatkettiin pilotialueella Ylä-Savossa. Vuosina 2009–2010 toimintamallia kehitetään itäsuomalaisten ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen työmuotona kokeilemalla erilaisia palvelumalleja. Hanke integroidaan yhteen muihin itäsuomalaisiin maakuntakorkeakouluhankkeisiin, kuten Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeeseen. Tavoitteena on koko Itä-Suomen kattavuus.

Hankkeiden tavoitteena on ollut vahvistaa Ylä-Savon innovaatioympäristöä Kuopion ja Oulun yliopistojen ja Savonia-ammattikorkeakoulun yhteistyön avulla sekä luoda järjestelmä seutukunnan korkeakoulutasoisen koulutus-, tutkimus- ja kehittämistarpeiden selvittämiseksi ja toteuttamiseksi. Tavoitteena oli myös kanavoida yliopistojen ja korkeakoulujen toimintaa seutukunnalle yhteistyössä Savonia-ammattikorkeakoulun Iisalmen yksikön kanssa sekä tuoda alueelle resursseja ja osaamista sekä synnyttää uusia vuorovaikutuksen menetelmiä. Samalla pyrittiin lisäämään kumppanuutta aluekehityksen organisaatioiden, kuntien ja yritysten kanssa sekä parantaa koulutuksen saatavuutta ja tasa-arvoa. Hankkeen tavoiteltaviksi tuloksiksi määriteltiin toimiva korkeakouluverkosto, jota koordinoi alueella sijaitseva Savonia-ammattikorkeakoulu. Tavoitteena oli tehostaa tuotekehityksen ja kehittämisen prosesseja sekä saada aikaan uusia tuotteita tai palveluja ja toimintatapoja yrityksille ja julkisen sektorin toimijoille.

Hankkeissa koottiin yliopistojen ja korkeakoulujen olemassa oleva alueellinen koulutus- sekä tutkimus- ja kehityspalveluja tarjoava yhteinen maakuntakorkeakoulu, jonka työnimi oli aluksi ”Locus innovae”. Sitä kehitettiin sitä seutukunnan tarpeiden mukaisesti. Hankkeissa pyrittiin perustamaan verkkoympäristö mahdollistamaan yhteistyö ja koulutus sekä tutkimus- ja kehitystoiminta. Lisäksi pyrittiin tarjoamaan näkyvä asiakasrajapinta sekä käynnistämään alueen innovaatiokyky-, koulutus- ja tutkimuskokonaisuus, joka ei kuitenkaan toteutunut hankkeen aikana. Hankkeessa koottiin paikallinen tutkimuksen ja liiketoiminnan asiantuntijoiden tukiryhmä ohjaamaan toimintaa ja siihen liittyviä opinnäytetöitä.

Hankkeiden yhteistyökumppanit olivat Savonia-ammattikorkeakoulu (hankekoordinaattori), Oulun yliopisto, Kuopion yliopisto, Ylä-Savon Kehitys Oy, Ylä-Savon kunnat sekä maa- ja seutukunnalliset välittäjäorganisaatiot. Yhteistyökumppanit tuovat omat verkostonsa – kotimaiset ja kansainväliset – alueellisen innovaatiotoiminnan käyttöön. Yhteistyöelimenä oli toimintaa linjaava neuvottelukunta (aluekeskusohjelman osaamisryhmä) ja toiminnasta päättävä yhteisöryhmä (aluekeskusohjelman ohjausryhmä).

Innovaatiopalvelu perustui korkeakouluasiamiestoiminnassa testattuun malliin: seudullinen asiamies etsii korkeakouluverkosta palveluja seudun yritysten ja toimijoiden tarpeisiin. Toiminta laajennettiin maakunnalliseksi siten, että käynnistettiin alueelliset innovaatiotyöpajat, johon koottiin paikallinen tutkimuksen ja liiketoiminnan asiantuntijoiden tukiryhmä ohjaamaan toimintaa ja siihen liittyviä opinnäyte- ja muita kehittämistöitä. Seutupohjainen toimintamalli ja siitä saadut kokemukset ovat perusta, jolle ylimaakunnallinen yhteistyö rakentuu.

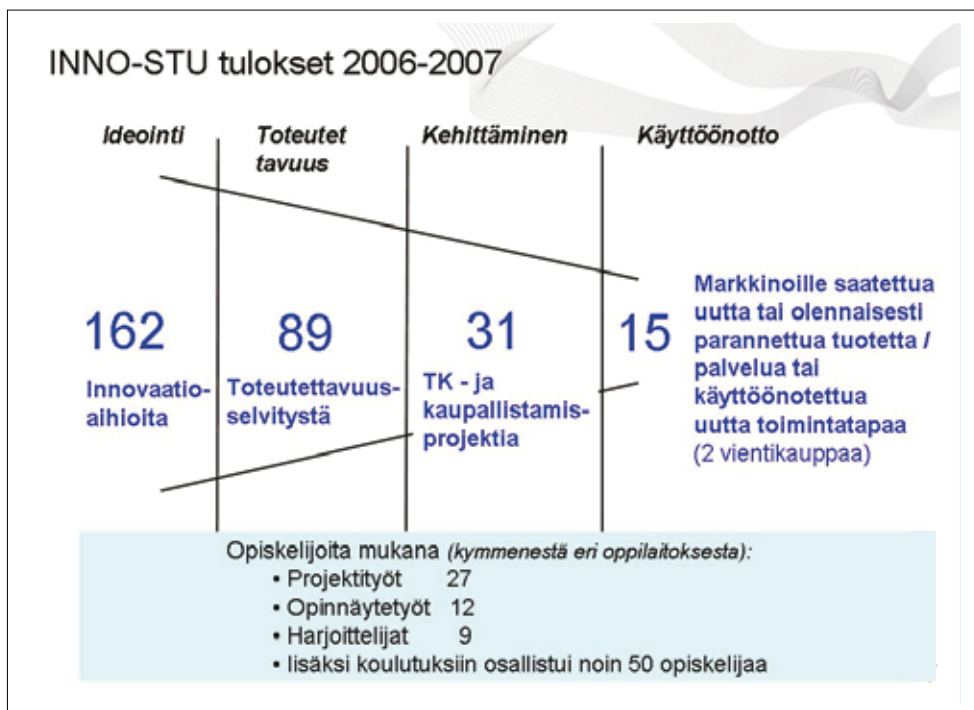
Opetusministeriön maakuntakorkeakouluhankkeille esitettiin seuraavia erityisperusteluja:

1. Opetusministeriön ammattikorkeakoulujen rakenteellinen kehittämissuunnitelma 2003–2008 ja siihen liittyvät maakuntakorkeakouluhankkeet.
2. Sisältyy Oulun ja Kuopion yliopistojen puitesopimukseen, Kuopion yliopiston, Savonia-ammattikorkeakoulun ja alueen muiden korkeakoulujen aluekehittämisen strategiaan sekä Kajaanin yliopistokeskuksen toimintasuunnitelmaan.
3. Sisältyy Ylä-Savon seutustrategiaan sekä Kainuun korkeakoulustrategiaan 2006–2010 ja sen pohjalta Kajaanin yliopistokeskuksen toiminta- ja taloussuunnitelmaan.
4. Toiminta käynnistetään ja pilotoidaan Ylä-Savossa 2006. 2007–2009 toiminta vakiinistetaan ja laajennetaan muihin Pohjois-Savon seutukuntiin ja 2008–2009 toiminta laajennetaan muihin Itä-Suomen seutukuntiin.
5. Hankkeessa hyödynnetään Savonia-ammattikorkeakoulun olemassa olevaa infrastruktuuria, henkilöstöä ja vakiintuneita korkeakoulujen aluekehittämisen verkostotyömuotoja myös muihin yliopistoihin ja kehittämisorganisaatioihin.

Toimintamallin kehittämistä rakennerahastohankkeilla

Innostuva ja oppiva Itä-Suomi (INNO-STU) -hanke

Vaikka suomalainen innovaatiojärjestelmä onkin toiminut kansainvälisten vertailujen mukaan hyvin, panostukset eivät ole johtaneet odotetulla tavalla uusiin tuotteisiin ja palveluihin, liiketoimintaan, työpaikkoihin ja viennin lisääntymiseen. Tarjontalähtöisten innovaatiopalveluiden rinnalle tulee kehittää kysyntälähtöisiä toimintamalleja myös oppilaitosverkostoissa. Savonia-ammattikorkeakoulu vastasi osaltaan tähän haasteeseen toteuttamalla vuosina 2006–2007 Innostuva ja oppiva Itä-Suomi (INNO-STU) -hankkeen. Hankkeen tavoitteena oli kehittää toimintamalli, jonka avulla helpotetaan korkeakoulu- ja yliopistotiedon saatavuutta yritysten tarpeisiin Ylä-Savon tapaisilla alueilla, joilla ei ole omia yliopistokampuksia. INNO-STU-hankkeessa kehitettiin yliopisto- ja korkeakoulu yhteistyötä ja innovaatio-

Kuvio 1. INNO-STU-hankkeen tulokset.

toimintaa elinkeinoelämän kanssa oppivan alueen periaatteilla. Hankkeessa luotiin, kokeiltiin ja otettiin käyttöön aidosti kysyntälähtöinen INNO-STU-toimintamalli. Toimintamallin ydin on yritysten, julkisen sektorin toimijoiden ja keksijöiden toimeksiantojen (innovaatioon tähtäävä toimenpide) aktiivinen etsiminen ja toteuttaminen. Toimintamallia soveltamalla alueen yrityksissä otettiin käyttöön 15 uutta innovaatiota (markkinoille saatettua uutta tai olennaisesti parannettua tuotetta, palvelua tai käyttöön otettua uutta toimintatapaa). Niiden toteuttamiseksi tarvittiin 162 löydettyä innovaatioaihiota, 89 aihioihin perustuvaa toteutettavuusselvitystä ja 31 kehittämisselvitystä.

Hanke toteutettiin Savonia-ammattikorkeakoulun Iisalmen yksikön hallinnoimana yhteistyössä Itä-Suomen lääninhallituksen, Savon ammatti- ja aikuisopiston, Oulun yliopiston, Kajaanin yliopistokeskuksen, Kuopion yliopiston, Teknillisen korkeakoulun systeemianalyysin laboratorion, Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen ja toisen oppilaitosten asteen kanssa. Hankkeen rahoittajia olivat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja Itä-Suomen lääninhallitus. Muita mukana olevia tahoja olivat Ylä-Savon Kehitys Oy, Ylä-Savon instituutti, kunnat ja kehitysintensiiviset yritykset. Toiminnassa on ollut mukana myös kansainvälinen asiantuntijaverkosto (Kajanus & Karhu 2008a; Kajanus & Karhu 2008b).

Innovaatiotoiminnassa hanke on tuottanut ja ylläpitänyt innovaatiostrategioita toimialakohtaisesti ja seutukunnallisesti Ylä-Savon yritysälähtöisen innovaatiostrategian 2007–2013 (Kajanus & Karhu 2008a). Hankkeessa kokeiltiin, kehitettiin ja käyttöön otettiin

aktiivisesti innovaatiotyökaluja (esimerkiksi Robust Portfolio Modeling, Innovaatiosessio, Innovaatioseteli, Innovaatiotyöpaja, keksinnön arviointipalvelu, professoripäivät ja asiantuntijoiden jalkautukset innovaatioaihioiden etsimiseen ja toteuttamiseen). Hanke järjesti innovaatiotoimintaa tukevia seminaareja, teematilaisuuksia ja workshoppeja. Tilaisuuksien tarkoitus oli motivoida ja kannustaa innovaatiotoimintaan, hakea oppia, hyviä käytänteitä ja evästyä innovaatiotoimintaan sekä verkostoida alueen innovaatiotoimijoita kansallisiin ja kansainvälisiin innovaatiotoimijoihin. INNO-STU-toimintamallissa opiskelijat linkitettiin tiiviisti innovaatioprosessiin projekti- ja opinnäytetöiden, esiselvitysten ja osallistavien opintojaksojen avulla. Hanke toimi innovaatiotoimijoiden tukena innovaatioprosesseissa, auttoi tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitus- ja suojaamisprosessien eri vaiheissa, etsi hankkeisiin parhaat mahdolliset tekijät ja konsultoi innovaatioprosessin suunnittelun eri vaiheissa. Hankkeessa toteutettiin joissakin innovaatioprosessissa niin sanottua portinavaajan roolia ja etsittiin alan substanssiasiantuntijat arvioimaan innovaatioaihion toteuttamisen kannattavuutta.

Esimerkkinä toimintatavasta on uuteen tuotteeseen tähtäävä teknologiaprojekti, josta yritysyhdistyksellä oli idea uudesta tuotteesta, jonka valmistamiseen tarvittiin mittavat laite- ja tuotantotilainvestoinnit. Savonia-ammattikorkeakoulun toimeksiannoksi määriteltiin tuotannon käynnistämisen kannattavuuden arviointi. Tuotekehitysprojektin osana Savonian opiskelijat selvittivät markkinoilla olevat laitteistot hintatietoineen. Uuden tuotteen markkinoiden selvittämiseksi ja kilpailija-analyysin tekemiseksi yrittäjää avustettiin hakemaan Tekesin valmiste-rahastusta, jolla konsulttiyritys tutki markkinatilanteen. Tutkimuksen tueksi Savonian opiskelija teki opinnäytetyönään markkinatutkimuksen. Uuden tuotteen valmistamiseen tarvittavan raaka-aineen saatavuus varmistettiin Oulun yliopiston opiskelijan päättötöinä toteutetulla osaprojektilla. Näin paloittelemalla projektin yhdistettiin ammattikonsulttien rautainen osaamisen ja opiskelijoiden tuoreet ajatukset osaksi yrityksen tuotekehitysprojektia.

Ylä-Savon aluekeskusohjelman ohjausryhmä hyväksyi maaliskuussa 2007 kokouksessaan Ylä-Savon yritysaloituksen innovaatiostrategian 2007–2013 (Kajanus & Karhu 2008a). Strategiassa Ylä-Savon innovaatioympäristön keskiöön nostettiin alueen jokainen yritys ja sen innovaatiotoiminta. Perustan strategialle antaa olemassa olevien osaamiskeskittymien vahvistaminen ja uusien kehittyminen. Innovaatiostrategia muodostuu kolmesta panostusalueesta: innovaatiotoiminnan tehostaminen, innovatiivisten rakenteiden ja ympäristöjen kehittäminen sekä innovaatiokulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen. Ylä-Savon Kehitys Oy koordinoi strategian toteuttamista. Ylä-Savon innovaatiostrategiassa on käytäntö- ja kysyntälähtöinen innovaatiotoiminnan painotus, jolla tavoitellaan jokaisen yläsavolaisen yrityksen ja työorganisaation kilpailukykyä parantavia asiakaslähtöisiä uudistuksia.

Ylä-Savon alueellisen innovaatioverkoston arviointityöpaja pidettiin syyskuussa 2008. Arviointityöpajan veti Tommi Ranta Aluekeskusohjelman Innovaatio ja osaaminen -verkostosta. Työpajan perusteella Ylä-Savossa on hyvin selvillä kehittämisen kärkialat sekä toimintaperiaatteet ja työnjakoon liittyvät kysymykset. Sen sijaan yhteinen strategiaperusta ja yhteinen tekeminen kehitettyine prosesseineen ovat puutteellisia. Yrityksille alueen toimijoiden tuottamat palvelut eivät näy selkeinä kokonaisuuksina. Innovaatiostrategia ollaan edelleen liittävässä osaksi Ylä-Savon yhteistä elinkeinopolitiikkaa ja kuntien elinkeino-ohjelmia. Pyr-

kimyksenä on tuotteistaa innovaatiopalvelut osaksi seudullisten yrityspalvelujen toimintaa. Ylä-Savon yrityslyhtöinen innovaatiostrategia 2007–2013 tiivistää:

Kääritään hihat ja ruvetaan töihin: uudistetaan tuotteita, palveluita ja käytäntöjä markkinoiden tarpeisiin - myös julkisella sektorilla; parhaiden kumppaneiden kanssa, läheltä ja kaukaa; ... ja opitaan samalla!

Asiakkaille parempia tuotteita ja palveluita – KIP-hanke etsii innovaatioita ja edistää kansainvälistymistä

Innovaatiopalvelujen kehittäminen ja käyttöönotto jatkuu koko Pohjois-Savossa Korkeakoulu-verkoston Innovaatiopalvelut (KIP) -hankkeessa, jonka rahoittajia ovat Itä-Suomen lääninhallitus, Euroopan sosiaalirahasto sekä mukana olevat kunnat ja yritykset. KIP-hankkeen päämäärä on lisätä kasvuhakuista innovaatio toimintaa harjoittavien ja kansainvälistyvien pk-yritysten osuutta ja määrää Pohjois-Savossa. Päämäärään pyritään kehittämällä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten tarjoamia innovaatiopalveluita osana alueellisia innovaatiojärjestelmiä. Hanke toteutetaan neljän toimenpidekokonaisuuden kautta: innovaatiopalvelutoiminta, palvelujen kehittäminen, tutkimus, tuotteistaminen ja levittäminen laajaan käyttöön, koulutus, tiedottaminen ja julkaisut sekä jatkuvuuden varmistaminen.

Yritysten toimeksiantojen toteuttajiksi etsitään tapauskohtaisesti parhaat asiantuntijat kumppanuus- ja palveluverkosta, johon kuuluu oppilaitoksia (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Monialainen innovatiivinen tuote- ja palvelukehitysympäristö -hanke (osatoteuttaja), Mikkelin ammattikorkeakoulun Tuotekehitysstudio-hanke (osatoteuttaja), Ylä-Savon koulutuskuntayhtymä, Savon koulutuskuntayhtymä, Teknillinen korkeakoulu, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Kuopion, Oulun, Joensuun Tampereen, Rovaniemen, Jyväskylän ja Helsingin yliopistot, Mikkelin, Pohjois-Karjalan ja Oulun seudun ammattikorkeakoulut) ja seuraavat tutkimuslaitokset: Valtion teknillinen tutkimuskeskus (VTT), Metsäntutkimuslaitos (Metla), Geologian tutkimuskeskus (GTK) sekä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT). Projektiin osallistuu eri järjestöjä, joilla on yhteistyötä innovaatioita kehittävien työorganisaatioiden kanssa, esimerkiksi Savon yrittäjät, paikalliset yrittäjähdistykset, Itä-Suomen korkean teknologian säätiö, Keksintösäätiö ja Ylä-Savon tuottavan luovuuden seura TULUS.

KIP-hanke organisoii seuraavia palveluja:

1. orastavasta ideasta innovaatio-aihioksi: asiantuntijoiden etsiminen ja neuvottelujen järjestäminen, erilaiset taustaselvitykset asiantuntija tai opiskelijatyönä
2. innovaatioaihion arviointi: asiantuntija-arviointipalvelu, opiskelijatöinä tehtävät selvitykset, prototyypointi
3. innovaatioaihiosta kehityshankkeeksi: kehityshankkeen suunnittelu, kokoaminen ja rahoituksen hankkimisessa avustaminen
4. innovaation käyttöönotto: uuden tuotteen tai palvelun markkinoille lanseeraamisen suunnittelu ja siinä avustaminen, uuden toimintatavan käyttöön oton suunnittelu ja siinä avustaminen

5. kansainvälisen liiketoiminnan kehittäminen ja yritysکوhtainen kansainvälistymisvalmennus (Oulun yliopiston kansainvälisen liiketoiminnan yksikkö)
6. innovaatiomentorit, jotka hakevat yhdessä yritysten kanssa uusia liiketoimintaan liittyviä ideoita, joita kehitetään yhdessä opettajien ja opiskelijoiden kanssa siltä osin kun niitä on mahdollista liittää opetukseen
7. innovaatioseessiot ja leirit: huolella valmisteltu työskentelypäivä, jossa liiketoimintaa edistäviä ideoita etsitään ja työستetään eri alan toimijoiden, asiantuntijoiden ja luovusoperaattorin yhteistyönä
8. innovaatiostrategiat, joissa toimijat määrittelevät yhdessä toimenpiteet, joilla innovaatioita edistetään
9. ennakoivan innovoinnin työkalut (TKK systeemianalyysin laboratorio) seudullisissa, yritysryhmä ja yritysکوhtaisissa strategiatöissä sekä
10. etäläheisyys työkalut: DistanceLab-tyyppisten työkalujen kehittäminen ja kokeilu syrjäisten seutujen innovaatiotoiminnan tueksi.

Hankkeen tavoitteina on 50 toteutettua innovaatiota, joista 12 suuntautuu vientiin, 100 TKI-hanketta, 300 toteutettavuusselvitystä ja 600 löydettyä innovaatioaihiota. Alueelle syntyy kaksi pysyvää toimintamallia tuoteteistettuiine palveluineen, joita ovat esimerkiksi Innovaatiomentorit, Innovaatiostrategia, Innovaatioseessio, Ennakoivan innovoinnin työkalut, Innovaatioaihion asiantuntija-arviointipalvelu, Casekonsultointi, Kansainvälisen liiketoiminnan kehittämispalvelut, Etäläheisyys-työkalut). Hankkeen aikana järjestetään 6–9 koulutus-tilaisuutta innovaatiotoiminnan ajankohtaisista aiheista (1–2 päivää/alue/vuosi), yksi kansainvälisen liiketoiminnan kehittämisen seminaari ja siihen liittyen kolme päivän koulutus tai konsultointi yritysryhmälle. Tiedottaminen ja julkaisutoiminta on järjestelmällistä: 18 pdf-tiedotetta kehitetyistä menetelmistä ja ajankohtaisista asioista, verkkosivusto, kolme artikkelia ammattilehdissä ja kolme tieteellistä artikkelia sekä yksi väitöstudkimus.

Kansainvälistä kehittämistä

INNO-FOREST: Luovuutta ja innovaatioita koulutus-, tutkimus- ja yritys yhteistyöllä

Vuosi 2009 on nimetty luovuuden ja innovaatioiden eurooppalaiseksi teemavuodeksi. Savonia-ammattikorkeakoulun INNO-FOREST -hanke (Kajanus 2009) oli esillä Brysselissä 2009 maaliskuussa pidetyssä Best Practices from EU Programmes -konferenssissa, jossa esiteltiin EU-rahoitusohjelmien parhaita ja innovatiivisimpia hankkeita. EU:n komission pääosastojen johtajat olivat esivalinneet 200 hanketta, joista kymmenen riippumatonta asiantuntijaa nimesivät hyvinä esimerkkeinä esiteltävät projektit. INNO-FOREST oli yksi neljästä hankkeesta luovuuden, innovaation ja yrittäjyyden teemassa. Konferenssin keskeinen viesti luovuuden ja innovaatioiden herättelämiseksi on rajojen ylittäminen: EU-komissaari Figel' kannusti tutkijoita, yrittäjiä, opiskelijoita, poliitikkoja ja taiteilijoita uudelleenlaiseen avoimeen keskusteluun ja yhteistyöhön.

INNO-FOREST-hanke toteutettiin vuosina 2005–2007. Siihen osallistui lähes 100 opiskelijaa ja 100 yritystä 13 Euroopan maasta. Hankkeen perusideana oli yhdistää käytännön yritys-

toiminta, opiskelu, koulutus ja tutkimus niin, että kaikki voivat kokea saavansa hyötyä osallistumisesta. Opiskelijan ja yrityksen yhteistyö kesti noin kolme kuukautta. Opiskelija tutustui yrityksen toimintaan ja analysoi sen toimintaa sovitulla menetelmällä. Sitten eri maiden opiskelijat kokoontuivat kahden viikon intensiivikurssille, jossa monikansallisissa työryhmissä työstettiin yrityshankkeita eteenpäin Euroopan huippuasiantuntijoiden luennoin ja yritysvierailuin ryyditettynä. Lopuksi palattiin vielä yritykseen keskustelemaan siitä, mitä kaiketta on opittu ja miten tästä jatketaan eteenpäin. Loppuraportit menivät tutkijoille aineistoksi yritysten innovaatiotoiminnasta.

Hankkeessa yrittäjät, opiskelijat ja tutkijat toimivat yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Hanke tuotti sekä mallin opiskella innovaatiotoimintaa että ohjeistuksen yritysten analysoimiseen. Hankkeen aikana tuotettiin selkeitä työkaluja, kuten työohje opiskelijalle innovaatioiden arviointityökaluineen ja kurssikuvaus, joka sisältää ongelmalähtöisen oppimisen työkalun. Nämä ovat taanneet toiminnan jatkuvuuden hankkeen jälkeen. Mallia on sovellettu luonnonvara-alalla. Siitä on syntynyt lukuisia uusia kansainvälisiä hankkeita.

Kuten INNO-FOREST esimerkki osoittaa, ammattikorkeakouluilla on tärkeä rooli luovuuden ja innovaatioiden mahdollistajana. Keskeistä siinä on opiskelijoiden, yrittäjien, tutkijoiden ja muiden toimijoiden uudenlaisen avoimen keskustelun ja yhteistyön mahdollistaminen ja siihen kannustaminen. Tämä edellyttää pedagogisten menetelmien kehittämistä yhteisen oppimisen suuntaan. Luovuuden ytimessä ei niinkään ole ongelman ratkaisutaito, vaan taito valita oikea ongelma ratkaistavaksi toimijoiden yhteisen oppimisen tuloksena. INNO-FORESTissa tätä harjoiteltiin monikansallisissa työryhmissä ongelmalähtöisen oppimisen prosessilla, joka muistutti aitoa yrityksen innovaatioprosessia.

IIS – International Implementation Strategy

Savonia-ammattikorkeakoulu valmistelee IIS – International Implementation Strategy -hanketta. Pohjoissavolaisten yritysten joukossa kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavien yritysten osuus on suhteellisen pieni. Tämän hankkeen tarkoituksena on parantaa pohjoissavolaisten pk-yritysten kansainvälistämisvalmiuksia ja kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavien yritysten määrää.

Pohjois-Savon maakuntaohjelmaa tarkentavat neljä kehittämisteemaa ovat teknologiateollisuus, energia ja ympäristö, mittaus- ja sensoriteknologia sekä hyvinvointialan yritysten tuotteiden ja palveluiden kaupallistaminen sekä liiketoiminnan kehittäminen. Nämä kehittämisteemat ovat myös keskeisiä tässä hankkeessa. IIS-hankkeen tavoitteena on valittujen kohdeyritysten kansainvälistymisvalmiuksien ja -kyvykkyyden olennainen parantaminen. Tunnistetaan ja analysoidaan kohdeyritysten kansainvälisen liiketoiminnan rakentamiseen liittyviä kehittämiskohteita.

Toimintamallin vakiinnuttaminen – tulevaisuuden haasteita

Kehitetyn toimintamallin vakiinnuttaminen käytäntöön on haasteellista. Vakiintuneen toiminnan tulisi olla saatavilla jokaisella alueen seutukunnalla. Savonia-ammattikorkeakoulu aloittaa osaamiskeskittymiin perustuvan kehitystoiminnan elokuussa 2009. Osaamiskeskittymät kokoavat monialaisesti tutkimus- ja opetushenkilöstön sekä opiskelijat yhteisiin kehitysprojekteihin. Osaamiskeskittymille on ominaista kansainvälinen toiminta ja ne ovat verkot-

tuneet työelämän kanssa tuottaen innovatiivisia ratkaisuja ja palvelevat opiskelijoiden koulutusta asiantuntijatehtäviin. Osaamiskeskittymien toimintamallin kehittämisessä korostuu korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän tiivistyvä verkottuminen opetuksessa sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopalveluissa. Tätä toteutetaan perustettavien toimialoitteisten (rakennerahastoteemat) ja seudullisten asiantuntijaryhmien kautta. Seutujen kytkeytyminen varmistetaan korkeakouluasiamiestoiminnan kautta. Asiantuntijaryhmät valmistavat ja toteuttavat seudullisia ja toimialoitteisia toteuttamisohjelmia.

Toimintamallin tehtävänä on lisätä korkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä, vahvistaa niiden alueellista palvelutoimintaa sekä mahdollistaa opiskelumahdollisuuksien ja muiden palvelujen tasa-arvoinen saatavuus kampuspaikkakuntien ulkopuolella osana korkeakoulujen alueellisen kehittämisen tehtävää. Toiminta on osa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun toimintaa ja se perustuu maakunnan korkeakoulujen ja yliopistojen osaamiseen, jota täydennetään kansallisella ja kansainvälisellä verkostoyhteistyöllä. Toiminnan lähtökohtana ovat seudulliset elinkeinoelämän ja julkisen sektorin sekä asukkaiden koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeet.

Koulutuspalveluihin kuuluu korkeakoulujen sivistystehtävään liittyvien opiskelumahdollisuuksien tarjoaminen, tutkintotavoitteiset opinnot, ammatillinen täydennyskoulutus ja henkilöstökoulutus. Koulutustoiminnan tavoitteena on vastata sekä yksilöityihin että laajempiin koulutustarpeisiin. Tehtävän toteuttaminen edellyttää joustavien ja helposti saavutettavien opiskelumahdollisuuksien lisäksi lähellä olevia ja toimivia neuvonta- ja ohjauspalveluja. Tutkimus- ja kehittämispalvelujen tavoitteena on vastata elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kehittämistarpeisiin tekemällä tunnetuksi korkeakoulujen palveluja ja tuomalla ne lähelle seudullisia toimijoita. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan kuuluu sekä seudullisten toimijoiden yleisiin että yksilöityihin tutkimus- ja kehittämistarpeisiin vastaaminen. Innovaatiopalvelujen lähtökohtana ovat kysyntälähtöisyys ja käytäntöpainotteisuus. Tavoitteena on tukea alueella syntyvien innovaatioaihioiden toteuttamista uusiksi tuotteiksi, palveluiksi ja käytännöiksi hyödyntämällä koko korkeakouluverkoston osaamista ja palveluja. Kysyntälähtöisyys antaa aihioita myös korkeakoulujen koulutus- sekä tutkimus- ja kehitystoiminnalle.

Toimintamallissa korkeakouluasiamiesverkostolla on keskeinen tehtävä. Korkeakouluasiamiehen tehtävänä on läheisessä yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa etsiä ja tunnistaa asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisten organisaatioiden koulutus- ja kehittämistarpeita, jotka kanavoidaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen toteutettavaksi. Strategisena työvälineenä toimii yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa laadittava koulutus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelma. Korkeakouluasiamiehen tehtävä edellyttää hyvää seudullisten toimijoiden, elinkeinoelämän ja julkisorganisaatioiden sekä koulutus-, tutkimus- ja kehittämisjärjestelmän tuntemusta. Tehtävä edellyttää myös kiinteää yhteyttä ammattikorkeakoulun kehittyviin osaamiskeskittyymiin ja niiden opetukseen.

Päätelmiä

Yrityksen innovaatio toiminnan peruskysymyksiä on, mistä löytää sellaista uutta tietoa, joka täydentää omaa osaamista ja mahdollistaa innovaatiot. Suomalaisen innovaatiojärjestelmän perushaasteita on parantaa yritysten ja tutkimuslaitosten kykyä löytää ja hyödyntää ulkomailta maailman parhaissa tietämyskeskuksissa tuotettua uutta tietoa ja teknologiaa. Erityisesti

tämä on haaste alueilla, joilla ei ole omia yliopistokampuksia. Pohjois-Savossa on kehitetty pitkäjänteisesti kysyntälähtöistä käytäntöpainotteista innovaatiopalvelumallia, joka suuntaa koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa elinkeinoa hyödyttäviin kohteisiin. Toiminnan tulokset osoittavat että toimintatavalle on tarvetta. Korkeakouluverkosto on pystynyt toteuttamaan toimeksiantoja etsimällä asiantuntijan osallistumaan yrityksen innovaatioprosessiin. Asiantuntijoita on löytynyt joko kotimaisista tai kansainvälisistä lähteistä. Hyvin tärkeinä toimijoina ovat myös yrityspalveluyritykset liiketoimintaosaamisen tuojina. Toisaalta toimeksiannon toteuttamiseen voidaan kytkeä korkeakouluopiskelijat yhdessä opettajiensa kanssa. Tehtäviä muotoilemalla saadaan noviisiopiskelijat osaksi asiantuntijayhteisöä, jossa he saavat kokemusta tiedon ja osaamisen jakamisesta sekä aidon oppimisen haasteen osana opintojaan. Tämä haastaa korkeakoulut kehittämään uusia pedagogisia malleja, jossa opetus ja opiskelu integroituu osaksi tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Kehitetyn toiminnan vakiinnuttaminen käytäntöön on haasteellista. Toimintamallin ydin on innovaatiopalvelu, joka etsii aktiivisesti yritysten ja erityisesti niiden asiakkaiden tarpeista nousevia toimeksiantoja ja välittää niitä toteutettavaksi korkeakouluverkoston opetuksessa, tutkimus- ja kehitystoiminnassa tai muuna palveluna. Vakiintuneen toiminnan tulisi olla saatavilla jokaisella alueen seutukunnalla. Tässä alkuperäinen lähtökohta kehittämiselle oli Ylä-Savon alue, mutta kuten on käynyt ilmi, jokainen seutukunta tarvitsee omia erityispiirteitään palvelevan sovelluksen. Haasteita toiminnan vakiinnuttamiseen tuo rahoitus. Miten tämä uusi toimintamuoto rahoitetaan ilman erillishankerahoitusta? Toinen merkittävä haaste on korkeakoulutoimintamallien uudistaminen avoimeen yrityslähtöiseen suuntaan, johon kuuluu vastuun ottaminen omalta osaltaan yrityksen innovaatioprosessin jatkosta esimerkiksi toimeksiantona toteutetun opinnäytetyön jälkeen.

Kehitetyn käytäntöpainotteisen toimintamallin tarvetta tukee myös Euroopan komission julkaisema European Innovation Scoreboard 2008 (European Commission 2008), jonka mukaan Suomi on Euroopan johtavia innovaatiomaita yhdessä Ruotsin, Saksan, Tanskan ja Iso-Britannian kanssa. Analyysin mukaan Suomen vahvuuksia ovat koulutetun työvoiman saatavuus ja yritysinvestoinnit, mutta innovaatioiden hyödyntämisessä ja niiden markkinoille saattamisessa on parannettavaa. Selvitys nostaa esille ilman tutkimus- ja kehityspanostuksia ("non-R&D innovators") toteutetun innovaatiotoiminnan tärkeyden. Tuloksilla mitattuna yli puolet yrityksistä innovoi ilman T&K-panostuksia. Ne tuottavat uusia tuotteita ja palveluita markkinoille erilaisilla luovilla kehittämistoimenpiteillä (Arundel ym. 2008). Tämä osoittaa, että etenkin pienehköissä yrityksissä tarvitaan erilaisia innovaatiopalveluita perinteisten T&K-palveluiden täydentäjänä erityisesti nykyisen kaltaisessa taloudellisessa tilanteessa.

Kuten artikkelissa kuvattu esimerkki osoittaa, on ammattikorkeakouluilla tärkeä rooli luovuuden ja innovaatioiden mahdollistajana alueillaan. Keskeistä siinä on opiskelijoiden, yrittäjien, tutkijoiden ja muiden toimijoiden uudenlaisen avoimen keskustelun ja yhteistyön mahdollistaminen ja siihen kannustaminen. Tämä edellyttää pedagogisten menetelmien kehittämistä yhteisen oppimisen suuntaan. Luovuuden ytimessä ei niinkään ole ongelman ratkaisutaito vaan taito valita oikea ongelma ratkaistavaksi toimijoiden yhteisen oppimisen tuloksena. Innovaatioprosessin alkupää poikkeaa merkittävästi prosessin loppuosasta. Prosessin loppuosaa on määritelty tarkasti, sillä kyse on mahdollisimman tehokkaasta määritetyn on-

gelman ratkaisusta. Alussa ei vielä tarkasti tiedetä, mitä ollaan kehittämässä, mutta uusia ideoita ja sovellusmahdollisuuksia haetaan luovasti. Tällöin ei etsitä suoraviivaisesti ratkaisua määriteltyyn ongelmaan, eikä etsimisellä ole selkeää alkua eikä loppua. Tuloksena syntyy jotakin innovatiivista, esimerkiksi uusi näkemys asiakkaasta, uusi tuoteidea tai uusi lähestymistapa tuotantoon tai jakeluun. Johtajan roolina prosessissa on yksilöiden ja ryhmien välisen keskustelun mahdollistaminen, virittäminen ja ohjaaminen, eikä niinkään ongelmanratkaisu tai neuvottelut intressiryhmien välillä. Harmittavan usein tätä innovaatioprosessin olennaista vaihetta ei täysin ymmärretä tai edes tiedosteta välttämättömäksi ja ratkaisevan tärkeäksi osaksi innovaatioprosessia! Tässä osassa tulee määritellyksi ne rajat, joissa innovaatioprosessi voi onnistua.

Vasaran ym. (2009) mukaan hajautettu innovaatio merkitsee innovointia globaalissa taloudessa, jossa tieto ja osaaminen ovat hajaantuneet ympäri maailmaa. Hajautetut innovaatiomallit ovat alkaneet yleistyä erityisesti kansainvälisten konsernien innovaatiomalleina. Ne hyödyntävät joustavasti globaalisti parhaita tiedonlähteitä. Pk-yrityksille hajautetun innovaatiomallin omaksuminen on huomattavasti haasteellisempaa, koska niiden resurssit ovat usein rajalliset erityisesti kansainväliseen kehitystoimintaan. Tämä haastaa yliopistot ja korkeakoulut. Niiden toiminta on luontevasti kansainvälistä tutkimusyhteistyön ja henkilöstön liikkuvuuden ollessa vakiintuneita toimintatapoja. Kysymys on siitä, miten yliopisto- ja korkeakouluverkostot voisivat tarjota alueensa pk-yrityksille apua hajautuneen innovaatiotoiminnan alustana?

Lähteet

- Arundel, A., Bordoy, C. & Kanerva, M. 2008. Neglected innovators: How do innovative firms that do not perform R&D innovate? Results of an analysis of the Innobarometer 2007 survey No. 215. INNO-Metrics Thematic Paper. Merit.
- Boschma, R. A. 2005. Proximity and innovation: a critical assessment, *Regional Studies* 39, 61–74.
- Brown, J. S. & Duguid, P. 2000. *The Social Life of Information*. Harvard Business School Press.
- Brown, J. S. & Duguid, P. 2002. Local Knowledge, Innovation in the Networked Age. *Management Learning*. Vol 33(4), 427–437.
- Chesbrough, H. 2003. *Open Innovation, The new Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Chesbrough, H. 2006. *Open Business Models, How to Thrive in the New Innovation Landscape*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Cooke, P., Uranga, M. G. & Etxebarria, G. 1997. Regional innovation systems: Institutional and organisational dimensions. *Research Policy*. Vol. 26, Issues 4–5, 475–491.
- Doz, Y., Santos, J. & Williamson, P. 2001. *From Global to Metanational: How Companies Win in the Knowledge Economy*. Boston: Harvard Business School Press.
- European Commission. 2008. Comparative analysis of innovation performance. January 2009. Pro Inno Europe Paper no 10.

- Granovetter, M. 1973. The Strength of Weak Links. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360–1380.
- Harmaakorpi, V., Hermans, R. & Uotila, T. 2008. Suomen alueelliset innovaatiostrategiat. Discussion Papers No 1146, 77. Helsinki: ETLA.
- Kajanus, M. 2009. INNO-FOREST Integrating Innovation and Entrepreneurship Research in Higher Forestry Education - lessons learnt from Erasmus Intensive Programme. Savonia University of Applied Sciences. Research and development. Series D 1. <http://portal.savonia.fi/amk/tktoiminta/julkaisutoiminta/tutkimusjakehitys/innoforest>.
- Kajanus, M. & Karhu, S. 2008a. Ylä-Savon yrityslähtöinen innovaatiostrategia 2007–2013. Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja D 10.
- Kajanus, M. & Karhu, S. 2008b. Innostuva ja oppiva Itä-Suomi (INNO-STU) -hanke. Loppuraportti. Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja D 9.
- Kajanus, M., Nastase, C. & Maskulainen, P. 2008. Universities as Channels for Structural Fund Interventions Aiming to SME Growth – Case Study from Finnish and Romanian Regions. Paper accepted to be published in Special issue on Entrepreneurship and Small Business Research of the Journal “Research in Economics and Business”.
- Kansallinen innovaatiostrategia 2008. http://www.innovaatiostrategia.fi/files/download/Kansallinen_innovaatiostrategia_12062008.pdf.
- Lester, R. & Sotarauta, M. (eds.) 2007. Innovation, Universities and the Competitiveness of Regions. *Technology review*, 214. Tekes: Helsinki.
- Nowotny, H., Scott, P. & Gibbons, M. 2004. Re-Thinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty. Cambridge: Polity Press.
- March, J. G. 1991. Exploration and exploitation in Organizational Learning. *Organization Science*, Vol. 2, No. 1, Special Issue: Organizational Learning: Papers in Honor of (and by) James G. March, 71–87.
- Miles, R., Miles, G. & Snow, C. C. 2005. Collaborative Entrepreneurship. Stanford: Stanford Business Books.
- Powell, W. W., Koput, K. W. & Smoth- Doerr, L. 1996. Interorganizational collaboration and the locus of innovation: Networks of learning in biotechnology. *Administrative Science Quarterly*, 41, 1, 116–145.
- Vasara, P., Hautamäki, A., Bergroth, K., Lehtinen, H., Nilsson, P. & Peuhkuri, L. 2009. Suuri siirtymä, uusia lähestymistapoja tietämysverkostojen kehittämiseen. Sitran raportteja 79.
- Vidgren, M. 2009. Ammattikorkeakoulujen kehittämistä koskeva väitöskirjatutkimus. Käsikirjoitus.
- Ylä-Savon aluekeskusohjelman ohjelma-asiakirja 2006. Aluekeskus Iisalmi - ympärillä Ylä-Savo. Ylä-Savon aluekeskusohjelman linjaukset 2007–2010 sekä toiminta- ja taloussuunnitelma 2007. 15.12.2006.

Vuorovaikutuksen keinojen kehittäminen edistää korkeakoulujen ja yritysten välistä yhteistyötä

Ari Koski, suunnittelija, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus

Johdanto

Kehittyneiden maiden yritysten kilpailukyvyyn ehtoja ovat nyky-yhteiskunnassa osaava henkilökunta sekä innovatiiviset tuotteet ja palvelut. Tämän vuoksi alueellisina kilpailutekijöinä on korostettu yhä vahvemmin alueen ei-materiaalisia voimavaroja eli inhimillistä ja sosiaalista pääoma. Ensiarvoisen tärkeiksi verkostosuhteiden luomisen kohteiksi ovat muodostuneet korkeakoulut ja niiden asiantuntijat. (muun muassa Goddard & Chatterton 1999; Sotara & Lakso & Kurki 1999; Kavonius & Alho & Kemppainen 2004.) Floridan (2002) mukaan yliopiston asiantuntijat muodostavat luovan luokan, joka määrittelee tietyn alueen kilpailukyvyyn ja luovuuden edellytykset. Tämän luovan luokan eli tiedon tuottajien ja toisaalta tiedon välittäjien ja käyttäjien välisen dynaamisen vuoropuhelun toimivuus puolestaan määrittelee, paljonko tästä alueellisen kilpailukyvyyn potentiaalista realisoituu yritysten hyödyksi (Goddard & Chatterton 1999). Alueellisesta innovaatiojärjestelmästä tai oppivasta alueesta voidaan puhua silloin, kun tiedon tuottajien, välittäjien ja käyttäjien muodostama alueellinen yhteisö alkaa laaja-alaisesti yhdessä osallistua osaamisen vahvistamiseen ja innovaatioiden synnyttämiseen. Tällöin yhteisö kehittää alueelleen sellaisia resursseja, joiden avulla alue erottuu toisista alueista. (Kostiainen 1999; Lemola 2004.)

Tarkasteltiinpa alueen tai yrityksen kilpailukyvyyn edellytyksiä mistä näkökulmasta tahansa, pelkistyy keskeiseksi asiaksi oikeiden henkilöiden välinen verkostoituminen ja yhteistyö. Yrityksen kannalta tämä tarkoittaa ensinnäkin tietoa yrityksen liiketoiminnan kannalta olennaisista huippuosajista ja toiseksi luottamuksellisten ja vahvojen suhteiden luomista heihin. Alueellisen innovaatiojärjestelmän keskeisenä tavoitteena tuleekin olla yrittäjien ja eri alojen asiantuntijoiden kohtaamisen mahdollisuuksien luominen ja heidän välisen vuorovaikutuksen edistäminen. Kuten Stähle ja Sotara (2003) muistuttavat innovaatio ei ole tekninen prosessi, vaikka sen tuloksena syntyisikin uutta teknologiaa. Ihmiset luovat innovaatiot ja saavat aikaan tuloksia. Siksi innovointi on pääosin inhimillinen ja sosiaalinen prosessi. Olennaista on keitä yhteistyöverkoston kuuluu ja paljonko he haluavat panostaa siihen aikaa, energiaa ja resursseja.

Korkeakoulujen ja yritysten välisen yhteistyön kehittämisestä – näkemyksiä Varsinais-Suomesta

Korkeakoulut seutukunnissa -hanke

Varsinais-Suomen elinkeinoelämää ja maakunnan seutukuntien aluekehitystoimintaa tukevana voimavarana ovat Turussa toimivat seitsemän vahvuuksiltaan erilaista korkeakoulua.

Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortiohankkeesta rahoitettava Korkeakoulut seutukunnissa -hanke (2008–2010) on näiden seitsemän korkeakoulun ja Varsinais-Suomen viiden seutukunnan verkostoitumis- ja kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on edistää korkeakoulujen ja erityisesti pienyritysten välistä yhteistyötä maakunnassa ja tuottaa rakenteellisia ja toiminnallisia kehittämisehdotuksia korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Hankkeessa kartoitetaan sellaiset asiantuntijuudet ja sellaiset koulutus-, tutkimus- ja tuotekehityspalvelut, joita pienyritykset voivat hyödyntää. Integroimalla nämä palvelut Varsinais-Suomen seudulliseen yrityspalvelujärjestelmään ja kehittämällä korkeakoulujen sisäisiä toimintamalleja, pyritään rakentamaan palvelukanava, jonka kautta yritykset löytävät helposti turkulaisten korkeakoulujen tarjoamat palvelut.

Korkeakoulut seutukunnissa -hankkeen ohella Varsinais-Suomessa on tammikuusta 2007 saakka toiminut Korkeakoulujen elinikäisen oppimisen rakenneuudistus Varsinais-Suomessa -hanke, joka päättyi vuoden 2009 lopussa. Hankkeen tavoitteena on ollut turkulaisten korkeakoulujen yhteistyön ja työnjaon uudistaminen aikuiskoulutuksen toteutuksessa. Kehittämistyön kohteina ovat olleet aikuiskoulutuksen tuotantojärjestelmä, asiakkuuksien rakentuminen ja jakelukanavat. Hanke on kattanut sekä alueelliset verkostot että korkeakoulujen sisäiset rakenteet ja prosessit. Näin se on toteuttanut Opetusministeriön esittämiä korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteita ja linjauksia, joissa korkeakouluja kehoitetaan tiivistämään yhteistyötä aikuiskoulutuksessa ja vahvistamaan avoimen yliopisto-opetuksen vaikuttavuutta.

Tämä artikkeli käsittelee Korkeakoulut seutukunnissa -hankkeen kuluessa syntyneitä kokemuksia ja kehittämisehdotuksia, joiden avulla korkeakoulut ja erityisesti vuoden 2010 alussa toimintansa aloittava Turun uusi yliopisto pystyvät luomaan edellytyksiä entistä sujuvammalle yritys yhteistyölle. Käytännön hanketyöstä saaduille kokemuksille on saatu vahvistusta talvella 2008–2009 läpi viedyn tulevaisuusverstassarjan kautta. Tulevaisuusverstasmenetelmällä tarkoitetaan erilaisia ryhmätyömenetelmiä yhdistävää prosessia, jonka tavoitteena on tuottaa näkemyksiä tulevaisuuden kehityksestä (Vironmäki & Jokinen 2009). Tulevaisuusprosessia käytetään usein erilaisissa murroksellisissa ja muutosprosesseissa, kun halutaan saada apua tai tukea päätöksentekoon ja suunnitteluun. Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen vastuulla olleen verstassarjan tavoitteena oli luoda monipuolisia näkemyksiä siitä, millaisia näkökulmia Turun uuden yliopiston yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja niin kutsuttuun yliopistojen kolmanteen tehtävään liittyy ja miten yliopiston ja ympäröivän yhteiskunnan välistä yhteistyötä voidaan parantaa. Tarkemmin tämän työn tavoitteena oli selvittää yliopiston ja yritysten väliseen yhteistyöhön osallistuvien osapuolten odotuksia ja yhteistyön sujuvuutta parantavia keinoja. Verstassarjan tulokset löytyvät Vironmäen ja Jokisen (2009) kirjoittamasta loppuraportista Uusi yliopisto ja aluetehtävä.

Yliopistojen alueellinen vaikuttavuus

Yliopistojen alueellista vaikuttavuutta pitkään tutkinut englantilainen maantieteen professori Goddard (2000) korostaa, että alueellisiin kehittämistarpeisiin vastaaminen edellyttää yliopistoilta uudenlaista strategista lähestymistapaa ja toimintatapojen kehittämistä. Kyse

on paljolti asennemuutoksesta, jonka myötä yhteiskunnallinen ja alueellinen vuorovaikutus mielletään luontevaksi osaksi yliopiston toimintaa. Välimaa (2004) korostaa, että yliopistojen kolmas tehtävä voidaan luonteeltaan nähdä yliopistollista toimintaa ohjaavana periaatteena. Ennen kuin yliopisto perustaa uusia virkoja tai nimeää vastuullisia virkamiehiä, on sen sisäistettävä vuorovaikutteisuuden periaate. Yliopiston tulisi kytkeä sen sidosryhmiä aktiivisesti yliopiston eri toimintoihin ja vähintään pyrkiä ottamaan huomioon niiden näkemykset. Mikäli tätä vuorovaikutteisuuden periaatetta ei hyväksytä yliopiston eri tasoilla ja eri yksiköissä, ei sidosryhmäyhteistyötä tekeville ja yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta vastaavilla henkilöillä ole juuri toimintaedellytyksiä.

Tarkasteltaessa yliopistojen kolmatta tehtävää tulee ymmärtää, että yliopistot eivät voi suinkaan valjastaa kaikkia voimavarojaan alueellisten tarpeiden täyttämiseen. Niiden on tasapainoitava kansainvälisen kilpailuasemansa vahvistamisen, opiskelijoidensa kansallisen ja kansainvälisen liikkuvuuden sekä alueensa kehittämistarpeiden välimaastossa. Goddardin ja Chattertonin (1999) mukaan on tiedostettava yliopistojen eri vaikutusalueet ja vaikuttavuuden tasot. On ymmärrettävä, että hoitaessaan kolmannen tehtävänsä mukaista alueellista vuorovaikutustehtävää yliopisto toimii ainoastaan yhdellä vaikutusalueellaan ja, että sen voimavarojen on riitettävä myös muiden vaikutusalueiden tarpeiden hoitoon. On tärkeää tunnistaa myös yliopistojen useat vaikuttavuuden tasot. Usein yliopistoilta odotetaan suoraa tukea yritysten ja muiden organisaatioiden ongelmanratkaisuun tai konkreettisia kehittämispalveluja, vaikka yliopistojen merkitys ja alueellinen vaikuttavuus tulisi nähdä paljon laajalaisemmin. Konkreettisten kehittämis-, tutkimus- ja tuotekehityspalvelujen lisäksi yliopistojen tehtävänä on estää alueellista umpioitumista ja synnyttää alueelle yleistä luovaa jännitettä. (Lyytinen 2002; Stähle & Sotarauta 2003; Kavonius ym. 2004.) On ymmärrettävä, että liian markkinaehtoinen toiminta tai yritysten ulkoistettuna tutkimus- tai tuotekehitysyksikkönä toimiminen saattaa olla innovaatioille pikemminkin haitaksi kuin hyödyksi. Innovaatioiden syntyminen edellyttää vapauden ja ohjailun tasapainoa. Innovaatioiden takana saattaa olla yllättäviä yhdistelmiä ja ”väärään” aikaan syntyneitä keksintöjä, jotka kukoistavat, kun olosuhteet ovat oikeat. (Vironmäki & Jokinen 2009.) Tieteen ja tutkimuksen tekemisen vapaudesta ovat syntyneet ne hedelmät, joita alueelliset innovaatioverkostot ovat voineet hyödyntää. Puhtaasti asiakkaan tarpeista lähtevä tuotekehitystoiminta kuuluu alueellisessa innovaatioverkostossa luontevasti ammattikorkeakoulujen rooliin. Tämä ei tietenkään kumoa sitä tosiasiaa, että edelleen on kehitettävä toimintatapoja ja -malleja, joiden avulla myös yliopistollisen tutkimuksen ja tuotekehityksen tulokset saadaan nykyistä nopeammin yritysten ja yhteiskunnan hyödynnettäviksi yliopiston lähialueellakin.

Uuden edessä ratkaisevassa asemassa ovat aina organisaation johtajat ja heidän esimerkkinsä. Yliopistojen ja yritysten välisessä yhteistyössäkin johtajuudella ja strategisilla valinnoilla on merkittävä rooli. Mikäli yliopisto määrittelee yhdeksi toiminnan painopisteekseen yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen, johdon tehtävä on huolehtia siitä, että toiminnan fokus siirtyy myös tämän strategisen painopisteen mukaiseen suuntaan. (Vironmäki & Jokinen 2009.) Johdon tehtävä on jalkauttaa strategia koko organisaatioon ja myös tukea niitä tutkijoita, opettajia ja projektityöntekijöitä, jotka ovat kiinnostuneet toteuttamaan sidosryhmäyhteistyötä. Sidosryhmäyhteistyö, tehtänpä sitä julkisen tai yksityisen sektorin kanssa, on arvokas-

ta ja uutta luovaa siinä missä akateeminen perustutkimuskin eikä sitä tulisi nähdä ristiriidassa perustutkimuksen kanssa.

Tiedon välittämisen käytännöt

Stähle ja Sotarauta (2003) ovat korostaneet sellaisten toimintaympäristöjen merkitystä, jotka ohjaavat ja rikastuttavat tietovirtoja ja mahdollistavat henkilöiden välisen sujuvan kommunikoinnin ja siten tiedon saavutettavuuden ja prosessoinnin. Ritsilän ja Haukan (2003) mukaan yksi oppivan alueen tärkeimmistä avainprosesseista on osaamisen välittyminen niin organisaatioiden välillä kuin niiden sisällä.

Yksi suurimmista yritysten ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä ehkäisevistä syistä liittyy juuri tiedon välittämiseen ja jakamiseen. Yrittäjien näkökulmasta se on kaikessa yksinkertaisuudessaan yhteistyön mahdollisuuksista kertovan tiedon puute (mm. Elinkeinoelämän keskusliitto 2009; Vironmäki & Jokinen 2009). Yrittäjillä ei ole tietoa siitä, miten korkeakoulut voivat heitä auttaa. Käytännön työstä saatu kokemus on kuitenkin osoittanut, että näitä yhteistyön mahdollisuuksia tarjoavat runsaasti niin ammattikorkeakoulut kuin yliopistotkin. Monipuolista yhteistyötä tehdään jatkuvasti useiden korkeakouluyksiköiden toimesta niin suurten kuin pienten yritysten kanssa. Korkeakoulujen näkökulmasta yrityksille tarjottavia palveluita myös markkinoidaan aktiivisesti. Ongelmana on se, että yhteistyömahdollisuuksista kertova tieto ei kohtaa tiedon käyttäjää. Voisiko siis olla niin, että korkeakoulut viestivät palveluistaan foorumeilla, jotka eivät kuulu yrittäjien luontevaan toimintaympäristöön ja joista yrittäjät eivät palveluja yleensä etsi?

Keskeisenä keinona tiedon saavutettavuuden parantamisessa ja osaamisen siirron tehostamisessa on korkeakoulujen ja alueellisten välittäjäorganisaatioiden välisen yhteistyön vahvistaminen (Opetusministeriö 2006). Viitekehystenä voi toimia esimerkiksi Yritys-Suomi -palvelujärjestelmä, jolloin yrittäjä saa tiedon korkeakoulujen palveluista samalta luukulta julkisten yrityspalveluiden kanssa (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006). Varsinais-Suomessa Yritys-Suomi -palvelujärjestelmän keskeisinä toimijoina ovat TE-keskuksen koordinoima seudulliset yrityspalvelut -yhteistyöryhmä ja seudulliset yrityspalvelu- ja kehittämiskeskukset. Korkeakoulut seutukunnissa -hankkeessa on kehitetty toimintamallia, jonka avulla yritysten hyödynnettävissä olevat korkeakoulujen koulutus-, tutkimus- ja tuotekehityspalvelut saataisiin integroitua tähän seudulliseen yrityspalvelujärjestelmään. Seudullisessa yrityspalvelujärjestelmässä käytännön työtä tekevät yritysneuvojat ja -asiamiehet. Näin ollen he tuntevat alueensa yritykset ja niiden haasteet. Tavoitteena on tuottaa tälle välittäjäverkostolle tietoa korkeakoulujen yrityksille tarjoamista palveluista ja yhteistyömahdollisuuksista, jotta he osaavat välittää tätä tietoa yrityksille tarpeen niin vaatiessa. Vähintään yhtä tärkeänä tavoitteena on tutustuttaa yritysneuvojia yritys- ja sidosryhmäyhteistyön kannalta keskeisiin henkilöihin korkeakouluissa.

Julkinen yrityspalvelujärjestelmä tai seudulliset yritysneuvojat eivät voi tietenkään muodostaa ainutta tiedon välityksen kanavaa. Suurin vastuu koulutusten sekä tutkimus- ja tuotekehityspalveluiden markkinoinnissa ja uusien kehittämistoimien luomisessa tulee olla asianomaisilla yksiköillä ja henkilöillä ja heidän verkostosuhteillaan. Keskeinen syy integroitua julkiseen yrityspalvelujärjestelmään on se, että näin pyritään varmistamaan korkeakoulujen tarjo-

amien palvelujen kattava alueellinen saavutettavuus. Olemassa oleva ja vakiintunut seudullinen yrityspalvelujärjestelmä voi tavoittaa myös ne yrittäjät, jotka eivät vanhastaan tai luontevasti kytkeydy alueellisiin innovaatio- ja yhteistyöverkostoihin.

Tiedon saavutettavuus korkeakouluissa

Tiedon saavutettavuutta voidaan parantaa tiedon välityksen rakenteiden kehittämisen ohella korkeakoulujen sisäisen rakenteellisen ja toiminnallisen kehittämisen kautta. Keskeisiä kehittämisen kohteita ovat muun muassa yritysyhteistyömahdollisuuksia koskevan tiedon esiin nostaminen, keskeisten yhteyshenkilöiden tunnetuksi tekeminen ja sisäisten vuorovaikutus- ja tiedon hallinnan kanavien rakentaminen. Kehittämisen kohteina ovat nimenomaan organisaatiotason ratkaisut, ja tehtävää on enemmän yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa. Yksikkö- ja henkilötasolla yhteistyö eri sidosryhmien kanssa sujuu usein erittäin hyvin. Yrittäjä, jolla on tuttu henkilö korkeakoulussa, voi kokea yhteistyön ja yhteydenoton erittäinkin helpoksi. Ongelmat tulevat esiin tilanteessa, jossa korkeakoulua lähestyy yrittäjä, jolla ei ole tuttua henkilöä korkeakoulussa ja joka ei ole tehnyt aiemmin yhteistyötä korkeakoulun kanssa. Ensimmäinen ongelma tällöin on usein se, että yrittäjä ei tiedä keneen hänen tulisi olla yhteydessä.

Nykypäivänä yksi tärkeistä tiedottamisen ja yhteydenoton kanavista on organisaation kotisivut, joiden kautta tieto on saatavilla virka-ajoista riippumatta Tiedon saavutettavuuden ja löytämisen näkökulmasta varsinkin yliopistojen kotisivujen keskeinen ongelma on usein siinä, että tieto on jäsenetty sivuille samojen struktuurien mukaan kuin itse työ on organisoitu (Vironmäki & Jokinen 2009). Yritysten hyödynnettävissä olevat palvelut ovat sirpaloituneet lukuisten tiedekuntien, ainelaitosten, tutkimuslaboratorioiden ja erillislaitosten taakse. Tietoa etsivän tulisi tuntea hyvin yliopiston organisaatorakenne ja tietää melko tarkkaan mistä yksiköstä haluttua tietoa tulisi etsiä. Edelleen yrittäjän haastetta lisää se, että opiskelijaharjoittelua, gradu-toimeksiantoja, tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa sekä aikuiskoulutusta koskeva tieto löytyy kotisivuilta eri polkuja pitkin.

Elinkeinoelämän keskusliiton tutkimus- ja teknologiavaliokunta on esittänyt, että korkeakouluilla tulisi olla helposti lähestyttävä kanava, jonka kautta yrittäjä saa sujuvasti kattavan kuvan yliopiston osaamisesta ja toisaalta vastauksen kysymyksiin tietyn alan osaamisesta (Elinkeinoelämän keskusliitto 2009). Ongelmaansa ratkaisua hakevan yrityksen tai julkisyhteisön edustajan olisi kyettävä yhden puhelun tai kanavan kautta löytämään yhteistyöketjun alkupää, koskipa yhteistyön tarve sitten täydennyskoulutusta, opiskelijaharjoittelijan palkkaamista tai tuotekehityshankkeen käynnistämistä (Vironmäki & Jokinen 2009). Nämä selkeät yhteydenottokanavat ovat erityisen tärkeitä pienille ja keskisuurille yrityksille, ja ne voidaan varsin yksinkertaisesti rakentaa muun muassa korkeakoulun kotisivuille.

Yritysyhteistyön näkökulmasta korkeakoulujen tulisi siis viestiä konkreettisemmin eri alojen osaamisestaan kuin yksittäisistä kursseista tai hankkeista. Yrittäjät eivät etsi ensisijaisesti täydennyskoulutuksen kurssia tai hankepartneruutta, vaan ratkaisua tiettyyn kehittämishaasteeseen tai yhteistyökumppania kehittämisidealleen. Täydennyskoulutus, tuotekehitys ja opiskelijoiden toteuttama selvitystoiminta tai työharjoittelu ovat työkaluja, joiden avulla ratkaisu voidaan löytää. Korkeakouluyhteistyötä aloitteleva yrittäjä ei voi kuitenkaan aina etukäteen

tietää löytyykö ratkaisu hänen ongelmaansa helpoiten täydennyskoulutuksen kurssin, opiskelijaharjoittelijan vai tuotekehityshankkeen kautta. Näin ollen yrityksille suunnattua tietoa korkeakoulujen palveluista ei voi järjestää pelkästään näiden toimintojen ja näistä toimintoista vastaavien yksiköiden mukaan.

Yrittäjälle kaikkein tärkeintä on löytää kotisivuilta vaivatta henkilö, johon hän voi olla yhteydessä asiassa kuin asiassa. Yrittäjä tarvitsee kasvot, joita hänen on helppo lähestyä ja jotka auttavat häntä eteenpäin korkeakouluviidakossa. On hämmästyttävää, että monen yliopiston kotisivuille on viime vuosina ilmestynyt etusivu-tasolle sana yritys yhteistyö, mutta yrittäjän kysymyksiin vastaavan henkilön nimeä ei löydy hakemallakaan (Vironmäki & Jokinen 2009). Korkeakoulujen yhteyshenkilöiden keskeisenä tehtävänä on toimia välittäjinä ja tulkeina yrittäjän ja korkeakoulun asiantuntijan yhteistyön käynnistysvaiheessa, kun aiempaa yhteistyösuhdetta ei ole olemassa.

Korkeakoulut seutukunnissa -hankkeessa on suunniteltu ja julkaistu turkulaisten korkeakoulujen yhteiset Korkeakoulukumppani-sivut (<http://www.korkeakoulukumppani.fi>). Sivulla on pyritty kuvaamaan ongelmalähtöisesti ja yritysten ymmärtämällä tavalla turkulaisten korkeakoulujen asiantuntemus ja kehittämis-, tutkimus- ja tuotekehityspalvelut, joita Varsinais-Suomen yritykset voivat hyödyntää. Edelleen sivuille on kerätty esimerkkejä toteutuneesta yritys-korkeakoulu-yhteistyöstä mahdollisuuksien konkretisoimiseksi. Sivujen pääasiallisena käyttäjäryhmänä ovat luultavasti seutukuntien yritysneuvojat ja erilaiset välittäjätahot, toivottavasti aikaa myöden myös itse yrittäjät. Kiitosta sivut ovat saaneet erityisesti siitä, että ne esittelevät sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen palvelut. Yritysneuvojan ei näin ollen tarvitse selata kaikkien korkeakoulujen sivuja palveluja hakiessaan. Korkeakoulujen yhteyshenkilöt on myös nostettu näkyvästi esiin.

Asiakaslähtöisten kotisivujen ja aktiivisten yhteyshenkilöiden lisäksi sujuva korkeakoulujen ja yritysten välinen yhteistyö edellyttää erityisesti isoissa korkeakouluissa sisäistä toimintamallia, joka tukee tiedon hallittavuutta. Ilman tätä toimintamallia sidosryhmä- ja yritys yhteistyötä tekevien on mahdoton hallita koko korkeakoulun osaamista ja palveluvalikoimaa ja välittää siitä tietoa yrittäjille. Toimintamallin merkitys vain korostuu usean korkeakoulun verkostoissa. Siinä missä korkeakoulu lukuisine yksikköineen on varsinainen viidakko ulkopuolisille toimijoille, on se haastava toimintaympäristö myös korkeakoulun omalle välle. Varsinkin yliopistoissa tutkimustyötä on perinteisesti tehty varsin itsenäisesti tai pienissä tutkimusryhmissä, ja tutkijan työnkuva on tiedeyhteisön tavoitteiden lisäksi muotoutunut pitkälti henkilökohtaisten pyrkimysten ja yhä enenevässä määrin rahoittajien toiveiden mukaan (Vironmäki & Jokinen 2009).

Yritys yhteistyökin toteutuu usein henkilö- tai yksikkötasolla ilman yliopistotason välikäsiä. Akateemisen työn luonteen vuoksi tutkijat ovat ehkä tehneet yhteistyötä herkemmin alueen tai maan rajojen ulkopuolella toimivien kanssa ja ovat saattaneet jopa integroituneet kansainvälisiin tutkijayhteisöihin voimakkaammin kuin omaan yliopistoonsa. Tästä kaikesta seuraa se, että yliopistossa on vaikea saada kattavaa ja konkreettista käsitystä eri yksiköiden toiminnasta ja yritys yhteistyön kannalta oikeista huippuosaajista. Vaikka yritys yhteistyö on toteutusvaiheessa henkilöiden välistä kanssakäymistä, aiheuttaa vahva henkilösidonaisuus ongelmia tiedon saavutettavuuden ja välityksen kannalta. Kommunikaatio kulkee yksit-

täisten toimijoiden välillä, mutta strukturoitua ja toimijoiden tarpeista lähtevää tiedonhallinnan järjestelmää tai rakennetta ei vielä toistaiseksi useissa korkeakouluissa ole olemassa (Vironmäki & Jokinen 2009).

Tarvitaan siis tiedonhallinnan järjestelmä, jossa tietotekniikka näyttelee varmasti jonkinlaista osaa. Kuten tässäkin artikkelissa on useaan kertaan todettu, keskeisessä roolissa ovat kuitenkin ihmiset. Työpareina korkeakoulutason yhteyshenkilöille ja välittäjille tarvitaan yksikkötason yhteyshenkilöitä (Vironmäki & Jokinen 2009). Näin ”keskushallinnosta” ei tarvitse aina vaivata koko yksikön henkilökuntaa, vaan yksikkönsä tunteva substanssiosaaja pystyisi kertomaan voiko kyseinen yksikkö tarjota yrittäjälle apua vai ei. Henkilön tulee siis tuntea yksikössä tehtävä työ riittävän hyvin ja olla motivoitunut viestimään siitä ulospäin. Niin ikään tämä henkilö kantaisi vastuun siitä, että yrittäjien ja muidenkin sidosryhmien yhteydenottoihin reagoidaan ja yhteistyön edistymistä seurataan. Yksikkötasolla on tärkeää ymmärtää, että kyse ei ole uudesta ”hallinnollisesta” portaasta, jolle ollaan tilivelvollisia. Kyse on työnjaosta, jossa töitä pyritään jakamaan henkilöiden omien intressien ja resurssien mukaan. Kaikkien ei tarvitse tehdä kaikkea. Edelleen kyse on toimintamallin kehittämisestä. Yhteyshenkilöverkosto tehostaa ja systematisoi yritysyhteistyötä yksikkö- ja korkeakoulutasolla, vahvistaa paitsi tiedon niin myös hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtymistä yksiköstä toiseen ja helpottaa yritysyhteistyötä koskevan tiedon kokoamista ja raportointia. Olennaista on huomata, että usein ei ole tarpeen löytää uutta henkilöä, koska jo nyt ainelaitoksilla toimii harjoitteluvastaavia, alumni- ja tutkimusyhdyshenkilöitä ja opettajatuutoreita, joiden työnkuvaan yritysyhteistyön edistäminenkin voisi luontevasti kuulua. Yhtä tärkeää on huomata, että yksiköille tulee osoittaa tarpeelliset taloudelliset resurssit yhteyshenkilöjärjestelmää ja yritysyhteistyön kehittämistä varten.

Lopuksi

Varsinais-Suomesta saadut kokemukset osoittavat, että korkeakoulujen ja yritysten välistä yhteistyötä voidaan edesauttaa melko yksinkertaisin keinoin. Korkeakoulujen tarjoamista palveluista kertovan tiedon saavutettavuuden parantaminen ja aktiivinen kanssakäyminen niin suoraan yritysten kuin yritysten kanssa toimivien välittäjätahojen kanssa auttavat paljon. Ne eivät toki yksinään riitä. Varsinkin yliopistoissa on kehitettävä edelleen palkitsemis- ja kannustejärjestelmää niin, että ansiokkaasta yritys- ja sidosryhmäyhteistyöstä palkitaan siinä missä akateemisista ansioistakin (Vironmäki & Jokinen 2009). Opettajien, tutkijoiden ja projektityöntekijöiden viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisen tarve on myös ilmeinen niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa, jotta yhteinen kieli yrittäjän kanssa löytyisi nykyistä helpommin. Yrittäjää kiinnostaa yhteistyöstä saatava konkreettinen hyöty ja tulosten hinta. Akateemista yhteisöä kiinnostava kuvaus työn taustateorioista ja metodeista ei ole yrittäjälle välttämättä niin tärkeää. Yliopistoissakin tulisi muistaa, että on eri asia puhua akateemisen yhteisön kuin pienyrittäjäjoukon edessä ja että sanat on osattava asettaa kulloinkin kyseessä olevan kohderyhmän mukaan.

Korkeakoulujen ja yritysten välisen yhteistyön kehittämisessä erityishuomio tulisi kiinnittää pienyritysten ja korkeakoulujen välisen kynnyksen madaltamiseen. Valtaosa suomalaisista yrityksistä on pienyrityksiä ja juuri niillä on suurimmat ongelmat korkeakouluyhteistyön

käynnistämässä. Monella pienyrittäjällä ei ole korkeakoulututkintoa, vaikka tutkinnon suorittaneiden määrä onkin kasvussa. Näin ollen koulutus ei ole synnyttänyt kontakteja tai käsitystä korkeakoulujen toiminnasta. Erilaiset alueelliset innovaatiojärjestelmät ja -verkot ovat myös irrallaan useiden yritysten arjesta, joten korkeakoulujen asiantuntemus ei välity yrityksiin näidenkään verkostojen kautta. Korkeakoulujen ja seudullisten yrityspalvelutahojen ruohonjuuritason yhteistyö on antanut lupauksia ainakin Varsinais-Suomessa. Usein kuulee sanottavan, että korkeakouluilla ei ole pienyrittäjille mitään tarjottavaa. Tarkasteltaessa toteutunutta yhteistyötä voidaan kuitenkin todeta, että näin ei ole. Mahdollisuuksia on runsaasti, kunhan ne vain kaivetaan esiin. Toteutuneista yhteistyöesimerkeistä kertomalla voidaan auttaa pienyrittäjiä näkemään korkeakoulu yhteistyön mahdollisuuksia ja tunnistamaan myös oman yrityksensä kehittämisen kohteita.

Yrittäjän näkökulmasta olisi tärkeintä, että tietyllä paikkakunnalla toimivat korkeakoulut rakentavat yhteisiä vuorovaikutuskanavia. Yhden palvelukanavan kautta tulisi löytää sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen palvelut. Monen korkeakoulun yhteisen verkoston kautta yrittäjä saa toimeksiantoonsa yhä useammin myöntävän vastauksen, mikä ajan kanssa edistää yritysyhteistyötä kaikkien korkeakoulujen osalta. Ei ole syytä olla naiivi yhteistyön puolestapuhuja, mutta asiakaslähtöinen ja yhdessä tehty sidosryhmäyhteistyö tukee varmasti kaikkien korkeakoulujen tavoitteita ja auttaa niitä näkemään omat profiilinsa alueellisessa osaamisverkostossa. Mahdolliset päällekkäisyydetkin voivat tuottaa synergiaetuja, jos niin vain halutaan. Korkeakoulujen välinen yhteistyö on nimenomaan kädenojennus yrittäjille, jotka ovat jo muutenkin hukkaa eri puolilta tulevan tiedon tulvaan. Opetusministeriön kehotuksesta eri puolilla maata 2000-luvun alussa käynnistetyissä maakuntakorkeakouluhankkeissa tätä asiakas- ja aluelähtöistä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä on kehitetty. Nyt näistä hankkeista saadut hyvät kokemukset ja toimintamallit tulisi jalkauttaa kaikkiin maakuntiin.

Erilaisissa organisaatioissa toimivien henkilöiden ja yksiköiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista on pidetty alueellisen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin kannalta avainasemassa. Verkoston toiminnan kannalta on keskeistä, että verkoston tarkoitus ja visiot on määritelty hyvin ja että verkoston toimijat ovat niistä selvillä (Numminen & Stenvall 2004). Hyvin toimivan verkoston edellytys on laaja omistajuus. On ymmärrettävä, että verkosto ei ole itsetar koitus eikä jokin ”ylemmän” tahon vaatimus. Verkostoa ei rakenneta siksi, että se on muodika. Numminen ja Stenvallin (2004) mukaan oppilaitosten rakentuminen seudulliseksi verkostoiksi on pitkälinen ja vaativa prosessi, jossa verkostomaista toimintaa joudutaan pohtimaan monelta kannalta ja perustelemaan monella tavalla. Oppilaitosten vahvaan yksin toimimisen perinteeseen verrattuna verkostoituminen merkitsee monille yksiköille suurta muutosta. Toisaalta voidaan nähdä, että hyvin toimiva verkosto tuottaa alueelle sosiaalista pääomaa. Kertyneellä sosiaalisella pääomalla saattaa olla merkitystä, kun selitetään eroja menestyvien ja taantuvien yhteisöjen tai alueiden välillä (Lievonen & Lemola 2004).

Lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2009. Yritysten ja yliopistojen välisen yhteistyön kehittäminen. EK:n tutkimus- ja teknologiavaliokunnan työpajan 5.3.2009 tuloksia.

- Florida, R. 2002. *The Rise of the Creative Class: and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Goddard, J. & Chatterton, P. 1999. *The Response of Higher Education Institutions to Regional Needs*. Pariisi: OECD. <http://www.mszs.si/eurydice/pub/oecd/response.pdf>.
- Goddard, J. 2000. *The Response of HEIs to Regional Needs*. <http://www.oecd.org/data-oecd/40/25/34407585.pdf>.
- Kavonius, V., Alho, O. T. & Kemppainen, M. 2004. Valtakunnalliset alueiden kehittämisen tavoitteet. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 18. <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/>
- Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2006. Innovaatiopalveluja valmisteleavan työryhmän raportti. KTM034:00.
- Kostiainen, J. 1999. Kaupunkiseudun kilpailukyky ja elinkeinopolitiikka tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Sotarauta, M. (toim.) *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Acta-sarja 106. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 41–74.
- Lemola, T. 2004. Yliopistojen kolmannen tehtävän alueelliset ulottuvuudet. Teoksessa Kankaala, K., Kaukonen, E., Kutinlahti, P., Lemola T., Nieminen M. & Välimaa, J. *Yliopistojen kolmas tehtävä? Sitran julkaisusarja 264*. Helsinki: Edita, 115–131.
- Lievonen, J. & Lemola, T. 2004. Alueellisen innovaatiopolitiikan haasteita. Tutkimustulosten tulkintaa. Sisäasiainministeriön julkaisu 16. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriö. Helsinki: Suomen Printman. <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/>.
- Lyytinen, H. K. 2002. Ammattikorkeakoulut oppivien alueiden kehittäjänä. Teoksessa Katajamäki, H. & Huttula, T. (toim.) *Ammattikorkeakoulut alueidensa kehittäjinä. Näkökulmia ammattikorkeakoulujen aluekehitystehtävän toteutukseen*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 11. Helsinki, 14–30.
- Numminen, U. & Stenvall, K. 2004. Seudulliseen yhteistyöhön! Opetustoimen seudullisia verkostoja. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö. 2006. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet. Keskustelumuistio 8.3.2006. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriön monisteita 2.
- Ritsilä, J. & Haukka, J. 2003. ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa, väliraportti I. Opetusministeriön julkaisuja 7. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_126_opm07.pdf?lang=fi.
- Sotarauta, M., Lakso, T. & Kurki, S. 1999. Alueellisen osaamisympäristön vahvistaminen. Etelä- Pohjanmaan korkeakouluverkoston toimintamalli. Alueellisen johtamisen tutkimusyksikkö. SENTE-julkaisuja 4. Tampereen yliopisto.
- Stähle, P. & Sotarauta, M. 2003. Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja haasteet Suomessa. Loppuraportti. Eduskunnan kanslian julkaisu 3. Helsinki. [104](http://www.edus-</p>
</div>
<div data-bbox=)

[kunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=erekj&\\${BASE}=erekj&\\${THWIDS}=0.58/1252657498_408870&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://kunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=erekj&${BASE}=erekj&${THWIDS}=0.58/1252657498_408870&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Vironmäki, E. & Jokinen, L. 2009. Uusi yliopisto ja aluetehtävä. Loppuraportti. Turun kaup-pakorkeakoulu. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. TUTU-julkaisuja 1. Turku: Painosala-ma.

Välimaa, J. 2004. Kolmas tehtävä korkeakoulutuksessa: Tavoitteena joustavuus ja yhteistyö. Teoksessa Kankaala, K., Kaukonen, E., Kutinlahti, P., Lemola, T., Nieminen, M., & Vä-limaa, J. Yliopistojen kolmas tehtävä? Sitran julkaisusarja 264. Helsinki: Edita, 43–68.

Avoimen yliopiston yhteistyöverkosto Satakunnassa – yhteistyön erilaiset polut

Kimmo Ahonen, projektipäällikkö, Joustavien opintojen järjestelmä Satakunnassa -hanke

Miten avoimen yliopiston opetustarjontaa voidaan kehittää yhden maakunnan sisällä? Millä tavoin opetuksen tarjoajat saadaan suunnittelemaan koulutusta yhdessä? Mikä on yhteistyön konkreettinen lisäarvo toiminnalle? Näitä kysymyksiä on ratkottu kahdessa hankkeessa Satakunnassa: Avoimen yliopiston yhteistyöverkosto Satakunnassa -hankkeessa (2005–2006) ja Joustavien opintojen järjestelmä Satakunnassa -hankkeessa (2007–2009). Artikkelissa esitellään hankkeiden tuloksia sekä pohditaan laajemmin erityisesti avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun maakunnallista yhteistyötä.

Satakunnassa käynnissä ei ole ollut varsinaisesti maakuntakorkeakoulu-nimeä kantavia hankkeita. Varsinais-Suomen ja Satakunnan yliopistotoimijat eivät ole halunneet käyttää maakuntakorkeakoulu-käsitettä. (Rinta-Kanto & Nirvi 2008.) Syynä on yliopistojen profiili kansainvälisinä toimijoina. On kyse muustakin kuin terminologisesta hiusten halkomisesta. Maakunnallisen kehittämisen sijaan strategia-asiakirjoissa käytetään käsitettä ”alueellinen vaikuttaminen”. Käynnissä on silti ollut hankkeita, joiden toiminnalliset tavoitteet ovat samantyyppisiä kuin pohjoisen Suomen maakuntakorkeakouluhankkeissa. Maakuntakorkeakoulun lisäksi Pohjois-Karjalassa tehty kehittämistyö on tarjonnut monia positiivisia malleja aikuis-koulutuksen alueellisesta yhteistyöstä. AKKUNA-verkkopalvelu ja Joensuun aikuiskoulutuksen AIVO-palvelupiste ovat hyviä esimerkkejä tästä. Toiminnallisesti Satakunnassa pyritään samantyyppisiin toimintoihin, vaikka sateenvarjon nimi ei ole ”maakuntakorkeakoulu”. Osin Satakunnan hankkeiden painopisteet ovat silti olleet erilaisia, koska ne ovat keskittyneet avoimen yliopisto-opetuksen ja avoimen ammattikorkeakoulun yhteistyöhön.

Avoimen yliopiston yhteistyöverkosto Satakunnassa -hanke oli Satakuntaliiton ja Satakunnan seutukuntien rahoittama EAKR-hanke. Sen keskiössä oli avoimen yliopiston maakunnallisen yhteistyöverkoston muodostaminen, yhteistyösopimuksen laatiminen ja työnjaosta sopiminen. Sen työtä on jatkettu opetusministeriön rahoittamassa Joustavien opintojen järjestelmä Satakunnassa -hankkeessa. Siinä on myös muita tehtäväkuvia, kuten sähköisten opiskelijapalvelujen kehittäminen ja Satakunnan korkeakoululaitoksen sisäisen yhteistyön kehittäminen. Koordinaattoreina hankkeissa ovat olleet Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos (Porin yliopistokeskus) ja Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Olen työskennellyt hankkeissa projektipäällikkönä.

Seuraavassa hankkeita tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, välineinä alueellisen yhteistyön kehittämiseen. Tehtyä yhteistyötä tarkastellaan valittujen teemojen kautta. Tarkastelen asioita avoimen yliopisto-opetuksen ja yliopistokeskuksen näkökulmasta

Avoimen yliopisto-opetuksen yhteistyöverkosto

Yhteistyöverkosto-hanke alkoi keväällä 2005. Avointa yliopisto-opetusta tarjosivat Satakunnassa monet tahot ja tilannetta leimasi toimijoiden välinen kilpailu. Porin yliopistokeskuksen yksiköt tekivät yhteistyötä keskenään ja kansalais- ja työväenopistot keskenään, mutta muiden organisaatiotyyppit ylittävää yhteistyötä oli varsin vähän. Yhteistyön puutetta oli havaittavissa jopa saman opistoverkoston sisällä. Opetuksen järjestäjien keskinäinen vuoropuhelu oli varsin vähäistä. Hankkeen ensimmäisenä tehtävänä oli luottamuksellisen keskusteluilmapiiirin luominen.

Vuonna 2005 Satakunnassa tarjottu avoimen yliopiston opetus oli 3,1 prosenttia valtakunnallisesta tarjonnasta. Opiskelun volyymia mittaavana laskennallisina opiskelijapaikkoina Satakunnassa oli vuonna 2005 yhteensä 368 laskennallista opiskelijapaikkaa. (Ahonen 2006.) Yliopistoittain tarkasteluna suurin osuus oli Turun yliopistolla (141), seuraavina Jyväskylän (105) ja Tampereen yliopistot (67). Opetuksen toteuttajien mukaan tarkasteltuna maakunnan suurin toteuttaja oli Länsi-Suomen kesäyliopisto (141).

Yliopistokeskuksen yksiköistä Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Turun kauppakorkeakoulu ja Turun yliopisto tarjosivat avoimen yliopiston opetusta. Yksiköiden tarjonnan määräytymisessä oli huomattavia eroja, jotka olivat riippuvaisia myös siitä, missä avoimen yliopiston opetusta koordinoidaan. Osa opetuksesta oli myös integroitu tutkintopuolen opetukseen. Länsi-Suomen kesäyliopisto, kansalais- ja työväenopistot ja kansanopistot tarjosivat eri yliopistojen avoimen yliopiston opetusta. Kansalais- ja työväenopistot ja kansanopistot tarjosivat myös avointen yliopistojen opetusta. Opetustarjonnan moninaisuus oli etu satakuntalaisille, mutta samalla haaste yhteiselle suunnittelulle.

Avainkysymykseksi muodostui, millä tavoin ja millaisin reunaehdoin yhteistä suunnittelua voitaisiin tehostaa? Kaikki toimijat olivat yhtä mieltä siitä, että yhteiselle suunnittelulle oli tarvetta. Siihen yksimielisyys oikeastaan päättyikin. Ajatus opetuksen ”koordinaatiosta” herätti vastustusta. Epäiltiin, että koordinoitutyö merkitsisi sanelupoliittikkaa, jossa yksittäisen oppilaitoksen intressejä ei otettaisi riittävästi huomioon.

Toimijoiden erilaiset tavoitteet ja osin vastakkaisetkin perusnäkemykset asettivat yhteiselle suunnittelulle haasteen: miten tehdä yhteistyötä, jossa eri osapuolten näkökulmat tulisivat huomioitua? Ratkaisuna oli eri toimijoiden kutsuminen pyöreän pöydän ääreen syksyllä 2005 ja keväällä 2006. Kokouksissa lähdettiin keskustelemaan avoimen yliopisto-opetuksen järjestäjien yhteisestä sopimuksesta ja muusta yhteistyöstä.

Hankkeen suunnitteluryhmä valmisteli sopimustekstin tammi-helmikuussa 2006. Tarjonnan suunnittelulle on suurin tarve avoimen yliopisto-opetuksen kentällä. Suunnitteluryhmä päätyi sopimukseen, jossa sopijaosapuolina olisivat avoimen yliopisto-opetuksen järjestäjät. Avoimen ammattikorkeakoulun opinnoilla on erilainen profiili, eikä tarjonnassa ollut häiritseviä päällekkäisyyksiä. Yhteistyö ammattikorkeakoulujen kanssa kirjattiin silti sopimustekstiin yhdeksi päätavoitteista.

Sopimuksen sitovuus ja työnjaon määrittely herätti keskustelua. Sopimustekstin piti olla sen verran yleinen, että se oli kaikkien hyväksyttävissä. Toisaalta sopimus ei saanut olla vain koelma löysiä lupauksia. Siksi päädyttiin väljään puitesopimukseen, jonka keskeinen tehtä-

vä on sitouttaa osapuolet yhteiseen suunnitteluun. Kukin sopimusosapuoli toimii itsenäisesti omien lähtökohtiensa ja sääntöjensä pohjalta avoimen tiedottamisen ja yhteistyön tiivistämisen periaatteita noudattaen. Sopimuksella ei rajoiteta tutkimusta, opetusta, hallintoa ja taloutta koskeissa kysymyksissä sopimusosapuolten päätösvaltaa ja itsemääräämisoikeutta. Muunlainen ratkaisu tuskin olisi ollut mahdollinen. Sopimuksen otsikoksi tuli lopulta ”Puitesopimus Satakunnan avoimen yliopisto-opetuksen yhteistyöstä 1.1.2007–31.12.2009”. (Ahonen 2006.)

Sopimuksen tavoitteet muotoiltiin seuraavasti: ”Tavoitteena on taloudellisesti ja toiminnallisesti järkevä tarjontakokonaisuus, jossa vältetään päällekkäisyyksiä. Yhteistyöllä monipuolistetaan opintojen tarjontaa, helpotetaan pääsyä opintoihin sekä edistetään mahdollisuuksia suorittaa kandidaattitasoon johtavia opintoja avoimen yliopiston kautta”. Puitesopimuksen sijaan kyse on toiminnallisesti pikemminkin yhteistyöasiakirjasta.

Sopimuksen mukaan avointa yliopisto-opetusta järjestävät tahot sitoutuvat suunnittelemaan ja koordinoimaan opetustarjontaa maakunnan alueelle pitkäjänteisesti, päällekkäisyyksiä karsien ja keskinäistä työnjakoa kehittäen. Yhteissuunnittelussa sovitaan suosituimpien oppiaineiden tarjonnan rytmittämisestä alueellisesti ja ajallisesti. Avointa yliopisto-opetusta koskevassa tiedotuksessa ja markkinoinnissa tehdään yhteistyötä. Opiskelun tukitoimintoja tarjotaan yhteistyössä koko maakunnan alueella. Yhteydenpidosta ja tiedonkulusta eri osapuolten kesken sekä kokousten koolle kutumisesta vastaavat Porin yliopistokeskus ja Turun yliopisto. Yhteissuunnittelun ylläpitäminen kytkeytyy siten yliopistokeskuksen perustoimintaan.

Suunnittelutyötä on tehty yhdessä muiden hankkeiden kanssa. Yhteistyökumppanina on ollut Opetusministeriön rahoittama Aluekaveri-hanke. Se on kolmen yliopiston (Helsinki, Turku, Tampere) ja Kansalais- ja työväenopistojen liiton yhteinen hanke (2006–2008). Etelä-Suomeen keskittyneen hankkeen keskeisiä elementtejä ovat maakunnissa tapahtuva opistojen välinen verkostomainen yhteistyö ja avointen yliopistojen toimintakäytänteiden yhdenmukaistaminen. Aluekaverin Satakunnan opistoverkosto pilotoi aikuiskasvatustieteen opintokokonaisuutta. Se toteutetaan verkostomaisena opistoyhteistyönä, jossa kukin osallistuva opisto järjestää yhden osion.

Vuoden 2009 lähestyessä loppuaan on syytä itsekriittisesti tarkastella, miten hyvin sopimuksessa esitetyt tavoitteet ovat toteutuneet? Sopimuskaudella 2007–2009 opetustarjontaa on suunniteltu avoimen yliopisto-opetuksen toimijoiden yhteisissä tapaamisissa. Tiedotus- ja markkinointiyhteistyö on edennyt yhteistyössä avoimen ammattikorkeakoulun (Satakunnan ammattikorkeakoulu, SAMK ja Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK) kanssa. Sopimus on näin ollen edistänyt korkeakoulujen alueellista yhteistyötä ja toimii pohjana jatkokehittelylle.

Hankkeissa tehty työ on huomattu myös arviointiraporteissa. Satakunnan korkeakoululaitoksen kehittämistä selvityksen laatinut Linna toteaa raportissaan (2009), että avoimen korkeakouluopetuksen osalta on aloitettava ”tiivis, koordinoitu yhteistyö”. Sen pohjana voisi Linnan mukaan olla edellä mainittu puitesopimus avoimen yliopisto-opetuksen yhteistyöstä.

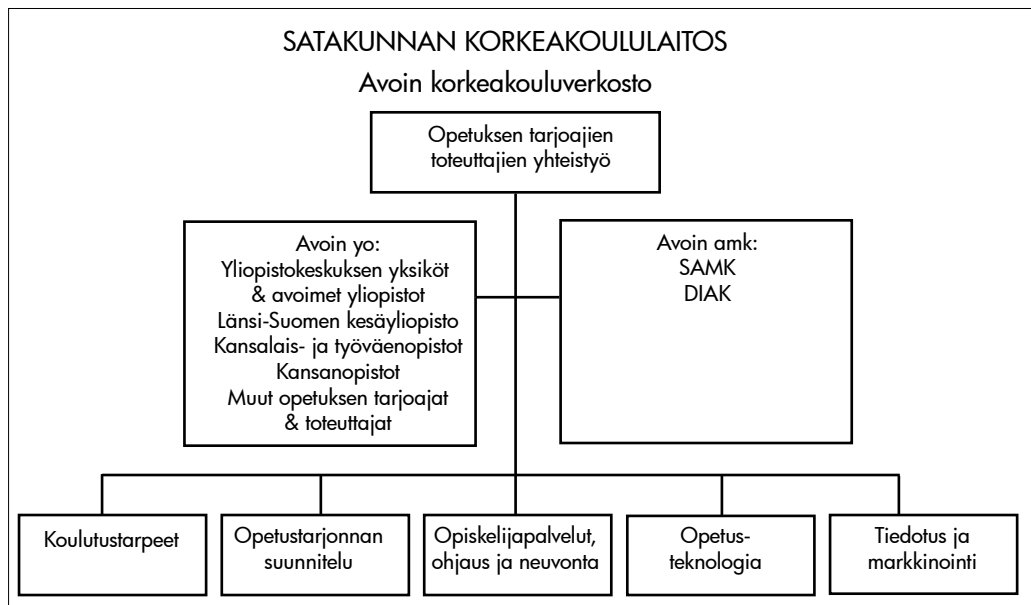
Jälkikäteen arvioiden sopimuksen suurin merkitys on ollut siinä, että se on mahdollistanut säännölliset yhteistyökokoukset. Laskevat opiskelijamäärät ovat lisänneet yhteistyöha-

lukkuutta eri toimijoiden välillä. Opintojen toteutumatta jääminen koituu kaikkien tappioksi, eikä turhaan kilpailuun kannata haaskata resursseja. Opetuksen suunnittelussa on siis edetty kohtuullisesti, mutta vielä pidemmälle meneviä askelia olisi voitava ottaa. Parhaiten on onnistuttu tiedotus- ja markkinointiyhteistyössä, jota on tehty tiiviissä yhteistyössä alueen ammattikorkeakoulujen kanssa.

Avoimen yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteistyö

Avoimen yliopiston yhteistyö laajeni hankkeen aikana avoimen yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteistyöksi. Yhteistyöstä tuli samalla osa Satakunnan korkeakoululaitoksen toimintaa. Korkeakoululaitoksen johtoryhmän perustama Avoin korkeakouluverkosto -työryhmä on toiminut syksystä 2006 alkaen. Ryhmään kuuluu edustajia Porin yliopistokeskuksen avointa yliopisto-opetusta järjestävistä yksiköistä ja emoyliopistojen täydennyskoulutuskeskuksista, Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitos ROKLista, SAMKista, DIA-Kista ja Länsi-Suomen kesäyliopistosta. Ryhmä laati keväällä 2007 toimintasuunnitelman. Sen mukaan ryhmän tavoitteena olivat: yhteistyö opetustarjonnan suunnittelussa, yhteistyö opiskelijapalveluissa ja opintojen ohjauksessa, yhteistyö koulutustarpeiden ennakoinnissa, yhteistyö opetusteknologian käytössä ja yhteistyö tiedotuksessa ja markkinoinnissa. Yhteistyön eri osa-alueita voidaan hahmottaa kuvion 1 avulla.

Erityisesti yhteistyö on painottunut kohtiin 1 ja 5, jotka liittyvät opetustarjonnan suunnitteluun ja tiedotus- ja markkinointiyhteistyöhön. Opetustarjonnan suunnittelua on tehty erityisesti avoimen yliopisto-opetuksen opetustarjonnan kehittämisessä, edellä mainitun yhteistyösopimuksen viitoittamana. Sen sijaan yhteistyö avoimen yliopisto- ja ammattikorkeakoulu-opetuksen välillä on keskittynyt enemmän tiedotus- ja markkinointiyhteistyöhön ja koulutustarpeiden ennakointiin.

Kuvio 1. Satakunnan korkeakoululaitos.

Tiedotus- ja markkinointiyhteistyö alkoi avoimen yliopisto-opetuksen yhteistyönä. Syksyllä 2005 julkaistiin Avoimesti Porissa -esite, johon oli koottu avoimen yliopisto-opetuksen tarjonta Porissa lukuvuonna 2005–2006. Syksyllä 2006 esite supistui sivumäärällisesti, mutta laajeni sisällöllisesti niin, että mukaan tuli koko maakunnan avoimen yliopiston opetus. Syksyllä 2007 ja 2008 esite laajeni edelleen. Nyt mukaan tuli myös avoimen ammattikorkeakoulun opetus. Lopulta esite laajeni yli 40-sivuiseksi. Opas ei rajoittunut ainoastaan opetustarjonnan listaamiseen, vaan siihen oli koottu tietoa opiskelusta avoimessa yliopistossa ja avoimessa ammattikorkeakoulussa. Opetustarjontaa on esitelty myös toimijoiden yhteisissä infotilaisuuksissa Porissa. Vuonna 2008 esittelytilaisuuksiin tuli mukaan myös toisen asteen ammatillinen koulutus. Näin tiedottaminen on laajentunut avoimen yliopisto-opetuksen infotilaisuudesta kohti laajempaa aikuiskoulutuksen esittelyä. Hankkeet vastasivat esitteiden kokoamisen ja taiton sekä tiedotustilaisuuksien järjestämisen hoitamisesta.

Koulutustarpeiden selvittäminen

Koulutustarpeiden ennakointia on selvitetty sekä avoimen yliopiston että avoimen ammattikorkeakoulun kentällä. Vuonna 2006 kokeiltiin uudentyypistä avoimen yliopiston koulutustarvekartoitusta. Tarvekartoituksella testattiin toimintatapaa, jossa avoimen yliopiston opintotarjonnasta päättämistä suunnattaisiin tarjontalähtöisestä kysyntälähtöiseksi. Idea kartoituksen toteuttamisesta syntyi Satakunnan kansalais- ja työväenopistojen rehtorikokouksessa Huittisissa tammikuussa 2006. Turun yliopiston avoimen yliopiston johtava suunnittelija Rinta-Kanto ehdotti kokouksessa opistojen rehtoreille, että koulutuksen kysyntää voitaisiin selvittää kartoituksella.

Koulutustarvekartoitus toteutettiin maaliskuussa 2006. Kyselyyn pystyi osallistumaan täyttämällä kyselylomakkeen joko verkossa tai paperiversiona. Kartoituksessa vastaaja pyydettiin kertomaan, minkälaisista kursseista tai kurssikokonaisuuksista he olisivat kiinnostuneita ja millaisia kokemuksia heillä oli opiskelusta avoimessa yliopistossa. Kartoituksen opetustarjotin kattoi laajasti Turun yliopiston, Tampereen yliopiston, Turun kauppakorkeakoulun, Tampereen teknillisen yliopiston sekä Taideteollisen korkeakoulun oppiaineita ja kursseja. Yhteensä kyselyyn vastanneita oli 364. Viisi eniten kysyttyä kokonaisuutta olivat: kasvatustieteen aineopinnot, psykologian perusopinnot, erityispedagogiikan perusopinnot, kasvatustieteen perusopinnot ja psykologian aineopinnot. Kartoituksen suosituimmat aineet ovat sellaisia, joita on viime vuosina ollut säännöllisesti tarjolla Satakunnassa (muuta paitsi psykologian aineopintoja). Vastanneiden sukupuolijakauma oli odotettu: peräti 86 prosenttia vastaajista oli naisia. Naisten kiinnostus aikuiskoulutukseen ei tosin ole vain satakuntalainen ilmiö, vaan sama trendi on havaittavissa valtakunnallisesti.

Kysely tavoitti parhaiten ne opiskelijat, joilla oli jo takanaan avoimen yliopiston opintoja. Vastanneista peräti 84 prosenttia oli ylioppilaita ja yli 70 prosentilla vastaajista oli takanaan jo yliopisto-opintoja joko avoimessa yliopistossa tai tutkintopuolella. Kysely tavoitti erinomaisesti ne opiskelijat, joilla oli jo tietoa avoimen yliopiston oppiainevalikoimasta ja mahdollisuuksista. Siksi sen tuloksilla on todellista merkitystä myös koulutus suunnittelussa. Toisaalta kysely tavoitti varsin huonosti uusia opiskelijoita. Yksityiskohtaisemmat tilastot ja analyysit löytyvät koulutustarvekartoituksesta tehdystä julkaisusta (Ahonen & Nygård 2006).

Koulutustarpeita selvitettiin laajemmin Satakunnan ammattikorkeakoulun SENNA-hankkeessa. SAMK teki vuonna 2007 yhdessä tilastokeskuksen kanssa koulutus- ja osaamistarpeita kartoittavan kyselytutkimuksen. Kyselytutkimukseen kutsuttiin Satakunnassa asuvia aiemman opistoasteen tai sitä korkeamman asteen tutkinnon suorittaneita kertomaan omista koulutus- ja osaamistarpeistaan. Laaja kyselytutkimus tarjoaa valtakunnallisestikin harvinaisen kurkistusikkunan kohderyhmänsä koulutustarpeisiin. Kyselyyn vastasi 3 071 henkilöä. Tilastokeskuksen mukaan aineisto kuvaa erittäin hyvin satakuntalaista väestöä ja avoimien vastausten määrä on poikkeuksellisen runsas. Kyselystä laadittu raportti antaa tietoa muun muassa vastaajien täydennyskoulutustarpeista ja osaamisalueista, joihin halutaan erityisesti koulutusta (Lohikoski 2008).

Korkeakoulujen yhteinen portaali

Joustavien opintojen järjestelmä Satakunnassa -hankkeessa on kehitetty sähköisiä opiskelija-palveluja kokoamalla Satakunnan korkeakoulujen yhteinen verkkosivusto (<http://www.satakorkea.fi>). DIAK, Porin yliopistokeskus, SAMK ja ROKL muodostavat Satakunnan korkeakoululaitoksen. Sivusto ei ole suunnattu vain aikuisopiskelijalle, vaan siitä on tehty niin tutkinto-opiskelijoille kuin yrityksille ja yhteisöille suunnattu korkeakoulujen palvelualusta.

Sivusto toimii opiskelijarekrytoinnin välineenä ja edistää korkeakoulujen tarjoamien palvelujen tunnettavuutta. Sivujen ensisijaisina kohderyhminä ovat opiskelupaikkaa hakevat opiskelijat sekä korkeakoulujen palveluja hyödyntävät yritykset ja yhteisöt. Portaali on rakennettu yhtenäiseksi aloituspisteeksi, jota kautta pääsee koulutuksen tarjoajien omille sivuille. Tavoitteena on ollut käytön helppous ja sivujen selkeä rakenne. Sivujen sisältörakenteen suunnitteli portaaliryöry, jossa on korkeakoulujen edustajia ja opiskelijajäseniä. Myös Satakunnan korkeakoululaitoksen työryhmät ovat toimineet sisällöntuottajina. Sivuston tekoprosessi oli monivaiheinen. Se paljasti konkreettisesti korkeakouluyhteistyöhön ja tiedonhallintayhteistyöhön liittyviä haasteita. Työ aloitettiin marraskuussa 2007.

Työryhmätyön aluksi pohdittiin, millaista palvelua portaali tarjoaisi. Päädyttiin kahteen erillaiseen määritelmään:

1. Portaali olisi vain portti muihin palveluihin, jolloin portaalin oma palvelutarjonta tarkoittaisi vain yhtenäistä aloituspistettä muiden tahojen palveluihin.
2. Portaali olisi kokoava verkkopalvelu, jolloin se tarjoaisi yhtenäisen käyttöliittymän aikaisemmin erillisin palveluihin.

Pelkistäen ilmaistuna ensimmäinen vaihtoehto tarkoittaa linkkilistaa ja toinen vaihtoehto taas palvelua, jota varten tuotetaan erikseen sisältöä. Portaaliryöry oli tasapainottelua näiden kahden määritelmän välillä. Tasapainoilua ohjasivat taloudelliset ja toiminnalliset realiteetit.

Työn alkuvaiheessa päätettiin sivujen perusrakenteesta. Sen jälkeen sivustoa lähdettiin tekemään suoraan verkkoon keväällä 2008. Käyttöoikeudet rajattiin vielä henkilökunnalle eli sivusto ei ollut julkinen. Tämä ”learning by doing” -metodi toimi yllättävän hyvin sikäli, että se auttoi näkemään sivustorakenteen puutteet. Sivuston käytettävyyden arviointia voitiin tehdä vasta kun sivusto oli verkossa.

Sivuston tekstien laatiminen oli oma haasteensa. Ne piti laatia korkeakoulurajat ylittäen Satakunnan korkeakoulujen yhteisestä näkökulmasta. Tässä onnistuttiin kohtuullisen hyvin. Suurempi ongelma sen sijaan liittyi tiedonsiirtoon. Erilaisten koulutushakujen tekeminen edellyttäisi suoraa pääsyä yliopistojen ja korkeakoulujen tietokantoihin. Tämä on tietohallinnollisesti kallista ja vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Toisena vaihtoehtona olisi sivusto, jonka tietokannat päivitetään erikseen. Se puolestaan olisi johtanut ”tuplapäivityksen” dilemmaan, jossa henkilökunta siirtää samoja tietoja kahteen tai useampaan paikkaan. Tuloksena olisi systeemi, jossa tieto on todennäköisesti useammassa paikassa väärin, kun sen pitäisi olla yhdessä paikassa oikein.

Avainkysymyksenä opetustietojen kokoamiselle oli tietojen helppo päivitettävyyden: erillisen maakuntaportaalin rakentaminen törmäsi juuri tähän ongelmaan. Ei ollut järkevä rakentaa systeemiä, joka lisäisi opetuksen tarjoajien työmäärää vaatimalla heiltä kaksinkertaista tietojen päivitystä. Avoimen yliopisto-opetuksen osalta tähän on olemassa erinomaisen hyvin toimiva portaalit: avoimen yliopiston valtakunnallinen verkkopalvelu (<http://www.avoinyliopisto.fi>). Näin opetustietoja ei tarvitse päivittää erikseen, vaan linkkien päivittäminen riittää.

Muilta osin kuin avoimen yliopiston osalta tällaista valtakunnallisesti kattavaa, aidosti toimivaa opetusportaalia ei vielä ole. Siksi Satakorkea-sivusto on laadittu ensisijaisesti linkkien varaan. Mukana on myös toiminnallista lisäarvoa tuovia palveluita. Sellaisia ovat esimerkiksi kielihaku ja täydennyskoulutuksen yhteydenotto-pyyntölomake. Kielihaku on väline, jolla korkeakoulujen opiskelijat löytävät tietoa kielij- ja viestintäopinnoista eri yksiköissä. Se helpottaa opintojaksojen vertailua, auttaa aikataulusuunnittelussa ja antaa kokonaiskuvan kielij- ja viestintäopinnoista. Satakorkea-sivusto on laadittu, mutta portaalit on vielä kaikkea muuta kuin valmis. Sitä on kehitettävä edelleen. Tärkeintä on, että sivustot ovat helpokäyttöisiä ja asiakaslähtöisiä. Erilaisten alueellisten ja ylläalueellisten portaalien kannalta olisi erittäin tärkeää, että avoimen yliopiston valtakunnallinen verkkopalvelu on jatkossakin toiminnassa. Palvelun toiminnan lakkauttaminen olisi karhunpalvelus niin avointen yliopiston oppilaitosyhteistyölle kuin tietoa etsivälle asiakkaalle! Palvelun supistamisen sijaan olisi päinvastoin laajennettava sitä yhteistyössä avoimen ammattikorkeakoulu-opetuksen kanssa.

Yhteistyötä vai kilpailua?

Lopuksi on syytä palata vielä peruskysymyksiin avoimen yliopisto-opetuksen järjestämisen reunaehdoista. Vuoden 2005 jälkeen avoimen yliopiston opiskelijamäärät ovat laskeneet sekä Satakunnassa että valtakunnallisesti.

Jokainen oppilaitos tarkastelee avointa yliopisto-opetusta suhteessa siitä saatavaan taloudelliseen ja toiminnalliseen hyötyyn. Tietyt opintokokonaisuudet saattavat olla osa oppilaitoksen perustoimintaa (esimerkiksi kansanopistoissa). Toisaalta esimerkiksi Länsi-Suomen kesäyliopisto on jo vuosia tarjonnut tiettyjä opintokokonaisuuksia. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat itsenäisiä toimijoita, eikä yksittäinen projekti voi määrittellä, mitä opetusta kukin järjestää. Viime kädessä kukin osapuoli itse määrittää avoimen tarjontansa. Oikeastaan tiukka koordinaatio olisi hankalaa ja yhden yliopiston opetustarjonnan järjestämisessä.

Hankkeet ovat osoittaneet, että yhteistyötä voidaan syventää tiedotuksessa ja markkinoinnissa ja opetuksen yhteisessä suunnittelussa. Hankkeet ovat osoittaneet myös yhteistyön ra-

jat nykyisessä tilanteessa, jossa avointa yliopisto-opetusta tarjoavat monet yliopistot ja sitä toteuttaa laaja joukko yliopistoja ja oppilaitoksia. Koordinaatiomalli, jossa yksi taho määrittäisi, mitä avointa yliopisto-opetusta maakunnassa annetaan, ei siksi olisi mahdollinen eikä välttämättä edes toivottava.

Edellä mainitut haasteet eivät kuitenkaan tarkoita, ettei koordinaatiota tarvittaisi. Päinvastoin, yhteiselle suunnittelulle on nykyisessä tilanteessa enemmän tarvetta kuin ennen. Jo avoimen yliopiston laskevat opiskelijamäärät pakottavat opetuksen toteuttajat tiiviimpään yhteistyöhön. Esimerkiksi kansalais- ja työväenopistojen avoimen yliopiston opiskelijamäärät ovat laskeneet jyrkästi vuosina 2006–2008. Opistokentän rakennemuutos vaikeuttaa opintojen järjestämistä. Yksi avainkysymyksistä on se, millaisin pelisäännöin opisto suostuu järjestämään opetusta esimerkiksi viidelle opiskelijalle? Opetuksen on oltava järjestäjälle kannattavaa ja opetusryhmillä on paikkakuntakohtaiset minimikoot. Pienillä paikkakunnilla ryhmiä jää helposti toteutumatta. Vaihtoehtoina voivat olla Aluekaveri-hankkeessa pilotoitujen aikuiskasvatustieteen perusopintojen kaltaiset kokeilut, joissa opintokokonaisuuksia toteutetaan opistojen yhteistyönä usealla eri paikkakunnalla.

Mitä hyötyä hankkeista on ollut maakunnan aikuisopiskelijoiden näkökulmasta? Tiedotusyhteistyö, yhteiset verkkosivut ja varsinkin koulutuskalenteri toivat avoimen opetukselle lisää näkyvyyttä. Aikuisopiskelija ei silti välttämättä näe rajapintoja avoimen yliopisto-opetuksen, avoimen ammattikorkeakouluopetuksen ja ammatillisen täydennyskoulutuksen välillä. Pikemminkin on vain erilaisia koulutustarpeita, joihin haetaan mahdollisimman käytännöllisiä ratkaisuja.

Yliopistollisen opetuksen vieminen yliopistopaikkakuntien ulkopuolelle on ollut avoimen yliopiston ydintä. Suomessa avoimen yliopisto-opetuksen aluetoiminnan rikkautena on ollut joustava yhteistyö vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Tämä yhteistyösuhde on varmistanut yliopistollisen koulutuksen alueellisen saavutettavuuden ja auttanut avointa yliopistoa toteuttamaan alueellista tasa-arvottehtäväänsä. Yhteistyötä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa on jatkettava. Samaan aikaan yhteistyöoppilaitosten opintoryhmätoiminnan rinnalla on kehitettävä aikuisopiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaan räätälöityjä ratkaisuja, jotka joustavat sekä ajan, paikan että opetusmuotojen osalta.

Avoimen yliopiston alueellisen tasa-arvottehtävän kannalta oleellista on opetustarjonnan monipuolisuus, taso ja alueellinen jakautuminen. Keskeistä olisi, että yksittäinen opiskelija tai pienikin opiskelijajoukko saisi haluamansa opetuksen myös yliopistokaupunkien ulkopuolella. Nykyistä tiiviimpi monen toimijan välinen maakunnallinen yhteistyö on yksi askel kohti monipuolisempaa ja tasaisemmin jakautunutta avoimen yliopiston alueellista opetustarjontaa. Yliopistokeskuksilla ja niiden ympärille rakennetuilla yhteistyöverkostoilla on hyvät mahdollisuudet toimia asiassa tiennäyttäjinä.

Viime kädessä kyse on siitä, halutaanko säilyttää olemassa oleva, toimijoiden kilpailuun perustuva malli vai halutaanko siirtyä kohti yhteistä suunnittelua. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen apulaisjohtaja Taskinen on ideoinut kaavion (taulukko 1), jossa on luokiteltu näiden mallien toiminnallisia eroavaisuuksia. Mallit on siinä tiivistetty yhteistyömalliksi ja kilpailumalliksi.

On huomattava, että mallit ovat ääripäitä, jotka kuvaavat kummassakin tapauksessa eräänlaista ideaalitilaa. Taulukon ideana onkin tuoda esiin mallien erot. Todellisuudessa mallit toimivat rinnakkain. Kilpailun tai yhteistyön sijaan voidaankin puhua kilpailusta ja yhteistyöstä. Yhteistyön lisääminen, vaikka pysyttäisiinkin muuten kilpailumallissa, on pitemmän päälle kaikkien toimijoiden etu.

Aikuiskoulutuksen yhteistyö jatkuu Satakunnassa

Korkeakoulujen maakunnallinen toiminta herättää helposti vastaväitteitä. Epäilläään, että koulutuksen laatu ei ole yhtä korkea kuin yliopistojen kampuksilla. Yliopistokeskukset ovat omalta osaltaan osoittaneet nämä pelot turhiksi. Korkeakoulujen arviointiryhmän yliopistokeskusarvioinnin mukaan yliopistokeskukset ovat ”tuottaneet alueellista lisäarvoa nostamalla alueen koulutustasoa”. Ne ovat tuoneet omille emoyliopistoilleen lisäarvoa ”vahvistamalla niiden yhteiskunnallista ja alueellista toimintaa”. (Helander ym. 2009, 79.)

Suomalainen korkeakoulukenttä on ollut viimeiset vuodet melkoisessa mullistuksessa. Koulutuksen rakenteiden muuttuminen luo uusia mahdollisuuksia ja haasteita myös yliopistokeskuksille. Jatkossa olisi tärkeää, että alueellinen vaikuttavuus ja elinikäinen oppiminen otettaisiin huomioon myös yliopistojen rahoitusmallissa. Yliopistokeskukset voisivat tällöin toimia uusien koulutusmuotojen kokeilukenttinä.

Porin yliopistokeskuksen (UCPori) yksiköiden tarjoama aikuiskoulutus on profiililtaan laaja-alaista ja monimuotoista. Tavoitteena on alueen tarpeita vastaavan koulutustarjonnan pro-

Taulukko 1. Alueellinen toimintamalli.

YHTEISTYÖMALLI	ASIAKOKONAISSUUS	KILPAILUMALLI
yliopistot sopineet yhteistyöstä ja keskeisistä käytänteistä	HARMONISOINTI	yliopistot noudattavat oma käytänteitään tarjotessaan opintoja
yhteistyöopistot verkostoituneet ja on seutukunnallisia koordinaattoreita	VERKOSTOITUMINEN	yliopistot toimivat suoraan yhteistyöoppilaitoksen kanssa
työkaluja/menetelmiä, joiden avulla yliopistot ja alueelliset toimijat ennakoivat kysyntää	TARVEKARTOITUS	aluetoimijat tekevät omia kysyntä/tarveennakointejansa tai arvioivat oppiainetarjonnan perusteella kysyntää
yhteisesti määritelty prosessi kokoontumisineen ja dokumentteineen kytkeytyen toimeenpanosuunnitelmiin	SUUNNITTELU	alueelliset toimijat, yhden tai useamman toimiessa koordinaattorina, ottavat opinnot yliopistojen tarjonnasta
yhteistyötä varten yliopistoilla samat vakiosopimukset	SOPIMUKSET	kullakin yliopistolla oma sopimuksen kaava
pyrkimys yhteisrahoitteiseen toimintaan	RAHOITUS	maksullista palvelutoimintaa
maksut yhtenäiset ja pyrkimys yksikertaiseen käytäntöön	MAKSUT	maksut vaihtelevat
Avoin yliopisto.fi –palvelun integroidut sähköiset ja muut mediat	TIEDOTUS	koordinoidut alueelliset esitteet
erilaisia rekrytointimenetelmiä, joilla pyritään turvaamaan ryhmien muodostuminen	REKRYTOINTI	yhteistyöoppilaitos ottaa opiskelijat ja ilmoittaa yliopistolle
yliopisto rekisteröi; yhteistyöoppilaitoksella ekstranet -oikeus	REKISTERÖINTI	yliopisto rekisteröi
Sama opiskelijatunnus eri yhteyksissä	TUNNISTAMINEN	yhden yliopiston opiskelijatunnus, jossa ei laajempaa tunnistamista

fiilin ja näkyvyyden vahvistaminen. UCPorin koordinoiva rooli edesauttaa emoyliopistojen toimimista alueella. Aikuiskoulutus onkin UCPorissa ymmärretty laajasti kattamaan erilaiset aikuisopiskelijan koulutuspolut. Yliopistokeskuksessa tutkintokoulutus tukee aikuiskoulutusta ja koko ketjua tarvitaan. Aikuiset voivat aloittaa tai jatkaa opintojaan tarvittavasta koulutusvaiheesta alkaen.

Maakunnallisten ja alueellisten verkostojen koordinaatio on joka tapauksessa oltava yliopistoilla ja tästä syystä on luontevaa, että yliopistokeskukset koordinoivat oman alueensa avoimen yliopiston toimintoja. Olennaisen tärkeää on huolehtia yliopistokeskusten ja emoyliopistojen avoimesta yliopisto-opetuksesta vastaavien yksiköiden vuoropuhelusta ja yhteistyöstä. Tämä ei kuitenkaan muuta Vapaan sivistystyön oppilaitosten merkitystä ja asemaa, ne edelleen toteuttavat avointa yliopisto-opetusta omilla alueillaan toimintaprofiliensa mukaisesti. Koordinaattorina on yliopisto, välittäjänä on vapaan sivistystyön oppilaitos. (Rinta-Kanto & Nirvi 2008.) Satakunnan hankkeiden kokemukset osoittavat, että tämä malli toimii.

Koska kyseessä on maakuntakorkeakoulu-julkaisu, on lopuksi paikallaan sanoa muutama sana aluepolitiikasta ja korkeakoulupolitiikasta. Usein korkeakoulupolitiikka halutaan pitää tiukasti erossa aluepolitiikasta. Tosiasiassa aluepolitiikka on kuitenkin kiistaton osa korkeakoulupolitiikkaa. Eikä korkeakoulujen aluepolitiikka ole mitenkään uusi asia. Olihan Tarton yliopiston (1632) tai Turun Akatemian (1640) perustaminen myös omana aikanaan aluepolitiikkaa.

Lähteet

- Ahonen, K. & Nygård, A.-J. (toim.) 2006. Avoimen yliopiston koulutustarvekartoitus Satakunnassa. Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 7. Pori: Turun yliopisto.
- Ahonen, K. 2006. Avoimesti Satakunnassa - Avoimen yliopiston yhteistyöverkosto 2005–2006 ja toiminnan kehittäminen jatkossa. Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 10. Pori: Turun yliopisto.
- Helander, E., Ahola, J., Huttunen, J., Lahtinen, M., Okko, P., Suomalainen, H., Virtanen, I., Holm, K. & Mustonen K. 2009. Lisää yhteistyötä alueiden parhaaksi: yliopistokeskusten arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 1. Tampere.
- Linna, M. 2009. Satakunnan korkeakoululaitoksen kehittäminen – yhteistyöllä tuloksia. Pori: Satakunnan korkeakoululaitos.
- Lohikoski, S. 2008. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden koulutustarpeet Satakunnassa. SENNA – elinikäisen oppimisen ennakointihankkeen koulutustarvekartoituksen raportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu, sarja B, raportit 1.
- Rinta-Kanto, J. & Nirvi, M. 2008. Avoimen yliopiston asema, tehtävä ja tarpeet – näkökulmia vapaan sivistystyön kehittämisen kannalta. Selvitys opetusministeriölle 13.6.2008.

MALLEJA, KOKEMUKSIA
JA PUHEENVUOROJA
POHJOIS-KARJALASTA

Korkeakouluyhteistyönä parempi maakuntakorkeakoulu

Harri Mikkonen, aikuiskoulutusjohtaja, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu on toiminut vuodesta 2006 lähtien. Sen toiminta on kasvanut ja monipuolistunut vuosien aikana. Toimintaan ovat aktiivisesti osallistuneet useat organisaatiot, yritykset ja muut tahot. Pohjois-Karjalan kunnat ja kehittämissyhtiöt, koulutusorganisaatiot ja yritykset ovat mahdollistaneet korkeakoulutasoisen koulutuksen levittämisen laajasti maakuntaan. Maakuntakorkeakoulu on ollut joustava tapa toimia myös niillä alueilla, joissa perinteisesti ei ole ollut korkeakoulutarjontaa. Se on antanut toiminta-alustan, jossa voidaan kehittää uudenlaisia koulutuksen toteutusratkaisuja sekä tiivistää koulutusorganisaatioiden ja työelämän yhteistyötä. Maakuntakorkeakoulu on edistänyt omalta osaltaan vahvasti koulutuksen tasa-arvon toteutumista. Sillä on vahva rooli harvaan asutun alueen osaamisen kehittämisessä ja ylläpitämisessä.

Vuonna 2003 ammattikorkeakoululaissa ammattikorkeakoulun tehtäväksi määriteltiin koulutus, aluekehitys sekä tutkimus- ja kehitystyö. Pari vuotta myöhemmin yliopistolakiin määriteltiin yliopistolle velvoite toimia tutkimus- ja opetustehtävissään vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sekä ammattikorkeakoululle että yliopistolle asetettiin lainsäädännöllisesti velvoite toimia entistä aktiivisemmin ympäröivän yhteiskunnan kehityksen hyväksi.

Nähtiin, että Pohjois-Karjalan alueella toimivien ammattikorkeakoulun ja yliopiston ei ole tarkoituksenmukaista eikä perusteltua toteuttaa aikuiskoulutustehtäviään erikseen, kun tavoitteena on alueellisen aikuiskoulutuksen vahvistaminen. Maakuntakorkeakouluhankkeella mahdollistettaisiin molempien toimijoiden perus- ja hankerahoituksen optimaalinen hyödyntäminen alueen laajenevan aikuisväestön ja työelämän parhaaksi. Hakemuksessa todettiin, että ”toimijoiden resurssit eivät riitä tämän toimivan ja uuden aikuiskoulutusrakenteen luomiseen ja yhteistyörakenteen perustan luomiseen. Kun toiminnan lähtökohdat perustuvat yhteistyön konkreettiseen mahdollistamiseen ja se rakennetaan toimijoiden yhteisymmärryksessä, rakenteen ylläpitäminen on mahdollista osana perustoimintaa.” Maakuntakorkeakoulun toimintatapana oli siis hyödyntää jo olemassa olevia aikuiskoulutuspalveluja. Kehittää niitä alueen tarpeisiin entistä sopivammiksi ja ennen kaikkea tehostaa yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteistyötä.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamallia ja ideaa lähdettiin viemään eteenpäin vuoden 2004 syksyllä. Opetusministeriö oli viestittänyt vahvasti korkeakoulujen tehtä-

västä toimia vahvana aluevaikuttajana. Opetusministeriön Toiminta ja taloussuunnitelmassa vuosille 2006–2009 linjataan maakuntakorkeakoulun tehtävää seuraavasti:

Tavoitteiden toteutumista tuetaan hankerahoituksella ja tuloksellisuusrahoituksella. Hankerahoitusta suunnataan hankkeille, jotka tukevat pk-sektorin toimintaa ja hyvinvointipalveluja sekä edistävät yrittäjyyttä, hankkeille, jotka edistävät alueellisia innovaatiojärjestelmiä, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteisille maakuntakorkeakouluhankkeille sekä hankkeille, jotka tukevat ammattikorkeakoulujen keskinäistä verkottumista ja verkottumista yliopistojen kanssa.

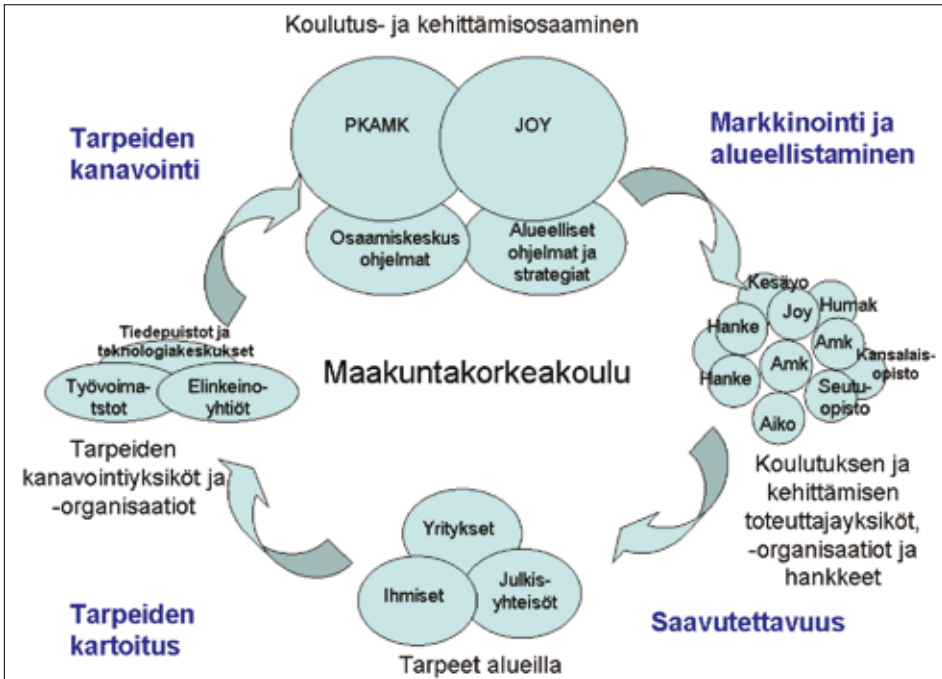
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu toimi tuossa vaiheessa vahvasti vielä Joensuun lisäksi Outokummussa, Kiteellä, Nurmeksessa ja Lieksassa. Kuitenkin ensimmäisiä merkkejä ammattikorkeakoulun keskittämistä Joensuuhun oli vahvasti ilmassa. Ammattikorkeakoulun juuret maakunnassa olivat syvällä. Se on ollut ja tulee jatkossakin olemaan vahva aluevaikuttaja. Ammattikorkeakoulu on osallistunut aktiivisesti maakunnassa erilaisiin koulutus sekä tutkimus- ja kehittämistehtäviin, joten Opetusministeriölle osoitettu rahoitushakemus maakuntakorkeakouluhankkeesta vuodelle 2006 oli normaali jatkumo aluevaikutustyöhön. Samoin Joensuun yliopisto oli tehnyt vahvaa ja tuloksellista työtä maakunnan hyväksi jo vuosikymmenien ajan. Tammikuussa 2005 maakuntakorkeakoulun toimintaa hahmoteltiin seuraavasti:

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -kokeilun painopisteenä on aikuis- ja täydennyskoulutustoiminta. Päävastuullisina toimijoina ovat Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aikuiskoulutus. Aikuiskoulutuspalvelujen alueellistamisessa ja markkinoinnissa hyödynnetään hyvin toimivaa aikuiskoulutuksen yhteistyöverkostoa: Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymän Aikuisopisto ja Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto, Joensuun Vapaaopisto ja Joensuun lyseon lukion aikuislinja.

Maakunnassa oli tehty aktiivista alueellista yhteistyötä aikuiskoulutuksessa koko 2000-luvun ajan. Aikuiskoulutusyhteistyö muotoutui vahvasti Aikuiskoulutuksen Voima -brändin ympärille. Toiminta muokkautui lopulta AIVO-hankkeeksi, jonka konkreettinen ilmentymä on Joensuun ydinkeskustassa toimiva asiakaspalvelupiste. Pohjois-Karjalan aikuiskoulutusorganisaatiot olivat sitoutuneet Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellisessa toimenpideohjelmassa (AITO) aikuiskoulutuksen maakunnalliseen kehittämiseen. Yhtenä painopisteenä tässä ohjelmassa on ollut kehittää aikuiskoulutuksen muotoja ja ohjausta sekä luoda ajantasaista aikuisopiskelijan tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut.

Pohjois-Karjalan aikuiskoulutusorganisaatioiden yhteisen Aikuiskoulutuksen Voima -työryhmän yhteistyön tuloksena Pohjois-Karjalaan luotiin AITO-ohjelman pohjalta Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen visio 2010. Vision mukaisesti aikuiskoulutustoimijoiden voimakaalla yhteistyöllä oli tarkoitus tuottaa asiakaslähtöisesti monipuolista ja laadukasta osaamista. Pohjois-Karjala haluttiin nostaa aikuiskoulutuksen mallimaakunnaksi. Maakunnan aikuiskoulutuksen yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen oli tarkoitus ottaa mukaan kattavasti myös työelämän eri sidosryhmät.

Maakuntakorkeakoulun rahoitushakemus laadittiin vuoden 2004 syksyn aikana. Tavoitteena oli lisätä korkeakoulujen näkyvyyttä ja toimintaa maakunnassa. Näihin päämääriin pyrit-

Kuvio 1. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun tehtävät ja toimintaympäristö.

tiin ennen kaikkea tehostamalla alueella korkeakoulutasoista täydennyskoulutusta. Maakuntakorkeakoulua lähdettiin heti sen toiminnan alusta lähtien viemään ”koulutuskytkiä edellä”. Joskin tavoitteena oli myös tutkimus- ja kehittämistoiminnan käynnistäminen ja elvyttäminen seuduilla. Lisäksi ongelmana nähtiin asiakkaiden vähäinen tietoisuus koulutuspalveluiden olemassaolosta, niiden saatavuudesta sekä mahdollisuudesta palvella joustavasti esimerkiksi elinkeinoelämän tarpeita.

Näin maakuntakorkeakoulun tehtävät muotoutuivat tavoitteiksi:

1. asiakaslähtöisten aikuiskoulutuspalvelujen sekä korkeakoulutasoisten tutkimus- ja selvitys- ja kehittämisspalveluiden tuottamista ja tuomista alueille
2. toimivien suhteellisen kiinteiden alueellisten aikuiskoulutuksen tiedotus-, ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittämistä, johon liittyy erityisesti elinkeinoelämän tarvitsemiin koulutus- ja kehittämisspalveluiden markkinointi sekä
3. aikuiskoulutusorganisaatioiden yhteistyön kehittämistä ja syventämistä.

Maakuntakorkeakoulun organisaatiota hahmoteltiin ymmärrettävästi monelta suunnalta syksyllä 2005. Vaihtoehtoja oli ainakin kaksi:

1. vaihtoehto: Kuhunkin tiedotus-, ohjaus- ja neuvontapalvelupisteeseen palkataan osa-aikainen (esimerkiksi päivä viikossa) koordinaattori. Yksi edellä mainituista koordinaattoreista toimii koko hankkeen koordinaattorina (esimerkiksi kaksi päivää viikossa).

Alueelliset koordinaatioryhmät kootaan alueen tarpeet ja toimijat huomioiden. Koko koordinaatioryhmä koostuu koordinaattoreista, aikuiskoulutusorganisaatioiden edustajista ja elinkeinoelämän edustajista. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus tekee jatkuvan arvioinnin ja loppuraportin hankkeen toiminnasta.

2. vaihtoehto: Yksi koordinaattori (puolipäiväinen), joka vastaa kaikkien kolmen toimipisteen, toiminnan ja toimintamallin kehittämisestä. Valitaan alueelliset ja koko hankkeen koordinaatiotyöryhmät. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus tekee jatkuvan arvioinnin ja loppuraportin hankkeen toiminnasta.

Lähtökohtana organisaatorakenteelle oli ajatus, että maakuntakorkeakoulu toimii pääsääntöisesti kolmella paikkakunnalla: Kiteellä, Lieksassa ja Outokummussa. Tässä vaiheessa Nurmes ei ollut vielä mukana suunnitelmissa. Katsottiin, että Lieksa ”hoitaa” myös Nurmesen koulutustarpeet.

Maakuntakorkeakouluhanke sai Opetusministeriön ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun välisessä Tavoite- ja tulossopimuksessa hankerahaa vuosille 2006–2007 yhteensä 100 000 €. Hankerahojus ei ollut yllätys, sillä Opetusministeriö linjasi vuosien 2006–2008 korkeakouluyhteistyöstä seuraavasti: yksiköitä kootaan suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja vähennetään alueellisesti hajaantuneiden toimipisteiden määrää. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistä maakuntakorkeakoulutoimintaa kehitetään palvelemaan kunkin korkeakoulun koko toiminta-alueita opetuksen ja soveltavan tutkimuksen avulla.

Jotta koulutustoimintaan olisi jäänyt resursseja, katsottiin, että hanke ei voi palkata koko-aikaisia koordinaattoria tai projektipäällikköä. Mutta nopeasti kaikille tuli selväksi, että tavoitteisiin päästäkseen hankkeen on palkattava kokoaikainen projektipäällikkö. Projektipäälliköksi valittiin viestinnän koulutusohjelman lehtori Kari Kallberg. Hän aloitti projektipäällikön tehtävät 18.4.2006.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun projektiryhmä kokoontui ensimmäisen kerran 9.2.2006 Joensuun Tiedepuistossa. Paikalla olivat ammattikorkeakoulun ja yliopiston edustajat. Projektiryhmä linjasi hankkeen ensisijaiseksi tavoitteeksi toimintamallin kehittämisen hankkeessa. Hankerahojus oli tarkoitus käyttää mahdollisimman vähän itse koulutuksen järjestämiseen. Projektiryhmä piti tärkeänä, että ”hankkeen liikkeelle lähtö tehdään rauhallisesti ja harkitusti hyödyntäen olemassa olevia rakenteita. Olemassa olevat seudulliset verkostot (toimijat, hankkeet ja viranomaiset) ovat lähtökohta toiminnan suunnittelussa.”

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Joensuun yliopiston Korkeakoulujen yhteistointaselvityksessä vuodelta 2006 nähtiin maakuntakorkeakoulu yhtenä tärkeänä toimijana. Selvityksessä pidettiin tärkeänä, että ”jo aloitettua korkea-asteen avoimen opetuksen markkinointia tehostetaan.

Siinä yhtenä tärkeänä foorumina nähtiin maakuntakorkeakouluyhteistyö (yliopiston aikuiskoulutuksen palvelupisteajattelu). Sen avulla voidaan kehittää markkinointia ja asiakkaiden neuvontapalveluja maakunnassa sekä tehdä yhteisiä koulutustarvekartoituksia ja koulutuksia. Maakuntakorkeakoulu edistää molempien oppilaitosten koulutuksellisen

tasa-arvon tavoitteita. Erääksi hyväksi tiedotus- ja markkinointi-areenaksi nähtiin yhdessä suunniteltu virtuaalinen korkea-asteen avoimen koulutustarjotin. Tarjotin voisi olla osa mainittua maakuntakorkeakoulu- tai palvelupisteajattelua. Myös verkko-opetuksen kehittämistä voitaisiin tehdä yhteistyössä ja järjestää esimerkiksi yhteisiä verkkopedagogiikan koulutuksia.

Samaisessa selvityksessä otettiin kantaa myös pidemmälle menevään joko toiminnalliseen tai organisatoriseen yhteistyöhön. Välyteltiinpä selvityksessä myös ammattikorkeakoulun aikuiskoulutuksen ja yliopiston täydennyskoulutuksen osakeyhtiömalleja.

Maakuntakorkeakoulutoiminnan aloitus Pohjois-Karjalassa oli helppoa ja luontevaa, sillä siihen oli selkeä tarve ja tilaus. Maakuntakorkeakoulun kehittäminen oli Opetusministeriön tavoitteena. Se nähtiin myös tehokkaaksi välineeksi, kun ministeriö alkoi ajaa ponnekkaasti korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä eteenpäin. Maakuntakorkeakoulu oli oivallinen väline kattamaan rakenteellisen kehittämisen myötä tulevia korkeakoulutuksen katvealueita. Se oli joustava ja korkeakoulujen yhteistyötä edistävä toimintatapa. Maakuntakorkeakoulu palveli Pohjois-Karjalassa hyvin molempien korkeakoulujen alueellisia tavoitteita.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu on sitoutunut vahvasti maakuntakorkeakoulutoimintaan, sillä korkeakoulujen rakenteellisen kehityksen tuloksena ammattikorkeakoulun toimipisteet keskitetään maakunnasta Joensuuhun. Ammattikorkeakoulun tavoitteena on ollut toimia rakenteellisesta kehittämisestä huolimatta periaatteella: ”Maakuntaa ei jätetä!”.

Maakuntakorkeakoulun kehittäminen oli helppoa erityisesti Pohjois-Karjalassa, sillä jo aiemmin alkanut aikuiskoulutusyhteistyö eli AIVO-toiminta pohjusti sopivasti Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun kehittämistä ja kasvamista. Ammattikorkeakoulu ja yliopisto olivat jo ”löytäneet” toisensa. Maakuntakorkeakoulun myötä yhteistyöhön saatiin selkeä tavoite, suunta ja ennen kaikkea resurssit.

Maakuntakorkeakoulutoiminta ei olisi ollut mahdollista ilman maakunnassa toimivia yhteistyökumppaneita, joita ovat kunnat, elinkeinoyhtiöt: Joensuun seudun kehittämissyhtiö Oy (JOSEK), Keski-Karjalan kehitysyhtiö Oy (KETT) ja Pielisen Karjalan kehittämiskeskus Oy (PIKES) sekä työvoimaviranomaiset. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu on luonut erityisen hyvät suhteet kuntiin ja elinkeinoyhtiöihin, joka on mahdollistanut maakuntakorkeakoulun tehokkaamman toiminnan alueen elinkeinoelämän ja yksilöiden hyväksi. Vaikka Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toiminta on vasta vakinaistumassa, sen juuret ovat syvällä Pohjois-Karjalan seutujen kehittämisen mullassa.

Tausta-aineistoa

Aikuiskoulutuksen Voima –työryhmä.

Joensuun yliopiston ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yhteistoimintaselvitys. 2006. L351/2003. Ammattikorkeakoululaki.

L645/1997. Yliopistolaki.

Opetusministeriö. 2005. Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2006–2009.

Pohjois-Karjalan AITO-ohjelma. 2005.

Maakuntakorkeakoulu seudullista korkeakoulutuksen kumppanuutta etsimässä

Pia-Riitta Pekkanen, suunnittelija, Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke

Maakuntakorkeakoulutoiminnan ajatuksena on yhteistyön lisääminen korkeakoulujen kesken, mutta myös korkeakoulujen ja alueellisten toimijoiden välillä. Parhaimmillaan yhteistyö on keskustelevaa ja käytännöllistä toimintaa. Yhteistyössä osapuolet pyrkivät yhteisin ponnistuksin saamaan aikaa osapuolia hyödyntäviä toimenpiteitä ja tuloksia. Tavoitteena on saada synergiaetuja ja sellaisia kehittämisvaikutuksia, joita ei yksin tehtynä välttämättä syntyisi. Maakuntakorkeakoulun puitteissa tehtävä yhteistyö toimii keinona elinikäisen oppimisen periaatteiden toteuttamiseksi ja koulutustason päivittämiseksi. Haasteena ja keskeisenä tavoitteena on tasa-arvoisten korkea-asteen koulutusmahdollisuuksien saatavuuden parantaminen seuduilla toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Maakuntakorkeakoulussa on ajanoloon mahdollista päästä kumppanuuteen, jossa osapuolet voivat olla riippuvaisia toisistaan, mutta eivät kontrolloi toisiaan.

Osaavan työvoiman saatavuus on noussut yhä merkittävämmäksi asiaksi työikäisten ikäluokan pientyessä. Maakuntakorkeakoulun toiminnassa alueita palvellaan ensisijaisesti aikuis-koulutuksella. Aikuiskoulutuksen merkitys voidaan nähdä kolmella tasolla:

1. yksittäisen ihmisen osaamisen kehittämisenä
2. organisaatioiden ja työyhteisöjen osaamisen kehittämisenä ihmisten osaamisen kautta sekä
3. alueen osaamisen kehittämisenä ja välineenä vetovoiman ja kilpailukyvyyn säilyttämiseksi.

Korkeakoulutuksen keinoin voidaan parantaa työmahdollisuuksien ja osaavan työvoiman kohtaamista, myös harvaanasuttuja seutuja ajatellen. Koulutusta tulisi kohdentaa ja kehittää seudulliset tarpeet huomioiden. Koulutuksen tarjoamisessa ja koulutus- ja osaamistarpeisiin vastaamisessa hyödynnetään muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaa. Verkottuminen ja verkostoitumisen monipuolinen hyödyntäminen koulutuksessa, opetuksessa ja palvelukokonaisuudessa edistää elinikäistä oppimista, osaamisen päivittämistä ja osaamistason nostamista.

Tässä artikkelissa tarkastellaan maakuntakorkeakoulun puitteissa tavoiteltavia asioita korkea-asteen koulutustoimijoiden palvelutarjonnan ja aikuiskoulutuksen kehittämiseksi koko

maakuntaa palvelevaksi verkostoksi ja kokonaisuudeksi. Artikkelissa tuodaan esille yleisesti huomioita maakuntakorkeakoulun lähtökohdista, seudullisesta toiminnasta, harvaanasutujen alueiden osaamisen kehittämistarpeista, kumppanuuden tavoitteesta sekä tulevaisuuden haasteisiin vastaamisesta Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toiminnasta saatujen kokemusten pohjalta.

Maakuntakorkeakoulu vastaa alueellisiin koulutus- ja osaamistarpeisiin

Maakuntakorkeakoulun toiminnan tavoitteet sisältävät laajan joukon huomioita yleiseen yhteiskunnalliseen ja alueelliseen keskusteluun. Taustalla tavoitteiden asettelua ovat muokkautumassa yhtäältä työn luonteen muutokseen vaikuttavat tekijät ja tarve innovatiivisuuden lisäämiseen. Toisaalta verkostomaisen toimintamallin luomat mahdollisuudet korkeakoulujen palvelujen tarjoamiseksi myös harvaanasutuilla seuduilla.

Keskeisinä lähtökohtina maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämiseksi voidaankin osaltaan pitää juuri työn luonteen muuttumista yhteiskunnassa, jatkuvan osaamisen kehittämisen ja päivittämisen kasvavaa tarvetta sekä osaamis pääoman merkitystä osana työtä. Työelämässä kunkin yksilön, ja siten myös henkilöstön, tietojen ja taitojen sekä koulutuksen ja kokemuksen arvostuksen ja uudenlaisen käytön myötä ihmistä voidaan pitää merkittävänä itsenäisenä tuotannollisena tekijänä. Työntekijät omistavat kasvavassa määrin oman tuotantovälineensä, joka usein käsitetään henkiseksi pääomaksi ja osaamiseksi. (Aaltonen & Wilenius 2002.)

Maakuntakorkeakoulujen kehittämiseen ja tavoitteen asetteluun liittyy myös meneillään oleva korkeakoulukentän rakenteellinen kehittäminen, jossa pyritään kohdentamaan käytännön toimintaa korkeakoulutuksessa ilmenevien päällekkäisyyksien poistamiseksi. Maakuntakorkeakoulutoiminnasta todetaan seuraavasti:

Ammattikorkeakoulut kehittävät yhteistyössä yliopistojen kanssa maakuntakorkeakoulu- ja vastaamaan alueellisiin koulutustarpeisiin. Maakuntakorkeakoulujen toiminnan tavoitteena on seutukuntien kehittämistyön tukeminen, koulutuksen saatavuuden parantaminen sekä koulutusorganisaatioiden yhteistyön lisääminen. (Opetusministeriö 2009a.)

Toiminnan avulla ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulisi siis pystyä paremmin vastaamaan alueellisiin tarpeisiin. Yliopistolain (1997) mukaisesti yliopistojen tulee edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta hoitamalla perustehtäviään vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Myös ammattikorkeakoululaisista (2003) todetaan, että alueellisella toiminnalla tuetaan työelämää ja aluekehitystä: monialaisuus ja alueellisuus ovat ammattikorkeakouluja luonnehtivia ominaisuuksia. (Opetusministeriö 2009b.). Alueellisella vaikuttavuudella voidaan tarkoittaa korkeakoulujen vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan tai alueen kanssa ja toteutettavaa yhteiskunnallista palvelutoimintaa.

Korkeakoulutoiminnan alueellisia ulottuvuuksia ovat ainakin seuraavat: dynamon rooli (teknologiakylät, tiedepuistot, osaamiskeskukset, innovaatio- ja uusyritystoiminta), virikkeet kulttuuri- ja yhteiskuntaelämälle, väylä kansainvälistymiseen sekä imagon rakentaja ja kohentaja (Virtanen 2001). Kosken (2006) mukaan maakuntakorkeakouluajattelussa yhdistyvät

elinikäisen oppimisen¹ periaatteet, verkostoitunut oppivan alueen² toimintamalli ja korkeakoulujen kolmannen tehtävän edellyttämä alueellinen palvelutehtävä ja vuorovaikutus.

Maakuntakorkeakoulujen toimintamalleilla tavoitellaan väestön osaamistason nostamista korkeakoulutustarjontaa lisäämällä kattavasti koko maan alueella. Alueellisiin tarpeisiin vastataan myös sillä, että korkeakoulujen palvelukokonaisuudet ulotetaan keskusalueiden ulkopuolelle kohdennetulla T&K- ja innovaatiotoiminnalla sekä yleisellä kehittämistyön tukemisella. Tavoitteiden toteuttaminen vaatii erityisesti kumppanuutta sosiaalisen pääoman ja yhteistyöverkostojen kehittämiseksi niin korkeakoulutoimijoiden kuin seudullisten toimijoiden välillä. Tavoitteiden toteuttamisessa ja tulosten aikaan saamisessa osaamisen jakamisella on keskeinen sija.

Seudullisella yhteistyöllä tuloksiin

Maakuntakorkeakoulutoiminnan merkittävimpana tavoitteena on kehittää ja parantaa toimijoiden välistä yhteistyötä koulutuksen, osaamisen kehittämisen ja kehitys- ja tutkimustoiminnan toteuttamisessa. Toiminnalta odotetaan myönteistä vaikutusta alueen aktiivisuuteen sekä koulutus- ja osaamistarpeiden tunnistamiseen. Yhteisellä tekemisellä on mahdollisuuksia vaikuttaa muun muassa alueellista koulutusta palvelemaan etäopiskelumahdollisuuksien ja monimuoto-opetusmenetelmien kehittämiseen, kehittämishankkeiden suuntaamiseen ja resurssointiin sekä koordinaatioon ja uusien palvelujen kehittämiseen.

Korkeakoulujen ja alueen tai seudun välinen vuorovaikutus on osaltaan vaikuttamassa maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämiseen ja toteuttamiseen. Oleellista on löytää tasapaino alueen tarpeiden ja toteutusmahdollisuuksien välille. Maakuntakorkeakoulua voidaan ajatella keinona rakentaa yhteistä kieltä seudullisten toimijoiden ja korkeakoulutoimijoiden välille. Verkostoituminen ja vuorovaikutus luovat edelleen alueellista vaikuttavuutta.

Koko maakuntakorkeakoulun toiminnan ajan pitkántähtäimen tavoitteena Pohjois-Karjalassa on ollut juurruttaa toiminta osaksi Pohjois-Karjalan koulutustoimijoiden yhteistyötä ja toimia yhtenä tapana toimijoiden välisen vuorovaikutuksen lisäämisessä. Maakuntakorkeakoulu voi toimia sateenvarjona, joka kokoaa alleen aikuiskoulutus- ja korkeakoulupalvelut, niiden saavutettavuutta ja tunnettuutta lisäten. Maakuntakorkeakoulun toiminnalla on etsitty keinoja vuosille 2006–2010 tehdyn korkeakoulujen aluestrategian Pohjois-Karjalassa (2005) toteuttamiseksi: korkea-asteen yhteistyön vahvistaminen maakunnassa muun muassa aikuis- ja täydennyskoulutuspalveluiden maakunnallistamisen, tutkimus- ja kehitystoiminnan ja aikuiskoulutuspalvelujen alueellistamisen ja markkinoinnin osalta.

Toiminnan keskeisiksi toimenpidekokonaisuuksiksi Pohjois-Karjalassa on maakuntakorkeakoulun hankesuunnitelmaan (2005) kirjattu:

¹ Elinikäinen oppiminen = Globalisaatio, tietoyhteiskuntakehitys sekä yritysten ja yhteisöjen verkostomainen toimintatapa edellyttävät jatkuvaa inhimillisen pääoman kehittämistä ja kasvattamista eli elinikäistä oppimista (Koski 2005).

² Oppiva alue = On 'European Lifelong Learning Initiativen' mukaan alue, joka tunnistaa ja ymmärtää oppimisen keskeisen merkityksen hyvinvoinnin, sosiaalisen vakauden ja henkilökohtaisen onnellisuuden kehittämisessä ja joka suuntaa sen kaikki inhimilliset, fyysiset ja taloudelliset voimavarat viisaasti ja innovatiivisesti asukkaidensa henkisen pääoman kehittämiseen (Koski 2005).

1. Kehittäminen: Maakuntakorkeakoulu kanavoi maakuntakorkeakoulutoimijoiden osaamista tukemaan seutukuntien elinkeinopoliittista ja palvelutuotannon tavoitteita ja kehittämistä.
2. Saatavuus: Maakuntakorkeakoulu parantaa yksittäisten opiskelijoiden, julkisen ja yksityisen sektorin mahdollisuuksia hyödyntää korkea-asteen koulutusyksiköiden tarjoamaa osaamista sekä lisää koulutuksellista tasa-arvoa maakunnassa.
3. Yhteistyö: Maakuntakorkeakoulu lisää alueellista vaikuttavuutta kehittämällä koulutusorganisaatioiden välistä ja alueen muiden toimijoiden välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua (verkostoituminen) koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.
4. Innovaatiotoiminta: Vahvistaa korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan edellytyksiä ja merkitystä maakunnan elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kehittämisessä.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun tavoitteellisen toiminnan kannalta vastavuoroisen luottamuksen rakentumisella on keskeinen merkitys toimenpiteiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja kehittämisessä. Maakuntakorkeakoulun toiminnan käynnistäminen ja innoivointi pohjaa tavoitteeseen, jolla pyritään saamaan yhdessä aikaan jotain ennen tuntematonta koulutustason nostamiseksi ja osajien saatavuuden turvaamiseksi myös väljästi asutuilla alueilla. Kehitys- ja toteutustyölle on asetettu paljon odotuksia erityisesti seutukunnissa, vaikkakin uutta luova eteneminen on usein epävarmaa, kun vakiintuneita ja tuttuja toimintatapoja ei voida hyödyntää. Kehitystyössä ja toiminnan suuntaamisessa ratkaisut perustuvat keskusteluun, tietojen vaihtoon ja vastavuoroisuuteen.

Verkostoituminen on maakuntakorkeakoulutoiminnan kantava voimavara. Verkostomaisella yhteistyöllä voidaan jatkossa entistä paremmin sitouttaa toteutusalueiden koulutustoimijat ja muut toimijat laadukkaan tarvelähtöisen koulutustarjonnan suuntaamiseen ja toteuttamiseen. Keskinäisen luottamuksen ja vastavuoroisen keskustelun voidaan olettaa olevan myös yksi tapa entistä kohdennetumpaan, parempaan ja laadukkaampaan koulutuksen ja palvelujen kehittämiseen toimintaympäristössä.

Keskeisellä sijalla Pohjois-Karjalassa maakuntakorkeakoulu -hankkeen toiminnan käynnistämässä keväällä 2006 oli ajatus aktiivisista seudullisista toimijoista. Aloitettujen seudullisten keskustelujen pohjalta kutsuttiin koolle joukko keskeisiä seudullisia toimijoita ja korkeakoulujen edustajat. Seudulliset toimijat yhdessä maakunnan korkeakoulutoimijoiden kanssa aloittivat yhteistyö- ja keskustelufoorumien luomisen esiin nouseviin koulutus- ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi kullakin seudulla. Seutu- ja aluelähtöisyyttä toteutetaan seudullisen toimijaverkoston kautta. Toiminta suunnitellaan ja toimintaa kohdennetaan kunkin seutukunnan tai alueen erityispiirteet tunnistaen. Tavoitteena on mahdollisuuksien mukaan hyödyntää jo olemassa olevia rakenteita ja niitä edelleen kehittää alueille sopiviksi. Toiminnassa on alusta lähtien seudullisen ajattelun rinnalla korostettu alueellisuutta ja paikallisuutta.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun seudullisiksi foorumeiksi, alustavien keskustelujen pohjalta ja koolle kutsuttujen seudullisten ohjausryhmien (hankkeen alussa yhteistyöryhmien) myötä, muotoutuivat: Keski-Karjala (Kitee, Kesälahti, Tohmajärvi ja Rääkkylä), Ou-

tokummun seutu (Outokumpu ja Polvijärvi) ja Pielisen Karjala, johon kuuluvat Ylä-Karjalan seutu (Nurmes, Valtimo ja Juuka) ja Lieksa. Viidentenä alueena mukaan on tulossa Ilomantsi.

Seudullisten ohjausryhmien yksi tehtävä on koordinoita ja löytää koulutus- ja osaamistarpeita sekä kanavoidsa keskeiset tarpeet seudulliseen koulutuksen, osaamisen ja kehittämisen toimenpideohjelmaan (koulutus-, kehittämis- ja innovaatiosuunnitelma). Toimenpideohjelman toteuttaminen tapahtuu koulutusorganisaatioiden ja seudullisten toimijoiden yhteistyönä. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun seudullisten ohjausryhmien toiminta jatkuu ja ne kokoontuvat vähintään kaksi kertaa vuodessa. Ohjausryhmien yhtenä tehtävänä on päivittää seudullisia koulutus-, kehittämis- ja innovaatiosuunnitelmia.

Keskusteluissa esiin on nostettu yliopiston rooli seudullisessa toiminnassa. Alueilla odotetaan yliopistolta usein varsin konkreettisia kehittämispalveluja yritysten ja organisaatioiden ongelmanratkaisussa. Yliopistojen siteet paikallisyhteisöön tai paikalliseen elinkeinoelämään koetaan ohuiksi (Virtanen 2002). Kaiken kaikkiaan yliopistojen rooli vaihtelee alueen mukaan (Kosonen & Vilhula 2006). Ammattikorkeakoulun on nähty vastaavan paremmin seudullisiin tarpeisiin, mutta senkään tunnettuus tai toimintojen oikea-aikaisuus ja laajuus eivät ole aina saaneet positiivista vastakaikua etenkin pk-yrityssektorilla (Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu 2006).

Maakuntakorkeakoulun toimijoiden yhteistyössä puhutaan kumppanuudesta. Aito kumppanuus ja vuorovaikutus, myös Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toiminnassa, vaatii verkostomaisia suhteita seudullisten toimijoiden, koulutustoimijoiden, paikallisen elinkeinoelämän ja korkeakoulujen välillä. Käytännössä tarvitaan monipuolisia henkilökohtaisia kontakteja ja tapaamisia, jotka seudullinen ohjausryhmätyöskentely osaltaan mahdollistaa. Seudullisilla verkostoilla pystytään yhdistämään voimavaroja ja tuloksena saadaan aikaan enemmän sellaista, mitä yksin ei voisi saavuttaa (Numminen & Stenvall 2004). Alueellinen kilpailukyky voikin olla maakuntakorkeakoulun myötä saavutettava lisäarvo seudullisuuteen.

Korkeakoulujen palveluja maakuntakeskuksen ulkopuolelle

Lähtökohtana alueelliselle maakuntakorkeakoulutoiminnalle on seudulla olevat osaamis- ja koulutustarpeet sekä näiden tarpeiden löytäminen ja tunnistaminen. Maakuntakorkeakoulun kautta tarjotaan, kehitetään ja markkinoidaan mahdollisuuksien mukaan monipuolistuvaa korkeakoulutasoista koulutusta, joka vastaa täydennys-, lisä-, erikoistumis- ja asiantuntijakoulutustarpeisiin. Entistä suunnitelmallisemmän avoimen korkeakouluopetustarjonnan lisäksi myös tutkintotavoitteista koulutusta ja lyhytkoulutuksia tarvitaan. Yleinen sivistystehtävä on osa maakuntakorkeakoulun toiminta-ajatusta. Osaamis- ja koulutustarpeiden rinnalla esiin nousee myös elinkeinoelämää ja palvelutuotantoa tukevia tutkimus- ja kehittämistarpeita. (Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu 2007.)

Toiminnan toteuttamiseen kuuluu tärkeänä osana aikuisopiskelijan ohjaus-, neuvonta- ja tukipalvelujen järjestäminen. Selkeät neuvonta-, ohjaus- ja tukipalvelut ovat aikuiskoulutautumista hyvin jäntevöittäviä ja ohjaavia keinoja. Opintojen ohjaaminen on erityisen tärkeää aikuisopiskelijoiden kohdalla, kun on otettava huomioon myös aiemman koulutuksen ja työ-

uran vastaavuudet ja sisällöt opetussuunnitelmien osalta. Neuvonta-, ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen tukee osaltaan koulutuksen näkyvyyden lisäämistä. Aktiivinen korkeakoulutusmahdollisuuksien ja -tarjonnan esiin tuominen sisältyy palvelukokonaisuuteen. (Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu 2007.)

Pohjois-Karjalassa seudulliset koulutuksen, osaamisen ja kehittämisen toimenpideohjelmat on koottu vuoden 2007 aikana laajapohjaisissa seudullisissa ohjausryhmissä ja pienemmissä seudullisissa työryhmissä. Toimenpideohjelman kokoamistyössä on todettu muun muassa se, että toteutettavien neuvonta-, ohjaus- ja tukipalvelujen kautta on hyvät mahdollisuudet huomioida myös seudullisten koulutustarpeiden selvittämiseen liittyvät asiakokonaisuudet. Koulutus- ja osaamistarpeita saataneen parhaiten esille toimijakohtaisten neuvotteluiden ja henkilökohtaisten keskustelujen kautta yhteistyössä esimerkiksi kehittämissyhtiön edustajan kanssa tai seudullisen koulutuskoordinaattoritoiminnan kautta. Tarpeet voitaisiin nostaa esille osana toimijan (yritys tai yhteisö) kokonaiskehittämistä ja kehittämissuunnitelmia.

Seudullisissa keskusteluissa (muun muassa seutukuntatapaamiset ja seudulliset ohjausryhmät) on korostunut voimakkaasti täydennyskoulutustarpeet. Jatkuva vuorovaikutus ja kanssakäyminen koulutusorganisaatioiden ja seudullisten toimijoiden (yritykset ja julkinen sektori) välillä on tärkeää ajantasaisen ja tarvelähtöisen henkilöstökoulutuksen toteutumiseksi. Koulutuksella on mahdollisuus vastata tarpeisiin, huomioiden se, että koulutusta tarvitaan koko ajan asiakkaiden tarpeeseen ”ennakoivasti”.

Elinkeinoelämän ja julkishallinnon talouskeskeisten koulutustarpeiden rinnalla on merkityksellistä huomioida myös ihmisten itsensä kehittäminen ja korkeakoulujen sivistyksellinen tehtävä. Huomion arvoista on, että jatko- ja lisäkoulutautumisella on taipumus kasaantua jo korkeasti koulutuneille henkilöille. Enemmistönä aikuisopiskelijoissa ovat naiset, jolloin haasteeksi nousee aktivoida miehet kouluttautumaan. Jatkossa haasteena ovat myös vähemmän koulutettujen löytäminen ja aktivoiminen.

Kaikilla Pohjois-Karjalan seutukunnilla korostuivat koulutuksen järjestämisen osalta varsin samanlaiset asiat. Koulutuksen tulisi tapahtua ensinnäkin mahdollisimman lähellä koulutettavia, koska koulutukseen ei lähdetä mielellään pitkän välimatkan päähän. Toiseksi koulutuksen järjestämisessä tarvitaan erilaisia ja monimuotoisia opetus- ja opiskelumenetelmiä. Nämä ovat käytännön sanelemia välttämättömyyksiä pitkien välimatkojen vuoksi. Pelkän verkko-opetuksen ei kuitenkaan katsota olevan riittävää. Opintojen monimuotoistaminen, etäopiskelun tukeminen ja tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen koulutuksen toteuttamisessa ovat keskeisellä sijalla joustavien opintosuoritustapojen toteuttamisessa. (Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu 2007; Vartiainen 2006.)

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen teettämien yrityshaastattelujen (2006) mukaan pohjoiskarjalaisten pk-yritysten koulutus- ja osaamistarpeissa keskeistä on se, että koulutuksen tulee vastata yksilön tarpeisiin. Useissa pienissä yrityksissä hiljaisen tiedon siirtyminen voitaisiin varmistaa kouluttamalla ammatillisia asiantuntijoita omista tehtäviin perehdytetystä työntekijöistä.

Korkeakoulutustarjonnan merkitys kunnalle ja seutukunnalle näkyy lähinnä yleisen hyvinvoinnin kasvuna. Koulutus tarjoaa virikkeitä ja mahdollisuuksia asukkaille sekä lisää usein

alueen kulttuuritarjontaa. Alueen ja kunnan imagon kohottamisessa korkeakoulutusmahdollisuuksien merkitys on suuri. Koulutusmahdollisuudet parantavat asukkaiden pysymistä paikkakunnalla. Kun alueella on ihmisiä, tarvitaan palveluja ja edelleen palveluntuottajia ja mahdollisesti myös uusia yrittäjiä tarjoamaan palveluja. Aikuiskoulutuksen kautta korkeasti koulutettujen yrittäjyysaktiivisuutta voidaan lisätä. (Parkkinen & Vartiainen 2005.)

Tulevaisuuden haasteisiin vastataan aikuiskoulutuksella

Suomessa taloudellinen kasvu, innovaatiotoiminta ja teknologinen kehitys ovat pääsääntöisesti keskittyneet kasvukeskuksiin. Huomattavasti enemmän on alueita, jotka kamppailevat ikääntyvän väestörakenteen, työttömyyden ja taloudellisten ongelmien kanssa. Tällaisiin epäsuotuisiin alueisiin lukeutuu myös Pohjois-Karjala lukuun ottamatta maakuntakeskusten ydinaluetta. Ongelmana näillä alueilla on yleensä se, että sieltä puuttuu tarvittava infrastruktuuri, osaajat, yhteistyökumppanit ja markkinat. (Kosonen 2001.) Puhutaan instituutionaalista ohuudesta. Alueilta puuttuu kriittinen massa, kun innovaatiokykyyn vaikuttavia ja sen kehittämiseen panostavia instituutioita ja toimijoita on vähän ja toisaalta niiden vuorovaikutus ei toimi. Epäsuotuisien alueiden olisi kyettävä löytämään uusia ratkaisuja dynaamisten verkostojen ja yhteistyön aikaansaamiseksi. (Suorsa 2006.) Maakuntakorkeakoululla voi olla tässä tärkeä rooli toimiessaan eräänlaisena linkkinä eri toimijoiden välillä (Vartiainen 2006). Oppivan alueen käsitteeseen liitetään ajatus alueiden kyvystä oppia, muuttua ja mukautua pitkällä aikavälillä. Mukautumista voidaan pitää niiden tärkeimpänä menestystekijänä. Käsitteeseen liitetään myös korkeakoulutuksen ja alueen välinen suhde. Oppivan alueen toimijoina ovat yritykset, mutta myös koulutusorganisaatiot, jotka ovat osa oppivan alueen luomista: toimijat tuottavat ja soveltavat uutta tietoa ja luovat alueellisia oppimisympäristöjä (Lyytinen 2005).

Aikuiskoulutus on tärkeä osa keskustelua, koska sen rooli alueellisessa innovaatioverkostossa voi olla monimuotoinen. Aikuiskoulutus voi luoda edellytyksiä innovaatiokulttuurille teknisessä ja sosiaalisessa mielessä. Se voi edistää poisoppimista ja uuden oppimista. Aikuiskoulutuksella on mahdollisuuksia olla merkityksellinen lenkki myös pk-yritystoiminnan vahvistamisessa. Aikuiskoulutusorganisaatioiden, osana innovaatiojärjestelmää, tulisi tukea pk-yrityksiä kasvamisessa ja toisaalta myös sukupolven vaihdosten hallinnassa. Samalla aikuiskoulutus on työvoiman tuottaja ja osaamisen uusintaja. (Varmola 2000.)

Työmarkkinoilla on puhuttu vuosien ajan kohtaanto-ongelmasta, jonka jatkossa odotetaan entisestään kärjistyvän. Näin ollen osaamisen pullonkaulojen tunnistamiseksi on luotava täsmäkoulutusta, joka vastaa todellista kysyntää työmarkkinoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa lisää muuntokoulutusta, koska nopeasti muuttuva toimintaympäristö tekee ennakoinnista yhä vaikeampaa.

Opiskelijoiden työllistyminen opiskelualueelleen palvelee hyvin alueen työvoimatarvetta ja elinkeinoelämää. Luomalla korkeakoulun ja yritysten välillä toimivia yhteistyösuhteita, muun muassa tarvelähtöisillä opiskelijoiden opinnäytetöillä, harjoittelulla tai projekteilla, voidaan työllistymistä parantaa entisestään. Samalla yritysten on mahdollista saavuttaa oppilaitosten asiantuntijatietoa. Asian esille tuominen ja vuorovaikutuksen lisääminen on luonteva osa maakuntakorkeakoulun toimintaa. (Vartiainen 2006.)

Työelämän muutokset ovat tuoneet mukanaan tarpeen uusien ja entistä joustavampien oppimisen mahdollisuuksien tarjoamisesta työssä käyville aikuisille. Tieto- ja viestintäteknikka on noussut keskeiseen rooliin opetuksen ja opiskelun monimuotoistamisessa. Internet- ja mobiiliteknologian sovellukset mahdollistavat aikuisopiskelijoille soveltuvien opintojärjestelyjen rakentamisen. Hyödyntämällä tieto- ja viestintäteknikan sovelluksia voidaan vähentää esimerkiksi matkustamisen ja työpaikalta poissaolon aiheuttamia ongelmia. (ks. Lätti & Pekkanen tässä julkaisussa.)

Aikuisopiskelun toteutuksiin liittyy kiinteästi huomio aikuisena opiskelevan tarpeesta saada hyvää ja henkilökohtaista ohjausta opintojen suunnittelemiseksi ja läpiviemiseksi. Kunkin aikuisopiskelijan elämän- ja opiskelutilanteen moninaisuus tilastollisten, hallinnollisten ja määrällisten seikkojen takaa on pystyttävä löytämään. Aikuisopiskelijan ohjauksen ja siitä saatavan tiedon parempi saavutettavuus tukee motivaatiotekijänä aikuisopiskelijan opintojen suunnittelua, toteutusta ja tehostumista. (muun muassa Pekkanen 2008.)

Opetusministeriö (2009c) on ehdottanut valtion vuoden 2010 talousarviossa aikuiskoulutuksen vahvistamista muun muassa työelämässä tapahtuvaa oppimista vahvistamalla, eri tavoin hankitun osaamisen tunnistamisella ja joustavilla koulutuksen yhdistelymahdollisuuksilla. Korkeakoulujen oppisopimustyyppisen koulutuksen laajentaminen, avoimen korkeakouluopetuksen suuntaaminen työikäisen aikuisväestön tarpeisiin sekä aikuisopiskelun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen tehostaminen jatkossa ovat listalla. Lisäksi tavoitteena on parantaa vähemmän osallistuvien väestöryhmien koulutusmahdollisuuksia.

Pohjois-Karjalan vuoteen 2015 tähtäävässä POKAT 2010 -maakuntasuunnitelmassa (2006) todetaan, että maakuntaa tulee kehittää kumppanuushengessä alueellista tasa-arvoa ja alueellista kilpailukykyä vahvistaen, ennakoiden tulevaisuutta ja varautuen sen tuomiin haasteisiin. Aluekehityksen kannalta keskeinen kysymys on työvoima, sen saatavuus, riittävyys, osaaminen ja toisaalta työllisyys. Tämän asian huomioimisessa osaamis- ja koulutusjärjestelmä on avainasemassa. Aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen merkitys korostuu jatkossa. Peruslähtökohtana on, että kaikille taataan tasavertaiset mahdollisuudet hankkia haluaansa koulutusta.

Pohjois-Karjalassa toimii kolme korkeakoulutusta tarjoavaa organisaatiota, jotka ovat Joensuun yliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Humanistinen ammattikorkeakoulu. Lisäksi Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto tuo alueelle muiden yliopistojen kuin Joensuun yliopiston tarjoamia avoimia arvosanaopintoja. Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellisen toimenpideohjelman mukaan aikuiskoulutuksen merkitystä kehitetään maakunnan työelämän kehittäjänä. Yhteistyön ja työnjaon avulla mahdollistetaan parempien palvelujen kehittäminen. Korkeakoulutuksen alueellinen tarjonta turvataan aikuiskoulutuksen avulla ja osa korkeakoulujen yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta tapahtuu aikuiskoulutuksen kautta. Aikuiskoulutus lisää koulutuksen alueellista saatavuutta ja edellyttää sen toteutumiseksi eri toimijoiden yhteistyötä. (Itä-Suomen lääninhallitus 2005.)

Seudullista osaamisen kehittämistä toteuttavien verkostojen toimintaan kaivataan jatkossa uskottavan todellisuuden esiin tuomista ja tehokasta tiedottamista. Maakuntakorkeakoulun seudullisen toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi ja yhteiseen tavoitteeseen pääsemiseksi

si tarvitaan jatkuvaa vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä. Vuorovaikutus luo pohjaa myös muulle yhteistyön kehittämiseksi. Edellytyksenä on avoin vuoropuhelu ja ajatustenvaihto. Yhteistyön ja kumppanuuden toimivuuden kannalta on keskeistä tunnistaa mahdolliset ongelmat, jotka voivat ajan oloon jarruttaa yhteisen tavoitteen saavuttamista. Erityisesti henkilo-suhteiden tason verkostoituminen on avain asemassa kumppanuudelle tulevaisuudessa.

Lähteet

- Aaltonen, M. & Wilenius, M. 2002. Osaamisen ennakointi – Pidemmälle tulevaisuuteen, syvemmälle osaamiseen. Helsinki: Edita.
- Itä-Suomen lääninhallitus. 2005. Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 108. Kuopio. <http://www.laeninhalitus.fi/lh/biblio.nsf/>.
- Koski, A. 2005. Varsinais-Suomen maakuntakorkeakoulu -hankkeen taustamateriaalia. (Julkaisematon lähde.)
- Koski, A. 2006. Avoin yliopisto alueellisena toimijana. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B:21. Turku: Painosalama.
- Kosonen, K.-J. 2001. Institutionaalinen kapasiteetti ja alueellinen innovaatiokyvykyys. Teoksessa Sotarauta, M. & Mustikkamäki, N. (toim.) Alueiden kilpailukyyn kahdeksan elementtiä. Acta-sarja 137. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kosonen, K.-J. & Vilhula, A. 2006. Yritykset ja yliopistot korkean teknologian innovaatioverkostoja kehittämässä. Teoksessa Inkinen, T. & Jauhiainen, J. (toim.) Tietoyhteiskunnan maantiede. Helsinki: Gaudeamus.
- Korkeakoulujen aluestrategia Pohjois-Karjalassa 2006–2010. 2005. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. <http://www.joensuu.fi/yleisesti/Aluestrategia2006-2010.pdf>>. 5.8.2009.
- L351/2003. Ammattikorkeakoululaki.
- L645/1997. Yliopistolaki.
- Lyytinen, H. K. 2005. Oppivan alueen opin lisäarvo aluekehityksessä ja koulutuksessa. Oulun lääninhallituksen sivistysosaston strategiakoulutusohjelma / 2. jakso 14.–15.2.2005.
- Lätti, M. & Pekkanen, P.-R. 2009. Avoin ammattikorkeakoulu osana maakuntakorkeakoulu-toimintaa. Artikkelitässä julkaisussa.
- Numminen, U. & Stenvall, K. 2004. Seudulliseen yhteistyöhön! Opetustoimen seudullisia verkostoja. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö. 2009a. Ammattikorkeakoulut. <<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/index.html?lang=fi>>. 5.8.2009.
- Opetusministeriö. 2009b. <http://www.minedu.fi>>. 5.8.2009.
- Opetusministeriö. 2009c. Opetusministeriön ehdotus valtion vuoden 2010 talousarvioon. Opetusministeriön tiedote 31.7.2009.

- Parkkinen, R. & Vartiainen, M. 2005. Pelastaako koulutus periferian? Yliopistotasoisien koulutuksen merkitys alueellisena resurssina itäisen Suomen kunnissa. Pro Gradu tutkielma. Joensuun yliopisto. (Julkaisematon lähde).
- Pekkanen, P-R. 2008. Aikuisopiskelija ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) Ohjaus on kuin tekisi palapeliä – Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Aikuisopiskelijan ohjaus ammattikorkeakoulussa -hanke. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. C: Raportteja 32.
- Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun hankesuunnitelma. 2005. (Julkaisematon lähde).
- Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu. 2006. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen yrityshaastattelut 3.9.–11.10.2006. Maailmankylä. (Julkaisematon lähde).
- Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu. 2007. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun seudulliset koulutuksen, osaamisen ja kehittämisen toimenpideohjelmat. (Julkaisematon lähde).
- POKAT. 2006. Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2007–2010. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisuja nro 99.
- Suorsa, K. 2006. Alueelliset innovaatiojärjestelmät ja innovaatiopolitiikka. Teoksessa Inkinen, T. & Jauhiainen, J. (toim.) Tietoyhteiskunnan maantiede. Helsinki: Gaudeamus.
- Varmola, T. 2000. Aikuiskoulutus ja alueiden kehitys. Teoksessa Kurki, S. & Linnamaa, R. & Sotarauta, M. (toim.) 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen – Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. SENTE-julkaisuja 5.
- Vartiainen, M. 2006. Pohjois-Karjala ja korkeakoulutasoinen aikuiskoulutus. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke. Esiselvitys. http://www.pohjois-karjalanmaakuntakorkeakoulu.fi/pdf/mkk_esiselvitys_2006.pdf. 6.8.2009.
- Virtanen, I. 2001. Korkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus: Nykytila ja kehittämissuuntaukset. <http://lipas.uwasa.fi/~itv/publicat/Seinjoki.pdf>. 18.10.2006.
- Virtanen, I. 2002. Yliopistojen kolmas tehtävä. Polemia-sarjan julkaisu nro 44. Helsinki: Kunnallisan kehittämissätiö.

Toimintamalleista Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakouluksi

Kari Kallberg, projektipäällikkö, Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke

Maakuntakorkeakoulu

Pekkanen (2006) on tiivistänyt maakuntakorkeakoulun lähtökohdat syksyllä 2006 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa valmistuneessa opinnäytetyössään.

Maakuntakorkeakoulu-käsitteen lanseeraamisen taustalla on Opetusministeriön Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013 (Opetusministeriö 2003). Edellä mainitun julkaisun lisäksi Koulutus ja tutkimus 2003–2008 -kehittämissuunnitelma (Opetusministeriö 2004) on ohjaamassa ammattikorkeakouluja ja yliopistoja kehittämään yhteistä maakuntakorkeakouluverkostoa. Verkoston avulla niiden tulisi pystyä paremmin vastaamaan alueellisiin tarpeisiin. Opetusministeriön verkkosivuilla todetaan maakuntakorkeakoulutoiminnasta seuraavasti:

Ammattikorkeakoulut kehittävät yhteistyössä yliopistojen kanssa maakuntakorkeakouluja vastaamaan alueellisiin koulutustarpeisiin. Maakuntakorkeakoulujen toiminnan tavoitteena on seutukuntien kehittämistyön tukeminen, koulutuksen saatavuuden parantaminen sekä koulutusorganisaatioiden yhteistyön lisääminen. (Opetusministeriö 2004).

Maakuntakorkeakoulun puitteissa järjestettävällä opetuksella, koulutuksella ja tutkimuksella vastataan alueen aikuisväestön ja elinkeinoelämän koulutus- ja kehittymistarpeisiin synergiaetuja hyödyntämällä. Maakuntakorkeakoulutoiminta tuo korkeakoulujen tarjoamat opiskelumahdollisuudet ja palvelut lähelle seutukuntien yrityksiä, yhteisöjä, julkista sektoria ja asukkaita.

Lähtökohtana alueelliselle maakuntakorkeakoulutoiminnalle on seutukunnassa olevat osaa- mis- ja koulutustarpeet sekä näiden tarpeiden löytäminen. Maakuntakorkeakoulun kautta tarjotaan, kehitetään ja markkinoidaan monipuolista korkeakoulutasoista koulutusta, joka vastaa ensisijaisesti täydennys-, lisä-, erikoistumis- ja asiantuntijakoulutustarpeisiin. Myös yleinen sivistystehtävä on osa maakuntakorkeakoulun toiminta-ajatusta.

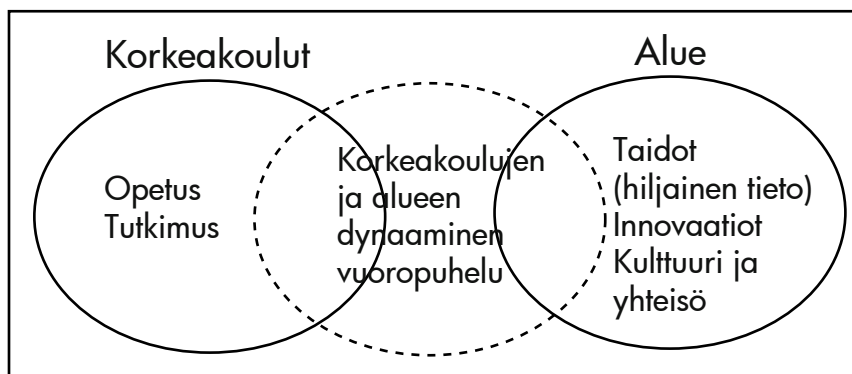
Maakuntakorkeakoulutoiminnan merkittävimpana tavoitteena on kehittää ja parantaa toimijoiden välistä yhteistyötä opetuksen, koulutuksen ja tutkimuksen aloilla. Toiminnan toteuttamiseen kuuluu tärkeänä osana myös ohjaus- ja neuvontapalveluiden järjestäminen. Maa-

kuntakorkeakoulu ei ole uusi fyysinen instituutio, vaan se toimii sateenvarjo-organisaationa (Koski 2005).

Seutukunta- ja aluelähtöisyyttä toteutetaan verkoston toiminnan kautta. Toiminta suunnitellaan kutakin seutukuntaa tai aluetta ajatellen. Maakuntakorkeakoulun tavoitteena onkin mahdollisuuksien mukaan hyödyntää jo olemassa olevia rakenteita ja niitä edelleen kehittää seutukunnille ja seutukunnissa sopiviksi. Verkostomaisen maakuntakorkeakoulun toiminnan muodot kullakin alueella tai seutukunnassa ovat moninaiset. Se minkälaisena ja missä laajuudessa se toteutetaan, riippuu kunkin maakuntakorkeakoulun toimijoista ja tavoitteista.

Toimintamalleilla, joita maakuntakorkeakoulujen puitteissa toteutetaan, on tarkoitus nostaa väestön osaamistasoa korkeakoulutustarjontaa lisäämällä kattavasti koko maan alueella. Tämä tukeutuu erityisesti sosiaalisen pääoman ja yhteistyöverkostojen kehittämiseen kumppanuusperiaatteella. Maakuntakorkeakouluajattelussa yhdistyvät: elinikäisen oppimisen periaatteet, verkostoitunut oppivan alueen toimintamalli ja korkeakoulujen kolmannen tehtävän edellyttämä alueellinen palvelutehtävä ja vuorovaikutus.

Lisäarvona maakuntakorkeakoulutoiminnan myötä tavoitellaan avoimen korkeakouluopetuksen suunnitelmallisuuden lisääntymistä, alueellisia tutkintoja sekä elinkeinoelämää ja pal-

Kuvio 1. Korkeakoulujen ja alueen välinen dynaaminen vuoropuhelu, jonka käynnistäjänä ja ylläpitäjänä toimii luontevasti maakuntakorkeakoulu (soveltaen Goddard 2000).

velutuotantoa tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Voimakkaana oletuksena on siten, että maakuntakorkeakoulutoiminta vaikuttaa myönteisesti paikalliseen aktiivisuuteen ja yhteistyöhön sekä tarpeiden tunnistamiseen. Lisäarvona vaikutetaan myös etäopiskelumahdollisuuksien kehittämiseen, kehittämishankkeiden resursseihin, koordinaatioon, resurssien uudelleen kohdentamiseen sekä uusien palveluiden ja opetusmenetelmien kehittämiseen.

Maakuntakorkeakoulu ja aluekehitys liitetään kiinteästi toisiinsa ja merkittävät toteutusta ohjaavat suuntaukset tulevat ilmi muun muassa Sisäasiainministeriön alueiden ja hallinnon kehittämisosaston (2006) huomioissa. Euroopan Unionin strategisissa suuntaviivoissa (2005) nostetaan esiin kolme prioriteettia, jotka myös tukevat maakuntakorkeakoulun tavoitteita

niin saavutettavuuden, palveluiden, ympäristön, yrittäjyyden, informaatioteknologian kuin inhimillisen pääoman huomioimisen osalta. Myös Suomen kansallisessa strategiassa valitut toimintalinjat ja painopistealueet ovat osaltaan linjassa maakuntakorkeakoulutoiminnan tavoitteiden ja kehittämisen kanssa. Toimintalinjat ja painopistealueet ovat: yritystoiminnan ja yrittäjyyden tukeminen, kilpailukykyisten toimintaympäristöjen kehittäminen sekä osaamisen ja työllisyyden edistäminen. (Lintilä 2005.)

Maakuntakorkeakoulun toiminta voi rahoituksen osalta perustua monikanavaisen rahoitus pohjaan. Rahoittajina voivat toimia muun muassa Opetusministeriö, alueelliset rahoittajat, seutukunnat ja kunnat.

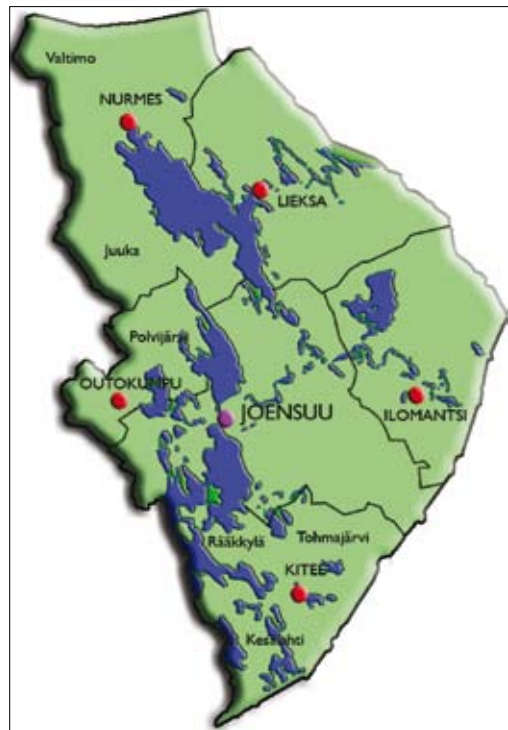
Maakuntakorkeakoulu voi olla eräs päänavaus elinikäisen oppimisen toteuttamiselle ja koulutustason päivittämiselle. Haasteena ja keskeisenä tavoitteena on taata tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien saatavuus yhteistyöllä esimerkiksi informaatioteknologiaa käyttäen, jatkuva itsensä kehittäminen muun muassa tietoyhteiskuntavalmiuksien kautta sekä verkottumisen ja verkostoitumisen monipuolinen hyödyntäminen opetuksessa ja oppimisessa.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke käynnistyi keväällä 2006. Hankkeen tavoitteena oli luoda Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamalli Keski-Karjalan, Outokummun ja Ylä-Karjalan seuduille sekä Lieksaan. Kohdeseuduilla tai paikkakunnilla toimi hankkeen käynnistyessä yksi tai useampia Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun koulutusohjelmia.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeessa ovat mukana Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, joka hallinnoi hanketta, Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja Humanistisen ammattikorkeakoulun Joensuun yksikkö. Mukaan on tullut myös Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto. Opetusministeriö rahoittaa hanketta vielä vuoden 2009 loppuun. Muina rahoittajina ovat olleet Otsakorven säätiö ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (Pohjois-Karjalan kehittämis- ja tulevaisuusrahastot).

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen ohjausryhmän muodostavat: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun (3), Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen, Humanistisen ammattikorkeakoulun, Itä-Suomen lääninhallituksen sivistisosaston, Poh-

Kuvio 2. Pohjois-Karjalan maakunta ja maakuntakorkeakoulun kohdealueet.

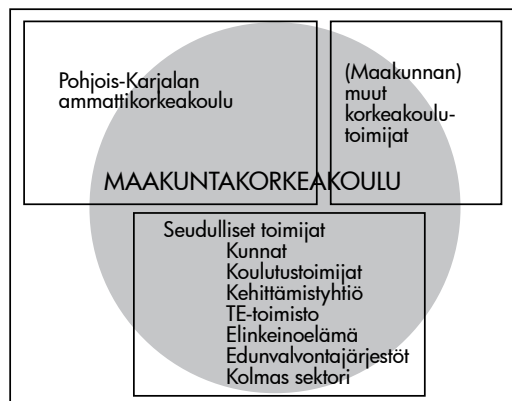
jois-Karjalan maakuntaliiton, Pohjois-Karjalan TE-keskuksen, Pielisen Karjalan kehittämisskeskus Oy:n (PIKES), Keski-Karjalan kehityskeskus Oy:n (KETTI) ja elinkeinoelämän edustajat. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen projektipäällikkönä toimii lehtori Kari Kallberg Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta. Hankkeessa on vuodesta 2007 toiminut suunnittelijana YTM, tradenomi Pia-Riitta Pekkanen.

Yhtenä Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen lähtökohtana oli Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun rakenteellinen kehittäminen, jonka seurauksena kaikki nuorisoasteen koulutus keskitetään Joensuuhun. Ensimmäiseksi siirtyi Outokummussa toteutettu sosiaalialan koulutus Joensuuhun vuoden 2007 alussa. Suunnitelman mukaan Lieksassa järjestetty tradenomikoulutuksen ja Nurmeksessa järjestetty restonomikoulutuksen keskitetään Joensuuhun 1.8.2009 alkaen. Vuoden 2008 aikana päätettiin siirtää Kiteellä toiminut maa-seutuelinkeinojen koulutusohjelma sekä osin Kiteellä ja Joensuussa toteutettu ympäristöteknologian koulutusohjelma kokonaan Joensuuhun 2009.

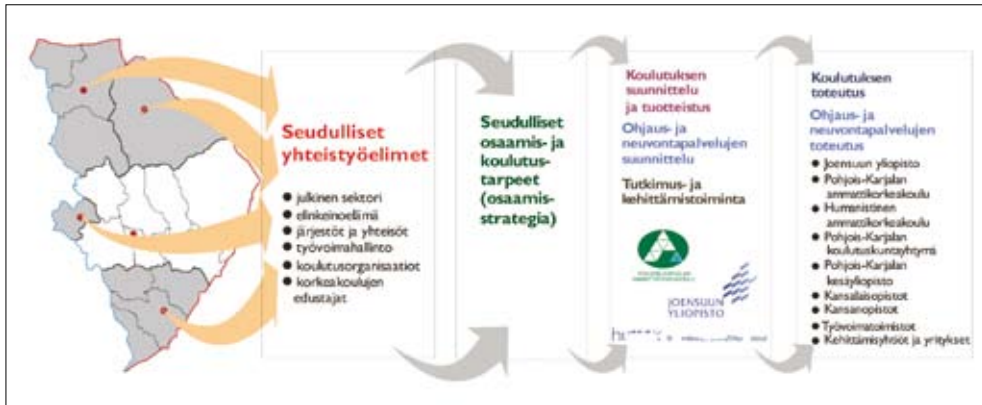
Toimintamalli muotoutuu

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamallin kokoaminen aloitettiin kuulemalla seudullisia toimijoita. Käytyjen keskustelujen perusteella keskeisimmäksi nousi se, että myös Joensuun kampusalueen ulkopuolella sijaitsevilla väljästi asutuilla alueilla tulee säilyttää ammattikorkeakoulun opiskelumahdollisuudet. Korkeakoulutasoisen koulutuksen (opiskelumahdollisuuksien) säilyminen nähtiin seutukunnissa elinkelpoisuuden ja vetovoimaisuuden kannalta merkittävinä. Pohjois-Karjalan väljästi asutuilla aikuisväestön koulutustaso on merkittävästi alhaisempi kuin Joensuussa ja Suomessa keskimäärin. Yhtenä syynä tähän on väestörakenteen muutos. Seutukuntien väestö ikääntyy, kun nuorisoiäkaluokat supistuvat voimakkaasti, ja koulutetut nuoret muuttavat keskustaajamaan ja kasvukeskuksiin. Toiseksi osaksi toimintamallia nousi aikuisopiskelijan neuvonta- ja ohjauspalvelujen tarve. Lähtökohtana pidettiin, että neuvonnan ja ohjauksen tulee palvella kaikkia aikuisena opiskelusta kiinnostuneita koulutustaustasta tai -tarpeesta riippumatta. Kolmanneksi merkittävimpanä pidettiin elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kehittämis- ja tutkimustoimintaa.

Kun Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen tavoitteena oli maakuntakorkeakoulun toimintamallin kokoaminen neljälle kohdealueelle, lähtökohdaksi muodostui seudullinen toimintatapa. Vaikka kaikilla kohdealueilla on paljon yhteistä, niitä toisistaan erottavia asioita ovat esimerkiksi väestöpohja, elinkeinorakenne ja etäisyys Joensuusta. Seudullisten toimijoiden sitouttamiseksi Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamallissa on neljä 2–3 kertaa vuodessa kokoontuvaa seudullista ohjausryhmää: Keski-Kar-

Kuvio 2. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamallin lähtökohdat.

Kuvio 3. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamalli 2006.

jala¹, Outokumpu ja Polvijärvi, Lieksa ja Ylä-Karjala². Lisäksi seudullinen ohjausryhmä on muodostettu Ilomantsiin kesän 2009 alussa.

Seudullisissa ohjausryhmissä ovat edustettuina kunnat ja kaupungit, seudulliset kehittämissyhtiöt, kaikki oppilaitos- tai koulutustoimijat³, työvoimahallinto ja osin myös kolmannen sektorin ja edunvalvontajärjestöt⁴ sekä maakunnan korkeakoulutoimijat. Keskeistä seudullisten ohjausryhmien muodostamisessa ja toiminnassa on ollut kuntien ja seudullisten kehittämissyhtiöiden vahva mukana olo. Toimintamallissa on keskiössä korkeakoulujen aluekehitystehtävä. Lähtökohtana on korkeakoulujen ja seudullisten toimijoiden edustajien vuorovaikutus ja kumppanuus. Seudullisten ohjausryhmien tärkeimpänä tehtävänä on toimia seutukuntien ja korkeakoulutoimijoiden keskustelu- ja vuorovaikutusfoorumina.

Seudullisen ohjausryhmän keskeisenä tehtävänä on ollut koota ja päivittää seudullista koulutuksen, osaamisen ja kehittämisen toimenpideohjelmää⁵. Suunnitelma ulottuu neljä vuotta eteenpäin. Se muodostuu kolmesta osasta:

1. yleisessä osassa kuvataan maakuntakorkeakoulun tehtävät, seudullinen tai paikallinen organisoituminen, seudun nykytila ja tulevaisuuden visiot sekä ensimmäisen suunnitelman toteutuminen
2. strategiseen osaan kootaan koulutus-, T&K- ja innovaatiotoiminnan tarpeet sekä
3. toteuttamisosassa korkeakoulutoimijoille esitetään tarpeiden toteutuksen toivottu aikataulu ja muodot.

Seudullisen koulutus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelman rakennekuvaus on tämän artikkelin liitteenä (liite 1).

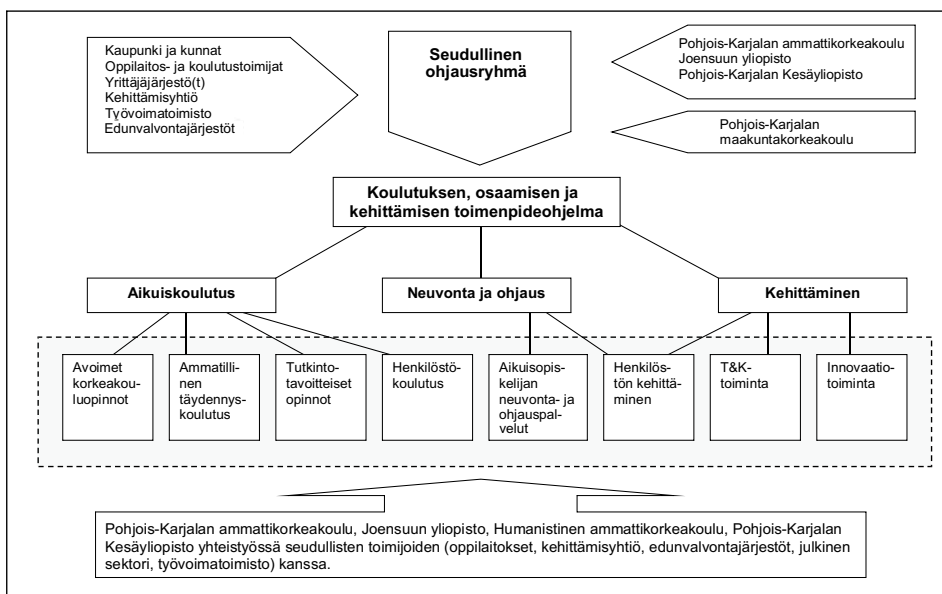
¹ Kesälahti, Kitee, Rääkkylä ja Tohmajärvi

² Juuka, Nurmes ja Valtimo

³ sivistystoimi, ammatillinen koulutus ja aikuiskoulutus, vapaasivistystyö

⁴ esimerkiksi yrittäjät, ProAgría, MTK

⁵ Vuodesta 2009 Seudullinen koulutus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelma.

Kuvio 4. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintamalli vuonna 2008.

Tavoitteet

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoululla on toiminnassaan kolme keskeistä tavoitetta, joiden taustalla on koko maakunnan tasa-arvoiset opiskelumahdollisuudet ja elinkeinoelämän sekä julkisen sektorin kehittymisen tukeminen:

- Korkeakoulujen opiskelumahdollisuudet ovat joustavasti kaikkien pohjoiskarjalaisten ulottuvilla ajasta ja paikasta riippumatta.
- Pohjois-Karjalassa on kattava neuvonta- ja ohjauspalveluverkosto, joka palvelee sekä aikuisopiskelijoita että elinkeinoelämää ja julkista sektoria.
- Korkeakoulujen osaaminen ja palvelut tukevat seudullisista tarpeista nousevaa elinkeinoelämän ja julkisen sektorin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

Ikääntyvä väestö ja supistuvat nuorisokaluokat edellyttävät vahvaa panostusta aikuiskoulutukseen. Opiskelumahdollisuuksien tarjoamisessa painopiste on korkeakoulujen yleisen sivistystehtävän rinnalla seutukuntien koulutus- ja osaamistarpeissa. Maakuntakorkeakoulu pyrkii yhteistyössä korkeakoulutoimijoiden kanssa täyttämään sivistystehtävää ja vastaamaan esitettyihin seudullisiin tarpeisiin kehittämällä joustavia ja monimuotoisia opiskelumahdollisuuksia siten, että opintojen suorittaminen on mahdollista kokonaan tai pääosin opiskelijan kotipaikkakunnalla tai lähellä sitä.

Yksilöiden ja seudullisten toimijoiden osaamisen säilyttäminen ja kehittäminen edellyttävät sitä, että asukkaiden osaamis- ja koulutustason nousee. Tämän tavoitteen saavuttamisessa koulutus- ja opiskelumahdollisuudet edellyttävät helposti saavutettavia aikuisopiskelijan neuvonta-, ohjaus- ja tukipalveluja koko maakunnassa. Tavoitteena on kehittää yhdessä seu-

dullisten ja maakunnallisten toimijoiden kanssa viranomaispalveluja tukeva neuvonta- ja ohjauspuisteverkosto koko Pohjois-Karjalan väljästi asutuille alueille.

Pohjois-Karjalan maakunnan elinkelpoisena säilyminen ja kehittyminen perustuvat pienten ja keski suurten yritysten osaamisen ja toimintaedellytksen turvaamiseen sekä toimiviin julkisiin palveluihin. Maakuntakorkeakoulun tehtävänä on tuoda yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa korkeakoulujen osaaminen ja palvelut tukemaan ja kehittämään elinkeinoelämän sekä julkisen sektorin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

Toimintamallista käytännöksi

Pohjois-Karjalan väljästi asutulla alueella maakuntakorkeakoulutoiminnan haasteena on vastata esitettyihin koulutuksen, osaamisen ja kehittämisen tarpeisiin. Suurin osa osaamis- ja koulutustarpeista näyttää kohdistuvan Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun osaamiseen ja koulutukseen. Maakunnassa tarvitaan esimerkiksi sairaanhoitajia, tradenomeja, restonomeja ja insinöörejä sekä näiden asiantuntijoiden täydennyskoulutusta. Asiantuntijavajetta kasvattaa koulutettujen nuorten jääminen valmistumisensa jälkeen opiskelupaikkakunnalle, muuttaminen maakuntakeskukseen tai vieläkin kauemmaksi. Asiantuntijavajeeseen voidaan parhaiten vastata aikuiskoulutuksella nostamalla seutukunnilla asuvien aikuisten osaamista ja koulutustasoa. Maakunnan väestörakenteen muutos asettaa haasteita Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen⁶ ja Pohjois-Karjalan Kesäyliopiston tarjoamalle opettajien täydennys- ja muuntokoulutukselle.

Ratkaisuksi on pyritty kehittämään aikuisille monimuotoistettuja opintoja, joista pääosan voisi suorittaa omalla kotipaikkakunnalla hyödyntäen erilaisia opetusteknologisia ratkaisuja (esimerkiksi reaaliaikainen verkko-opetus ja verkko-oppimisympäristö). Koulutustarpeisiin vastaavia opiskelumahdollisuuksia on lisätty ensisijaisesti avoimen ammattikorkeakoulun opintoja kehittämällä ja monimuotoistamalla. Näistä ovat esimerkkinä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avoimen ammattikorkeakoulun sairaanhoitajan ja sosionomin perusopinnot. Kiinnostus opintoja kohtaan on ollut suuri, vaikkakin osa lähiopetus on toteutettu Joensuussa. Lätin ja Pekkasen (2009) artikkeli tässä julkaisussa nostaa esille opiskelijoiden kokemuksia monimuotoistetuista avoimen ammattikorkeakoulun opinnoista. Joensuun yliopiston avoin yliopisto on tarjonnut jo vuosia arvosanaopintoja monimuotoisesti.

Tutkintotavoitteisten opintojen monimuotoistaminen ei yksin näytä vastaavan seudullisiin osaamis- ja koulutustarpeisiin, ellei osaa aloituspaikoista voida suunnata alueelle, jolla tarve on. Kun maakunnan reuna-alueilla aikuisväestön koulutustaso on keskimääräistä alhaisempi, nämä koulutukseen hakijat jäävät ilman opiskelupaikkaa hakijamäärän ollessa moninkertainen aloituspaikkoihin verrattuna. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun seudullisissa ohjausryhmissä ratkaisuksi on esitetty omia aloitusryhmiä esimerkiksi Pielisen Karjalaan. Nurmeksessa 2008 aloitettu tradenomin aikuistutkintoon johtava koulutus on toimiva esimerkiksi tällaisesta toteutuksesta. Monimuotoisesti (ja yksin) opiskelevat aikuiset tarvitsevat myös neuvontaa, ohjausta ja tukea opinnoissaan. Pielisen Karjalassa toimiva maakuntakorkeakoulun koulutuskoordinaattori on toiminut osin myös opiskelijoiden tukena.

⁶ 1.1.2010 lähtien Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate.

Toimintamallin ja asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää seudulle maakuntakorkeakoulutoiminnasta vastaavaa henkilöä, joka toimii yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa, kun seudulla ei ole korkeakoulun toimipistettä. Yhdyshenkilön tehtävänä on pitää maakuntakorkeakoulutoimintaa esillä ja toimia läheisessä vuorovaikutuksessa seudun asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Tavoitteena onkin, että Pohjois-Karjalassa kaikilla kohdeseuduilla on päätoiminen yhdyshenkilö – olipa sitten kysymyksessä koulutuskoordinaattori tai korkeakouluasiamies. Ilman ”kasvoja” maakuntakorkeakoulutoiminta jää helposti etäiseksi ja käsitteelliseksi. Toiminnan turvaaminen edellyttää erilaisten yhteistyömallien etsimistä ja kehittämistä esimerkiksi hanketoiminnan kautta.

Pohjois-Karjalassa on käynnistynyt kaksi erilaista mallia. Pielisen Karjalassa (Ylä-Karjala ja Lieksa) Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun koulutuskoordinaattori on toiminut Joensuun seudun aluekeskusohjelman rahoituksella huhtikuusta 2008. Tavoitteena on taata toiminnan jatkuvuus. Pielisen Karjalan alueellisen koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) yhtenä keskeisenä teemana on kehittyvä maaseutu, johon liittyy keskeisenä maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittäminen. Myös Joensuun ja Keski-Karjalan seutujen sekä Juuan KOKO:ssa maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittäminen on nostettu esille.

Syyskuussa 2009 Keski-Karjalassa on alkanut Korkeakouluista uutta osaamista Keski-Karjalaan -hanke (KUOKKA). Tällä Itä-Suomen läänin hallituksen rahoittamalla hankkeella Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintaa vakiinnutetaan ja juurrutetaan Keski-Karjalaan vuosina 2009–2011. Hankkeessa toimivat Pielisen Karjalan mallin mukainen maakuntakorkeakoulun koulutuskoordinaattori ja yritysasiamies. Yritysasiamiehen tehtävänä on Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun tehtäviin kuuluvan TKI-toiminnan käynnistäminen Keski-Karjalassa. Hankkeessa on osatoteuttajana Keski-Karjalan kehitysyritys (KETI).

Hankkeesta vakinaiseksi toiminnaksi

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on päätetty Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun vakinaistamisesta vuoden 2010 alusta osana Työelämä- ja kansainvälistämispalveluja. Maakuntakorkeakoulussa ovat yhteistyökumppaneina Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate, Humanistisen ammattikorkeakoulun Joensuun yksikkö ja Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto. Samalla otetaan käyttöön osana Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen strategista yhteistyötä (ISAT) Savonia-ammattikorkeakoulun kanssa muodostettu Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakuntakorkeakoulujen toimintamalli⁷.

Vakinaistuvan Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun tavoitteiden saavuttamiseen eivät riitä vain seudullisten toimijoiden sitoutuminen maakuntakorkeakouluun ja koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeiden kokoaminen. Seuduilla maakuntakorkeakoulutoiminnassa mukana olevilta korkeakouluilta odotetaan sitoutumista ja konkreettisia toimenpiteitä, joilla koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeisiin vastataan. Kuten on jo todettu, Pohjois-Karjalassa suurimmat odotukset kohdistuvat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opintojen ja osaamisen saamiseen tasa-arvoisesti maakunnan väljästi asutun alueen asukkaiden ja toimi-

⁷ Maakuntakorkeakoulu Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa 2010–2012 (liite 2).

joiden ulottuville. Odotusten tausta on myös se, että ammattikorkeakoulu korvaa toiminnan keskittymistä Joensuuhun maakuntakorkeakoulun kautta tulevilla opiskelumahdollisuuksilla. Maakuntakorkeakoulu koetaankin maakunnassa tavoitteiden mukaan korkeakoulujen toimintatapana, jossa toimijoiden on sitouduttava asetettuihin tavoitteisiin ja tuotava konkreettisesti opiskelumahdollisuuksia, osaamista ja palveluja maakuntakeskuksen ulkopuolisten väljästi asutun alueen asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin ulottuville.

Lähteet

- Goddard, J. 2000. The Response of HEIs to Regional Needs. <http://www.oecd.org/data-oecd/40/25/34407585.pdf>. 15.8.2009.
- Koski, A. 2005. Varsinais-Suomen maakuntakorkeakoulu -hankkeen taustamateriaalia. http://ksk.utu.fi/PDF/Korkeakoulut_seutukunnissa_%20taustaselvitys.pdf. 9.10.2006.
- Koski, A. 2006. Avoin yliopisto alueellisena toimijana. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B:21. Turku: Painosalama.
- Lintilä, K-L. 2005. EU:n alue- ja rakennepolitiikka ohjelmakaudella 2007-2013. Alueiden ja hallinnon kehittämissosasto. Sisäasiainministeriö. http://www.kajaaninyliopistokeskus.oulu.fi/YOKespaiv_141005Lintila.pps. 19.6.2006.
- Lätti, M. ja Pekkanen, P-R. 2009. Avoin ammattikorkeakoulu osana maakuntakorkeakoulu-toimintaa. Artikkelitässä julkaisussa.
- Opetusministeriö. 2003. Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013. Opetusministeriön julkaisuja 40. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetusministeriö. 2004. Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 6. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pekkanen, P-R. 2006. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke, Markkinointiselvitys. Opinnäytetyö. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun seudullisen koulutus-, kehittämis- ja innovaatio suunnitelman rakenne

SISÄLLYSLUETTELO

- I YLEISTÄ
 - MAAKUNTAKORKEAKOULUN TEHTÄVÄT
 - MAAKUNTAKORKEAKOULUN SEUDULLISEN TOIMINNAN ORGANISOITUMINEN
 - SEUDUN NYKYTILAN ARVIOINTIA JA TULEVAISUUDEN VISIOITA
 - Väestö
 - Talous ja työllisyys
 - Koulutustaso
 - Yhteistyö
- II STRATEGINEN OSA
 - KOULUTUSTOIMINTA
 - Koulutustarpeet
 - Aikuisopiskelijan neuvonta ja ohjaus
 - T&K-TOIMINTA
 - INNOVAATIOTOIMINTA
- III TOTEUTTAMISOSA
 - KOULUTUSTOIMINTA
 - T&K-TOIMINTA
 - INNOVAATIOTOIMINTA
- LÄHTEET
- LIITTEET

Maakuntakorkeakoulu Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa 2010 - 2012

Maakuntakorkeakoulun keskeisenä tehtävänä on lisätä korkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä, vahvistaa niiden alueellista palvelutoimintaa sekä mahdollistaa opiskelumahdollisuuksien ja muiden palvelujen tasa-arvoinen saatavuus kampuspaikkakuntien ulkopuolella osana korkeakoulujen alueellisen kehittämisen tehtävää.

Maakuntakorkeakoulu on osa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun toimintaa. Maakuntakorkeakoulun toiminta perustuu maakunnan korkeakoulujen ja yliopistojen osaamiseen, jota täydennetään kansallisella ja kansainvälisellä verkostoyhteistyöllä. Toiminnan lähtökohtana ovat seudulliset elinkeinoelämän ja julkisen sektorin sekä asukkaiden koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeet.

Maakuntakorkeakoulun tehtävät

Maakuntakorkeakoulun keskeisiä tehtäviä ovat koulutuspalvelut, tutkimus- ja kehittämispalvelut sekä innovaatiopalvelut. Toiminta perustuu ensisijaisesti seudun asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin tarpeisiin.

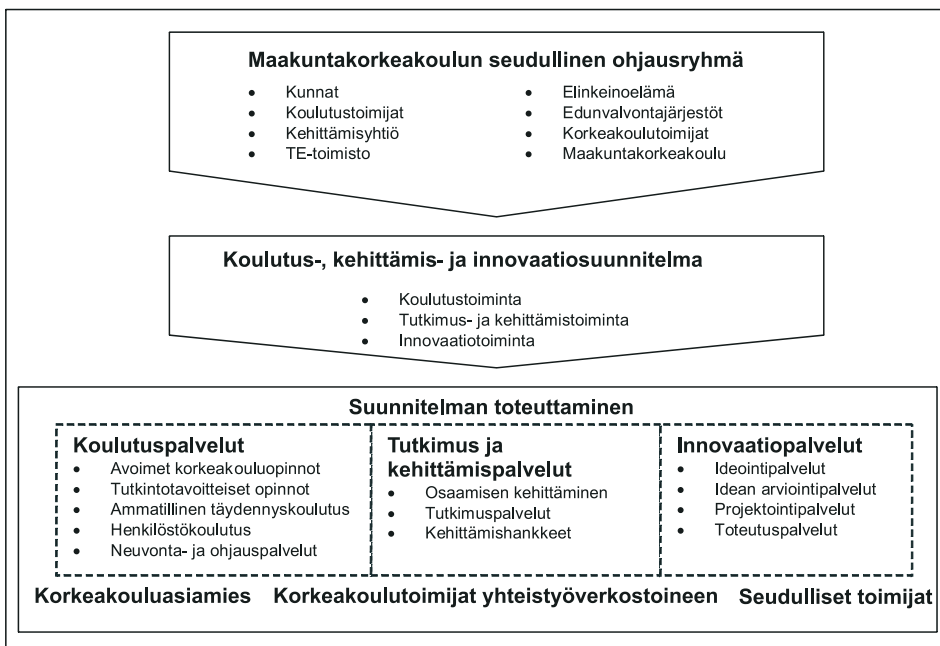
Maakuntakorkeakoulun koulutuspalveluihin kuuluu korkeakoulujen sivistystehtävään liittyvien opiskelumahdollisuuksien tarjoaminen, tutkintotavoitteiset opinnot, ammatillinen täydennyskoulutus ja henkilöstökoulutus. Koulutustoiminnan tavoitteena on vastata sekä yksilöityihin että laajempiin koulutustarpeisiin. Tehtävän toteuttaminen edellyttää joustavien ja helposti saavutettavien opiskelumahdollisuuksien lisäksi lähellä olevia ja toimivia neuvontaja ohjauspalveluja.

Tutkimus- ja kehittämispalvelujen tavoitteena on vastata elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kehittämistarpeisiin tekemällä tunnetuksi korkeakoulujen palveluja ja tuomalla ne lähelle seudullisia toimijoita. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan kuuluu sekä seudullisten toimijoiden yleisiin että yksilöityihin tutkimus- ja kehittämistarpeisiin vastaaminen.

Maakuntakorkeakoulun innovaatiopalvelujen lähtökohtana ovat kysyntälähtöisyys ja käytäntöpainotteisuus. Tavoitteena on tukea alueella syntyvien innovaatioaihioiden toteuttamista uusiksi tuotteiksi, palveluiksi ja käytännöiksi hyödyntämällä koko korkeakouluverkoston osaamista ja palveluja. Kysyntälähtöisyys antaa aihioita myös korkeakoulujen koulutus- sekä tutkimus- ja kehitystoiminnalle.

Itäsuomalainen toimintamalli

Maakuntakorkeakoulu toteuttaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun alueellista koulutus-, palvelu- ja kehittämistehtävää, jonka sisältö määrittetty seuduittain elinkeinorakenteen ja koulutus-, osaamis- sekä kehittämistarpeiden mukaan. Yhteistyössä seudullisten toimijoiden (kunnat, elinkeino- ja kehittämissyhtiöt, koulutustoimijat, TE-toimistot, kolmas sektori) muodostetaan säännöllisesti kokoontuva seudullinen ohjausryhmä, joka laatii koulutus-, kehittämis- ja innovaatiosuunnitelman 3–5 vuodeksi. Siinä

Kuvio 1. Itäsuomalainen maakuntakorkeakoulun toimintamalli.

määrittellen seudun strategiset kehittämispainotukset ja niiden tarvitsemat koulutus-, kehittämis- ja innovaatiopalvelut.

Toimintamallissa korkeakouluasiamiesverkostolla on keskeinen tehtävä. Korkeakouluasiamiehen tehtävänä on läheisessä yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa etsiä ja tunnistaa asukkaiden, elinkeinoelämän ja julkisten organisaatioiden koulutus- ja kehittämistarpeita, jotka kanavoidaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen toteutettavaksi. Strategisena työvälineenä toimii yhteistyössä seudullisten toimijoiden kanssa laadittava koulutus- ja kehittämis- ja innovaatio-suunnitelma.

Korkeakouluasiamiehen tehtävä edellyttää hyvää seudullisten toimijoiden, elinkeinoelämän ja julkisorganisaatioiden sekä koulutus-, tutkimus- ja kehittämisjärjestelmän tuntemusta. Tehtävä edellyttää myös kiinteää yhteyttä ammattikorkeakoulun kehittyviin osaamiskeskittyksiin ja niiden opetukseen.

Korkeakouluasiamiehen tehtävät vakiintuvat seudullisten tarpeiden mukaan. Tehtäviin kuuluu esimerkiksi:

- korkeakoulujen opiskelumahdollisuuksien ja palvelujen tunnetuksi tekeminen
- seudun elinkeinoelämän ja julkisen sektorin sekä asukkaiden koulutus- ja kehittämistarpeiden tunnistaminen
- seudullisen koulutus-, kehittämis- ja innovaatio-suunnitelman laatiminen ja päivittäminen yhteistyössä maakuntakorkeakoulun seudullisen ohjausryhmän kanssa
- kysyntälähtöisen palvelumallin vakiinnuttaminen seudun kehittämisorganisaatioiden kanssa ja oppilaitosten kanssa

- tarpeen mukaisen seudullisia kehittämisspalveluja tuottavan sopimusperustaisen korkeakouluverkoston muodostaminen ja ylläpito
- osallistuminen korkeakoulujen osaamiskeskittymien palvelutuotannon kehittämiseen (koulutus- sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta)
- koulutuksen järjestämisessä sekä kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa tarvittavien toteutus- ja rahoitusmallien suunnittelemisen yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Maakuntakorkeakoulu – tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta

Lasse Neuvonen, kehittämisjohtaja, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Nykytilaa ja kehitysnäkymiä

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu on lähtenyt erittäin hyvin käyntiin ja maakunnan eri alueet, keskeiset toimijat ja seutukunnat ovat erittäin sitoutuneita maakuntakorkeakoulun kehittämiseen ja vakiinnuttamiseen. Maakuntakorkeakoulua on pääosin kehitetty niin, että Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun, yliopiston ja muiden oppilaitosten koulutuksia on tarjottu maakunnan alueella asiakas- ja kysyntälähtöisesti maakuntakorkeakoulun kautta. Avoimen ammattikorkeakoulun ja avoimen yliopiston kautta on järjestetty opintokokonaisuuksia, erikoistumisopintoja ja myös tutkintoon johtavaa koulutusta. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (TKI) on sen sijaan vielä tarjottu suhteellisen vähän joitakin yksittäisiä projekteja lukuunottamatta. Maakunnan työelämässä ja yrityselämässä on selvästi kysyntää erilaiselle tutkimus- ja kehittämistoiminnalle. Tähän kysyntään haetaan parhailaan uusia keinoja ja toimintoja. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun uusi hallinnollinen rakenne, ja ammattikorkeakoulun keskusten osaaminen mahdollistaa myös tehokkaamman toiminnan koko maakunnan alueella. Maakuntakorkeakoulun eri toimijoiden yhteistyön tehostamisessa ja alueellisen tarjonnan kokonaistarjonnassa on vielä runsaasti kehitettävää ja toisaalta myös mahdollisuuksia.

Seudullisten kehittämissyhtiöiden kanssa tehtävä yhteistyö on ollut ja on luontevaa ja tehokasta, sillä niiden edustajat ja maakunnassa maakuntakorkeakoulutoiminnasta vastaavat henkilöt ovat parhaiten perillä alueen elinkeino- ja työelämän edellyttämistä kehitysnäkymistä- ja vaateista. Parhailaan on käynnissä useita maakuntakorkeakouluun liittyviä projekteja muun muassa Polvijärven kunnan elinkeinotoimen kanssa tehtävä Uutta osaamista maaseudun yrityksille -selvitystyö ja Keski-Karjalan kehitysyhtiö Oy:n (KETTI) kanssa toteutettava Korkeakouluista uutta osaamista Keski-Karjalaan -hanke (KUOKKA) sekä Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy (PIKES) hallinnoima kansainvälinen PAWT – Extending Working Life (työurien pidentäminen) -hanke. Lisäksi Ylä-Karjalassa on käynnissä maakuntakorkeakoulua tukeva Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän Alueellisen opiskelun resurssikeskuksen perustaminen eli Kampus-hanke. Maakuntakorkeakoulutoiminnan käynnistymistä Pielisen Karjalassa on tukenut Joensuun seudun aluekeskusohjelman rahoituksella toimiva maakuntakorkeakoulun koulutuskoordinaattori.

Maakuntakorkeakoulun seutukuntakohtaiset kehittämissohjelmat muodostavat erinomaisen lähtökohdan maakunnan osaamisen kehittämiseen.

Maakuntakorkeakoulutarjonnan laajentamiseen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan on hyvät edellytykset maakunnassa toimivien seudullisten kehittämissyhtiöiden kautta toteuttavien projektien ja kehittämishankkeiden kautta. Lisäksi muodostumassa oleva Itä-Suomen yliopisto tarjoaa uudenlaisia yhteistyömahdollisuuksia uudenlaisen tutkimus- ja kehittämistoimintaa yhteistyössä Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen kanssa ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa.

Maakunnassa toimii useita alueellisen innovaatiotoimintaa kehittäviä ja koordinoivia projekteja ja foorumeita (esimerkiksi Idearaati, Innovaatiofoorumit). Näiden tehokas hyödyntäminen koko maakunnan alueella tarjoaa lupaavia ja uusia mahdollisuuksia uudistaa yritys- ja työelämää sekä synnyttää uusia yrityksiä ja toimeliaisuutta koko Pohjois-Karjalaan.

Lisäksi useat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun projektit palvelevat tai ainakin niiden pitäisi palvella koko maakunnan alueella yritysten ja työelämän toimintaedellytysten parantamista. Tähän asti erityisesti sosiaali- ja terveysalan projektit ovat hyvin verkottuneet koko maakuntaan, samoin ISAK (Itsenäisen Suoriutumisen Innovaatiokeskus) on tehnyt useita projekteja Keski-Karjalan alueella ja Outokummun seudulla. Matkailuhankkeet toteutetaan pääsääntöisesti koko maakunnan alueella tai ainakin niiden kehittämiskohteet tulevat tehostamaan koko maakunnan matkailulinkeinoja (Esteetön luontomatkailu, Outdoors Finland, Elokuva- elämysmatkailun kehittämishanke).

Useat bioenergiaan ja uusiutuviin energiaratkaisuihin liittyvät projektit ovat vieneet ja vievät myös ansiokkaasti maakunnan bioenergiaosaamista ja yritysten kehittämistä eteenpäin. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu on ollut erityisen aktiivinen muun muassa erilaisten lämpöratkaisujen kehittämisessä (pellettituotanto ja tuotekehitys) ja uusien asuinalueiden energiaratkaisujen suunnittelussa. Muotoilun palvelukeskuksen Därt toiminta on vakiintunut osaksi alueen innovaatiojärjestelmää, ja yhä useammat yritykset ja työelämän organisaatiot ovat käyttäneet muotoilu- ja suunnittelupalveluja uusien tuotteiden, tuoteparannusten ja/tai koko yritysten markkinoinnin ja brändin luomiseksi. Keskeisinä innovaatiotyömenetelmiä ovat olleet innovaatioleirit ja erilaiset tuotekehitysprojektit. Viimeaikoina on korostettu entistä voimakkaammin asiakaslähtöistä tuotekehitys- ja suunnitteluprosessia. Uusia innovatiivisia menetelmiä ja kehitystyötä tehdään Monialainen innovatiivinen tuote- ja palveluympäristö (Monni) -projektissa. Tekniikan ja liiketalouden kärkihankkeet UPU (Nanotyöstökeskus), tarkkuustekniikan kehittäminen ja osaamisen kehittäminen sähköisessä liiketoiminnassa tarjoavat erikoisosaamista koko maakunnan yritysten ja muun työelämän käyttöön. Kaivannaisteollisuus-hanke vastaa maakunnassa tapahtuvaa kaivostoiminnan elpymiseen. Uusia avauksia on odotettavissa juuri alkaneesta soitinrakentamisprojektista (Tonic).

Luovien alojen ja viestinnän projektit vastaavat myös jo nyt hyvin maakunnan kehittämishaasteisiin. Itä-Suomen Elokuvakomissiotoiminta (Eastern Finland Film Commission, EFFC) palvelee koko maakunnan alueen ja laajemmin myös Itä-Suomen alueella av- ja media-alan ja elokuvatuotannoissa ja kuvauspaikkojen markkinoinnissa. Eri tuotantoyhtiöiden sekä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja EFFC:n erilaiset av-

media- ja elokuva-alan kehittämisprojektit ovat mahdollistaneet ja auttaneet useita pitkiä elokuvien tuotantoja ja tv-sarjojen kuvauksia koko maakunnan alueella. Näistä viimeisiä ovat olleet saksalaisen poliisisarja ”Tartortin” kuvaukset Iiomantsissa ja Arto Halosen elokuvan ”Prinsessa” kuvaukset Joensuun seudulla ja Pyhäselässä.

Maakunnan markkinointia elokuvatuotantoalueena on tuettu useiden kehittämisprojektien ja myös uusien investointihankkeiden kautta. Tällaisia ovat muuan muassa Kontiolahden elokuvakylän investoinnit ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun viestinnän koulutuksen 3D-kamera- ja -äänijärjestelmän uudistaminen. Ajanmukaiset tekniset ympäristöt mahdollistavat Pohjois-Karjalan pysymisen edelläkävijänä uuden tekniikan käyttöönotossa ja soveltamisessa. Tästä on esimerkkinä kesällä 2009 teräväpiirtona (HD) ilmakuvaattu koko maakunnan alue, josta merkittävä osa kuvattiin myös 3D-tekniikalla. 3D-ilmakuvaukset olivat ensimmäiset suorana tehdyt maailmassa. Kuvattua aineistoa hyödynnetään maakunnan matkailu-, yritys- ja kuvauspaikkamarkkinoinnissa. Uusi tekniikka on tuonut jo nyt runsaasti uusia yhteydenottoja eri yrityksistä. Uusia solvelluksia ja tuotantoja on luvassa sekä kotimaisille että kansainvälisille markkinoille. Pelialan kehittämisprojektit avaavat myös uusia mahdollisuuksia sisältöliiketoimintaan. ACE (Advance Collaboration for Entrepreneurship) – koulupohjaisen yrittäjyyden aluemalli -projektin avulla etsitään uusia keinoja yrittäjyyden kehittämiseen.

Tulevaisuuden haasteita ja mahdollisuuksia

Maakuntakorkeakoulun vakiinnuttaminen luo lisää mahdollisuuksia maakuntakorkeakoulu-toiminnan ja uusien toimintojen kehittämiseksi. Keskeisten toimijoiden yhteistyön lisääminen koko maakunnan alueella on ratkaisevassa asemassa alueen yritysten ja työelämän kehittämisessä ja uudistamisessa. Korkeakoulujen ja yliopistojen ja toisaalta yritysten on löydettävä yhteistyön keinoja ja menetelmiä uusien innovaatioiden, tuotteiden, yritysten ja työpaikkojen luomisessa. On löydettävä ja on myös rohkeasti kokeiltava uusia yritysten ja korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten yhteistyön toimintatapoja ja -malleja. Lisäksi on löydettävä työelämän ja oppilaitosten rajat ylittäviä malleja sekä nopeutettava molemminpuolista tiedon- ja osaamisen siirtoa sekä uusien innovaatioiden käyttöönottoa.

Sekä yritys- ja että korkeakoulumaailmassa on alettu puhua yhä selvemmin yhteiskuntavastuusta, yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta ja vastuullisesta yrittäjyydestä. Globaalitalouden muutostrendit ja kansainvälisen kilpailukykyyn ylläpitäminen edellyttävät sekä yrityksiltä ja työelämltä että myös korkeakouluilta jatkuvaa ja yhä nopeutuvaa uudistumista. Jonkin teollisuustoiminnan lakkauttaminen ja toimintojen siirtäminen ulkomaille vaikuttaa välittömästi koulutustarjonnan kysyntään. Nopeat muutokset voivat ”yhdessä yössä” lakkauttaa myös korkeakoulujen ja ammattioppilaitosten koulutusohjelmien tarpeellisuuden. Tämä edellyttää yrityksiltä ja työelämltä sekä korkeakouluilta jatkuvaa ja tiivistä vuoropuhelua ja tulevaisuuden ennakointityötä. Lisäksi tarvitaan molempien osapuolten vahvaa sitoutumista, luottamusta ja uskoa tulevaisuuden tekemiseen, uusien työpaikkojen luomiseen, uusien innovaatioiden synnyttämiseen ja uusien yritysten perustamiseen.

Korkeakouluilta edellytetään entistä enemmän osallistumaan alueensa ja maakunnalliseen kehittämistyöhön osana niin sanottua kolmatta tehtävää. Tämä asettaa korkeakoulut ja yli-

opiston uudenaikaisen haasteen eteen, sillä korkeakoulut ovat tottuneet kouluttamaan (koulutustehtävä), tekemään tutkimus- ja kehitystyötä (tutkimustehtävä), mutta uutena tullut yhteiskunnallinen palvelutehtävä/sosiaalinen vuorovaikutus haastaa korkeakoulut paneutumaan entistä tiiviimmin yrityksen ja työelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön ja yhteiseen vastuunkantoon. Uudenlainen innovaatiopolitiikka tekee parhaillaan tuloaan, ja uusia malleja kehitetään. Uudessa innovaatiopolitiikassa tarvitaan kaikkia keskeisiä toimijoita ja uudenlaista yhteistyötä. Vääränlaisesta reviiirijattelusta olisi päästävä välittömästi eroon, ja kaikki keskeiset toimijat on saatava yhdessä viemään asioita eteenpäin eikä sortua korkeakoulupoliittisiin vastakkainasetteluihin. Toimivassa alueellisessa, kansallisessa ja kansainvälisessä innovaatiojärjestelmässä tarvitaan kaikkien osaamista ja asiantuntijuutta. Toimijoiden on kasvatettava luottamusta toistensa osaamiseen ja asiantuntijuuteen. Nopea kansainvälistyminen asettaa kaikille pohjoiskarjalaisille ja itäsuomalaisille yhteisen haasteen.

Samanaista keskustelua käydään koko Euroopassa ja maailmassa. Korkeakoulujen ”kolmas tehtävä”, sen määrittely, toimintojen organisointi ja innovaatiopolitiikka ovat yksi keskeisistä keskusteluteemoista koko Euroopassa (ks. European Commission 2009; Hirvonen et al. 2005).

Lähteet

European Commission. 2009. European Week of Regions and Cities. http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/od2009/index.cfm.

Hirvonen, A., Karhapää, S.-J., Neuvonen, L. & Tuomi, L. 2005. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kolmas tehtävä kansallisen ohjauksen näkökulmasta: vertailussa Suomi ja Viro. Seminaarityö. Tampereen Yliopisto, KOHA 2 Korkeakoulujärjestelmät ja niiden ohjaus.

Avoin ammattikorkeakoulu osana maakuntakorkeakoulutoimintaa

Mervi Lätti, aikuiskoulutussuunnittelija, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Pia-Riitta Pekkanen, suunnittelija, Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke

Avoimen ammattikorkeakoulutoiminnan lähtökohta on tarjota ammattikorkeakouluopintoja kaikille kiinnostuneille iästä, pohjakoulutuksesta ja asuinpaikasta riippumatta. Toiminta-ajatukseen kuuluu kansalaisten osaamistason vahvistaminen osana elinikäistä oppimista. AvoinAMK on osa ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutus- ja aluekehitystehtävää siksi koulutustarjonnan suunnittelussa huomioidaan alueen työelämän tarpeet.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu on antanut ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta kaikissa viidessä kaupungissa Pohjois-Karjalan maakunnassa. Paikkakunnilla on ollut mahdollista opiskella avoimessa ammattikorkeakoulussa tutkinto-opiskelijoiden ryhmissä. Koulutuksen rakenteellisen kehittämisen myötä toiminnot on nyt keskitetty Joensuuhun ja samalla korkeakouluopiskelumahdollisuudet maakunnassa ovat kaventuneet. Koulutuksen keskittämisen rinnalla on samanaikaisesti kehitetty maakuntakorkeakoulutoimintaa. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toiminnan lähtökohtana on vastata alueilla oleviin koulutustarpeisiin.

Avoin ammattikorkeakouluopetus on muodostunut luontevaksi keinoksi vastata alueellisiin koulutustarpeisiin. Koulutustarpeet ovat liittyneet pitkälti sosiaali- ja terveysalan osaamisen sekä lisäksi yleisten esimiestaitojen vahvistamiseen. Avoimen ammattikorkeakoulun ja maakuntakorkeakoulun yhteisenä tavoitteena on kehittää opetuksen toteuttamisen ja järjestämisen tapoja niin, että väjästi asutussa maakunnassa ihmisillä on todellisia mahdollisuuksia opiskella ja osallistua opetukseen omalta kotipaikkakunnaltaan käsin. Tältä pohjalta on avointa ammattikorkeakouluopetuksen toteutustapoja lähdetty kehittämään entistä joustavimmiksi.

Opetusministeriön tukemassa kehittämishankkeessa on monimuotoistettu sosionomin (AMK) ja sairaanhoitajan (AMK) perusopinnoista koulutuskokonaisuuksia. Koulutuskokonaisuudet ovat tutkintojen ensimmäisen vuoden opintoja ja ovat laajuudeltaan 25 opintopistettä. Monimuotoistamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä opintoja, joissa toteutus tapahtuu mahdollisimman pieneltä osin lähiopetuksena Joensuussa ja opintojen toteutuksessa korostuu reaaliaikainen etäkontaktiopetus sekä ohjattu itsenäinen työskentely verkko-oppimisympäristössä. Kehittämisprosessin avainasemassa ovat olleet koulutusohjelmien opettajat, jotka ovat monimuotoistaneet opetustaan avoimen ammattikorkeakoulun tarjontaan. Opettajat ovat saaneet pedagogista tukea oppimis- ja opetusprosessin suunnitteluun sekä teknistä

tukea uudenlaisten opetusvälineiden käyttöönotossa. Koulutuskokonaisuuksien ja toteutusmuotojen kehittämiseksi on opiskelijoilta kerätty palaute- ja arviointitietoa. Seuraavaksi kuvataan Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskelien kokemuksia joustavista opiskelumahdollisuuksista.

Opiskelijakokemuksia avoimen ammattikorkeakoulun monimuotoistetuista opinnoista

Lukuvuonna 2008–2009 aloitti yhteensä 63 opiskelijaa sairaanhoitajan (AMK) ja sosionomin (AMK) monimuotoistetut perusopinnot Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avoimessa ammattikorkeakoulussa. Näistä opiskelijoista haastateltiin yhdeksän huhtikuussa 2009. Haastatteluilla kerättiin opiskelijoiden kokemuksia monimuotoistetuista opinnoista ja niiden toteuttamisesta.

Haastatellut opiskelijat asuivat eri puolilla Pohjois-Karjalaa ja olivat iältään 30–50 -vuotiaita. Useimmat olivat olleet työelämässä jo pitkään ja vahvimpana pontimina opintoihin hakeutumiselle oli tavoite tai toive päästä tulevaisuudessa tutkinto-opiskelijaksi. Jotkut halusivat vaihtaa kokonaan alaa ja luoda tulevaisuudessa uutta uraa. Osa haastatelluista kertoi kimmokkeen opiskeluun lähteneen työstä: oman työtehtävän hoitamiseksi koettiin olevan tarvetta saada uutta ja laajempaa tietoa. Tietämisen halu, oma kehittyminen ja innostus opiskeluun näyttivät olevan myös vahvasti opintoihin pyrkimisen taustalla. Opiskelua avoimessa ammattikorkeakoulussa pidettiin mainiona tilaisuutena ja keinona etsiä uutta.

Jotkut haastatelluista totesivat tärkeimmäksi syyksi opintoihin hakeutumiselle monimuoto-toteutuksen, sillä työn ohessa ei koettu olevan muuta tapaa opiskella. Perheen ja opiskelun yhteensovittamisen monimuotototeutuksessa arveltiin olevan paremmin mahdollista. Pitkät välimatkat Joensuuhun todettiin hankaliksi, joten monimuotona toteutettu kokonaisuus houkutteli. Myös itsenäisen opiskelun todettiin sopivan. Joustavuus toteutuksessa oli tärkeää. Monimuotototeutuksista ei haastatelluilla juurikaan ollut aikaisempaa kokemusta.

Useimmat opiskelijoista totesivat, ettei heillä ollut etukäteen suurempia odotuksia koulutuksen toteutustavoista. He arvioivat opintojen sujuneen hyvin ja opintoja kuvattiin jopa myönteiseksi yllätykseksi. Opiskelu oli ollut odotettua mielekästä tekemistä ja työtehtävien sekä opiskelussa saadun tiedon ja sisällön yhdistäminen toimi ainakin osittain.

Toteutustapa koettiin pääosin positiiviseksi, vaikka erityisesti itsenäinen opiskelu osoittautui monelle vaativaksi. Suurimmalla osalla oli tiedossa, että opinnot teettävät paljon työtä. Itsenäisen työskentelyn ja etätehtävien tekeminen oli osoittautunut enemmän aikaa vieväksi kuin ennakkoon oli osattu ajatella. Haastateltujen mielestä opiskelu kiinnostaa heitä enemmän aikuisiällä kuin nuorena. Opintoihin vaikuttikin löytyvän aikaa, kun kiinnostus ja motivaatio opintojen suorittamiseksi ovat hyvät. Tehtävien määrän paljoutta valiteltiin jonkun verran. Ajanhallinnan tärkeys nousi esiin useassa kohdassa. Joku arvioi opintoja vaikeammaksi kuin odotti, koska ammattikorkeakoulun vaatimukset muun muassa osaamisen ja ohjeistuksen tarkkuudesta olivat yllätykselliset. Toisaalta toiset taas totesivat AMK-opiskelun olevan helpompaa kuin ennakkoon oli ajatellut.

Haastateltujen opiskelijoiden mukaan toteutustavan mielekkyyttä lisää se, että Moodlessa on hyvät ohjeet opinnoista ja Adobe Connect Pro -opetuksen nauhoitukset antavat joustoa lu-

entojen ja opetuksen seuraamiseen sekä tentteihin valmistautumiseen. Nämä asiat edesauttavat opintojen suorittamista omaan tahtiin annettujen raamien sisällä. Joillakin opiskelijoilla oli vain vähän aikaisempaa kokemusta tietokoneen käytöstä ja atk-aidot olivat vähäiset, mutta oma vahva motivaatio lisäsi taitojen kehittymistä koko ajan. Kun käytettäviin ohjelmiin oli päässyt sisään, niin opiskelu onnistui hyvin. Monimuoto-opiskelun vapaus tehdä asioita kotoa käsin, kehittymisen halu ja oman alan koulutusmahdollisuudet innostivat opiskeluaan.

Avoimen ammattikorkeakoulun opinnoissa mukana on opiskelijoita hyvin erilaisella taustalla. Osalla ei välttämättä ole kokemusta kyseiseltä alalta, kun toiset taas ovat ammattitutkinnon ja työkokemuksen kautta jo rautaisia ammattilaisia. Tämän koettiin toisaalta vaativan paljon niiltä opiskelijoilta, joilla ei kokemusta alasta ole. Toisaalta käytännön osaamisen jakamisen katsottiin rikastavan ryhmää. Joustoa aiemman osaamisen tunnistamisessa pidettiin tärkeänä asiana.

Avoim ammattikorkeakoulu ja maakuntakorkeakoulu – yhteistyötä Pohjois-Karjalassa

Maakuntakorkeakoulu on loistava yhteistyökumppani avoimelle ammattikorkeakoululle, sillä molemmilla on samansuuntainen toiminta-ajatus ja tavoitteet. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun toimintatapaan kuuluva alueellisten koulutustarpeiden kartoittaminen ja koostaminen lisää osaltaan avoimen ammattikorkeakoulun mahdollisuuksia tarjota koulutuksia, joille on seutukunnissa todellista kysyntää ja, jotka omalta osaltaan vastaavat myös ammattikorkeakoulujen aluekehittämistehtävään. Lisäksi seudullisiin tarpeisiin tarjottava koulutus on haastanut miettimään myös koulutuksen järjestämistapoja ja etsimään keinoja, jotka mahdollistavat joustavien oppimis- ja opetusjärjestelyjen toteuttamisen. Opiskelijoilta saadut palautteet ovat innostaneet opettajia ja koulutuksen järjestäjiä kehittämään erilaisia opetuksen järjestämistapoja ja -mahdollisuuksia. Avoimessa ammattikorkeakoulussa tarjottavan opetuksen monimuotoistaminen heijastuu myös tutkintoon johtavan koulutuksen opetusmenetelmien kehittämiseen ja kehittämiseen.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu tekee ponnekkaasti työtä osaamisen ja alueellisen kehittämisen eteenpäinviemiseksi. Osana maakuntakorkeakoulun toimintaa on maakunnan kirjastoissa ja työvoimatoimistoissa järjestetty useana vuonna lukuvuoden alussa avoimen korkeakouluopetuksen esittelytilaisuuksia, joissa on tuotu koulutusmahdollisuuksia tutuksi maakunnassa. Korkeakoulujen opintoneuvojat ovat olleet paikalla kertomassa avoimen korkeakouluopetuksen opiskelumahdollisuuksista. Samalla on voitu ohjata aikuisopiskelijoita koulutus- ja opinpolulla.

Yksi merkittävä tekijä avoimen ammattikorkeakoulun näkökulmasta on maakuntakorkeakoulun toimintaan liittyvä alueellinen koulutuskoordinaattori¹, joka toisaalta tiedottaa ja neuvoo alueen asukkaita erilaisista opiskelumahdollisuuksista ja toisaalta tuo viestiä myös

¹ Seudullinen koulutuskoordinaattori on työskennellyt Pielisen Karjalan alueella kevästä 2008 lähtien Joensuu seudun aluekeskusohjelman rahoituksella. Syksyllä 2009 vastaava toiminta on aloitettu Keski-Karjalan seudulla Korkeakouluista uutta osaamista Keski-Karjalaan -hankkeessa.

koulutustarpeista ja toteutuneista koulutuksista koulutuksen järjestäjälle. Koulutuskoordinaattorin työpanoksen myötä esiin nousee alueellisia koulutustarpeita ja osaamisen kehittämiskohteita.

Maakuntakorkeakoulutoiminnan osana tulee jatkossa kehittää entisestään koulutusmahdollisuuksien joustavuutta monimuotoistamisen keinoin alueellisiin koulutus- ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Maakuntakorkeakoulun kanavoimana aikuiskoulutuksella ja erityisesti avoimella korkeakouluopetuksella pystytään vastaamaan maakunnan koulutustarpeisiin nopeasti ja tarvelähtöisesti. Aikuiskoulutus, ja erityisesti avoin ammattikorkeakouluopetus, lisää koulutuksen alueellista saatavuutta. Avoimen ammattikorkeakouluopintojen kehittäminen poluksi tutkintoon johtavaan koulutukseen tuo seutukunnille korkeakoulujen aikuiskoulutuspalveluja aikaisempaa laajemmin.

Aikuiskoulutuksen lisääntyessä on tosiasiana pidettävä sitä, että työssäkäynnin ja opiskelun vuorottelu lisääntyy tulevaisuudessa. Yrityksissä ja julkisella sektorilla on näkyvissä selkeä tarve lisäkouluttaa henkilöstöään myös tutkintotavoitteisesti. Tutkintojen suorittamiseen onkin löydettävä uusia malleja, jotka motivoivat työssäkäyviä tutkintojen suorittamiseen. Avoimen ammattikorkeakoulun ja maakuntakorkeakoulun yhteistyön tuloksena toteutetuista koulutuskokonaisuuksista saatuja kokemuksia ja mahdollisuuksia voitaneen jatkossa hyödyntää yhä useammalla alalla osana tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen kehittämistä. Suunnitelmiin liittyy kiinteästi myös aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen tuominen osaksi korkeakoulujen aikuiskoulutusta.

Pohjois-Karjalassa seudulliset korkeakoulutuksen koulutustarpeet ovat kohdistuneet suurelta osin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun koulutustarjontaan. Nopein ja joustavin tapa vastata koulutustarpeisiin on ollut kehittää avoimen ammattikorkeakoulun opintoja. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avoimen ammattikorkeakoulun opintojen suunnittelussa onkin keskitytty aikaisempaa laajempaan ja koko maakuntaa palvelemaan monimuotoistettuun opintotarjontaan. Jatkossa opintokokonaisuustarjontaa eri koulutusaloille tulee edelleen laajentaa ja suunnata kysynnän mukaisesti. Kanavana koko maakuntaan toimii mitä parhaiten maakuntakorkeakoulun yhteistyöverkosto.

Viime vuosina kertyneiden yhteistyökokemusten pohjalta voidaan sanoa, että avoin ammattikorkeakouluopetus ja maakuntakorkeakoulutoiminta tukevat hyvin toinen toistaan. Avoimen ammattikorkeakoulun ja maakuntakorkeakoulun yhteistyö ja kumppanuus saa varmasti jatkoa Pohjois-Karjalassa myös tulevaisuudessa.

Maakuntakorkeakoulu ja muutosten aika

Kimmo Niiranen, maakunta-asiamies, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto

Nopeiden muutosten aika

Tarpeita vastaavasta alueellisesta koulutustarjonnasta on tullut alati nopeutuvan muutoksen oloissa entistä selkeämmin keskeinen aluekehityksen edellytyksiä määrittävä tekijä. Moniaalle ulottuvan globalisaation etenemisen ja yritysten liikkuvuuden kasvun seurauksena alueita kohdanneiden rakenteellisten muutosten lisääntymisen myötä myös koulutusjärjestelmän nopean sopeutumisen tarve on aiempaa korostuneempi. Alueita koettelevat rakenteelliset muutokset eivät myöskään ole ainoita tekijöitä, jotka edellyttävät koulutusjärjestelmältä muutosherkkyyttä. Työelämän sisältöjen muuttuminen ja teknologiseen kehitykseen liittyvä osaamistarpeiden muutos korostavat osaamisen jatkuvan päivittämisen ja elinikäisen oppimisen merkitystä. Tämä koskee käytännössä kaikkia toimialoja ja ammattiryhmiä – ja kaikkia alueita.

Oman ajankohtaisen haasteensa koulutussektorille tuovat väestörakenteen ikääntymiseen liittyvä suurten ikäluokkien eläköityminen ja siitä lähivuosina aiheutuvat mitattavat työvoimatarpeet. Työvoimatarpeisiin vastaamisen – tai positiivisesti muotoiltuna alueille avautuvien työllistymismahdollisuuksien hyödyntämisen – kannalta merkittävä ja jo muutenkin vaikeaan yhtälöön oman lisähaasteensa tuova tekijä on keskittymiskehitys, joka on ollut vallitseva trendi myös koulutussektorilla. Etenkin korkeasteen koulutuksessa – joistakin ammattikorkeakouluyksiköistä ja yliopistokeskuksista huolimatta – koulutustarjonta on keskittynyt harvalukuisille kaupunkiseuduille. Myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen yksiköiden verkostoa on jouduttu karsimaan nuorisoiäluokkien pienentymisen ja tehokkuuden nimissä. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen on yhteinen tavoite kaikille alueille, mutta erityisen suuren haasteen edessä ovat ne keskuskaupunkiseutujen ulkopuoliset alueet, joilla huomattavan suuri osuus työvoimasta siirtyy lähivuosina eläkkeelle ja, joilla ei ole syntyvää työvoimatarvetta paikkaavaa omaa kattavaa koulutusjärjestelmää.

Aluekehitystyön suuntaviivat

Kansallisessa kehittämiss politiikassa tapahtunut siirtymä perinteisestä alue-eroja tasaavasta aluepolitiikasta nykyiseen kilpailukyky politiikkaan on linjassa edelle esille tuodun yritysten toimintaympäristössä tapahtuneen toiminnan globaalia ulottuvuutta korostavan muutoksen kanssa. Vaikka politiikkamuutos ei moninaisten haasteiden ja niukkojen resurssien kanssa

painiskelevien alueiden kannalta ole täysin ongelmaton trendi, alueiden omiin vahvuuksiin ja paikalliseen toimintaympäristöön liittyvien kilpailutekijöiden merkitys on yhtä kaikki korostunut entistään selvemmin. Tämä näkyy muun muassa maakuntien keskipitkän aikavälin kehittämistyötä ohjaavien maakuntaohjelmien sisällöissä.

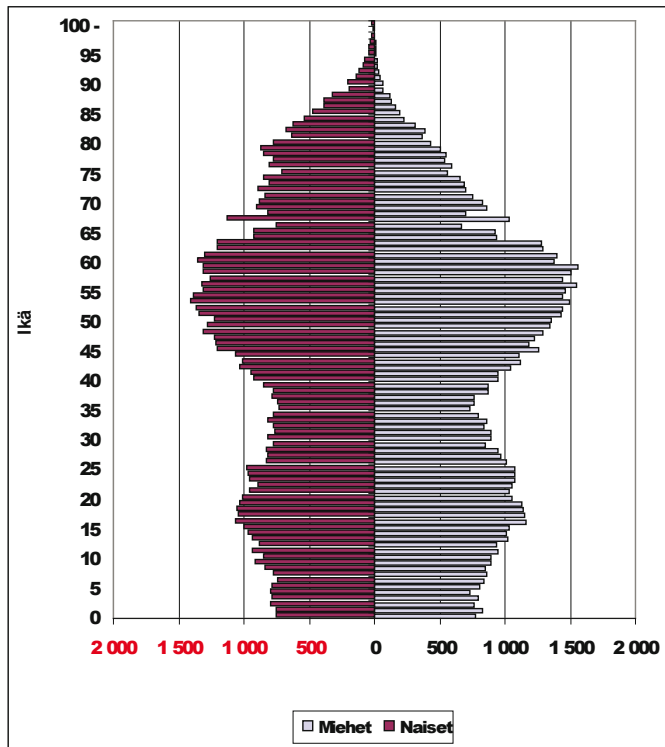
Pohjois-Karjalan kehittämisen suuntaviivoja linjaavat maakuntaohjelmat on 1990-luvun puolesta välistä lähtien rakennettu vahvuusajattelun mukaisesti klusteripohjaisen kehittämisen pohjalta. Vuosien 2006–2010 kehittämistyötä ohjaava maakuntaohjelma POKAT 2010 nostaa osaamiseen ja koulutukseen panostamisen maakunnan kehittämisen tärkeimmäksi asiaksi. Monipuolinen ja kattava koulutustarjonta sekä vahvat koulutusorganisaatiot nähdään perustana osaamiselle, johon klustereiden ja samalla koko maakunnan kilpailukyky pohjautuu. Koulutus ja sen vetovoimaisuus ovat näin ollen Pohjois-Karjalan elinvoimaisuuden edellytyksiä. Koulutuksen merkitys näkyy myös siinä, että alueen kilpailukyvyn ja työpaikkakehityksen turvaaminen väestön ikääntymisen ja eläköitymisen oloissa on kirjattu maakuntaohjelman keskeiseksi tavoitteeksi.

Koska osaavan työvoiman saatavuus on maakunnan yrityksille ja organisaatioille menestymisen keskeinen edellytys, osaamis- ja koulutusjärjestelmä on maakunnan myönteisen kehityksen kannalta avainasemassa. Keskeisiä koulutusjärjestelmään liittyviä maakunnallisia tavoitteita ovat maakuntaohjelman mukaan muun muassa korkeakoulujärjestelmän alueellisen kattavuuden turvaaminen, toisen asteen koulutuksen saatavuudesta huolehtiminen ja aikuis-koulutuksen vahvistaminen. Erilaiset toimijoiden väliset yhteistoimintaverkostot ovat tärkeitä muutoksen hallinnassa ja yritys- ja työelämän tarpeita vastaavan koulutustarjonnan kehittämisessä. Tähän ovat uusilla toimintamalleillaan pyrkineet vastaamaan myös koulutuksen järjestäjätahot. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke on tästä hyvä esimerkki.

Ennakointityö muutoksen hallinnassa

Yhtenä aluekehitystyön käytännön välineenä on työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi, jonka merkitys suunnittelun ja päätöksenteon tukena on korostunut elinkeinoelämän rakenteellisten muutosten ja tiedossa olevan työikäisen väestön määrän pienenemisen myötä. Osaamistarpeisiin vastaamiselle ja tulevaisuussuuntautuneelle kehittämiselle pohjaa luova ennakointityö on keskeisesti esillä muun muassa Opetusministeriön, Opetushallituksen ja Työ- ja elinkeinoministeriön strategioissa ja toiminnassa. Ennakointityöhön panostetaan vahvasti myös alueilla. Lyhyen aikavälin osalta ennakointityötä tehdään paljon muun muassa TE-keskuksissa. Aluehallinnon uudistamishankkeen (ALKU) myötä keskipitkän ja pitkän aikavälin ennakointityön vastuutahoiksi nimetään maakunnan liitot, jotka ovat koordinoineet tätä työtä aiemminkin.

Esimerkkinä maakunnan liittojen alueillaan vetämästä ennakointiyhteistyöstä on vuosina 2006–2007 kaikissa maakunnissa toteutettu Koulutustarjonta 2012 -hanke. Opetusministeriön käynnistämän ja valtakunnallisesti koordinoitun ennakointiprojektin tavoitteena oli koulutusmääriä koskevien tarvearvioiden tuottaminen ammatillisesti suuntautuneesta koulutuksesta Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 valmistelua varten. (Opetusministeriö 2007) Projektissa tuotettiin pitkän aikavälin työvoima- ja ammattitarpeisiin perustuvat kaikki koulutusasteet kattavat valtakunnalli-

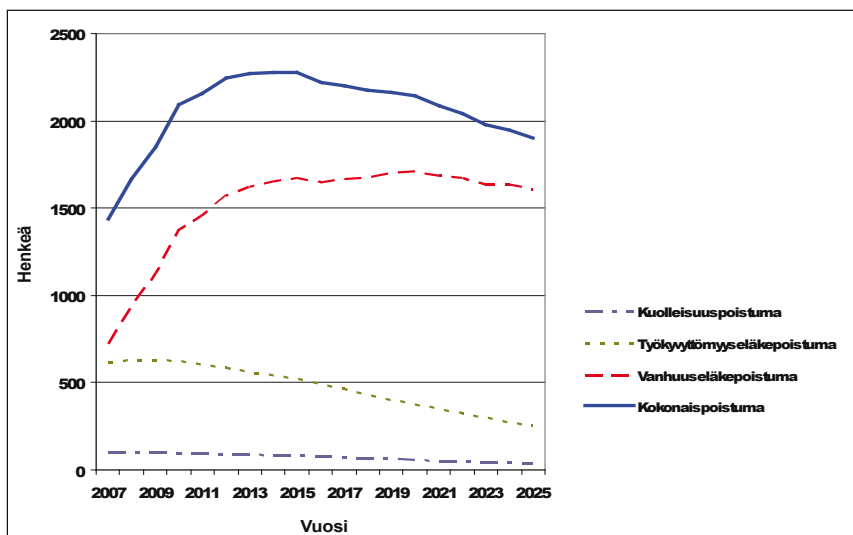
Kuvio 1. Väestön ikä- ja sukupuolijakauma Pohjois-Karjalassa 31.12.2008 (Tilastokeskus 2008).

set ja alueelliset aloittajatavoitteet vuodelle 2012. Vaikka aluenäkökulman huomioiminen jäi suunnitelmassa vähälle, aluetoimijat saivat hankkeen myötä runsaasti ennakoit tietoa.

Seuraavassa tuodaan esille joitakin huomioita Koulutustarjonta 2012 -hankkeen Pohjois-Karjalan maakunnallisen ennakoitiraportin pohjalta (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2008). Täydentäviä huomioita esitetään työ- ja elinkeinoministeriön Foredata Oy:ltä keväällä 2009 maakunnan liittojen ja TE-keskusten käyttöön tilaaman poistumatyökalun tietojen pohjalta.

Väestökehitys ja poistuma

Väestökehitys tulee olemaan Pohjois-Karjalan kehityksen kannalta tulevien vuosien keskeinen haaste. Vaikka maakunnan tappiollinen muuttoliike saataisiin kääntymään, negatiiviselle luonnolliselle väestömuutokselle ei ole paljoakaan tehtävissä, sillä väestön ikärakenne on epätasapainoinen. Tämä ei sinällään ole poikkeuksellista, sillä väestörakenteen ikääntyminen on yhteinen haaste koko Suomelle ja laajemminkin länsimaille. Ikääntyminen tapahtuu kuitenkin hieman eri tahdissa eri alueilla. Pohjois-Karjala ja Itä-Suomi ovat tässä kehityksessä edelläkävijöitä. Eläkeikää lähentelevien niin sanottujen suurten ikäluokkien väestöosuus on Pohjois-Karjalassa suuri. Suuret ikäluokat eivät rajoitu 1940-luvun lopulla syntyneisiin vaan myös 1950-luvulla syntyneet ikäluokat ovat maakunnassa kooltaan huomattavan suuria. Koko maahan verrattuna tilanteen haasteellisuutta lisää se, että nuorisoi-ikäluokat

Kuvio 2. Poistuma työvoimasta 2007–2025 Pohjois-Karjalassa (Foredata 2009).

ovat maakunnassa keskimääräistä pienempiä. Lisäksi 25–35-vuotiaiden joukko on supistunut muuttoliikkeen myötä pieneksi. Tilannetta havainnollistaa kuviossa 1 kuvattu pohjoiskarjalaisten ikä- ja sukupuolirakenne. Kuvion muoto ei nykyisellään muistuta enää paljoakaan pyramidia.

Väestörakenteen ikääntyminen näkyy nyt ja tulevina vuosina syntyvyyden ylittävän kuolleisuuden myötä toteutuvana luonnollisena väestötappiona. Väestömäärän väheneminen sinänsä on tosiasia, joka on vain pakko tunnustaa. Todellinen huolenaihe ja mietinnän paikka on se, mitä muuta ikääntymisestä seuraa. Työmarkkinoiden kannalta haasteena on erityisesti työikäisten määrän lasku. Eläkeikään tulevien ikäluokkien koko ylittää työmarkkinoille tulevien määrän jo nyt, mutta ensi vuosikymmenellä tilanne muuttuu yhä ongelmallisemmaksi. Vuoden 2008 lopulla työikäisiä 15–64-vuotiaita oli maakunnassa kaikkiaan 108 943 henkeä. Jo vuoteen 2015 mennessä tämän ikäluokan koko pienentyy Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan yli 8 000 hengellä. Vuonna 2020 ikäluokassa 15–64-vuotiaat olisi Pohjois-Karjalassa enää 94 032 henkeä.

Työvoiman määrän muutosta ja osaajatarpeita voidaan tarkastella poistumakäsitteen ja poistuma-arvioiden avulla. Poistuman osatekijöitä ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke ja kuolleisuus. Osaavan työvoiman saatavuuden ja koulutustarjonnan mitoituksen kannalta poistuma kuvaa vain yhtä puolta kehityksestä. Poistuman lisäksi oleellisia asioita ovat muun muassa työmarkkinoille tulevan korvaavan työvoiman määrä (nuoret ja maahanmuuttajat), heidän koulutuksensa ja osaamispääomansa, koulutusjärjestelmä ja sen toimivuutta kuvaavat koulutuksen tehokkuusluvut, muuttoliike, opiskelijavirrat, ammatinvaihdokset sekä toimialakehitys ja muut rakenteelliset tekijät. Vaikka poistuma olisi suhteellisen pieni, voivat työvoimatarpeet silti olla suuria, jos kyseessä on kasvua. Merkitystään menettävillä aloilla koko poistumaa ei puolestaan tarvitse korvata. Vastaavalla tavalla vaikuttavat monet muut asiat, muun muassa valtionhallinnon tuottavuustavoitteet – kaikkien eläkkeelle siirtyvien ti-

lalle ei oteta uusia työntekijöitä. Haasteena ovat myös yritysten sukupolvenvaihdokset. Kaikille yrityksille ei löydy jatkajaa.

Vaikka poistuma kertoo tulevasta kehityksestä vain yhden osan, poistuma on työvoimatarveyhtälössä kuitenkin se helpoiten arvioitavissa oleva ja vähiten kyseenalaistettavissa oleva tekijä. Se tarjoaa hyvän lähtökohdan koulutustarvelaskelmille. Toki on selvää, että poistumankin arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia oletusarvoja, jotka vaikuttavat oleellisesti laskelmiin. Jos poistumaa arvioidaan asettamalla eläkkeelle siirtymisiäksi 63 vuotta ja huomioidaan toimialoitteiset ja alueelliset erot, niin vanhuuseläkkeelle kuin työkyvyttömyyseläkkeellekin siirtymisessä, voidaan todeta, että Pohjois-Karjalassa työllisten poistuma kasvaa rajusti ensi vuosikymmenen puoliväliin asti (kuvio 2). Sen jälkeen kokonaispoistuma pienee kuolleisuuden ja työkyvyttömyyseläkepoistuman ennakoitun laskun myötä. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrässä tapahtuva lasku perustuu laskelmissa tehtyyn oletukseen kolmen vuoden kasvusta eläkkeellesiirtymisessä vuoteen 2025 mennessä ilman muutosta vanhuuseläkeikään. Tuloksia arvioitaessa on pienenä varaumana hyvä ottaa huomioon se, että työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen todennäköisyys on Pohjois-Karjalassa ollut 18 prosenttia yleisempää kuin maassa keskimäärin (Foredata 2009). Se, mitä näille eroille tulevina vuosina tapahtuu, vaikuttaa tuloksiin.

Vuoteen 2015 mennessä kokonaispoistuma on Pohjois-Karjalassa 18 280 henkeä, mikä on 29 prosenttia vuoden 2006 työllisistä. Vuoteen 2025 mennessä poistuma on 62 prosenttia, kun koko maan vastaava luku on yhtä prosenttia eli 10 prosenttiyksikköä pienempi. Myös Pohjois-Karjalan sisällä erot ovat suuria. Joensuun seutukunnassa poistuma vuoteen 2025 mennessä on 58 prosenttia, Keski-Karjalassa 70 prosenttia ja Pielisen Karjalassa 74 prosenttia. Pielisen Karjalan poistumaa selittää seudun työllisten korkea keskiarvoikä 44,4 vuotta vuonna 2006.

Erot ovat varsin suuria myös toimialojen välillä. Esimerkiksi Pielisen Karjalassa toimialalta maa-, riista- ja kalatalous poistuma on jo vuoteen 2015 mennessä 35 prosenttia vuoden 2006 työllisistä. Kaupan alalla poistuma on samalla seudulla vain 22 prosenttia, mikä tosin sekin on valtakunnallisesti vertaillen huomattavan korkea luku tällä toimialalla. Joensuun seutukunnassa lukumääräisesti eniten työvoimaa menettää vuoteen 2015 mennessä toimialoista terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut. Vaikka poistuman osuus on vain 26 prosenttia alan työllisistä, toimiala on seudulla huomattava ja henkilöinä mitaten poistuma on 2 088 henkeä. Keski-Karjalassa suhteellisesti eniten (-38 prosenttia) työvoimaa menettää pieni tietoliikenne-toimiala. Henkilömäärinä mitaten suurin poistuma on terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa. Korvaavan työvoiman riittävyden ja koulutustarpeen kannalta oma lukunsa on se, että tämä ala lukeutuu niihin, joilla pelkkä poistuman paikkaaminen ei riitä. Väestön ikääntyminen tulee lisäämään rajusti hyvinvointipalvelujen kysyntää.

Kuten edellä on todettu, työikäisen väestön pientyminen johtuu paitsi kasvavasta poistumasta, myös työmarkkinoille tulevien korvaavien nuorisoikäluokkien pienuudesta. Esimerkiksi peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuvien eli 16–21-vuotiaiden ikäluokan koko pienenee jo lähivuosina nykyisestä. Muutoksen myötä koulutuksen oikeaan osuvuuden merkitys korostuu. Nuorille suunnatun koulutustarjonnan tulisikin vastata tarpeita nykyistä pa-

remmin. Nuoret pitäisi myös saada hakeutumaan työvoimatarvealojen koulutukseen. Tämäkään ei riitä, vaan nuorisoikäluokkien pienentyminen merkitsee kasvavaa aikuiskoulutustarvetta. Huomattavia aikuiskoulutustarpeita on arvioitu olevan muun muassa terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa. Toinen yksittäinen esimerkki on kaivosala. Mittavat kaivoshankkeet sekä maakunnassa että lähialueilla edellyttävät panostusta kaivosalan koulutukseen, joka toteutetaan suurelta osin aikuiskoulutuksena.

Aikuiskoulutustarpeeseen vaikuttaa myös se, että vaikka Pohjois-Karjala on merkittävä kouluttajamaakunta ja opiskelijoiden väestöosuus on maakunnassa keskimääräistä suurempi, maakunnan aikuisväestön koulutustaso on – osin väestön ikärakenteesta johtuen – matalampi kuin maassa keskimäärin. Vuonna 2006 tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä pohjoiskarjalaisista oli 63,4 prosenttia (koko maa 64,8 prosenttia). Ero suhteessa valtakunnallisiin lukuihin on erityisen selvä korkea-asteella. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus Pohjois-Karjalassa oli 20,7 prosenttia, kun koko maan vastaava luku oli 26,2 prosenttia.

Lopuksi

Edellä yleisellä tasolla kuvatut muutokset ja esimerkit merkitsevät sitä, että myös koulutusjärjestelmää ja koulutustarjontaa on kehitettävä jatkuvasti. Tulevaisuudessa tarvitaan monenlaisia osaajia, niin korkeasti koulutettuja kuin kädentaitojen taitajiakin, joiden osaamisen on oltava ajan tasalla. On selvää, että aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen merkitys korostuu. Peruslähtökohtana on, että kaikille pyritään takaamaan mahdollisimman tasavertaiset mahdollisuudet hankkia haluamaansa koulutusta, jonka mitoituksessa toisaalta huomioidaan alueiden tarpeet. Kuten edellä esille tuodut poistumaesimerkit antavat ymmärtää, Pohjois-Karjala muodostuu kehityskuvaltaan ja potentiaaliltaan erilaisista seuduista. Korkeakoulutason aikuiskoulutuspalvelujen maakunnallinen yhteistyö mahdollistaa seuduille koulutuspalveluja, jotka muuten eivät olisi asukkaiden lähiulottuvilla. Maakuntakorkeakoulun toiminnalle on näin ollen selvä tilaus.

On hyvä pitää mielessä, että väestörakenteen ikääntymiseen liittyy haasteiden vastapainona myös mahdollisuuksia. Näitä ovat muun muassa hyvinvointi- ja vapaa-ajan palvelujen kysynnän kasvuun liittyvät liiketoimintamahdollisuudet ja työpaikkojen runsas avautuminen. Parhaimmillaan maakunnan korkea työttömyys voi toimia puskurina, jos työttömien resurssi vain saadaan hyödynnettyä muun muassa aikuiskoulutuksen avulla.

Lähteet

Foredata. 2009. Poistuma-analyysi: Joensuun, Keski-Karjalan ja Pielisen Karjalan työvoiman poistuma. Foredata.

Opetusministeriö. 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012 (KESU 2007–2012). Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 9. Helsinki: Yliopistopaino.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2008. Koulutustarjonta 2012 -hankkeen maakunnallinen ennakointiraportti – Pohjois-Karjala. Joensuu.

POKAT 2010. 2006. Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2007–2010. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Joensuu.

Tilastokeskus. 2008. Väestön ikä- ja sukupuolijakauma Pohjois-Karjalassa.

Osaamispääomaa ammatillisella aikuiskoulutuksella

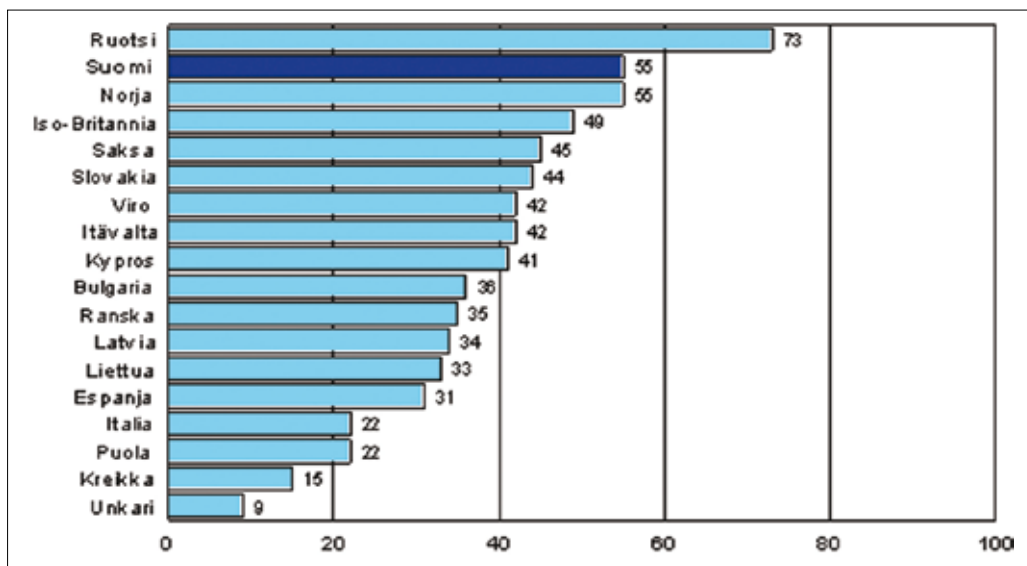
Anne Kuvaja, sivistystoimentarkastaja, Itä-Suomen lääninhallitus

Globalisaation ja talouden kansainvälistymisen aiheuttama lisääntynyt kilpailu heijastuu myös koulutus- ja osaamisvaatimuksiin. Työelämän muutokset lisäävät aikuisten koulutus-tarpeita, samoin työelämän ja työsuhteiden epävarmuus. (Pohjanpää 2008.) Oppiminen on muuttunut työksi ja työ jatkuvaksi uuden oppimiseksi. Elinikäinen oppiminen on avainprosessi, jonka avulla muutosta hallitaan. Elinikäisestä oppimisesta on tullut välttämättömyys: humanistinen ihanne yksilöstä itsensä sivistäjänä on osittain väistynyt ja tilalle on tullut osaamisen ja menestymisen pakko. (Stenström 2008.) Toisaalta koulutus voidaan nähdä välineenä, jolla korotetaan omaa markkina-arvoa työelämässä (Pohjanpää 2008; Järvensivu & Koski 2008). Osaaminen on investointi, joka vanhenee kuten koneet ja laitteetkin (Karhunen 2008). Kouluttautuminen antaa työelämässä toimiville mahdollisuuden päivittää osaamistaan työelämän muutosten edellyttämällä tavalla.

Suomalaiset ovat aktiivisia aikuiskoulutukseen osallistujia

Suomalaiset osallistuvat aktiivisesti aikuiskoulutukseen eli nimenomaan aikuisille suunniteltuun ja järjestettyyn koulutukseen. Tilastokeskuksen (2008a) aikuiskoulutustutkimuksen mukaan yli 1,7 miljoonaa eli hiukan yli puolet suomalaisista 18–64 -vuotiaista osallistui aikuiskoulutukseen. Etelä-Suomen läänissä koulutukseen osallistuttiin eniten, Oulun läänissä puolestaan vähiten. Itä-Suomessa aikuiskoulutukseen osallistuttiin hiukan maan keskiarvoa vähemmän: koulutukseen osallistui 49 prosenttia itäsuomalaisista. Aikuiskoulutuspäivien lukumäärissä ei sen sijaan ole merkittäviä alueellisia eroja. Keskimäärin suomalaiset ovat aikuiskoulutuksessa kahdeksan päivää vuodessa.

Osallistumisen kasvu on viime vuosina taittunut ja painopiste on siirtynyt non-formaaliin eli muuhun kuin tutkintoon johtavaan koulutukseen. Oppilaitoksissa järjestettyä tutkintoon johtamatonta koulutusta ovat esimerkiksi ammatillinen lisäkoulutus, työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus (osittain), työnantajan tilaamat kurssit, vapaan sivistystyön koulutus, avoin ammattikorkeakouluopetus ja avoin yliopisto-opetus. Yhä useammin työssä tarvittavat tiedot ja taidot hankitaan kuitenkin formaalin koulutusjärjestelmän ulkopuolelta, esimerkiksi työelämässä (Stenström 2008). Formaaliin eli tutkintoon johtavaan koulutukseen osallistuminen tulee kuitenkin todennäköisesti lisääntymään taloudellisen taantumun seurauksena. Koulutuksen kysyntä lisääntyy työmarkkinoiden vetovoiman vähentyessä ja toisaalta valtiovalta parantaa tarjontaa lisäämällä opiskelupaikkoja.

Kuvio 1. 25–64 -vuotiaan väestön koulutukseen osallistuminen 12 kuukauden aikana eräissä Euroopan maissa vuosina 2005–2007 (Tilastokeskus 2009).

Eurooppalaisessa vertailussa, jossa selvitettiin 25–64-vuotiaitten osallistumista aikuiskoulutukseen, suomalaiset sijoittuivat toiseksi. Ainoastaan ruotsalaiset osallistuvat koulutukseen suomalaisia enemmän: 73 prosenttia ruotsalaisista osallistui aikuiskoulutukseen, kun suomalaisten osallistumisaste oli 55 prosenttia. Koulutuksen volyymi (eli opetustuntien määrä henkeä kohden) oli korkein Pohjoismaissa ja Saksassa. (Tilastokeskus 2009.)

Tutkintoon johtavaan koulutukseen osallistuttiin eniten Iso-Britanniassa ja Pohjoismaissa. Joka kymmenes 25–65-vuotias suomalainen osallistui tutkintoon johtavaan koulutukseen, kun Iso-Britanniassa koulutukseen osallistui joka seitsemäs. Pohjoismaalaiset osallistuvat selvästi muita enemmän tutkintoon johtamattomaan koulutukseen: ruotsalaisista jopa seitsemän henkilöä kymmenestä opiskeli muutoin kuin tutkintotavoitteisesti. Suomessa tavallisin non-formaalin koulutuksen muoto on henkilöstökoulutus. (Tilastokeskus 2009.) Oppilaitosten tarjoamasta tutkintoon johtamattomasta koulutuksesta suosituinta oli vapaan sivistystyön koulutus, jossa opiskeli miljoona suomalaista vuonna 2007. Myös opetustunneilla mitattuna suurin osa oppilaitosten tutkintoon johtamattomasta koulutuksesta oli vapaan sivistystyön koulutusta, seuraavaksi eniten oli työvoimapolitiittista koulutusta. (Tilastokeskus 2008b.)

Aikuiskoulutus ei jakaannu tasaisesti. Naiset osallistuvat koulutukseen huomattavasti miehiä innokkaammin: naisten osallistumisaktiivisuus on ollut noin 10 prosenttiyksikköä miehiä korkeampi. Työssäkäyvät osallistuvat koulutukseen enemmän kuin työttömät ja palkansaajat enemmän kuin yrittäjät. Korkea pohjakoulutus lisää aikuiskoulutukseen osallistumista. Tilanne on samankaltainen myös muissa Euroopan maissa. Kuitenkin niissä maissa, joissa koulutukseen osallistumisaste on korkein, esimerkiksi Pohjoismaissa, ovat erot eripituisen pohjakoulutuksen saaneiden osallistumisasteissa kaikkein pienimmät. Korkea osallistumisaste näyttäisi siis lisäävän koulutuksellista tasa-arvoa. (Tilastokeskus 2008a.)

Merkittävä osa oppimisesta liittyy työhön

Suurin osa aikuiskoulutuksesta on ammatillista eli osallistumissy liittyy jollain lailla työhön ja ammattiin. Sama koulutus, esimerkiksi kielikurssi, voi olla toiselle osallistujalle ammatillista, toiselle harrastusluonteista. 1,3 miljoonaa suomalaista osallistui ammatilliseen aikuiskoulutukseen vuonna 2006. Aktiivisempia osallistujia ovat 35–44-vuotiaat. Vähiten puolestaan osallistuivat juuri työelämään tulleet 18–24-vuotiaat sekä yli 55-vuotiaat. Eniten työhön ja ammattiin liittyvään koulutukseen osallistuvat ne, joilla on korkea pohjakoulutus. (Tilastokeskus 2008a.)

Kokemus lisäkoulutustarpeesta ja työtehtävien vaativuudesta ajaa aikuisia ammatilliseen koulutukseen. Ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistujat kokevat muita enemmän, että työtehtävät vaativat enemmän kuin saatu peruskoulutus edellyttäisi. Toisaalta he ovat myös sitä mieltä, että nykyinen työ tarjoaa paljon mahdollisuuksia oppia ja kehittyä. Ammatillisen aikuiskoulutuksen koetaan myös parantavan etenemismahdollisuuksia, lisäävän mahdollisuuksia vaihtaa työtehtäviä ja pienentävän työttömyysuhkaa. Suuri osa ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistuneista odottaa oman työnsä muuttuvan työtavoiltaan ja työvälineiltään seuraavan viiden vuoden aikana. (Pohjanpää 2008.)

Valtaosa työhön ja ammattiin liittyvästä koulutuksesta on henkilöstökoulutusta eli työnantajan tukemaa koulutusta. Vuonna 2006 lähes 60 prosenttia palkansaajista eli 1,1 miljoonaa henkilöä osallistui työnantajan tukemaan koulutukseen. Korkeasti koulutetut toimihenkilöt osallistuvat eniten myös henkilöstökoulutukseen. Ylemmistä toimihenkilöistä 73 prosenttia osallistui henkilöstökoulutukseen, kun työntekijöistä osallistui vain 39 prosenttia. Sosioekonomiseen asemaan liittyvät erot ovat kuitenkin hivenen tasoittuneet viime vuosina. (Tilastokeskus 2008a.) Valtio ja kunnat kouluttivat henkilöstöään enemmän kuin yksityisen sektorin työnantajat. Julkisella sektorilla vakituudessa työsuhhteessa työskentelevän palkansaajan todennäköisyys osallistua ammatilliseen aikuiskoulutukseen on kaksinkertainen verrattuna yksityisellä sektorilla määräaikaaisesti työskenteleviin. (Pohjanpää 2008.)

Yritysten henkilöstökoulutukseen käyttämä rahamäärä on alentunut ja on hiukan alle EU-maiden keskiarvon. Vuonna 2005 koulutuskustannusten osuus yritysten työvoimakustannuksista oli enää 1,5 prosenttia, kun se vuonna 1999 oli vielä 2,4 prosenttia. Painopiste on siirtynyt yritysten itsensä järjestämään sisäiseen koulutukseen: vähän alle puolet koulutuksesta ostettiin ulkopuolelta. Yritykset hankkivat koulutusta pääasiassa yksityisiltä koulutuksen järjestäjiltä. Oppilaitoksilta ostettavan koulutuksen osuus on laskenut 36 prosentista 20 prosenttiin vuodesta 1999 vuoteen 2005. (Tilastokeskus 2008c.)

Henkilöstökoulutuksen sisällöt painottuvat ammattitaidon ylläpitämiseen. Eniten opiskeltiin johtamiseen ja hallintoon liittyviä aiheita. Tietotekniikan opiskelu on vähentynyt. Työssä pitempään olleet hallitsevat jo pääosin uusien työvälineiden käyttöön liittyvät perusvalmiudet ja yleisen koulutustason nousun myötä uusien työelämään tulevien ikäluokkien tietotekniisiin perusvalmiuksiin ei tarvitse enää panostaa. Yleisiä työelämävalmiuksia, kuten esimerkiksi yhteistyö- ja esiintymistaitoja sekä kehittämis- ja organisaatitaitoja, opiskellaan suhteellisesti enemmän kuin aiemmin. (Tilastokeskus 2008c.)

Koulutuksen ja työelämän vuoropuhelu tiivistyy

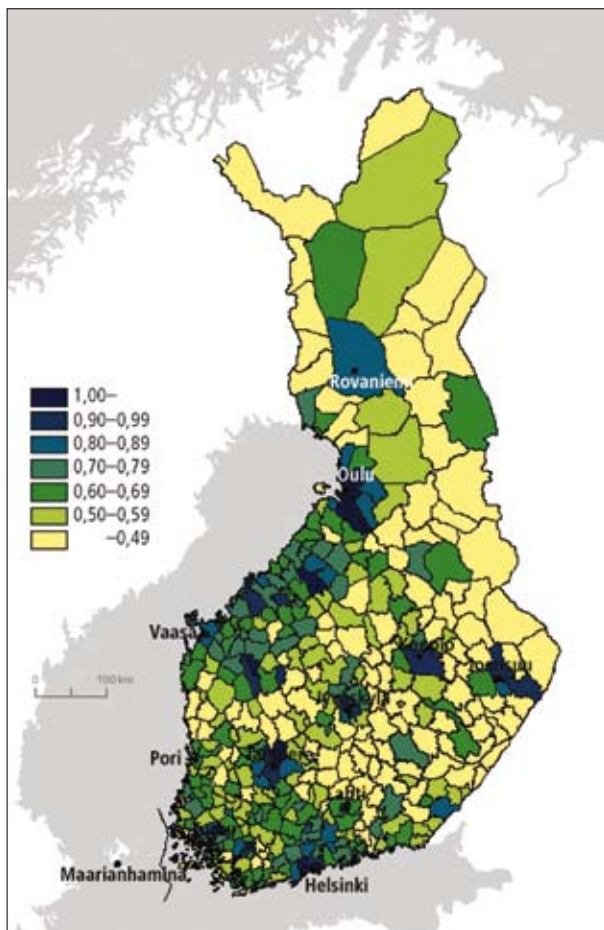
Ammatillisen koulutusjärjestelmän ja työelämän väliset suhteet ovat aiemmin olleet Suomessa vähäiset verrattuna muihin maihin. Tänä päivänä tilanne on toisenlainen. Koulutuksen ja työelämän vuoropuhelu on lisääntynyt ja työelämäyhteydet ovat tulleet osaksi opetussuunnitelmia. Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen liittyvät ammattiosaamisen näytöt ja työelämäjaksot ovat lisänneet oppilaitosten opintojen työelämäläheisyyttä ja samalla työssäoppimisesta on tullut osa formaalia koulutusjärjestelmää. Ammattikorkeakoulut ovat lisänneet korkeakoulusektorin suhteita työelämään. Tärkeä merkitys on myös ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen yhä suuremmalla roolilla alueiden ja työelämän kehittämisessä. (Stenström 2008.)

Ammattitaito voidaan määritellä koulutuksella ja kokemuksella hankituksi pätevyudeksi toimia määrättyssä ammatissa. Ammattitaito koostuu sekä muodollisesta (koulutuksen tai tutkinnon tuomasta) osaamisesta että todellisesta osaamisesta eli kyvystä toimia erilaisissa työtilanteissa. Vaikka koulutusjärjestelmä on lähentynyt työelämää, viimeaikaisten tutkimusten mukaan ammatillaiset kokevat, että yhä suurempi osa työssä tarvittavasta ammattitaidosta opitaan vasta työssä. Samoin esimerkiksi ammattikorkeakoulusta valmistuneiden työelämään sijoittumista selvittämissä tutkimuksissa on todettu, että vaikka valmistuneet ovat työllistyneet hyvin, he kokevat, etteivät ole koulutuksessaan saaneet riittävästi asiantuntijavalmiuksia. Voitaisiinko työelämän ja koulutuksen entistä tiiviimmän integraation avulla kehittää opiskelijoiden työelämävalmiuksia vastaamaan paremmin työ- ja elinkeinoelämän vaatimuksia? (Stenström 2008.)

Bolognan ja Kööpenhaminan prosessien myötä Suomi on sitoutunut koulutuksen laadun kehittämiseen yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen mukaisesti elinikäisen oppimisen periaatteita noudattaen. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen painopistealueita ovat työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentaminen sekä tutkintojen ja koulutuksen työelämälähtöinen kehittäminen. Tavoitteena on, että tutkinnon voi suorittaa erilaisia oppimispolkuja seuraten, yhdistäen joustavasti työtä ja opiskelua. Aikaisemmin koulutuksella tai työelämässä hankittu osaaminen tulee voida tunnistaa ja tunnustaa nykyistä luotettavammin ja tehokkaammin. Uudistus edellyttää koulutusjärjestelmältä erilaisten pedagogisten ratkaisujen sekä uudenlaisten oppimisen muotojen ja opiskelumahdollisuuksien kehittämistä. (Opetusministeriö 2009.)

Väestön muutos aikuiskoulutuksen haasteena

Väestön muutos tulee aiheuttamaan suuria haasteita koulutusjärjestelmän kehittämiselle. Väestön vanheneminen on ilmiö, joka koskettaa koko Eurooppaa. Ikääntyvän väestön osuus koko väestöstä kasvaa suhteessa nuorempiin ikäluokkiin: seuraavan 30 vuoden aikana alle 24-vuotiaiden eurooppalaisten määrä laskee 15 prosentilla ja kolmas osa eurooppalaisista on yli 60-vuotiaita. Työvoiman määrä vähenee, vanhemmat ikäluokat siirtyvät eläkkeelle ja nuoret ikäluokat ovat niitä pienempiä. (Kumpulainen 2008, Komission tiedonanto 2006.) Eriytyisen selvästi muutos näkyy niillä alueilla (esimerkiksi Itä-Suomessa), jotka ovat kärsineet muuttotappioista jo vuosien ajan. Väestö keskittyy maakuntakeskuksiin ja reuna-alueet menettävät väestöä erityisen voimakkaasti. Poismuuttajat ovat nuoria, työikäisiä ja hyvin kou-

Kuvio 2. 25–34-vuotiaiden koulutus pääoma suhteessa 55–64 -vuotiaiden koulutus pääomaan 2005. Luku alle yhden kertoo, että nuorten koulutus pääoman taso ei riitä korvaamaan poistumaa (Karhunen 2008).

lutettuja. Väestökatoalueilla on korkea työttömyys ja samanaikaisesti pula koulutetusta työvoimasta. (Karhunen 2008.)

Ihmisten mukana myös koulutus ja osaaminen keskittyvät. Ilmiötä voidaan kuvata koulutus pääoman käsitteellä. Koulutus pääoma kuvaa koulutuksen tutkinto kohtaisia kustannuksia: se syntyy opiskeluvuosien kustannuksista. Koulutus pääoma muuttuu ihmisten mukana. Muuttoliikkeen seurauksena ihmiset ja samalla koulutus pääoma kasautuu Suomessa yliopisto paikkakuntien ympärille. Nuoret ovat koulutetumpia kuin vanhemmat, mutta siitä huolimatta reuna-alueilla nuorten koulutus pääoman taso ei riitä korvaamaan poistumaa (kuviossa 2 luku on alle yhden). (Karhunen 2008.)

Ikärakenteen muutoksesta johtuen aikuiskoulutuksen merkitys tulee kasvamaan entisestään. Suomessa on asetettu tavoitteeksi, että vuosittain koulutukseen osallistuvien osuus työikäisestä aikuisväestöstä kasvaa edelleen vähintään 60 prosenttiin ja että osallistumis pohja laajenee

nykyisestä kattamaan paremmin nyt koulutuksessa aliedustetut ryhmät. Erityisesti halutaan parantaa vailla ammatillista koulutusta olevien tai vanhentuneen koulutuksen omaavien, yli 50-vuotiaiden, erityistä tukea tarvitsevien sekä maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksia. (Opetusministeriö 2008.)

Aikuiskoulutuksella voidaan vaikuttaa siihen, että entistä suurempi osa työikäisestä väestöstä on työmarkkinoilla entistä pidempään. Erityisen tärkeää on ehkäistä esimerkiksi heikosta pohjakoulutuksesta tai työttömyydestä johtuvaa sosiaalista syrjäytymistä. (Komission tiedonanto 2006.) Aikuiskoulutuksella ei voida muuttaa väestörakennetta, mutta työelämän osaamistarpeiden turvaajana sillä on merkittävä rooli. Lisäksi laadukas ja monipuolinen aikuiskoulutusjärjestelmä antaa aikuisikäisille mahdollisuuden kasvattaa omaa ammatillista osaamis pääomaansa kunkin henkilökohtaisten lähtökohtien mukaisesti.

Lähteet

- Järvensivu, A. & Koski, P. 2008. Työssä oppimista ja oppimistyötä. Aikuiskasvatus 1, 25–34.
- Karhunen, H. 2008. Koulutus pääoma kasautuu yliopistopaikkakuntien ympärille. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 3, 4–7.
- Komission tiedonanto. 2006. Aikuiskoulutus: Oppia ikä kaikki. KOM(2006)614 lopullinen. 23.10.2006. Bryssel.
- Kumpulainen, T. (toim.) 2008. Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2006. Opetusministeriön julkaisu 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetusministeriö 2008. Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 9.
- Opetusministeriö 2009. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset (toinen väliraportti). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 11.
- Pohjanpää, K. 2008. Työsuhde ja koulutus ratkaisevia aikuiskoulutukseen osallistumisessa. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 3, 19–23.
- Stenström, M-L. 2008. Koulutus ja työelämä muutoksessa. Aikuiskasvatus 2, 128–134. Tilastokeskus. 2008a. Aikuiskoulutustutkimus 2006. Koulutus 2008. Tilastokeskus. Helsinki.
- Tilastokeskus. 2008b. Oppilaitosten tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa 2,3 miljoonaa osallistujaa vuonna 2007. http://www.tilastokeskus.fi/til/oiop/2007/oiop_2007_2008-12-10_tie_001.html.
- Tilastokeskus. 2008c. CVTS, Yritysten henkilöstökoulutus -tutkimus 2005. Koulutus 2008. Tilastokeskus. Helsinki.
- Tilastokeskus. 2009. Aikuiskoulutustutkimus 2006. Eurooppalainen vertailu. Koulutus 2009. Tilastokeskus. Helsinki.

Osaajat omasta takaa – maakuntakorkeakoulu seudun kilpailukyvyyn varmistajana

Asko Saatsi, toimitusjohtaja, Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy (PIKES)

Johdanto

Menestyäkseen seutu tarvitsee osaajia, jotka tuntevat toimintaympäristönsä. On aina parempi, jos nämä osaajat tulevat omalta seudulta. Usein nämä avainhenkilöt ovat edenneet työurallaan työkokemuksensa ja koulutuksensa nostamina. Tässä yhteydessä onkin tapana puhua niin sanotusta porrastin-ilmioistä. Työurallaan eteenpäin siirtyvä ihminen luovuttaa paikkansa toiselle ihmiselle, joka nousee tähän alemmalta portaalta.

Kun porrastin toimii, silloin toimii myös urakierto yksilön kannalta. Työurasta tulee mielekkäämpi, ja rekrytoijilla on paremmat mahdollisuudet löytää hyviä henkilöitä vaativille paikoille. Esimerkiksi yrityksissä tämä urakierto edesauttaa yritysten verkostoitumista ja näin samalla koko seutukunnan kehitystä. On aina parempi, että osaajat löytyvät omasta takaa.

Kannettu vesi pysyy harvoin kaivossa

Erityisesti pienten seutukuntien ongelmana on löytää omalta seudulta esimerkiksi yksiköiden vetäjiä ja johtavia asiantuntijoita. Tämä johtuu yleisesti ottaen matalasta koulutustasosta ja hitaasta urakierrosta. Tähän on kytköksissä myös toinen ongelma: seudulla kartutettua osaamista ei jäädä hyödyntämään tälle seudulle, vaan hyvin usein näiden avainhenkilöiden seuraava työpaikka on seudun ulkopuolella.

Mitä paremmin maakuntakorkeakoulun koulutustarjonta vastaa seudun osaamistarpeisiin, sitä enemmän seutu ja sen elinkeinoelämä hyötyy koulutuksesta. Julkinen sektori on toinen selvä hyötyjä, koska siellä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltosektori tarvitsee jatkuvasti ammattitaitoista ja työkokemusta omaavaa henkilöstöä. Maakuntakorkeakoululla on tässä valossa oma merkityksensä, kun estetään julkisten työpaikkojen valumista maakuntakeskuksiin ja pääkaupunkiseudulle.

Tuloskeskustelu kotiuttaa tuloksen

Työpaikoilla käytävien tuloskeskustelujen merkitys on suuri maakuntakorkeakoulun tulosten kotiuttamisessa seuduille. Työnsä ohessa opiskelleet osaajat siirtyvät hallitusti uusiin tehtäviin. Opiskelun myötä tyytymättömyys nykyistä työtä kohtaan kasvaa, koska ihminen kas-

vaa ulos hänen olemassa olevasta toimenkuvastaan. On sekä työnantajan että maakuntakorkeakoulun etu varmistaa, että tuloskeskustelut toimivat ja niissä haetaan yhdessä vaativimpia tehtäviä.

Työn ohessa opiskelu on henkilökohtainen ratkaisu. Siksi en näe sitä yritysten tai työnantajien hyötynä, vaan seudun ja yksilöiden välineenä kehittyä. Pielisen Karjalassa saatujen kokemusten mukaan maakuntakorkeakoulua tulee markkinoida suoraan yksilöille. Pielisen Karjalan maakuntakorkeakoulukoordinaattori Marjo Ollilainen onkin tehnyt tässä suhteessa uraa uurtavaa työtä koko maan mittasuhteessa.

Maakuntakorkeakoulu reagoi nopeasti muuttuviin tarpeisiin

Seudun koulutustarpeet voivat muuttua nopeasti. Näin on käynyt esimerkiksi Lapissa matkailun vahvan kasvun myötä. Pielisen Karjalassa on puolestaan tapahtunut samanlaisia nopeita muutoksia, joista seuraa kysyntää muun muassa seuraavilla aloilla: sairaanhoitajat (syyinä väestön ikääntyminen ja yksityisten hoivapalvelujen kasvu), tradenomit (matkailun kasvu ja vaatimustason kasvu tukipalveluprosesseissa) ja työnjohtajat (metalliyritysten voimakas kasvu ja verkostoituminen).

Erityisen vaativiksi ovat muuttuneet tukipalveluprosesseista vastuussa olevat toimenkuvat toimistotyössä. Siellä on syntynyt erittäin vaativia toimenkuvia, joissa yhdistyy taloushallinnon, rahoituksen, henkilöstöhallinnon ja kehittämisen tehtäväalueet ja näkökulmat. Näin on tilanne myös Pielisen Karjalan Kehittämiskeskuksessa (PIKES). Lähivuosien vastaavia mahdollisia nopeita ja positiivisia kysyntämuutoksia voivat tuoda kaivosalan kasvavat tarpeet, virallisen seutukuntajaon poistuminen ja siitä seuraava työvoiman liikkuvuuden kasvu sekä ympäristöteknologian ja biotalouden uudet läpimurrot ja yritysverkostot.

Koulutus lisää itseluottamusta

Tärkeimpänä asiana seudun kehityksessä pidän sitä, että sen ihmiset luottavat itseensä. Tämä itseluottamus näkyy kykyinä suhtautua uuteen ennakkoluulottomasti ja mahdollisuuksia haakevasti. Systeemiteoreetikkona olen vakuuttunut, että minkä tahansa organisaation menestys perustuu ulkomaailman mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Entistä monimutkaisemman maailman jäsentämisessä korkeammasta koulutustasosta on aina hyötyä. Ennen niin konkreettinen työelämä on käsitteellistynyt. Tässä muutoksessa tarvitaan taitoa lukea ja tulkita symboleja. Toinen selvä muutos on avustavan työvoiman voimakas vähentyminen. Toimenkuvista on tullut vaativia, koska ne toisaalta sisältävät myös näitä ennen aputyvoimalle kuuluneita tehtäviä, mutta toisaalta erittäin vaativia käsitteellisiä tehtäviä, joissa tulkitaan herpaantumatta alati muuttuvaa maailmaa ja toimintaympäristöä.

Avainhenkilöiden kyvykkyydestä (cabability) on tullut organisaatioiden tärkein menestystekijä. Tämä kyvykkyys näyttäisi olevan ennen kaikkea kykyä luoda koko ajan tarkoituksellisuutta oman organisaation toiminnalle. Tarkoituksellisuudesta syntyy motivaatio ja motivaatiosta tuloksellisuus. Tätä ajatusrakennelmaa pidän johtajuuden (leadership) syvimpänä ole-

muksena. Tämä ajattelutapa korostuu organisaation koon kasvaessa – tästä syystä julkisorganisaatioiden merkitys korostuu arvioitaessa maakuntakorkeakoulun merkitystä.

Kansainvälistyminen korostaa itseluottamuksen merkitystä. Muiden kulttuurien kohtaaminen, ymmärtäminen ja verkoistaminen vaatii vahvaa itseluottamusta. Maakuntakorkeakoululla voisi olla jatkossa tärkeä roolia myös tässä suhteessa. Esimerkiksi meillä Pielisen Karjalassa Venäjään liittyvää potentiaalia on vielä paljon hyödyntämättä.

Tulevaisuus

Jatkossa meidän on yhteisesti varmistettava se, että maakuntakorkeakoulu juurtuu osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää. Nuorten ikäluokkien pieneneminen myös maakuntien keskustaupungeissa pakottaa ammattikorkeakoulut tarkastelemaan aloituspaikkaperusteista ja keskuskampuksiin keskitettyä toimintatapaansa uudelleen. Tulevaisuuden koulutusmallina näen nimenomaan maakuntakorkeakoulun tyyppisen toimintatavan, jossa tutor-ryhmät kokoontuvat omilla seuduillaan ja opiskelijat tekevät lopputyönsä oman seudun tai organisaationsa kannalta tärkeistä aiheista.

Näen tällä hetkellä maakuntakorkeakoulun innovatiivisen maaseutus Suomen tärkeänä koulutuspoliittisena valintana, joka sopii hyvin yhteen myös työurien pidentämistavoitteiden kanssa. On näet osoittautumassa, että eläköitymisen pahimmat skenaariot eivät olekaan toteutumassa Suomessa. Työurien pidentyminen on jo alkanut. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että koulutusta ja koulutustautumista pitää jatkaa aina viimeisiin työvuosiin saakka.

Tätä kirjoittaessani olen juuri saanut tiedon, että PIKESin hankehakemus nimeltään Extending Working Life – Pedagogy Assisting Workforce Transition (PAWT) on saanut myönteisen rahoituspäätöksen EU:n komission elinikäisen oppimisen ohjelmaan Lifelong Learning Programme/GRUNDTVIG Multilateral projects. Hankkeen tarkoituksena on pidentää ja laajentaa ihmisten työuria verkkopedagogiikan avulla. Tämä rohkaisee Pielisen Karjalassa jatkamaan lujasti töitä maakuntakorkeakoulun puolesta.

Maaseutukunnan näkökulma maakuntakorkeakouluun

Pauli Vaittinen, kunnanjohtaja, Polvijärvi

Polvijärvi on vireä ja yritteliäs noin 4 800 asukkaan kehittämishenkinen maaseutukunta Joensuun seutukunnassa. Peruspalvelumme ovat hyvässä kunnossa. Kunnan talous on tasapainossa. Uskomme vahvasti maaseudun tuleviin mahdollisuuksiin. Kehittämistyössään kunta on voimavarojensa mukaisesti panostanut yritys-elämän toimintaedellytyksiin. Viime vuosina painopisteinämmme ovat olleet yrittäjien koulutus, osaaminen ja hyvä yhteistyö yritysten kanssa. Pääosa polvijärveläisistä yrityksistä on pieniä. Tästä syystä olemme pyrkineet erityisesti vahvistamaan pienyrittäjien osaamista yritysneuvonnan, koulutuksen ja kehittämishankkeiden kautta.

Valitettavasti suomalainen yhteiskunta toimii tällä hetkellä rajusti toimintoja keskittävällä tavalla. Vallalla on suurten yksiköiden rakentaminen ja pienten organisaatioiden – myös kuntien – puolestapuhujat joutuvat tekemään ankarasti työtä puolustaessaan toimintamahdollisuuksiaan. Maakuntakorkeakoulu tarjoaa oikein oivallettuna uuden hajauttavasti toimivan järjestelmän maaseudun kehittämiseen. Maakuntakorkeakoulu voi tuoda korkeakoulujen opiskelumahdollisuuksia ja osaamista maaseudulle. Tällöin on erityisesti rakennettava käytäntö, jossa yritysten, kuntien ja muiden toimijoiden tarpeesta lähtien rakennetaan toimintamalli, joka pystyy asiantuntevasti ja joustavasti palvelemaan kehittämistyöstä kiinnostuneita. Toiminta on saatava ensin kunnolla näkyväksi. Maakuntakorkeakoulun on pystyttävä kertomaan selkeällä tavalla, mitä sen kautta voidaan tehdä ja miten se voi yhdessä muiden koulutustahojen kanssa toimia. Erityisenä mahdollisuutena näen pienyritysten kehittämistarpeet, joissa aina vain haasteellisemmässä elinkeinoelämässä riittää työskarkaa.

Polvijärvellä olemme tarttuneet yritysten koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeiden kar-toittamiseen. Pienyrittäjien toiminta painottuu käytännön yritysohjon, ja kehittämistarpeiden läpikäyminen vaatii monesti ulkopuolista tarkastelua. Tavoitteenamme on vuoden 2009 aikana Polvijärven kunnan ja Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun yhteistyönä selvittää yritysten ja muiden paikallisten organisaatioiden yhteisiä ja yleisiä kaikenlaisia kehittä-mis- ja koulutustarpeita. Nämä on tarkoitus saattaa koulutusorganisaatioiden käyttöön ja laatia niiden perusteella kehittämissuunnitelma yhteistyössä eri tahojen kanssa. Selvitysoh-jon palkataan muutamaksi kuukaudeksi henkilö. Toteuttajatahojen yhteisenä tavoitteena on aikaansaada kehittyvään maaseutukuntaan toimintamalli, jota voidaan hyödyntää laajem-minkin.

Suomalainen koulutusjärjestelmä on kansainvälisten tutkimusten mukaan korkeatasoinen ja hyvin toimiva. Kokonaisuutena koulutusjärjestelmä on hyvin laaja, ja monet organisaatiot huolehtivat koulutuksesta. Luodessaan uutta Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun on pystyttävä erityisesti huolehtimaan tiedottamisesta, jonka myötä saadaan esille aidot toimintamahdollisuudet. Vaikka elämme aina vain laajenevien sähköisten palvelujen maailmassa, koulutuskysymyksissä henkilökohtainen kontaktikin on äärettömän tärkeä. Työvoimahallinto on muuttunut paikallistasolla Työ- ja elinkeinotoimistoiksi. Uudistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi TE-toimiston palvelupisteet ovat oikea paikka maakuntakorkeakoulun ja koko aikuiskoulutuksen esilletuomiseen.

Toimiston vakinaisen henkilöstön on pystyttävä kertomaan ainakin pääkohdat koulutusjärjestelmästä, mutta lisäksi on järjestettävä myös säännönmukaiset aikuiskoulutuksen asiantuntijoiden ”vastaanotot” toimistolla. Polvijärven olosuhteissa kunnan elinkeinoasioita hoitavat kunnan viranhaltijat ovat valmiita olemaan hyvin läheisenä paikallistason kumppanina maakuntakorkeakoulua ja koko aikuiskoulutuksen toimintaa toteutettaessa ja kehitettäessä.

Yrityselämä odottaa valmiita helposti saavutettavia palveluja. Tietotekniikka mahdollistaa toimintojen hajauttamisen, mutta tähän saakka kehittämistyössä sen mahdollisuuksia on käytetty aivan liian vähän ja liian usein keskittävään suuntaan. Maakuntakorkeakouluhanke on vakinaistunut uudeksi pysyväksi maakunnalliseksi maakuntakorkeakoulutoiminnaksi. Toivon, että toiminnassa tulevana vuosina painottuu erityisesti maaseudun kehittämistyö – pienten maaseutuyritysten ja -toimijoiden kehittämisessä on suuret mahdollisuudet. Tässä työssä tarvitaan vahvaa kumppanuutta ja läheistä yhteistyötä monien eri tahojen kanssa. Polvijärvellä me tarjoudumme tähän työhön vahvasti mukaan.

Maakuntakorkeakoulu luo mahdollisuuksia

Marjo Ollilainen, Pielisen Karjalan koulutuskoordinaattori, Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu

Ensimmäinen askel onnellisuuden tavoittelussa on oppiminen.
Dalai Lama 1988

Maakuntakorkeakoulu Pielisen Karjalassa

Maakuntakorkeakoulutoiminta on keskittynyt Pielisen Karjalassa vahvasti kolmeen päätehtävään: aikuiskoulutus, neuvonta- ja ohjauspalvelut ja kehittäminen. Käsittelen tässä artikkelissa lyhyesti maakuntakorkeakoulun toimintaa ja arkea Pielisen Karjalassa. Koulutuskoordinaattorin työ seudulla on ollut päätoimista huhtikuusta 2008 lähtien ja jatkuu vuoden 2009 loppuun saakka. Koulutuskoordinaattoritoimintaa rahoittaa Joensuun seudun aluekeskusohjelma. Toimenpidettä hallinnoi Pohjois-Karjalan ammattiopisto Nurmes. Koulutuskoordinaattorin työtä ohjaa Pielisen Karjalan maakuntakorkeakoulun työvaliokunta, joka koostuu läheisimpien yhteistyökumppaneiden edustajista. Seudullisten ohjausryhmien säännölliset kokoontumiset vahvistavat verkottumista seudun elinkeinoelämän toimijoihin.

Maakuntakorkeakoulun toiminta Pielisen Karjalassa on näkynyt vahvimmin tiedotuksen ja markkinoinnin sekä neuvonnan ja ohjauksen kautta. Kuva maakuntakorkeakoulusta korkeasteen opintojen välittäjänä on kirkastunut. Samoin neuvonta ja ohjauspalvelut ovat tuoneet helpotusta aikuisopiskelua suunnitteleville. Koulutuskoordinaattorin yhtenä roolina on toimia seudulla asioiden ja ihmisten yhteen saattajana. Opintojen monimuotoistamisen myötä koulutuksen saatavuus väljään asutuilla seuduilla on parantunut. Maakuntakorkeakoulun toiminnassa kehittäminen kohdistuu jatkossa aikuisopiskelun tukitoimien organisointiin, koulutustarpeiden ennakkointimenetelmien käyttöönottoon, neuvonnan ja ohjauksen koordinointiin sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan käynnistämiseen ja tukemiseen.

Aikuiskoulutus

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu on toteuttanut seudulla monipuolisesti eri koulutusaloille suunnattuja opintoja. Koulutustarjonnalla on vastattu seudulta nousseisiin koulutustarpeisiin. Aktiivinen ja avoin elinkeinoelämän kanssa käytävä vuoropuhelu on tuottanut tuloksia ja on pystytty tarjoamaan koulutusta juuri niihin tarpeisiin, joita kentällä ilmenee. Seudulla aloitti tammikuussa 2008 tradenomin tutkintoon johtavat aikuisopiskelijaryhmät sekä Lieksassa että Nurmeksessa. Yhteistyössä kouluttajatahojen ja kehittämisyhdistyksen kanssa

järjestettiin työhyvinvoinnin iltapäivän helmikuussa 2009. Työhyvinvointiteemalle toivottiin jatkoa. Tavoitteena on toteuttaa vastaava työhyvinvoinnin teemapäivä myös syksyllä 2009 Lieksassa ja Nurmeksessa.

Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto on tuonut seudulle Opetushallituksen maksuttomia koulutuksia opetustoimen henkilöstölle. Joulukuussa 2008 oli turvallisuussuunnittelun koulutuspäivä ja huhtikuussa 2009 Arviointi ja itsearviointi oppilaitostoiminnan kehittäjänä -koulutus. Tekijänoikeudet-koulutus toteutettiin Lieksassa reaaliaikaisella etäopetusjärjestelmällä (Adobe Connect Pro). Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto on osallistunut aktiivisesti maakuntakorkeakoulutoiminnan kehittämiseen muun muassa seudullisen ohjausryhmätyöskentelyn avulla.

Joensuun yliopiston avoin yliopisto tarjoaa verkko- ja monimuotoistettuja opintoja monella tieteenalalla. Seudulla kysyntä on kohdistunut muun muassa liiketalouden ja markkinoinnin opintoihin. Opettajien täydennyskoulutustarpeet liittyvät läheisesti sekä tieto- ja viestintätekniikan kehittämiseen että niin sanotun kaksoispätevyuden saavuttamiseen. Kaksoispätevyys liittyy perinteisen opettajan toimenkuvan muutoksiin ja työmahdollisuuksien laajentamiseen. Ikäluokkien pieneneminen tuo omat haasteensa opetustoimen henkilöstön työllistymiselle Pielisen Karjalassa. Koulutustarpeita tuovat myös verkko-opetuksen pedagogiikka ja laadukas sisällöntuottaminen.

Maaliskuussa 2009 toteutettiin Nurmeksessa maakuntakorkeakoulun tradenomiopiskelijoille kysely, jonka tarkoituksena oli kartoittaa opiskelun sujuvuutta, laatua ja opetuksen monimuotoistamisen onnistumista. Kyselystä nousivat selkeästi esille seuraavat kehittämistoiveet: lähipäivien vähentäminen, vapaa-valintaisten opintojen lisääminen sekä työnantajien sitoutuminen opiskelun tukemiseen ja kannustamiseen. Verkkovälitteisiä, joko reaaliaikaisia tai tallennettuja luentoja, toivottiin enemmän. Nopeiden laajakaistayhteyksien saatavuudessa taajama-alueen ulkopuolella on kuitenkin paljon ongelmia. Mobiilitiedonsiirtokapasiteetti ei riitä liikkuvan kuvan tai äänen siirtämiseen. Tämä aiheuttaa ongelmia verkkovälitteisten luentojen seuraamiselle. Tietoliikenneinfrastruktuurin merkitys väljästi asutuilla seuduilla on lähitulevaisuuden tärkeimpiä ratkaistavia kysymyksiä. Nopeat yhteydet ovat myös koulutuksen kannalta erittäin tärkeässä asemassa. Vapaa-valintaisia opintoja toivottiin selkeästi enemmän. Tulevaisuudessa näkisin hyvänä sen, että yhteistyökumppaneiden tarjontaa voitaisiin hyödyntää vielä vahvemmin opintojen suunnittelussa.

Ihmisten asenteet koulutusta ja opiskelua kohtaan vaihtelevat paljon. Aiemmat, negatiiviset oppimiskokemukset voivat estää opiskelemaan hakeutumisen, vaikka itsensä kehittäminen motivoisikin. Yrityksissä puhutaan osaamis pääoman johtamisesta, ja osaamisen valjastamisesta elinkeinoelämän palvelukseen. Ikävimmissä tapauksissa opiskelu nähdään jopa resursien tuhlaamisena. Mielestäni johdon tulisi nähdä osaamis pääoman lisääminen investointina yrityksen tulevaisuuteen ja kilpailukykyyn. Työnantajan suhtautumisella on merkitystä opintojen sujumiselle ja työn ja opiskelun yhteensovittamiselle. Tulevaisuudessa osaamis pääomien johtamisella voidaan saavuttaa merkittävää kilpailu- ja kasvuetua yrityksissä. Koulutus toimijoiden aktiivinen yhteydenpito elinkeinoelämään ja seudullisiin kehittämissyhtiöihin on seudun kilpailukyvyyn muodostajana eräs tärkeimmistä tekijöistä. Oppilaitosten tulisi monin

tavoin vahvistaa ja kehittää yhteistyötään paikallisiin yrityksiin ja organisaatioihin. Verkostoitumalla toimintaa voidaan kehittää siten, että osaamme suunnata koulutusta juuri niille aloille, joille se on tarpeellista ja mahdollista. Seudulliset kehittämissyhtiöt ovat arvokkaita yhteistyökumppaneita maakuntakorkeakoululle ja muille koulutustoimijoille.

Aikuisopiskelijoiden neuvonta ja ohjaus

Aikuisopiskelijoiden neuvonta ja ohjaus on tärkeä osa maakuntakorkeakoulun palvelusalkua. Pielisen Karjalassa on selkeästi tullut esille tarve koordinoitua neuvonnan ja ohjauspalvelujärjestelmän tarpeellisuudesta. Näkisin, että tulevaisuudessa neuvonnan ja ohjauksen järjestämisessä seudulla vahva yhteistyö Työ- ja elinkeinotoimiston, Kelan ja kirjaston kanssa olisi merkittävä etu sekä asiakkaalle että neuvontaorganisaatioille. Asiakstapaamisissa on noussut esille kysymys koulutustiedon sirpaleisuudesta. Vaikka saatavilla olevan tiedon määrä on moninkertaistunut, se ei takaa yksin yksilön tarpeiden tyydyttämistä. Yksilön tiedon tarve tyydytty, kun ohjaaja tai neuvoja varmistaa tiedon sisäistämisen ja hoitaa tapahtuman loppuun saakka. Ohjattavan luottamuksen saavuttaminen ohjauskeskustelun aikana on edellytys onnistuneelle opintojen suunnittelulle.

Aikuisopiskelija kohtaa erilaisia asioita opintoja suunnitellessaan: opintojen rahoitus, opiskelumahdollisuudet, monimuotoistaminen, aiemmat opiskelukokemukset ja tiedonhankinta. Neuvonnan ja ohjauksen erityiskysymykset vaativat ohjaajalta paljon ammattitaitoa ja osaamista, koska opiskelun kokonaiskuva on ”elämänleveä”. Jokaisen ohjauskeskustelun aikana syntyy uusia näkökulmia käsiteltyihin aiheisiin. Ohjauskeskustelujen aikana on tarpeellista luoda realistinen kuva opiskelun ja muun elämän yhteensovittamisesta. Tapaamisissa pyrin herättelemään opintoja suunnittelevan miettimään myös sitä, miten paljon opiskelu vaatii ja onko hän valmis sitoutumaan ja panostamaan aikaansa siihen. AIVO-hankkeen kanssa on yhdistetty voimia muun muassa Pielisen Karjalassa ohjaajien koulutuksen ja opintojen markkinoinnin suhteen. Hankkeiden välinen yhteistyö ja viestintä on tärkeää, kun resursseja jaetaan seudulle ja tavoitellaan tuloksia. Koordinoinnin toteuttaminen on täysin mahdollista esimerkiksi sosiaalisen median välineiden avulla.

Koulutustarpeet lähitulevaisuudessa

Pielisen Karjalan väestönkehitys tuo jo nyt ja myös lähivuosina haasteita koulutustoimijoille: 2000-luvulla väestö on vähentynyt 13,6 prosenttia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009a). Vanhusväestön yhä kasvava osuus tuo täydennyskoulutustarpeita sosiaali- ja terveysalalle. Tutkintoon johtavista koulutuksista seudulla suurin tarve koskee sairaanhoitajan tutkintoa. Ammattiopistot ovat ansiokkaasti kouluttaneet lähihoitajia seudun tarpeisiin. Osa heistä haluaisi hakeutua jatkamaan opintojaan. Seudun hoito- ja hoiva-alan yritykset ovat myös ilmaisseet sairaanhoitajan tutkinnon tärkeyden Pielisen Karjalassa. Ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen kysyntä kohdistuu vanhustyöhön, psykiatriseen hoitotyöhön, päihdetyöhön, kotipalveluihin ja kehitysvammatyöhön. Merkittävää on, että monet täydennyskoulutustarpeet liittyvät läheisesti henkilöstön jaksamiseen. Sosiaali- ja terveysalan kysymysten käsittelyyn henkilökunnalla on oltava päivitettyä tietoa ja taitoa. Tulevaisuuden aloina pidetään teknologiateollisuutta, rakennusala ja sosiaali- ja terveysalaa. Koulutustehtävää riittää

näillä sektoreilla. Korkeakoulutoimijoilta odotetaan vahvaa panostusta Pielisen Karjalaan, jotta näihin koulutushaasteisiin pystytään vastaamaan.

Opetusministeriön ammatillisen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistusta pohtinut Akku-työryhmä on mietinnössään käsitellyt oppisopimustyyppisen koulutuksen käyttöönottoa korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksessa (Opetusministeriö 2009). Oppisopimustyyppisen täydennyskoulutus olisi hyvä tapa vastata sosiaali- ja terveystieteiden täydennyskoulutustarpeeseen koko maakunnassa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun järjestämään täydennyskoulutukseen voidaan osallistua maakunnassa Adobe Connect Pro -ohjelman välityksellä. Uskon, että tulevaisuudessa joustaviksi suunniteltuja koulutuksia voidaan ulottaa myös väljään asutuille alueille käyttäen nykyaikaista tieto- ja viestintäteknologiaa. Oikeat koulutustarpeet tulee tunnistaa ja suunnata koulutusta niille aloille, joilla sitoutuminen opintojen aloittamiseen on todellista.

Tieto- ja viestintäteknikan yleistyessä on huolehdittava opiskelun tukitoimien suunnittelusta ja toteuttamisesta. Opiskelu verkossa on yksinäistä eikä ryhmän tuki ole niin vahvaa kuin lähiopinnoissa. Sekä avointen korkea-asteen opintojen että tutkintoon johtavien opintojen monimuotoistamisen yhteydessä nämä kysymykset tulee ottaa huomioon ja järjestää tarvittavat tukipalvelut myös ”etäopiskelijoille” tulevaisuudessa. Pielisen Karjalassa onkin puhuttu seuturyhmien muodostamisesta. Seuturyhmät olisivat alueella kokoontuvia opintoryhmiä, joita luotsaa tutor-opettaja. Tapaamiset voitaisiin järjestää yhteistyöoppilaitoksen tiloihin, joissa resurssit ovat jo olemassa. Tapaamisissa keskityttäisiin opiskelun tutorointiin, ryhmäytymiseen, jaksamiseen ja yleensäkin tukitoimintojen vahvistamiseen. Samalla olisi mahdollista seurata online-luentoja tai kerrata tallenteita. Tukitoimien organisointi seudulla vaatii vielä tahtoa, kehitystyötä ja resursseja. Perusasioiden huomioiminen, vahva tuki ja välittämisen tunne opintojen alusta alkaen vahvistaa opiskelijan motivaatiota ja sitouttaa opiskeluun.

Tulevaisuus ja ennakointi

Opintojen saavutettavuus ja monipuolistaminen jatkuu tulevaisuudessakin aikuiskoulutussektorilla. Maakuntakorkeakouluhankkeen yhtenä tavoitteena on ollut seudun koulutustason nostaminen. Tämän tavoitteen saavuttaminen on koettu erittäin vaikeaksi ilman seudulle erikseen suunnattuja aloituspaikkoja. Toivon, että Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu toisi ongelmaan vahvan panoksen aluekehittäjänä ja suuntaisi vuoden 2010 alusta aloituspaikkoja suoraan Pielisen Karjalaan. Vuoden 2010 alusta voimaantuleva nuoriso- ja aikuis-koulutuksen aloituspaikkajoon joustavoittaminen luo mahdollisuuksia tähän suuntaan. Tutkintojen monimuotoistaminen ja avointen ammattikorkeakouluopintojen kehittäminen vastaavat osaltaan juuri siihen, mitä maakuntakorkeakoulutoiminnalla tavoitellaan. Ongelma on kuitenkin opintoihin pääseminen, koska aloituspaikkoja on riittämättömästi. Monimuotoiset opinnot ovat joustavasti suoritettavissa työn ohessa ja ne on helppo saavuttaa. Opintokokonaisuudet koostuvat lähipäivistä Joensuussa, online-luennoista ja itsenäisistä oppimistehtävistä.

Avoimen ammattikorkeakoulun opinnoista on saatu kokemuksia siitä, millaisiin haasteisiin koulutustoimijoiden tulee varautua opintojen monimuotoistamista suunniteltaessa. Opin-

tojen seuranta, tuki ja opintojen rytmitys ovat erittäin tärkeitä asioita, joiden organisointiin seudulla tulee panostaa myös taloudellisia resursseja. Ennakoinnin merkitys nousee tulevaisuudessa suureksi, kun ratkaistaan seutujen elinvoimaisuutta ja koulutustarjonnan suuntaamista. Ne seudut, jotka tukevat elinkeinoelämää koulutuksen avulla, tulevat olemaan vahvempia taistelussa yhteisistä markkinoista ja väestöstä muiden seutujen kanssa. Väljään asuttujen seutujen yksi suurimmista tulevaisuuden uhkakuvista on koulutuspalveluiden keskittäminen ja sen myötä positiivisen seutukehityksen näivettäminen.

Hanketoiminnan avulla seudulla voidaan luoda ja kokeilla vaihtoehtoisia toimintamalleja ja pilotoida eri mahdollisuuksia. Hankkeen aikana pitäisi pystyä luomaan malli, joka elää ja rahoitetaan hankekauden päättymisenkin jälkeen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu on tehnyt periaatepäätöksen maakuntakorkeakoulutoiminnan vakinaistamisesta vuoden 2010 alusta alkaen. Seudullisten toimijoiden resursointi tai tulevaisuus on vielä ratkaisematta. Yhteenvetona voisi todeta, että korkeakouluasiamies toimii linkkinä seudun ja koulutusorganisaatioiden välissä. Pirkanmaalla on luotu tiivis korkeakouluasiamiesten verkosto ja toiminnasta on saatu erinomaisia tuloksia (Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu 2009).

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun aluekehittämistehtävä

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun kouluttajatahoja ovat Pohjois-Karjalan Kesäyliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK). Aluekehittäminen esiintyy vahvasti jokaisen koulutustoimijan strategiassa. Osallistuminen aluekehittämiseen koulutuksellisen panostuksen muodossa on tehostunut ja vahvistunut Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun myötä. Se nähdäänkin erittäin merkityksellisenä. Koulutustoimijoiden rooli on merkittävä, kun puhutaan seudun kehittämisestä kohti elinvoimaisuutta ja menestystekijöiden saavuttamista. Joensuun yliopiston rehtori Vartiainen on todennut, että paikallisessa innovaatiojärjestelmässä yliopiston rooli on toimia osaajien tuottajana (Joensuun yliopisto 2008a). Osaajat taas lisäävät osaamispääoma myös ympäröivissä seutukunnissa (Joensuun yliopisto 2008b).

Tutkimus- ja kehitystoiminta on Pielisen Karjalassa vielä elinkaarensa alussa. Yritykset ovat pääosin pieniä ja mikroyrityksiä, tarpeet tutkimustoiminnalle vaihtelevat ja asia mielletään kaukaiseksi ja omasta yritystoiminnasta erilliseksi. Tutkimus- ja kehitystoiminnan avulla voidaan saada laajaa ja syvää kehitystä aikaiseksi. Se on suunniteltava vastaamaan niihin tutkimustarpeisiin, joita seudun yrityksillä on. Osalla tarpeet voivat olla hyvinkin erikoistuneita ja syvää asiantuntijuutta vaativaa. Toisissa yrityksissä tarve voi koskea markkinointitutkimuksen tekemistä. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulun kautta osaamista on saatavilla myös maakuntaan. Osa on koulutustoimijoiden maksullista palvelutoimintaa ja osa maksutonta palvelusalkkuun kuuluvaa toimintaa. Tuleva Itä-Suomen yliopisto vahvistaa ja laajentaa tätäkin kenttää sekä koulutuksen että tutkimuksen toteuttajana. Ehkäpä tulevaisuudessa osaamme paremmin jalostaa uudet innovaatiot tuottavaksi liiketoiminnaksi.

Pielisen Karjala tänään ja tulevaisuudessa

Pielisen Karjalalla on hyvät edellytykset menestyä tulevaisuudessa. Haasteita silti riittää niin elinkeinoelämän myönteisen kehityksen varmistamisessa kuin väestöpohjan vahvistamisessa.

sa. Kuntien välisen yhteistyön lisäämiselle kasataan paineita lähivuosien aikana, jotta peruspalvelut voidaan seudulla turvata ja jopa kehittää niitä. Pielisen Karjalaan tarvitaan myös innovatiivisia, rohkeita, avoimia ja eteenpäinpyrkiviä ihmisiä tekemään seudusta yhä paremman asuinpaikan. Ydinkysymyksiä ovat:

Kuinka saamme osajat pysymään seudulla?

Luommeko heille sellaiset elinolosuhteet, että tänne kannattaa jäädä?

Voiko aktiivisella tutkimustoiminnan edistämisellä luoda seudusta myös koulutuksellisesti houkuttelevan?

Tutkimuskytköksien avulla seudulla voidaan saada käynnistettyä pieniä tutkimusyksiköitä tai tutkijaryhmiä, jotka jatkuvasti hakevat uusia innovatiivisia tutkimusaihoita ja luovat seutua kehittäviä toimintamalleja. Tutkimuskysymysten siirtämiseksi seudulta yliopistoon tai ammattikorkeakouluun tulisi luoda toimivia menetelmiä tai malleja, ettei tiedonsiirtokuilu muodostu tuotekehityksen tai yritysten liiketoiminnan suotuisan kehityksen esteeksi.

Seudun elinkeinoelämän kehitys on ollut vahvaa Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy:n (PIKES) perustamisen myötä. Vaikka globaalit ja myös kansalliset talouden vaihtelut osuvat myös paikallisiin yrityksiin, niin siitä huolimatta talouden tunnusluvut Pielisen Karjalassa ovat olleet kohtalaisia. Seudulla on virinnyt useita yhteiskuntarakenteisiin ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä hankkeita ja kehittämistoimenpiteitä. Tulevaisuuden vahvuuksien etsiminen on käynnissä ja vain jatkuvan kehitystyön keinoin varmistetaan uusiutumiskyky. Koulutuksella on menestymisen edellytysten luomisessa oma vahva panoksensa.

Koulutuksen keskittyminen Joensuuhun on nähty seudulla selkeästi heikkoutena. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sivutoimipisteiden lakkauttaminen on nähty uhkana myös opettajien työllistymiselle. Karkaako osaaminen pois seudulta? Oleellinen kysymys on, miten voidaan tulevaisuudessa taata korkea-asteen koulutuksen säilyminen seudulla. On aktiivisesti huolehdittava siitä, että rahoitusta haetaan toiminnalle eri lähteistä ja taataan näin seudun koulutusasteen kohoaminen. Elinikäisen oppimisen teemoihin haetaan myös Pielisen Karjalan alueellisesta koheesio- ja kilpailukykyohjelmasta (KOKO) rahoitusta. KOKO on kuntien omistama, alueiden kehittämiseen keskittyvä ohjelma (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009b). Yksi haasteista on puutteellinen tietoliikenneinfrastruktuuri seudulla. Heikot verkko-yhteydet ovat tulleet esille muun muassa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avointen opintojen järjestämisessä. Toimiva verkko-opetus vaatii edellytykset riittävän nopeaan tiedonvälitykseen.

Uhkakuvista huolimatta Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu on onnistunut tehtävänsään ja luonut pohjaa koulutustoimijoiden yhteistyölle väljään asutuilla seuduilla. Yhteistyön onnistuminen ja vakiinnuttaminen vaatii vielä kehittämistä, yhteistä tahtoa ja taloudellisten resurssien suuntaamista maakuntakorkeakoulun sateenvarjon alla toimivilta koulutusorganisaatioilta. Maaseudun elävänä pysyminen vaatii vahvoja peruspalveluja ja rinnalle vahvaa palvelurakennetta ja tahtotilaa koulutusorganisaatioilta. Asenteiden muutos vie pitkän ajan, mutta toteutuessaan sillä saavutetaan kestävä pohja tulevaisuuden menestystekijöiden muotoutumisessa. Globaalit markkinat tulevat yhä lähemmäksi sekä yksilö- että yritystasolla. Elämme nopeasti muuttuvassa maailmassa, jonka haasteiden edessä riittämättömyyden

tunne on yleistä. Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu haluaa olla seudun ja aikuisopiskelijan vahva tukijalka menestymisen edellytysten luomisessa.

Lähteet

Joensuun yliopisto. 2008a. Joensuun yliopiston alueellisen vaikuttavuuden strategia.

Joensuun yliopisto. 2008b. Itä-Suomen yliopisto -hanke. Itä-Suomen yliopisto 2010 -julkaisu. Joensuu.

Opetusministeriö. 2009. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus, toinen väliraportti. Akku-johtoryhmä. Helsinki.

Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu. 2009. Pirkanmaan maakuntakorkeakoulun Internet-sivut. <http://www.pirkanmaanmaakuntakorkeakoulu.fi>. 30.4.2009.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2009. Tutkinnon suorittaneet koulutusasteen mukaan kunnittain 2007. Tilastokeskus. <http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/maakuntaliitto/tietopalvelu/tilastotieto.htx>. 28.4.2009.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2009a. Alueprofiilit 160409. http://www.tem.fi/index.php?ml?93979_m=95062&s=3101. 28.4.2009.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2009b. <http://www.tem.fi>. 28.4.2009.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun C-sarjassa ilmestyneitä julkaisuja

C: 36

Opiskelijoiden työllistyminen Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmasta vuosina 2001-2006. Irinja Päättönen. 2009.

C:35

Debate: Development of the European Business Advisor Training and Exchange. Anna Liisa Westman, Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova, Ulla Asikainen, Liisa Timonen. 2009.

C:34

Ulkomaalaistaustaiset palvelualalla: koulutukseen hakeutumisen ja työllistymisen esteet. Irma Tikkanen, Marja-Leena Rautiainen, Eliisa Kotro, Majlis Korhokangas, Marja Nives. 2008.

C:33

Aikuisopetuksen toteuttajasta työyhteisöjen osaamisen kehittäjäksi: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aikuisopetuksen opetussuunnitelmien arviointi. Pekka Auvinen, Anita Malinen, Harri Mikkonen. 2008.

C:32

Ohjaus on kuin tekisi palapeliä – näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Mervi Lähti, Päivi Putkuri (toim.) 2008.

C:31

Venäjä vetää – näkökulmia yritysten venäjä-yhteistyöhön. Pritazenie rossijkogo rynka - Éksperty i predprinimateli o sotrudnicestve. Lauri Honka (toim.) 2007.

C:30

Joensuun, Enon ja Pyhäselän perusterveydenhuollon yhdistymisprosessin arviointi. Pekka Auvinen, Päivi Sihvo. 2007.

C:29

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aluevaikuttavuus. Teppo Tarnanen, Kim Wrangle, Petri Raivo. 2007.

C: 28

Invest in experience – Expert Perspectives on the Development of Age management in the O.W.L. Project. Anna-Riitta Mikkonen (ed.) 2007.

C:27

Työntekijä oman työnsä kehittäjänä. Ritva Väistö (toim.) 2007.

C:26

Osaamisen kohtaaminen - näkökulmia työelämälähtöiseen koulutukseen. Kari Kallberg ja Marjo Halila (toim.) 2007.

Julkaisumyynti

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Tikkariinne 9A, 80200 JOENSUU
julkaisut@pkamk.fi

<http://www.pkamk.fi/julkaisut>
<http://www.tahtijulkaisut.net>

POHJOIS-KARJALAN
MAAKUNTAKORKEAKOULU

Toimintaympäristön muutokset, rakenteellinen kehittäminen, aluekehitystehtävä ja yhteistyövelvoitteet asettavat korkeakouluille haasteita, joihin maakuntakorkeakoulutoiminta tarjoaa toimivia malleja. Maakuntakorkeakoulu on monissa muodoissaan seudullisten tai alueellisten toimijoiden ja korkeakoulujen välinen uutta luova vuorovaikutus- ja yhteistyöelin.

Yhteistyöhön ja kumppanuuteen perustuvalla maakuntakorkeakoulutoiminnalla voidaan parantaa koulutuksellista tasa-arvoa ja tuoda korkeakoulujen osaaminen tukemaan kampuspaikkakuntien ulkopuolisia alueita. Erityisesti tästä hyötyvät pitkien välimatkojen ja väljästi asututtujen seutujen asukkaat, elinkeinoelämä ja julkinen sektori. Maakuntakorkeakoulutoiminta kokoaa eri toimijat ponnistelemaan yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Maakuntakorkeakoulun monet muodot -julkaisun toimittajien ja kirjoittajien kuvaamat lähtökohdat, kokemukset, toimintatavat ja -mallit tarjoavat erilaisia näkökulmia korkeakoulujen aluekehitystehtävän ja yhteistyövelvoitteen täyttämiseen.

Maakuntakorkeakoulutoiminnan juuret ulottuvat 1990-luvun alkuun. Julkaisun artikkelit käsittelevät maakuntakorkeakoulutoimintaa tämän vuosituhannen aikaperspektiivistä.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja
C: Raportteja, 37

ISBN 978-951-604-102-8

ISBN 978-951-604-103-5 (pdf)

ISSN 1797-3848

ISSN 1797-3856 (pdf)